CASA ŞCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICA
№ 7953

268385
26838

STUDII SISTEMATICE

ÎN

ECONOMIA POLITICÀ

DE

D. P. MARŢIANU
Licenţiatŭ în drepturĭ şi în sciintĭele politice.

PARTEA PRIMA

ECONOMIA SOCIALÀ

SARCINA I.

144703

BUCURESCĬ 1858.
Imprimeria Mitropolituluĭ Nifon.
Direktorŭlŭ Dŭxob. Ioilŭ.

Biblioteca Centrală Universitară
București

COTA 1565
Dublet

INVENTAR 144703

1956

1565 Dubl

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
Cota 1565 Dublet
Inventar 144703

RC208/03

B.C.U.Bucuresti
C144703

PENTRU GREȘELILE TIPOGRAFICE.

Este rugatŭ cetitoriulŭ ca înainte de a ceti *sè îndreptedie cu condeiulŭ de plumbŭ* urmàtórele greșele, pentru ca sè nu sè opintéscà în cetire:

foia	*linia*	*în locŭ de*	*corege bine*
XXII	24	chiama	eschiama
10	17	n ai	numai
20	23	debe	trebe
28	23	representaţiĭ	representanţiĭ
33	12	șĭ	și
33	26	a anticuităt	a le anticuităţiei
39	1	apravisionau	aprovisionau
„	27—28	stauri	staturĭ
52	19	Liberrarea	Libertatea
58	20	regâstiga	recâștiga
„	30	umea	lumea
67	26	1380	1830
70	10	*Villaumé*	*Villermé*
78	27	Nu pentru cà	Nu; — pentru cà
90	3	*intrisecà*	*intrinsecà*
116	21	vàtàmaree	vàtàmarea
126	6	multŭ	multĭ
132	29	obţecte	objecte
136	14	inportaţiĭ	înpopulaţiĭ
138	12	n[cru	lucru
152	1	pretĭulu	pretĭului
„	16	ceolrŭ	celorŭ
155	11	dacàderei	decàderei
163	13	consinge	convinge

CONVENȚIUNE ORTOGRAFICA.

Apȣ̆ вoi пoate mȣlцĭ ka mine, a skpie чeвa în essenцъ шi fopmъ pomâneшte, însъ în kîtȣ̆ пentrȣ formъ, ne liпseшte o optografiъ, sпre a skrie kȣ karakterele strъbȣne. Nȣ aвemȣ̆ zikȣ̆ o ortografiъ, din kaȣsъ kъ aвemȣ̆ пrea mȣlte.

Dap чe este kaȣsa de nȣ sъ ȣneskȣ̆ aчeste пъrerĭ?

În dekȣrsȣlȣ̆ sekolilorȣ̆ s'a пepdȣtȣ̆ пpononцa limbeĭ latine, iap limba noastpъ a modifikatȣ̆ ȣnele sȣnete, în kîtȣ̆ чele 24 littepe latine пpimitiвe nȣ ne ajȣngȣ̆ sпre a le semnaliza; sпre essemпlȣ:

Limba latinъ ape ȣpmъtórele semne, шi sъ krede kъ maĭ nȣmaĭ atîtea sȣnete:

a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, l, m, n, o, p, q, r, s. t, u, v, x, y, z. Noĭ însъ aвemȣ̆ maĭ mȣlte sȣnete de kîtȣ̆ limba latinъ, aвêndȣ̆ пe ъ, ѫ, ѡ, ч, ц, ц̣, ш. Nefiindȣ̆ dap aчeste sȣnete în limba latinъ, nȣ aȣ̆ niчĭ semne korresпȣnzъtoare.

Însъ fiind-kъ sȣnetele aceste nȣ sȣntȣ̆ oriцinale, чi nȣmaĭ modifikaцiȣnĭ a ȣnopȣ̆ sȣnete чe sъ aflъ întpe чele 24 littere latine; чe apȣ̆ fi maĭ natȣralȣ̆, de kîtȣ̆ sъ skpiemȣ̆ aчeste sȣnete modifikate (deriвate),

*

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA

kȣ littepile чele opiцinale din kapiĭ s'aȣ̆ deriвatȣ̆, iap sпre a semnifika kъ ȣnele sȣntȣ̆ sȣnete modifikate, sъ le însemnъmȣ̆ kȣ semne konвenцiȣnale; sпre essemпlȣ: ъ nȣ e de kîtȣ̆ ȣnȣ̆ „a" saȣ̆ „e" пrononцiatȣ̆ пe gîtȣ̆; ѫ nȣ e dekîtȣ̆ o пronȣnцiare nasalъ a lȣĭ „a, e, saȣ̆ i;" ѣ nȣ e dekîtȣ̆ komпȣnerea litterelorȣ̆ „ea" „w" e komпȣnerea „oá;" „ц" nȣ e de kîtȣ̆ „t" пronȣnцatȣ̆ пe вîpfȣlȣ̆ limbeĭ; „z" nȣ e dekîtȣ̆ „d" шȣerъtoriȣ̆ пe вîpfȣlȣ̆ limbeĭ; „ц" e nȣmaĭ ȣnȣ̆ „g" шȣerъtopiȣ̆; „ш" nȣ e dekîtȣ̆ nȣmaĭ „s" шȣerъtopiȣ̆; le skpiemȣ̆ dap kȣ littepele чele opiцinale din kapiĭ sъ depiвъ, пȣnândȣle kîte ȣnȣ̆ semnȣ̆ konвenцionalȣ̆ sпpe a apъta kъ aȣ̆ sȣnete modifikate; astȣ̆felȣ̆ amȣ̆ skpie:

I. Пe ъ kȣ à saȣ̆ è (kȣ akчentȣ̆ kȣlkatȣ̆) пrekȣm: armà, falà, parà, fàrà; mè fàcu, sè bàtu; apmъ, falъ, паръ, fъръ; mъ fъkȣ, sъ bъtȣ.

II. Пe ѫ kȣ â, ê, saȣ̆ î, (kȣ akчentȣ̆ tpiȣngĭȣlatȣ̆) пrekȣm: ântiŭ, purtândŭ, mêntuire, stêmpèràmêntŭ, înduplecà, strîngŭ.

III. Пe ѣ, kȣ é (kȣ akчentȣ̆ пlekatȣ̆); пrekȣm: ţérà цearъ, negrélà, negrealъ.

IV. ц kȣ ţ saȣ̆ tĭ, fъrъ sedillъ; пrekȣm: ţênutŭ, naţiune, fatĭà; цînȣtȣ̆, naцiȣne, faцъ.

V. Пe ц kȣ ge saȣ̆ gi (adeka g înainte „e шi i" sȣnъ ka ц). пrekȣm ângerŭ, fragedŭ, fragilŭ. Numele propriĭ popórelorŭ, rîurilorŭ, apelorŭ, шчl. sъ skpiaȣ̆ dȣпъ optografia slaвonъ kȣ ж; noĭ o вomȣ̆ skpie-o romъneшte kȣ j; пrekȣm: Jidovĭ, Judea, Jugurta, Jiȣ̆, ka adjective skriindu-le ku mikŭ, vorŭ fi: jidovescŭ. jianŭ. Kîndȣ̆ dȣпъ ц ȣrmeazъ a, o, saȣ̆ u, (шi nȣ e saȣ̆ i) atȣnчĭ lȣ̆ skiemȣ̆ kȣ j; пrekȣm: jafŭ, jocŭ, jude, juràmêntŭ. (жeafȣ̆ жokȣ̆ жȣde жȣръmîntȣ̆).

VI ш lъ skpiemъ kъ ș saŭ sĭ (adikъ kъ sedillъ fъръ ĭ skъptъ, saŭ kъ ĭ skъptъ fъръ sedillъ). prekъm: ş̦epte, ş̦i ş̦erpe, ş̦órecĭ, tacà-ş̦ĭ, ducà-ş̦ĭ,; шente, шi шерпе, шоареч̆ĭ, fakъ-шĭ, dъkъ-шĭ.

VII w lъ skpiemъ kъ ó în kъвintele akъpopъ pъdъcinъ e în o; prekъm: ómenĭ, fiindkъ провine de la omъ, sóre, popóre, flóre, nentpъ kъ depiвatele sъ skpiъ: popopŭ, flopĭ, шч̆l.

VIII k sъ skpie kъ c, înaintea lъĭ a, o, u, prekъm: calcŭ, códà, culcuş̦ŭ (nъ e pъъ skpisъ шi culcuş̦ĭŭ). dap c înainte de „e și i“ nentpъ ka sъ sъne „k“ nъnemъ dъnъ elъ ънъ „h;“ prekъm: chematŭ (saŭ шi chiàmatŭ), chimerà, chemià (nъ sъ пгопъпцъ шimerъ, шemiъ, чi kximerъ kxemiъ).

IX ч sъ skpie kъ ce, ci, cĭ (че. ч, чĭ). adika: c înainte de e saŭ i-sънъ ka ч; prekъm: ceriŭ, cerere, cépà (чеапъ) cînà, cine; iar ънde dъnъ ч вine a, o, u; akolo nentpъ ka c sъ nъ sъne „k“ skpiemъ dъnъ elъ ънъ ĭ skъptъ, kapele ka skъptъ, nъ sъ пропопцъ, чi sepвeшte nъmaĭ sпpe a însemna kъ c sънъ ka ч; prekъm: cĭarà, (шi maĭ bine cérà) cĭocŭ (чĭokъ), cĭumà, (чĭъmъ).

X z sè skpie kъ ḍ saŭ dĭ (adikъ kъ sedillъ, saŭ kъ ĭ skъptъ fъръ sedillъ sъb d) prekъm: ḍice, ḍèŭ, (nъ e pъъ skpisъ шi dĭeŭ) curediu (nъ curesŭ, nentpъ kъ aчestъ „diŭ“ din ъpmъ, провine de la kъвîntъlъ „dau,“ adeka: curà-dau e kontpasъ curediu), aş̦a urmediu, oftediu, s. a. Nu greшeшte чelъ че ва skpie bazà în locъ de basà.

Aчeste sънt abatepile пpinчipale, пpin kapiĭ sъ deosebeшte optogpafia nóstpъ de чea latinъ. Sъ pesъmmъmъ dap în skъptъ înkъ odatъ aчeste abatepĭ.

A. **Vocalele derivate** sȣnt ȣpmъtoapele:

à–sȣnъ–ъ прекȣm parà, fatà, casà, masà.
è „ ъ „ mè, sè, vè (mъ, sъ, въ).
â „ î „ cântŭ, frângŭ, plângŭ.
ê „ î „ frèmêntŭ acoperemêntŭ.
î „ î „ întrare, în, strîmbŭ, strîngŭ.
é „ ea „ érà (eapъ) plécà, (пleakъ,) întrécà.
ó „ oa „ tóte, póte, dómnà.

Fiind-kъ skoпȣlȣ̆ aчesteĭ disseptaцiȣnĭ, este a esпlika optogpafia ȣpmъtópeĭ skpiepĭ; nȣ viȣ̆ a întpa шi în pesolvapea kestieĭ: ȣnde sъ sъ пȣnъ „à“ шi nȣ „è‘, saȣ̆ ȣnde „â“ шi nȣ „è saȣ̆ î,“ чe aȣ̆ tot, aчelaшĭ sȣnetȣ̆. — Mъ mъpцineskȣ̆ a obsepвa nȣmaĭ, kъ вpîndȣ̆ a skpie чinева kȣ aчeastъ optogpafiъ:

1. Nȣ вa faчe o gpeшealъ îngpeȣnъtópe de чetitȣ̆, dakъ вa skpie kȣ opĭ kape din aчele littepe, чe aȣ̆ aчelaшiȣ̆ sȣnetȣ̆, adikъ de вa skpie frêngŭ saȣ̆ frîngŭ în lokȣ̆ de frângŭ, saȣ̆ pènè în lokȣ̆ de pànà шчl.

2. Чelȣ̆ чe вa sъ skpiъ eksaktȣ̆, ka sъ peшtiъ kȣ kape litteръ este maĭ bine skpisȣ̆ ȣnȣ̆ kȣвîntȣ̆, n'ape dekîtȣ̆ sъ чepчeteze feliȣpitele modifikaцiĭ a aчestȣĭ kȣвîntȣ̆, шi în tp'ȣna din elle вa afla, kъ littepa despпe a kъpeia skpiepe sъ îndoia, sъ aflъ пpimitiвъ (adeka nedepiвatъ a. e, i, o, u, kȣpatȣ̆), — kȣ ea dap o вa skpie-o essaktȣ̆, sпpe essemпlȣ:

„Fpîngȣ̆“ sъ skpie essaktȣ̆ kȣ „â“ (frângŭ) пentpȣ kъ, чepчetîndȣ̆ felĭȣpitele modifikaцiĭ a aчestȣĭ kȣвîntȣ̆: fpînцepe, fpîntȣ̆, fpakцiȣne, вedemȣ̆ în modifikaцia „fpakцiȣпe“ вokala „a“ шi fiind-kъ sȣnetȣlȣ̆ tpebe sъ lȣ̆ însemnъmȣ̆ kъ e depiвatȣ̆, ei пȣnemȣ̆ akчentȣlȣ̆ „ʌ“ шi вa fi frângŭ. — Aшa întpebîndȣ-ne kȣm sъ skpiemȣ̆ „fъkîndŭ „?“- kъȣtъmȣ̆ felĭȣpitele mo-

difiikaţiĭ a aveștĭ kʊвîntʊ̆; прекʊm: fakʊ̆ fakъ шlч. iatъ dap kъ lʊ̆ вomʊ̆ skpie kʊ „a“ fâcândŭ;- пе alʊ̆ doilea „a“ lʊ̆ пʊnemʊ̆ din kaʊsa kъ. de amʊ̆ skpie, fâcêndŭ“ apʊ̆ sʊna fъчendʊ̆, dʊпъ kʊm amʊ̆ въzʊtʊ̆ sʊb konвenţia No. VIII kъ „c“ înainte de „e ші i“ sʊпъ „ч“

În aveștʊ̆ modʊ̆ пoate afla opĭ чine, fъpъ alte pegʊlĭ mistiче, kape este вokala пpimitiвъ kʊ kapea sъ skpie essaktʊ̆ вokala depiвatъ. Sʊntʊ̆ fópte пʊţine kazʊpĭ, în kapiĭ пpin aveștʊ̆ modʊ̆ sъ pъmîie îndoialъ. În aveste пʊţine kasʊpĭ înkъ, sъ пoate ajʊta în doʊъ modʊpĭ: saʊ̆ sъ konsʊlteze ʊpekia, ші sъ skpie kʊ aчeia litteъ пpimitiвъ, kapea i sъ вa пъpea kъ maĭ mʊltʊ̆ seamъпъ kʊ пpoпoпţa; saʊ̆ dakъ шtie limba latinъ, saʊ̆ пe ʊna din limbile sopopĭ, sъ kaʊte kʊm sъ skpie ші kʊm sъ modifikъ kʊвîntʊlʊ̆ koppespʊпzʊtopiʊ̆ de aчeiaшĭ pъdъчinъ. — În fine dakъ niчĭ aiчĭ пʊ ap afla sвatʊ̆ (чeia чe maĭ пʊ sъ пoate dʊпъ aveste înчepkъpĭ), atʊпчĭ пoate aleпe întpe вokalele depiвate чe aʊ̆ aчelaшĭ sʊnetʊ̆, kъчĭ пʊ-lʊ̆ вa пʊtea kpitika nimenea.

3. Konsidepîndʊ̆ aveste pegʊlĭ simule ші kĭape, чine вa maĭ afla kà este gpeʊ̆ a skpie вokalele depiвate? Aчela negpeшitʊ̆ kapele пʊ вa voi sè jertféskъ de a sè konforma niчĭ ʊneĭ konvenţiʊпĭ, séʊ̆ kʊ ʊпʊ̆ kʊvêntŭ, чelŭ чe ap пpetinde sчiinţa fàpà niчĭ o silinţà. Însè nentpʊ aчeшtia пʊ este niчĭ o optogpafià în lʊme, kapea sè le fià destʊlŭ de ʊшĭopà, ші niчĭ o limbà пʊ o vopʊ̆ skpie bine.

B. Abatepile *Konsunântelopŭ deпieate* sʊnt ʊpmàtópe:

ca sunà ka) va sè zikà: „c *înainte de* o, ș i u, *sunà* k“
co „ ko) s. e: capŭ, cadpu, càpàmidà, codpu, coptŭ-

cu „ kъ) cóste, (koaste), cocónà; cuprindŭ, cu-
cŭ „ kъ) rele, curà, cosŭ; cŭestiune. (kъestiъne).

ce sunà че) va sè zicà: **c** *înainte de* **e**, *ui* **i**, *sunà*
ci „ чі) **c**“- s. e. cerere, ceriŭ, cerbŭ, cérà (чеа-
cĭ „ чĭ) ръ), cépà, (чеапъ); cirŭ, cinà, cine; cĭu-
mà (чĭъмъ), cĭudatŭ (чĭъdatъ), cĭubucŭ
(чĭъbъkъ).

che sunà ke) va sè zicà: „*ca sè ssne* **c** *ui înainte*
chi „ ki) *de* **e** *ui* **i** *ca unŭ* **k**, *nsnemŭ dunà elŭ*
chi „ kĭ) *unŭ h*“ s. e. chemare, chematŭ, ché-
mà-mè (keamъ-mъ), bine e mi chĭamà-
mè; chèmașè, (kъmaшъ); chinŭ (kinъ),
china (kina), închisŭ; muschĭ (mъшkĭ),
Etruschĭ (etrъшkĭ ъnъ попоръ). шчl.
„**c** inaitea consunàtópelopŭ sunà **k**“ s. e. clàdire,
crudŭ, strictŭ, macsimŭ. шчl.

ḍ sunà z) ḍ *sè nune maĭ cu séma înainte de i*
dĭ „ zĭ) s. e. ḍi, ḍicŭ (n'apŭ fi bine dĭicŭ), ḍi-
nà, vedĭ, credĭ шчl. ér, în altà пapte
unde veĭ voi; s. e. e bine: ḍeŭ, séu dĭeu,
speredĭu, speredŭ, (vedĭ No. X). **dĭ** *sè*
nsne maĭ multŭ la finea cuvêntului s. e.
pàdĭ, pràdĭ, шчl.

ge sunà ue) va se ḍicà: **g** *înainte de* **e** *ui* **i** *sunà*
gi „ uі) u“ s. e. genunchĭu, geografià, géna (uea-
gĭ „ uĭ) mъ), ginere, legislatorŭ,-**gĭ** *sè nune maĭ*
cu séma la finitulŭ cuvêntului s. e. fragĭ,
legĭ, întregĭ шчl.

ghe sunà re) va sè ḍicà: *ca sè sune g ши înainte de*
ghi „ ri) **e** *ши* **i** *ca г. пunemŭ dunà elŭ unŭ h*“
ghĭ „ rĭ) s. e. ghemŭ (remŭ de aцъ) ghîdàlescŭ шчl. **ghĭ** *vine numai la finea cuvêntului séu în monosillabe.* diftonghĭ, unghĭu ш. ч. l.

j sunà ж) în casupile apàtate sub No. V). precum Judea, Japonia, (nume propriĭ) judecare, jurŭ, jafŭ, шчl.

p sunà п. precum; prândĭu, pravŭ, pólà, pétrà, pândescŭ. шчl.

r „ p. precum: rodŭ, ródà, rîndunele, prinde prune шчl.

ș sunà ш.) va sè ḍicà: **ș** *cu sedillà sunà* **ш**; s. e. șerpe, șirŭ, șoptescŭ шчl.

sĭ „ шĭ) **sĭ** *sè întrebuinцadĭà maĭ cu séma în unisillabe si în sillaba finalà.* s. e. facà-sĭ scrie-sĭ, cocosĭ, mosĭ, cocosĭu, mosĭu, séu și cocoșŭ moșŭ, dar nu e bine scrisŭ: cocoș moș. Nu este rèu dacà veĭ pune pe „sĭ“ în începutŭ séu în mijloculŭ cuvêntului, *dar numai sè nu 'i urmedĭe i*“ càcĭ atuncĭ trebe sè pui pe ș – s. e. este bine: sĭuerare, séu șuerare, dar nu e bine scrisŭ sĭirŭ – ci șirŭ, nu sĭiesĭ – ci șiesĭ. шчl.

ț sunà ц) ț cu sedillà sè pune la începutŭ și la
tĭ „ цĭ) mijloculŭ cuvêntului cândŭ urmédĭà i séu e; ér unde nu-i urmédĭà i, ci altà vocalà séu consunàtóre, atuncĭ sè scrie cu tĭ; s. e. naţiune ţênutŭ, ţérà, hotĭu, (nu hoţŭ). Asemenea se scrie cu „tĭ“

uni-silabele 'tĭ, tĭ-o, 'tĭ dau, tĭ-o facŭ, precum și în sillaba finalà a cuvêntului. s. e. putĭu, furcutĭà, credintĭà, pàrintĭ, pàrintiĭ шчl.

y sunà i) aceste douà littere sè scriu, numaĭ în
z „ z) terminiĭ technicĭ de origine stràinà; s. e. systemŭ, psychologià, însè e bine și sistemŭ, psichologià; zelŭ, zestre, zerŭ zèrŭ.

Sè facemŭ dar o revistà generalà preste totŭ alfabetulŭ ortograficŭ.

Vocalele.

a sunà a;	à sunà ъ;	â sunâ î;
e „ e;	è „ ъ;	ê „ î;
i „ i;	ĭ „ ĭ;	î „ î;
o „ o;	ó „ oa;	é „ ea.
u „ ȣ;	ŭ „ ȣ̆;	

Consunântele.

b sunà b s. essemplu; bunŭ, bradŭ.
ca „ ka „ câtŭ, càldare.
co „ ko „ coșŭ, códà, cocoșŭ.
cu „ kȣ „ curà, cumpàrŭ.
cŭ „ kȣ̆ „ acŭ, bumbacŭ.
ce „ че „ cerŭ, cerĭu, celŭ.
ci „ чi „ cine, cinà, cirŭ.
cĭ „ чĭ „ cincĭ, opincĭ.
che „ ke „ cheià, chèmașà.
chi „ ki „ chimerà, chimià.
chĭ „ kĭ „ chĭamà, urechĭ, muschĭ.

d	sunà	d: s.	essemplu;	dau, làudatŭ, laudŭ.
ḍ	„	z	„	ḍiorĭ, ḍinà, ḍiua.
ḍĭ	„	zĭ	„	dĭeŭ, creḍĭ, veḍĭ.
f	„	f	„	facŭ, fórfecĭ, furŭ.
g	„	g	„	gradŭ, gardŭ, golŭ, gurà.
ge	„	ɥe	„	gemenĭ, degete, gèrŭ.
gi	„	ɥi	„	gigante, gingiĭ, ginere.
gĭ	„	ɥĭ	„	legĭ, privilegĭurĭ, fragĭ.
ghe	„	ге	„	ghemŭ (sunt rare essemple.)
ghi	„	гi	„	ghimpŭ, ghindà, ghîde.
ghĭ	„	гĭ	„	strunghĭ (rare).
h	„	х	„	harmonià, hotĭu.
j	„	ж	„	jafŭ, josŭ, jurŭ, prejudetĭu.
l	„	l	„	lamurà, flacàrà, fàlosŭ.
m	„	m	„	mare, amarŭ, omŭ.
n	„	n	„	numèrŭ, noŭ, anŭ.
p	„	п	„	pradà, popóre, plânge.
r	„	р	„	radŭ, radà, radĭe, crângà.
s	„	с	„	sum, sunt, sérà, miserià.
ș	„	ш	„	sciu (știu) scire (s. știre) mușcŭ.
sĭ	„	шĭ	„	facà-șĭ, mosĭ, sĭórecĭ (sau șórecĭ
t	„	t	„	tórtà, târḍiu, tàndàlescŭ
ț	„	ц	„	țêne, țigle, ațintitŭ. țérà.
tĭ	„	цĭ	„	ducà-tĭ, tĭ-o dà, rugatĭ.
y	„	i	„	symbolŭ, encyclopedià șcl.
z	„	z	„	zerŭ, zelŭ, Zèu (din mitologià).

Justificare.

Am consideratŭ tóte pertractațiunile ortografice a filologilorŭ nostrii, și din cause a càrora espunere nu le póte cuprinde acestŭ locŭ usurpatŭ, am scrisŭ cum vedeți; càcĭ din tóte pàrerile ortografice, nicĭ una *nu e maĭ simplà, maĭ usĭórà, si maĭ flecsibilà dupà natura limbei nóstre, decâtŭ ceia ce icĭ colo ne o aràtà usulŭ.* Instinctualŭ sĭ-a ficsatŭ acesta principulŭ: de a sè apropia câtŭ sè póte de pronuntĭare, érà pentru suplinirea trebuințĭelorŭ pe carii nu le are maica limbà (latina), a le suplini prin semne; va sè dicà: *à scrie tóte sunetele cu litterele primitive, ér cele derivate a le însemna cu semne conventiunale.*

Baza dar este aflatà, și trebe sè màrturiséscà orĭ care neamicŭ a mistificàrei, cà acestŭ modŭ este celŭ maĭ tolerantŭ de orĭ ce pretențiune filologico-istorică. Am espusŭ aicĭ numaĭ modulŭ cum are sè sè cetéscà aceasta scriere; însè de și regulele sunt complete, spre a sè putea folosi de ele celŭ ce va sè aibà o ortografià positivà: mai bine voiescŭ a fi scrisŭ cu o ortografià ce sè va modifica, decâtŭ a o prescrie fàrà coîntĭelegerea scriitorilorŭ nostrii, càtrà carii spre acestŭ scopŭ me adressedĭu mai la vale, sub „trebuintĭa întroducerei litterelorŭ.“

Cea maĭ mare greutate în determinarea ortografiei române, au fostŭ și este: a regula în modŭ simplu, scrierea sunetelorŭ derivate. Fiindŭ aceste numaĭ o modificațiune a sunetelorŭ primitive: cualitatea lorŭ primitivà, le-o dàmŭ prin scrierea caractelorŭ primitive: érà modificațiunea lorŭ o îndegetàmŭ (aràtàmŭ) prin semnele, ˊ ˆ ˇ, în modŭ precum vèdĭuràmŭ

simplu, și fără de a avea trebuință de a recurge la înplicatele càrări archeologice, din carii nu putemŭ scóte altă învățătură de cătŭ întêiu: că tóte popórele și tóte têmpurile și-au croitŭ vestmêntulŭ scrierei lorŭ, după propria necessitate; a doua: că aceia au fostŭ imitați, și mai folositori publicului, carii au scrisŭ după cerința actuală, și în modulŭ celŭ mai usŭorŭ; pentru că scrierea și cetirea trebe sè devină unŭ bunŭ publicŭ, generalŭ a poporului, și artea ei cea binefàcàtóre omenimei, nu este séu nu consistà în mistificarea ce îngreunédià apropriarea eĭ, ci în simplicitatea și naturalitatea mijlócelorŭ spre a reeși la scopulŭ ce este a putea scrie și ceti. Nu ne aduceți de essemplu ortografia francéscà séu englesà, spre a combate acésta asserțiune; càcĭ nu vè póte fi necunoscută càirea lorŭ, pentru abaterea de la acestŭ principiu supremŭ ce 'lŭ dictédià rațiunea. Numele faimosuluĭ Schakespeare sè aflà scrisŭ în douà-dĭecĭ și șepte feliurĭ! de contêmpuranĭĭ seĭ, și încà nicĭ acum nu lŭ scriŭ totŭ într'unŭ felĭu (vedĭ: „Illustred London News“ din anulŭ 1856 luna luĭ Ianuariu.) Cătŭ de bucurosŭ s'ar emancipa eĭ acum de tirànnia ortografieĭ lorŭ, dar nu potŭ cà s'a prea înrădàcinatŭ. Noĭ însè, carii acuma voimŭ a regulà prin teorià, ceia ce pracsa (usulŭ pronontĭei) de multŭ a consâncțitŭ, noi voimŭ sè o înnoràmŭ? și din dorulŭ de a vêna umbrele adormițilorŭ a uita de cei vĭĭ; séu càlcândŭ pe urmele greșĭelelorŭ altora, a ne amàrĭ aceastà artà divinà?

Dacà din 24 sunete primitive, cu carii sè potŭ scrie cuvintele tuturorŭ limbilorŭ, sunt ver 6 8 abnorme, séu derivate din cele primitive; în locŭ de a scrie și pe cele derivate cu caracterele primitive din

carii s'au derivatŭ, și a arăta abaterea lorŭ prin semne convențiunale (căcĭ în fine tótă scrierea nu e altŭceva de câtŭ o convențiune în semne); dicŭ: dacă pentru a învăță semnele a 30 — 32 de sunete, ne trebe unŭ studiu de maĭ multĭ anĭ: atuncĭ — națiunea ce sè va vanita de o asemenea proprietate, este demnă nu numaĭ de rîsulŭ rèutăcĭosŭ a străinilorŭ, ci și de a fi părăsită de talentele fiilorŭ ei, carii ne-avêndŭ têmpŭ, voiă, séu aplecare de a jertfi atâta unui capriciu așa de absurdŭ, nu au modŭ de a înpărtăși productele spiritului lorŭ, spre a le face bunŭ communŭ fie-cărui connaționalŭ. Și Zeu! nu este mai puțină pretențiunea filologilorŭ nostrii, carii voindŭ a scrie ca Tacitŭ „querere" în locŭ de „cerere" și ca Iuvenalŭ „qui-ne" în locŭ de „cine" séu ca ceiĭ ce nu vorŭ sè adopte semnele de principiu, dar' totusĭ le întrebuințădă în faptă, unde nu le ajunge speculațiunea, și unde după regulele simplei rațiunĭ nicĭ nu s'ar cuveni a scrie „laudáre și vení" în locŭ de „làudare și veni."—Va sè dică aceasta simplificare? Este cassarea sunetelorŭ, în o limbă, attestatŭ de avere séu sèràcià, de perfecțiune séu contrariu:? și dacă affirmați cu noi: că limba nóstră e mai avută în sunete; pentru ce sè nu fiă și în semne menite spre a le arăta? Dicetĭ că nu scrietĭ cu semne asupra sunetelorŭ derivate, pentru a simplifica forma, și facetĭ pentru fiecare cuvêntŭ, 5 regulĭ fonologice, 3 ortografice, 2 istorice și 2 paralellisme cu atariĭ dialecte séu limbĭ! — Este asta a scrie; va sè dică: a communica cugetele prin semne?

Primindŭ semnele derivatelorŭ, chiarŭ și celŭ ce din causă că puținŭ avêndŭ de a sè occupa cu essactitatea în scriere, i-ar scăpa a scrie „îngustŭ séu ên-

gustŭ în locŭ de ângustŭ séu „ên în locŭ de în“ ce și Greciĭ lŭ au ἐν, „Spaniolii și Francii en; Italianii si Latiniĭ numaĭ in; n'arŭ greși ca (după teoriile istorico-dogmaticilorŭ) bĭetulŭ românŭ, carele cu tóte cà a studiatŭ maĭ multĭ anĭ ortografia lorŭ, nu l'ar lasà audĭulŭ și rațiunea sànătósà a nu scrie: *schimbatŭ* în locŭ de „*schaimbatŭ*“ séu *celŭ-ce* în locŭ de „*quellŭ-que*“ a D-lorŭ, càcĭ celŭ puținŭ cetitoriulŭ nu ar greși în accurata pronontĭare — ce ne este prima trebuintĭà.

Pentru ce este ortografia slavonà atâtŭ de nedesrădăcinabilà din pàmêntulŭ românŭ? Pentru cà ea nu constà atâta ostenélà și corrèspunde variațiunei sunetelorŭ, de și întunecà originea limbei. Din acestŭ symptomŭ alŭ vietĭei, arŭ trebui sè stórcemŭ conclusiunea ce ne o dà, și sè o folosimŭ, dacà ne ținemŭ a cunósce missiunea scrierei.

Filologiĭ nostriĭ nu vorŭ sè scrià cum sè pronontĭà în usulŭ vulgariŭ, numindŭ aceasta pronontĭà „dialectŭ“ și din astà causà nicĭ vorŭ a face derivatelorŭ semne; dar D-lorŭ ne facŭ a scrie în tóte dialectele presente și “monumentale!“ Erudițiunea opurilorŭ D-lorŭ ce au tractatŭ despre fonologia limbei nóstre, primindusè semnele ce noi dinpreunà cu usulŭ le propunemŭ, nu vorŭ perde din valórea lorŭ, càcĭ ele sunt nisce esposițiunĭ ce ne escusà înaintea lumei, pentru ce nu ne este limba de astàdĭ ca ceia de pe têmpulŭ lui Virgilŭ, și enumerândŭ metamorfosele secolilorŭ, chiarŭ ele ne aratà necessitatea de a face după cum ne dictédĭà trebuintĭa presentului. Ba ce e maĭ multŭ, valórea lorŭ va fi cu atâtŭ maĭ mare, cu câtŭ nu sè espunŭ înputărei, de a ne fi amestecatŭ làmuritulŭ presentŭ, cu acelŭ chaosŭ istoricŭ.

Dacà nu amŭ voi semne, din pàrere cà dór' arŭ deroga litterelorŭ, nu vomŭ putea eși din acestŭ chaosŭ de cătŭ numai fàcândŭ littere noue pentru cele derivate; însè aceste littere sè fià propriĭ, càcĭ ce avemŭ, nu este alŭ nostru, ér' commune cu slavii, nu ni sè cade sè avemŭ.

Scopulŭ pentru care aflàmŭ de lipsà a scrie cu litterele străbune, ce dupà modulŭ arătatŭ ne sunt de ajunsŭ, este între altele: ca sè ne înbràcàmŭ limba într'o formà, ce correspunde și originei și naturei etimologice. În astà privintĭà totĭ suntemŭ de o pàrere; dar nu și în essecutare-i.

O limbà ce propàși de și nu în litteraturà, dar în fonologià (ca a nóstrà)- a o face stagnantà, legându-o de forme ce le avea înainte cu 1500 și maĭ bine de anĭ; a îngreuna prin mulțimea și misticismulŭ regulelorŭ modulŭ scrierei eĭ, numai ca sè putemŭ scrie cuvintele ca Virgiliu, fără respectŭ la differintĭa pronunciărei de acum; a càdea în peccatele unorŭ popóre ce le arŭ lèpèda, dar nu le potŭ: este o crimà în contra națiunei, a càreia limbà cu aceastà procedurà amŭ fereca-o cu hyeroglife, ca sè îngreunàmŭ profanuluĭ poporŭ, putintĭa de a sè restaura prin productele spirituale a fiilorŭ sèi. O crimà în contra urmàtorilorŭ nostrii, cariĭ póte maĭ puținŭ preoccupatĭ de idei ficse, voindŭ a emenda gresĭelele nóstre, vorŭ fi necessitatĭ la durerósa alternativà: séu a modifica o asemenea ortografià cu sudórea fetĭei mai multorŭ generațiunĭ, (ce apunŭ pànà sè întroduce o assemenea schimbare pretutindinea), și a resigna de opurile trecutuluĭ, cariĭ de atuncĭ înainte vorŭ deveni numai objecte a curiositàtĭei archeologilorŭ limbisti; séu a purta acelŭ jugŭ

pe câtŭ de incommodŭ, chiarŭ pe atâtŭ și pentru aceia nebunŭ.

A presupune ca bĭetulŭ românŭ sè nu-și pótà scrie altraminte limba, ci numai dupà ce au învățĭatŭ pe reposata latinà, — este ridiculŭ. Cine nu scie cà grammatistiĭ legislatorĭ în ortografià, cerŭ acestŭ recuisitŭ pentru a putea scrie cu littere; pe lîngà acestŭ studiu, și cunoscintĭa perfectà a labyrintului de regulĭ ce se cruciadĭà fàrà consecuentĭà prin teoriile lorŭ. Aicĭ lasà pe „i“ afarà într'unŭ cuvêntŭ românŭ, pentru cà în ràdàcina lui cea latinà nu sè aflà acelŭ „i“ colo însè 'lŭ adaugà în cuvinte, în acàrora ràdàcinà latinà „i“ nu sè aflà, dar sunt silitĭ a'lŭ adauge, pentru ca sè nu revóce o regulà ce o ficsédĭà într'altŭ locŭ, — adecà pentru ca se nu apparà a-sĭ contradice. Așĭa „misicŭ“ în locŭ de mișcŭ, „pieptŭ, viersŭ“ în locŭ de „peptŭ, versŭ,“ carĭi maĭ bine corrèspundŭ làtinescei ràdàcinĭ „pectus, versus“. Pentru aceasta semânare, într'alte locurĭ acelŭ eruditŭ D. autorŭ, stà sè ne cruciedĭe limba, pentru ca sè o stórcà-chiarŭ de s'ar depàrta câtŭ de multŭ de întonare. Nu am de cugetŭ de a statui unŭ essemplu de greșélà, în attinsulŭ opŭ a celui mai eruditŭ dintre filologiĭ nostrĭi, càcĭ póte cineva dice unŭ adevèrŭ, fàrà a conbate pàrerea altora; dar mè necessitédià seriositatea cuestĭunei a demustra, câtŭ de cu neputintĭà este fàrà întroducerea semnelorŭ pentru sunetele derivate, a regula o ortografià pentru littere, în câtŭ nicĭ silintĭa acelui barbatŭ, carele de 28 de anĭ sè cuprinde spre acestŭ scopŭ cu cele mai vaste studiĭ litterarĭi, și a càruia cercetàrĭ filologice sunt nepretĭuibile, —nu a pu-

tutŭ reesi. Ar fi dar de prisosŭ a cerceta successele altorŭ satellitĭ, ce au urmatŭ pe aceia cale.

Respectŭ specialitătĭei filologice, carea persecutédĭà urmele adevèrului; dar dacà anatomisându structura limbei și genesa cuvintelorŭ, procedura D-lorŭ cea vastà nĭ-o propunŭ ca o condițiune fàrà care nimenea sè nu pótà scrie limba maicei sale: mulțimea scriitorilorŭ și cetitorilorŭ nicĭ cându nu ei va urma, fiindŭ-cá orĭ carele, pentru mulțime scrie. Dar nicĭ aceia nu sè vorŭ învoi, carii sunt în stare de a mistui acelŭ receptŭ, pentru-cà celŭ ce va sè influințiédie asupra mulțimei, trebe sè sè conforme capacitătĭei ei, și coborându-sè de pe înàlțimea cea vertiginósà a speculațiunilorŭ abstrase, resultatulŭ acestora trebe sè lŭ dee publicului în dose practicabile, usiorŭ receptibile. Bunà-órà ca mediculŭ, carele consultatŭ fiindŭ, în receptulŭ ce dà consultàtorilorŭ, nu înșirà diagnosa séu teoria morbulului (bólei), ci prescrie unŭ modŭ terapicŭ positivŭ. Àstŭ-felĭu Domnilorŭ! unŭ receptŭ positivŭ, fàrà clausule, escepțiunĭ nenumerate, și teorĭi vaste, adeca o ortografià basatà pe cele mai simple și mai sensualŭ-vèdibile legĭ convențiunale, este presenta nóstrà trebuintĭà. Vèdibilitatea sensualà, mijlocește usiurătatea, ér' aceasta este cea mai sigurà garantà de a fi primità de totĭ.

Nu trebe sè uite filologiĭ nostrĭi, cà cetirea opurilorŭ române, pentru „întelligentĭa nóstrà" — durere! fu pàn' acum unŭ lucsŭ, ér' nu o trebuintĭà neapàratà, ce purcede din o sete conscientiósà a spiritului de a și-lŭ perfecțiuna. Cei ce au devenitŭ la atâta consciintĭà spiritualà, sunt ómenĭ de reflessiune. Aceștia totĭ cunoscându alte limbĭ, prin litteratura cà-

rora se cualificară, vèdîndŭ chaosulŭ ortografiei nóstre, dau dosŭ litteraturei române, și 'și caută nutretiulŭ spiritualŭ în străinătate, în carea mai totĭ suntemŭ introdusĭ; ér' cei ce nu sunt,-n'au capacitatea nicĭ a precepe opurile limbistilorŭ nostriĭ eruditĭ, cu atâtŭ mai puținŭ a sè interessa de ele, séu chiarŭ a le și imita.

În diua de adĭ avemŭ atâtŭ de lucru ce ne stórce puținele puterĭ active, în câtŭ nu ne rèmâne voià, ér' maĭ adesea têmpŭ — spre a jertfi anĭ, pentru învățîarea ortografiei, carea după svatulŭ minței sànàtóse, nu ar trebui sè fià altŭ-ceva de câtŭ: modulŭ scrierei semnelorŭ ce correspundŭ sunetelorŭ carĭi sè aflà în limbà. Și fiindŭ-cà sunetele primitive din carĭi e compusà limba nóstrà, nu sunt maĭ multe de 24, este ridicolà încercarea càrturarilorŭ noștriĭ, de a reduce pe cele derivate la primitive, fàrà de a semnalisa deosebirea lorŭ. Nu va sè dicŭ prin aceste cà: afarà de aplicarea celorŭ 24 littere primitive, și a semnelorŭ pentru sunetele derivate, nu este altŭ-ceva de a sè maĭ lua în considerare; dar nicĭ nu înțielegŭ trebuința, ca pentru o etimologià de 1500 de anĭ mórtà a maicei limbĭ, sè rèstignescŭ pe viua eĭ fiià, ca sè o desvàțiu a pronunția à è â ê î ci a, e, i; cum le aveaŭ latiniĭ (după apparența tradițiunalà, càcĭ certitudine nu avemŭ.) Diceți cà: nu vreți a o desvàța, séu a o lipsi de sunetele derivate; ce vè rețêne dar, a nu le adauge câte o trăsurà deasupra séu dedesuptŭ, în locŭ de a ne înbàta cu mistificațiile nenumeratelorŭ regulĭ, prin a càrora mijlocire în fine totuși nu puteți eschide de totŭ, ajutoriulŭ celorŭ semne? — Dacà scrieți câte o virgulà (ʼ), și nu atĭ spintecatŭ cuvêntulŭ ca se lŭ în-

flați cu o regulă, pentru ce inimicĭ aĭ semnelorŭ! nu o scrieți fără sèmnŭ deasupra, cum se scrie astàdĭ în latinià? 'Mĭ veți rèspunde negreșitŭ, cà punândŭ acelŭ semnŭ, nu sè stricà nicĭ forma etimologicà a ràdăcinei antice, și faceți totŭ-de-odatà destulŭ cerințielorŭ pronontĭei de astàdĭ. — Eatà-vè după atâta trudà și silà, în fine revenitĭ la principiulŭ nostru, după ce va refusatŭ alte mijlóce!

Apropierea între deosebitele ortografiĭ, este maĭ mare de câtŭ cum credŭ chiarŭ și autoriĭ lorŭ. Deosèbirea e numai, cà o parte din D-lorŭ, nu vorŭ sè rècunóscà semnele pentru derivate, ci numaĭ după ce nu le póte ajuta nicĭ lunga analisà istorico-dogmaticà; érà noi, spre a încunjura aceastà încurcàturà, propunemŭ de a dreptulŭ principiulŭ: de a scrie semne celorŭ derivate din primitive, càcĭ prin acestŭ modŭ putemŭ pàstra și asemênarea anticà.

Într'adevèrŭ, scriindŭ à, è, â, ê, î, ḍ, ṭ, la cele derivate din primitivele a, e, i, d, t, séŭ spre essemplu: scriindŭ ḍèŭ, ṭênere, ședere etc. maĭ puținŭ sè modifică ràdăcina latinà: (deus, tenere, sedere) de câtŭ prin procedura anti-commatistilorŭ ce scriŭ: dieu, tienere siedere. Ba pentru ca sè nu 'șĭ contrădică uneia regulĭ, după care au pututŭ scrie trĭĭ patru cuvinte ca pe cele latine, vèḍêndŭ cà nu le potŭ pe tóte, fàcurà atâtea escepțiunĭ differite câte casurĭ.

Dar de ce sè întru în demustrarea detàiatà a multimeĭ de contrădiceriĭ, misticisme, ambiguitățĭ, și defecte a sistemelorŭ ortografice ce nu sunt basate pe pronontĭă, de têmpŭ-ce, destulŭ sunt de cunoscute, càcĭ pe mulțĭ ne-a constatŭ sudórea mai multorŭ anĭ convingerea: cà ne-amŭ înșelatŭ cândŭ amŭ credutŭ cà pe

aceia cale vomŭ învàția o ortografiă bună, adecà corrèspundàtóre publicului nostru, — sè tacŭ de stràinĭ, pe carii nu i-amŭ putea capacita nicĭ în 3 ḑece-annii în acelŭ modŭ. O vorbà ca o miă! dacà avemŭ sunete în limbà, trebe sè avemŭ și semne lorŭ corrèspundĭàtóre în scriere. Învoimu-ne în această macsimà simplà, chiarà, evidentà, cele-lalte sè resolvà de sine. Sunetele derivate, trebe sè aibà primitive. Lasà litterele sunetelorŭ primitive nesêmnifăcute séu curate, asĭa cum le scriéu primitivii romanĭ, și fà semne câtŭ sè póte maĭ simple la litterele cele primitive cu carii scrii sunetele cele derivate. Astŭ-felĭu scrie limba cum o vorbescĭ, și cu mirare vei afla, câtŭ de usĭórà este ortografia propriă română.

Aceste regulĭ póte vorŭ revolta pe unii din teoreticii nostrii, — fiă însè în pace D-lorŭ, cà pentru aceia cà vomŭ scrie „celŭ ce“ în locŭ de „quellu-que“, séu „schimbare“ în locŭ de „schaimbare“ a D-lorŭ, nu va ḑice nimenea cà aceste cuvinte sunt înprumutate de la nemțiesculŭ „derjenige“ séu de la slovenesculŭ „рѣсвъли“; și nicĭ stràbunulŭ Cicero nu sĭ va sparge cosciugulŭ de mâniă, séu va mișca pe Jove prin puterea elocuentiei suale, ca sè-i înprumute tràsnetulŭ spre a ne frânge capetele pentru această crimă.

Scopulŭ nostru este a scrie cu littere. Elŭ nu este numaĭ o utilitate, ci chiarŭ necessitate pentru romànĭ. Regulele archeologilorŭ fatià cu realitatea limbei presentului, sunt accidentarii, și silintià D-lorŭ de a le susținea fàrà causà categoricŭ-imperativà, este arbitriu; ér' combinarea din accidente și arbitriu, nu va fi în stare de a înpàca cerintiele necesitàtiei, séu chiarŭ a sè gera ca necessitate.

Làsatĭ dar ca însêmnându sunetele derivate, sè scriemŭ în uniformitate, spre usĭurarea scriitorilorŭ și a cetitorilorŭ, și spre mêntuire' a-celorŭ ṣuflete numeróse, carĭĭ neavêndŭ voià, talentŭ, séu têmpŭ, de a se occupa cu estravaganta mistificare a artei de a scrie, ne închinà..... lui cu orthografià și sciintià cu totŭ, și ne închidŭ porțile înaintea nasului, declarându a nu ne precepe.

Trebuința introducerei litterelorŭ.

Dacà nu amŭ avea trebuintià de a fi consecuentĭ cu faptele nóstre istorice, cu sênțimentele actuale, și cu nisuințele națiunalitàtĭei nóstre; dacà nu ne amŭ fi esprimatŭ noi, și chiarŭ și străinii ce se interessédià de noi, pàrerea de rèu asupra fatalei perderĭ a caracterelorŭ visibile a limbei nóstre; cu unŭ cuvêntŭ, de amŭ ignora tristele antecedențiĭ a națiunalitàtĭei nóstre, neînvățîndŭ din atâtea pățirĭ; *astàdĭ*, în ḍiua reînvierei ei, amŭ trebui sè reînbràcàmŭ dulcea nóstrà limbà, în nobilulŭ ei costumŭ strămosĭescŭ.

La vederea lui, pópórele cele mai civilisate a le lumei ne vorŭ rècunósce originea, fàrà istorià; ne vorŭ întĭelege limba, chiarŭ și neaudînd'-o, și în tóte cincĭ pàrtĭ a le pàmêntului va întêmpina fratĭ, carĭĭ cu bucurià vorŭ chiama: *étà o limbà soróre!*

În primà-vara anului trecutŭ jurnalulŭ Spaniolŭ, „Esperanza“ cu ce stylŭ superbŭ, și colóre poetică, în ce tonŭ de dorŭ, annontià milliónelorŭ sei compa-

triotĭ, descoperirea unei națiuni soróre, perdute în orientŭ de marea familiă latină. Ce a fostŭ causa, ca după o luptă atâtŭ de îndelungată, după atâtea sufferințe, despre essistenția nóstră sè nu străbată scirea nicĭ până preste Pyrenei?

Inimicii naționalităției nóstre, vèdèndŭ că nu ne luptămŭ „atâtŭ pentru viață câtŭ pentru limbă,“* după ce felĭuritele încercărĭ de a ne răpi pe aceasta nu le a successŭ, ne a îmbrecat-o în difformulŭ costumŭ actualŭ, ca făcându-ne sclavĭ, sè stérgă din vederea depărtatelorŭ neamurĭ, idea despre nobila nóstră origine. Amate cetitoriule! Recetesce această asserțiune, căcĭ în ea sè cuprinde essentia faimóselorŭ nóstre lupte.

Secolulŭ luminilorŭ ne nàscu pe Maior, Șincai, Clainŭ, și Lazarŭ ca se reînvie estinsa consciințiă a originei și a missiunei nóstre. Atĭ trăitŭ ca sè fiĭ martorĭ celorŭ ce au urmatŭ în acestŭ secolŭ. Sciĭ ce de pedecĭ, câtŭ sânge, essilŭ, persecuțiunĭ, câtă ostenélă pe câmpulŭ litteraturei nóstre și acelorŭ ospitale, ne a constatŭ a ne dovedi falsificarea originei nóstre, și a consecuențielorŭ eĭ.

Eată pe ce pretĭu scumpŭ amŭ rèscumpăratŭ noi numele și limba nóstră, și amŭ pregătitŭ dreptulŭ de a ne învestmînta limba cu litterele străbune. Se póte dar, ca astădĭ acestŭ dreptŭ sè nu lŭ recunóscemŭ; și recunoscândulŭ se nu ne fiă o sânctă datorià de alŭ pune în lucrare?

Asĭu conjura România pe păraele de lacremĭ, de sânge, și pe mărimea rușinei națiunale, ce ne a constatŭ indolentia de a nu ne putea încà decide la deprinde-

* Cuvintele unui istoricŭ alŭ Ungariei din alŭ 12-lea secolŭ.

rea cu ver 8–10 semne de scrisŭ, ca sè ne curàțimŭ litteratura de marcele blàstèmului ce au asuprit-o. Nu este poporŭ care sè învetïe atâtea limbï și prin urmare atâtea ortografii, ca românulŭ, nicï intelligentïà carea atâtŭ de puțînŭ sè sêntïascà datoria de a sï-o regula séu a studia pe a sua, ca a nóstrà. Desolatoriŭ attestatŭ este acestŭ adevèrŭ, despre necópta consciintïà a națiunalitàtïei nóstre!

Unŭ poporŭ devenindŭ a fi subjugatŭ materialiceste, prin trei revoluțiunï trebe sè sè làmuréscà spre a sè regenera pentru libertate: prin a cugetàrei, scrierei, și a faptelorŭ. Pân' atuncï ælŭ nu sênte originalmente, ci servindu-i de modelŭ dîrecțiunea séu inpulsulŭ învingàtoriului, sï tórce însușï legàtura ce 'lŭ țêne în dependintïà. Dependintïa nóstrà nu e pretutindinea urmarea unei subjugàrï fisice, ci mai multŭ morale. Slova și autorïi dinpreunà cu patronïi ei, nu ne au subjugatŭ, ei ne-au înpilatŭ, ne-au sedusŭ, ce e cu atâtŭ mai rèŭ.

Dacà este iertatŭ a concheia de la spiritulŭ tênerei nóstre litterature, și de la consciintïa desceptatà a missiunei Românuluï în orientŭ, manifestatà prin faptele cele recente, în fine de la caracterulŭ individualitàtïeï nóstre sociale, ce sè esprimà prin manierele, aplecàrile, aseménàrile între-națiunalï, și prin attragerea și respingerea ce urmédïà din acestï factorï: este incontestabilŭ, cà în noi s'a emancipatŭ cugetarea, și o mare parte din revoluțiunea faptelorŭ spre o direcțiune națiunalà s'a completatŭ. O anomalià flagrantà este încà a sè delàtura, ca sè putemŭ cu dreptŭ cuvêntŭ affirma completarea direcțiuneï naționale și în litteraturà. Întârdierea este cu atâtŭ mai mare pècatŭ,

cu câtŭ întreprinderea nu ne constă durere séu daună, nicĭ este ver o greutate, ci din contră, ar completa triumfulŭ, gloria națiunei, și bucuria civilisațilorŭ nostrĭ confrațĭ.

Eată scurta indigitare a causelorŭ, ce mĭ escită rușine, disgustŭ, indignațiune, și grétiă, de câteorĭ vèdŭ slavonésca slovă usurpându domenulŭ strămosĭescŭ a caracterelorŭ române. De cându purtămŭ rèsboiŭ asupra sloveniturei pentru *litteratură*, de totĭ înpilătoriĭ și inportunĭi românităției nóstre amŭ scăpatŭ, numai această ruginà ne mai detrage întregităției naționale. Cu fortĭa, și de-odată ni s'a inpusŭ; cu o deliberare spontaneà și constantà sè o eliminàmŭ!

Spre acestŭ scopŭ, cugetŭ cà esprimŭ o dorințĭà a tuturorŭ filoromânilorŭ, *provocându pe totĭ amicĭi litteraturei nóstre la o adunare, în carea sè ne svătuimŭ asupra modului de a scrie cu litterele străbune.* Mĭ vorŭ ḑice póte cei ce mai multŭ au în vedere posibilele pedecĭ, de câtŭ simplicitatea logică a întreprinderei: cà cu greŭ vomŭ putea aduna totĭ corifeiĭ filologiei. Eu le rèspundŭ cu adevèrulŭ istoricŭ: cà lipsindŭ *multĭ* din D-lorŭ, vorŭ lipsi cu atâtŭ maĭ multe capriții, opiniatrităților, și pedanterià. Între cei ce sè vorŭ aduna, sum sigurŭ cà va prepondera numèrulŭ ómenilorŭ practicĭ, și bunulŭ sensŭ, carĭi sunt recuisitele principale spre a essamina materialulŭ cercetărilorŭ filologice, ce este destulŭ de mare. Scopulŭ ei dar ar fi: a concerta asupra unei base ortografice, simple, a face o convențiune-fià chiarŭ și provisorià-pentru uniformitatea în modulŭ scrierei; a avisa publiculŭ în modŭ practicŭ despre resultatulŭ acestorŭ conferințe, ca la ḑiua bună-vestirei naționale, sè rum-

pemŭ de odată cu o venitură periculósà, ingrată, și difformà de adĭ-buchĭevechĭe.

Trebuintĭa pressédià, și noi nu o mai putemŭ amâna. Nu voimŭ a delibera pe secolĭ înainte, ci a ne întĭelege la o uniformitate în presentŭ. Nicĭ vremŭ a închide câmpulŭ cercetărilorŭ țintitóre la emendarea modului ce sè va ficsa prin convențiunea acestei adunărĭ, séŭ congressŭ ortograficŭ, ci a essecuta cu consecuintĭà îndegetațiunea ce ne-o dàdu usulŭ, și sè curmàmŭ odată chaosulŭ ortograficŭ, ca sè nu maĭ încapà ridiculósa escusare: cà din lipsa de o ortografià positivà, nu avemŭ ortografià. Perfecțiunea nu e possibilà în acțiunile omenescĭ. Summa nisuintĭelorŭ nóstre e: a face unŭ ce bunŭ, rațiunalŭ, și aceasta a o convenționa cu cei ce sè occupà mai multŭ cu scrierea.

În acestŭ congressŭ, vomŭ aduce fie-care pàrerĭ póte differite, dar conlucrândŭ pe baza ce sè va afla mai correspundiàtóre scopului, sum sigurŭ cà ne vomŭ reîntórce cu una și aceiasĭ pàrere și resoluțiune; cu *unirea ortografică*. Ea va pregàti pe totĭ Româniĭ la urmările juràmêntului, de a ne làpèda în scurtŭ de fatalele ingredienții străine.

Predecessoriĭ nostriĭ în litteraturà, ne au arătatŭ ce arŭ fi de fàcutŭ; dar noi următoriĭ lorŭ, cu ce ne vomŭ acuitta datoria càtrà mai fericita epocà ce ne fu reservatà? Formosŭ este a fi — dar mai formosŭ a sè face — liberŭ. Sè emancipàmŭ spiritulŭ în essentĭà și în formà, de totŭ ce ne arŭ aduce aminte de o condițià rușinósà, càcĭ aceasta faptà, e însașĭ eliberarea!

D. P. MARȚIANU.

PRINCIPILORŬ

ȘI

ÎNȚELEGINTĬEI

NAȚIUNEI ROMÂNE.

ÎNTRODUCERE

ÎN

SISTEMA

ECONOMIEÏ POLITICE.

PRECUVÊNTARE.

Tótà Europa, și mai cu sémà cea maï populatà parte a ei, sï a țintitŭ ochiï asupra Românieï; tóte comunicările din viatïa socială a territoriului ei, sunt càutate. Càlàtorï de tóte națiunile a venitŭ sè ne studiedïe isvórele averei nóstre, și làcomia la ele sunt causa felïuritelorŭ îngrijirï de viitoriulŭ acestei țèrï. De vomŭ privi la Frantïa, vedemŭ o parte a jurnalisticei, în mânile millionarilorŭ, ce conducŭ societàtï speculative în-și afarà de frontierele patriei lorŭ. Belgiulŭ este unŭ statŭ industrialŭ. Organele ambelorŭ țèrï, afarà de cause politice, au și calcule materiale în sympatïa lorŭ spre noi. Nu maï puținŭ Germania ne privesce de o gràdinà fruptiferà ce 'și ascéptà es-

ploatătoriulŭ. Ce sè dicŭ de Austria, carea de multŭ a monopolisatŭ comerciulŭ nostru, și unde astădĭ s'au formatŭ feliurite societătĭ, ca nu numaĭ statulŭ, ci și puterĭ individuale sè affronte concurrintĭa ce li sè amenintĭă din celeialtă parte a Europei.

Eată o cheiă la secretele interesselorŭ ce sè conbatŭ pentru noi și asupra nóstră. Nicĭ póte fi altraminte, càcĭ astădĭ ne mai putându-sè practica cucerirea țèrilorŭ prin assaltulŭ armelorŭ, statele înflŭtătóre trămittŭ înainte industria și commerciulŭ, ca sè le pregătéscă calea pentru o occasiune mai favoritóre — Decĭ de vomŭ scăpa de dependentĭă politică, ni sè gătesce alta — economică.

Totĭ într'unŭ tonŭ 'șĭ esprimă neràbdarea pàn' la organisarea Romàniei. De unde aceasta uniformitate a dorintĭei străinilorŭ? Causa nu e numai politică, ci și economică. O mulțime de interesse, de întreprinderĭ și capitalurĭ, stau la pândă pàn la regularea stărei politice a Romàniei, ca sè nàvăléscă asupra terenului ei; și noi încă nu amŭ reflectatŭ asupra originei, manțênerei, și conducerei facultățilorŭ nóstre productive, communicative, și consummătóre. În tóte statele este cea mai mare îngrijire de crearea, nutrirea și lățirea cunoscintĭelorŭ economiei națiunale; la noi și numele sciintĭei este mai necunoscutŭ, cu atâtŭ mai puținŭ representatŭ prin cathedre, associațiunĭ scientifice, séu càrtĭ instructive. Ne înundédĭă tendintĭa interesselorŭ materiale — ból' a secolului, — și noi departe de a ne sci aparà, n'amŭ cugetatŭ nicĭ barémŭ asupra essistentĭei mijlócelorŭ palliative.

Dacà a scăpatŭ țéra pàn' acum — de și nu neatacată — de gangrena àcestei influintĭe, causa este, cà a-

cestŭ spiritŭ, aceasta direcțiune a activitàtĭei popórelorŭ fiindŭ nouà, precum și sciintĭa ce o provocà,- de abea s'a nàscutŭ, și a și crescutŭ gigante, pe carele numai nesigurantĭa essistentĭei nóstre politice, — conturbatà în felĭurite modurĭ — l'a rețênutŭ. Nu pretindŭ a avea spiritulŭ profeției; dar ar trebui sè fià orĭ ce patriotŭ mai puținŭ de câtŭ scurtŭ la vedere, neprevèdêndŭ, cà din lipsa totalà a reflessiunilorŭ asupra economiei națiunale, continuândŭ ea, va proveni ruinarea essistentĭei acestei națiunĭ. —

Unŭ Adam Smith, este maĭ bine meritatŭ pentru înflorirea Angliei; unŭ Sully, unŭ Colbert și Quesnay, sunt maĭ nemuritorĭ pentru Frantĭa, și pentru întréga lume civilisatà, de câtŭ gloria miilorŭ de altĭ bàrbatĭ de statŭ, ce au servitŭ numitelorŭ popóre. Și pentru ce altŭ-ceva, de câtŭ cà ei au fostŭ cariĭ prin cuvêntŭ, scrisorĭ, și fapte, ne au învètĭatŭ a medita asupra resultatelorŭ esperientĭei popórelorŭ, ce le au petrecutŭ în processulŭ silintĭei de a 'sĭ màri averea. De atuncĭ pàn' acum, ce deosebire între agricultură, manufacture și industrià, ce între systema administrativà, și tótà viatĭa socialà a natĭunilorŭ ce au profitatŭ de aceasta sciintĭà!

În Englitera ea are cathedre pànà și în școlile populare. În asĭa-numitele „mechanic institutions" dotate fórte liberalŭ, sè propunŭ elementele economiei națiunale nu numaĭ elevilorŭ menitĭ studiilorŭ mechanice, dar și sessului femeiescŭ. Numerósele scolĭ de pruncĭ cunoscute sub numirea „Birbeck schools" pentru a càrorŭ susțênere s'a adunatŭ unŭ capitalŭ, a càruia venitŭ anualŭ este de 20,000 pundĭ sterl. (la 100,000 galbenĭ), propagà aceasta sciintĭà între bàiațiĭ din șco-

lile populare. — Am adusŭ numaĭ 2 essemple din multele instituțiunĭ ce facŭ pe Englesŭ a fi celŭ mai luminatŭ poporŭ în cuestiunile attingătóre de comerciulŭ socialŭ. Asemenea silințe spre popularisare' acestei sciințe sè facŭ în têmpulŭ presentŭ în Germania, de și nu prin scolĭ populare pân' acum, dar prin o mulțime de jurnale populare; èr sciința systematică sè propune prin câte 3—4 catedre în academiile juridice, a càrorŭ missiune este a cresce ómenĭ de statŭ.

Sciințele juridice ast-feliŭ cum sunt representate pe catedra academieĭ române de aicĭ, sunt numai o parte a sciințelorŭ sociale. Ele suntŭ aplicabile numai la assigurarea persónei, și a averei atacate prin faptele nelegitime a ómenilorŭ. Însè carii sunt legile după carii cresce, sè micsiorédă populațiunea, causele, institutele și effectele lorŭ, precum și elementele din carii sè nasce averea, prin ce fase trece, carii sunt legile producțiunei, împărțirei și consumțiunei lorŭ? — cu unŭ cuvêntŭ, doctrinele economiei politice, sunt unŭ studiu nu numai nu mai puținŭ înportantŭ dar nedispensabilŭ. Aceasta sciință reîntregesce pe ceia-laltă, și numai prin ea o póte înțelege deplinŭ. Din desvoltarea ei sè sênte armonia interesselorŭ, și din cunoscința acesteia sè póte apreția trebuința și valórea institutelorŭ statului.

În această țéră s'a fàcutŭ în têmpurile mai noue multe pentru ràdicarea economiei private; dar pentru ieconomia națiunală, carea arată cum trebe sè privéscă omulŭ de statŭ la cele private, nisuindŭ a le aduce la armonià, și cum sè constituà averea națiunei ntregĭ, — pànà astàdĭ mai nicĭ mențiune, cu tóte cà

statulŭ nu este chiàmatŭ spre conducerea economiei privaților, cât pentru a națiunei întregĭ.

Este têmpulŭ ca sè încetàmŭ a fi passivĭ càtrà isvórele acestei țerĭ abondante, ce sĭ au propusŭ tóte statele a le esploata. Noi nu ne putemŭ eschide de commerciulŭ altorŭ popóre; și dacà nu, — trebe sè ne ràdicàmŭ pe nivoulŭ cunoscințelorŭ economiei sociale alŭ lorŭ, pentru ca sè nu fimŭ înșelațĭ.

Spre reînvierea vietĭei politice a unuia poporŭ, înainte de tóte e de-lipsà, sè aibà cunoscința condițiilorŭ de la carĭ depinde sànàtatea organismului, ce numimŭ: viatĭa socialà. Voimŭ sè ne punemŭ pe trépta egalà cu alte popóre civilisate, voimŭ ca în noĭ sè sè realisedie sentinella culturei europene în orientŭ; trebe sè scimŭ și sè aplicàmŭ resultatele ei; voindŭ sè întràmŭ în familia statelorŭ înaintate, trebe sè introducemŭ disciplina familiarà pe principiile adoptate de ele, aplicându-le la înprejurările locale.

Aceste sunt motivele ce mè facŭ a întreprinde o cercetare sistematicà asupra tuturorŭ cuestiunilorŭ principale a economiei politice.

„C'est le premier devoir des bons citoyens de „propager les sages doctrines de l'économie politique" a dișŭ Impèràtoriulŭ Napoleon III în oratiunea sua pentru deschiderea ședințelorŭ corpului legislativŭ în primavara anului trecutŭ. În adevèrŭ, ardênda-mĭ dorire de a aduce tributulŭ datorĭĭ càtrà societate, folosindu-o dupà putere-mĭ, — dupà o maturà meditațiune, n'a aflatŭ unŭ câmpŭ mai lipsitŭ de activitate, și maĭ pressante de a lŭ remedia, de câtŭ întroducerea sciințelorŭ economico-politice, în patria națiunei mele. Ele aratà omului de statŭ càràrile și mijlócele carĭ conducŭ la

avere și putere națiunală. Officialulŭ statului din ele sĭ va cunósce missiunea, desfășurêndusè înaintea ochilorŭ totŭ terenulŭ vietĭei interesselorŭ materiale a unuia poporŭ. Finanțiariulŭ, juristulŭ, advocatulŭ, chiarŭ și economulŭ privatŭ, numai prin ele póte deveni la cunoscintĭa elementelorŭ cu carii este chiămatŭ a sè occupa. Aceste sciintĭe, ca nicĭ una alta, respândescŭ luminà destulà, asupra construcțiunei membrelorŭ și relațiunilorŭ fundamentale a societàtĭei, a motivelorŭ și effectelorŭ activitàtĭei ei.

De și tênere încà, pe lungà alte sororĭ, — studiulŭ lorŭ au și trecutŭ preste fasele generalisârei, cu o repedime mai mare de câtŭ alte sciintĭe mai bàtrâne. Acéstà anomalià esplicà natura și importantĭa lorŭ. Mai pân' acum, ele au fostŭ occupațiunea privilegiatà a principilorŭ și a nobletĭei de nascere. Astfeliŭ era têmpulŭ! — Acumŭ sunt favoritele plutocraților și a aristocrației de spiritŭ. Ei dispunŭ preste presentŭ. Statele civilisate sunt în ḑiorile ḑilei în carea aceasta sciintĭa va pàtrunde în coliba muncitoriului. Viitoriulŭ e sub vèlŭ!

Dacà trebuintĭele materiale sunt condițiunĭ nedispensabile a essistentĭei omenescĭ, ce însèmnàtate póte avea sciintĭa despre aceste cuestiunĭ de viatĭà, — mai cu sémà în acestŭ secolŭ, în care de la individŭ pànà la cea mai mare din tóte societàțile omenescĭ — confederația popórelorŭ — e basatà pe ea?

Ce, — materialismulŭ sè fià basa societàțilorŭ?

Nu vorbescŭ numai ómenilorŭ de statŭ, carii sciu ce sunt movenții socialĭ; rèspundŭ moralisatorilorŭ, carii arŭ înputa materialismulŭ acestei sciintĭe. Au nu este în economià moralŭ; — moralulŭ lucrârei? — Dacà e ver o sciintĭà carea sè ne assiguredie domnia

asupra propriului nostru, carea sè ne învetïe a sacrifica din presentŭ pentru viitoriu, și sè stăruéscă pentru pacea și concordia între cetățieni, este ea. Totŭ ea 'ti arată mijlócele, și prăpastiile nestêmpărărei, aviditătïei, lenei, și ce produce nejustiția, disordinea ce sécă puterea publică.

Ce ne folosesce aceasta țéră proverbială pentru averile ei, dacă nu ne dămŭ silintïa de a o sci apreția? Aicĭ zace rădăcina indolentïei către cele mai importante, mai sublime, și mai eterne legĭ a missiunei popórelorŭ. — Viatïà națiunei e o vegetare, societatea e monotonă; amorulŭ de patrià, e asemenea cu a asinului, pe care lŭ attrage grajdulŭ, numai pentru că în elŭ află nutretïu.

Celŭ ce vre' a sè folosi cu conscienciósă estimare — de averea sa, trebe sè scià legile după carii sè produce, sè mantêne, și se consummă. Cu atâtŭ mai multŭ e datoria celorŭ ce desbatŭ asupra interesselorŭ publice, conducŭ, dispunŭ preste sórtea uneia societătï. Acestora le mai trebe afară de teorià, studiarea critică a datelorŭ statistice, despre casurile relevante, spre a putea demustra cu evidentïă: unde, în ce modŭ și mèsură trebe sè sè întroducă cutare ameliorare? Argumentelorŭ ast-feliŭ sprijinite (proptite), nu va putea resista sofisma rèutăcĭosilorŭ.

Unde essistă directiunea unitătïei rațiunale, acolo propășirea națiunei sè face cu puterea lumei întregĭ, càreia nimenea nu póte resista. Nisuintïa tuturorŭ fiindŭ unirea în acele-sĭ interesse, națiunea ce nu urmédïà acestei direcțiunĭ, viitoriulŭ acelei este càire târdià, jugŭ, servitute. Suveranitatea este puterea poporului ce a devenitŭ la consciintïa interesselorŭ suale.

*

Sè studiàmŭ realitatea ce avemŭ în mânĭ, și sè nu ne radĭàmămŭ pe cele nevèdute, càcĭ efemerà este proptirea lorŭ.

Presentulŭ e unŭ momentŭ dulce, pentru cà ne aratà o perspectivà de a face comparare cu unŭ tristŭ trecutŭ; elŭ însè nu este o fericire, pànà cândŭ acelŭ viitorĭŭ e obscurŭ. Garanția bunului viitorĭu este voia constantà, de a servi numai lui.

În silintĭa de a regenera patria, sunt douà momente bine distinse: una politicà, alta socialŭ-economicà. În politicà, voimŭ conservarea relațiilorŭ esterne ce avemŭ „de jure antiquo.“ În a doua, ne consistà màrimea missiunei, càcĭ evidentà e trebuintĭa de a reforma. Aicĭ sè tractédĭà de a crea institute, carĭĭ sè prefacà individele (ce sè aflà în stare disharmonicà) în cetàtĭenĭ, a càrora sferà, fàrà de a vàtàma pe a altuia sferà, sè fià destulŭ de mare pentru a și putea câstiga interessele materiale și morale, în mèsura de lipsà spre a sè întàri, ca din puterea tutulorŭ individelorŭ sè purcédà puterea statului—singura garantĭà sigurà. — Dar mai 'nainte de a organisa aceste institute, este de lipsà a essamina: carĭĭ sunt legile vietĭei interesselorŭ sociale, și mai cu sémà materiale? pentru ca siguri de a nu greși în contra lorŭ, sè procedemŭ cu deplinà cunoșcintĭà a objectului, la mijlócele essecutive. Dar nicĭ atĭta încà nu e destulŭ. Rèmași în deretrŭ cum suntemŭ, trebe sè suplinimŭ în scurtŭ têmpŭ, ce a fàcutŭ alțiĭ în secolĭ. Celŭ ce nu concurge séu nu rivalisédĭà, càde. Acesta e șibolетulŭ secolului presentŭ. Tràimŭ în mijloculŭ essemplelorŭ. După ce a tĭ possibilitatŭ puterea, delàturândŭ obstaclele ei, trebe sè-i datĭ și svaturile luminei, pentru a o putea pàstra și înmulți. De a tĭ înpàrți în Romània averea lui Cresus, tesaurulŭ de la

Ecbatana, banii lui Ptolemeu II, averea Romei pe cându era dómna lumei, séu a Spaniei, pe cându era dómna unei împerății în carea nici odată nu apunea sórele — nu ați fericit-o; din contră, precumu ne arată decadentia popórelorŭ citate, a ti fi autorii ruinei ei.—Învățați poporulŭ a sè îngriji pe sine!

Acesta este scopulŭ finalŭ a întreprinderei presente, dedicată mai ânteiu *principilorŭ și întielegintiei națiunei române*, pentru a urma ordinei resăritului luminelorŭ întielesuale. Intențiunea mi este a da și celui ce nu avu occasiune de a se informa de pe catedră și din bibliotecĭ,—ce ambe ne lipsescŭ — o ideà pe câtŭ voiu putea de chiară, despre principiile și doctrinele interesselorŭ materiale a societătiei. Vedĭ bine cà materia lorŭ fiindŭ atâtŭ de vastà, de elasticà, și încà nedeplinità, ca în puține alte sciintie, sum necessitatŭ a o pertracta pe scurtŭ, și a recomenda mai înainte de tóte, de a medita asupra cetitelorŭ mai multŭ, de cum este scrisŭ.

Câtŭ pentru metodulŭ pertractațiunei: amŭ prelucrat-o într'unŭ modŭ mai nedependente de metodele usitate, nu din originalo-manià, ci din causà cà mi amŭ propusŭ a încerca: dacà sè póte reduce tótà materia economiei publice la o sistemà analogà altorŭ doctrine filosofice, asĭa ca fie care cuestiune sè purcédà ca o consecuintià din precedente? Sciu cà este mai irritatoriu a nu procede sistematicesce, pentru cà: în acestŭ casŭ pertractedĭ objectulŭ care 'tĭ place, întri din sfera unuia în a altuia objectŭ, nu estĭ legatŭ de convenientia loculuĭ, estĭ nerestrînsŭ în alegerea argumentelorŭ militante, cu unŭ cuvêntŭ, ai o multime de înlesnirĭ, și în totŭ minutulŭ câte unŭ mijlocŭ de a sur-

prinde pe cetitoriŭ. Acestei metode însè ei lipsesce pe de altă parte légătura, șirulŭ, esplicația prin necessitatea logică, și possibilitatea de a ordina chaosulŭ elementelorŭ, din carii constă cadrulŭ acestorŭ doctrine. În litteratura nóstră puținŭ și superficialŭ ar fi folosulŭ unorŭ monografii asupra unorŭ cuestiuni numaĭ, înainte de a avea o ideà despre totulŭ, și despre relațiunea părțilorŭ între sine; va sè dicà: înàinte de a avea o sistemà a principiilorŭ economiei politice. Nu amŭ pretensiunea de a da celŭ mai perfectŭ idealŭ de sistemà, càcĭ acesta s'arŭ putea numai allàturândŭ în tótà estensiunea, atâtea idealurĭ differite, câte proprietàtĭ caracteristice au differitele popóre, și fiind-cà și aceste scimbându-sĭ trebuințele continuu, arŭ trebui sè schimbe și sistema conformŭ continuului pulsŭ a têmpului. Cei mai genialĭ încàrunțitĭ în teoria și esperimentarea statului, încà numai instinctualmente sêntŭ acestŭ pulsŭ, fàrà de alŭ putea communica verbalŭ. Dar nicĭ sè póte condemna o sistemà pentru aceia, cà dórà sè mai potŭ întrepune unele cercetàrĭ,—ba aceste sè potŭ reînnoi de mai multe orĭ; càcĭ economia politicà nu este unŭ terrenŭ încheiatŭ, ci o sciințià ce cresce în tóte dimensiunile, fiindŭ-cà trebuințele poporului prefàcându-sè pe dì ce merge, dau scrutàtoriului noue inplicàrĭ și resultate. Totulŭ ce sè cere de la o sistemà bunà este: ca orĭ ce cuestiune nouà, sè sĭ pótà afla loculŭ în ordinea sistemisatà, fàrà de a'i întrerumpe làntĭuirea.

În mișcata nóstră viatĭà socialà, la care a lua parte e chiàmarea fià-càrui Românŭ; în fluctuațiunile (talazurile) pàrerilorŭ de dì, este o bine facere a afla o insulà solidà de adevèrŭ scientificŭ, carele sè justificà însusĭ, prin legàtura cea strînsà a consecuențielorŭ din

principii necontestabile. Pressantia acestei trebuințe, nu mi a datu têmpu destulu, de a considera în aceasta pertractare tóte cerințele mai secundarii a formei; credêndu cà îndoitu dà, celu ce iute dà. Va veni póte têmpulu, cându voiu amplifica-o în essentià și formà. Cum este ea acum, póte servi ca manualu pentru prelegerî verbale; dar și autodidactului ca surrogatu de esplicațiunî metodice. Am citatu essemple de a popórelorŭ stràine, și din litteratura lorŭ, nu din lucsu scientificu, ci din trebuintia de a aràta isvórele de unde sè potŭ trage informațiunî mai ample în privintia cuestionatului objectu; mai incolo, pentru a aràta modulu lucrârei altorŭ popóre, spre a înpintina la imitarea lorŭ, cercetându câmpulu desolatu a patriei nóstre. N'am completatu cu de amânuntulu citarea opurilorŭ litteraturei stràine, de frica de a nu vè pàrea prea minuțiosu; dar am enumeratu destule pentru a convinge, câtu de îndêretu stàmu noi, altorŭ popóre! Màrturisescu, cà de sfialà de a nu fi prea molestàtoriu pentru cetitorii puținu dedatî cu cercetârî detaiate, m'am restrînsu adesea în citate, pànà la o altà occasiune. Puține popóre sunt — ce e dreptu — carii ne au premersu în acestu felîu de lucrare, dar chiarŭ aceasta înprejurare ne înpune datoria mai cu deadinsulu, de a lua în considerare tóte faptele lorŭ.

Pertractațiile aceste nu sunt recepte de a le travesti la viatià, în aceasta formà. Menirea lorŭ e: a forma ómenî practicî, prin înpulsulu ce dau de a cugeta asupra legilorŭ naturei, pe carii omulu nu le póte domni, dar sè póte folosi de ele prin combinațiune. Nu înpunu; arare orî 'mî iau libertatea de a propune ceva, fiindu-mî scopulu de a espune numai. Mai re-

petŭ: că puncturile de vedere a macsimelorŭ economice sunt multe, și după differințiele têmpului și locului. — Mè silescŭ a me conforma înprejurărilorŭ nóstre, dar asĭu voi ca cetitoriulŭ sè sè dedeie la tóte asserțiunile acestorŭ pertractațiunĭ, a considera nu numai urmările economice, ci și sociale; și pentru ca sè sè póță întări în convingerea sua, sè sè întrebe la indegetațiunile istorice: carii au fostŭ causele? ce au necessitatŭ cutare ideà, instituțiune séu părere. Celŭ ce astfeliŭ 'și póte esplica unŭ fenomenŭ cu deplinà convingere: nu jóre în cuvintele unuia itinerariŭ, càcĭ tendinția lui este de a conduce la formularea unei idei — câtŭ sè póte de chiare, asupra vietĭei și metamorfoselorŭ averei sociale, — nedependente de orĭ ce autoritate alta, de câtŭ a rațiunei.

Mai sum datoriŭ a da esplicațiunĭ asupra formei acestei scrierĭ.

Multĭ vorŭ afla póte că *stilulŭ* este greu. Adeveratŭ că sunt numerosĭ, cei ce pretindŭ, ca despre orĭ ce objectŭ sè sè vorbéscà în stilŭ femeiescŭ. Stilulŭ încà are douà secsurĭ. Sè póte cu dreptŭ pretinde ca romantĭele sè sè scrie în stilulŭ secsului delicatŭ, dar sciințĭelorŭ și mai cu séma filosofiei și legislațiunei, nu sè cade sè 'și castredĭe bărbăția. De altr'aminte, celŭ ce înțĭelege allegoricele frase a allusiilorŭ ce sè aflà adesea prin romantĭe, acela va înțĭelege cu aceiașĭ fortĭare a nervilorŭ cerebralĭ, și limba maicei suale, vorbità în manierà mai puținŭ cuinarà. Apoi, adressându acestŭ opŭ înțĭelegintei părțĭ a națiunei, n'am pretenția de a fi înțĭelesŭ și de cei ce pentru a precepe o scriere, nu sĭ-a datŭ mai multà silințià de câtŭ ce putură profita de la nutricea lorŭ. Am disŭ, că cercetà-

rile economiei sociale, sunt cercetări filosofice-politice, asupra elementelorŭ interessului materialŭ a societăţiei. Fiindŭ dar ele o abstracţiune filosofică, numai acela le va înţelege, care are capŭ destulŭ de tare spre a da frunte cu temeiurĭ logice. Multămită lui D-deu! aceasta cualitate e înnăscută Românului; dar providenţia carea a mĕsuratŭ fie-cărui darŭ, totŭ de odată şi unŭ antidotŭ, ca se contraballanţie estremitatea; ne a datŭ şi oreş-care aplecare la neperseverantţiă. În aceasta stare, ceremŭ ca tóte şi iute se le înţelegemŭ. Ea ne duce la superficialitatea: din tóte câte-ceva, nimicŭ întregŭ. Nu e data omului de a pătrunde şi a 'şĭ apropria tóte ca prin sborŭ. „În sudórea feţiei tale vei câştiga“ nu este unŭ blăstămŭ, ci unŭ adeverŭ, o morală adâncŭ înrădăcinată în natura omului. Aceia ne este mai scumpŭ şi mai dulce, ce ne a constatŭ legitime sudorĭ. Anume m'am esprimatŭ pe alocurĭ în frase mai abstrasĕ, pentru ca înţelegerea lorŭ sĕ conste ceva meditare. — Esplicatu-vaţĭ prin acelŭ modŭ concretulŭ înţelesŭ, — sum sigurŭ că vi l'aţĭ şi apropriatŭ! Mai repetŭ: că sĕ cetimŭ mai puţinŭ, dar cu deplină pătrundere; căcĭ celŭ ce sĕ silesce a ceti multŭ, acela va fi óspe (musafir) la multĭ, dar amicŭ nu va avea. Aceste cercetărĭ dar resignédiă de a servi petrecerei séu distracţiunei celorŭ ce au antipatiă către morala lucrărei; sĕ îndestulesce cu simpatia celorŭ ce caută trebuinţiele serióse.

Câtŭ pentru *revista encyclopedică*, cu carea începe introducerea, — va părea ceva straniu, nevĕdĕndu-o astfelĭu tractată, necum în câte economiĭ politice s'a publicatŭ în litteraturele străine, dar nicĭ în opurile lorŭ encyclopedice. — Trii motive m'a făcutŭ a urma în mo-

dulŭ ce am adoptatŭ. 1-iŭ Lipsa de o encyclopediă în românesce. 2-a Trebuinția de a face visibilă strînsa și înplicata legătură a materielorŭ pertractande în sciințiele de statŭ, de dreptŭ, și de economiă. Ca orĭ care viațiă, și viațiă socială este unŭ ce întregŭ, a căreia differite manifestațiunĭ sunt intimŭ legate de olaltă. Celŭ ce vrea sè aibă parte în a o conduce, trebe sè cunóscă întregulŭ, și connecsiunea lorŭ.—Limbă, religiune, arte, sciințe, statŭ, dreptŭ și economiă, sunt pàrtĭ înpletite a aceiasĭ unităță — a vieței poporului.— Tóte relațiile omenescĭ, pànă și cele mai sublime și mai dulcĭ, sĭ au interessele lorŭ economice. O parte din ele presupune și întemeiadză pe ceialaltă. Întrè ele este evidentŭ cà: dreptŭ, statŭ, economiă (socială), constituà o familiă mai de-aprópe. Eată causa principală a revistei encyclopedice. Mai în tóte casurile, sciinția despre dreptŭ ne spune *cum?*,—dar sciinția economiei sociale ne arată *pentru ce?* cutare instituțiă. 3-a Pentru cà trebuinția unei reviste succinte și sistemisate, am sențit-o eu însu-mĭ, pe cândŭ învàțiamŭ encyclopedia în patria sistemelorŭ; și fiindcà misticismulŭ metodelorŭ usitate, nu mĭ a pututŭ îndestula dorulŭ de a avea din ea o ideà chiară și repede despre legàtura doctrinelorŭ concernente, mè vèduiŭ necessitatŭ a le ordina însu-mĭ, delàturândŭ tótà mistificarea pedantà a dogmatismului, spre a le privi în golàtatea ființiei lorŭ. Sè întĭelege cà: n'am voitŭ mai multŭ de càtŭ a da o conturà a complecsului encyclopediei concernente, pentru a îndegeta locŭlŭ, lànțiuirea, și inportanția specialului objectŭ a themei nóstre. Attenta ei studiare, va putea servi de itinerariu întroducàtoriŭ în aceste doctrine, séu celŭ puținŭ va da ceva mai chiarŭ și mai

positivŭ, decâtŭ impressia ce produce unŭ numèrŭ mare din certe opurĭ encyclopedice.

Primitĭ dar cu indulgentĭà aceasta încercare de a întroduce o sciintĭà carea înainte de tóte, ne este de trebuintĭà pentru noua regenerare. Ea nu e de câtŭ numai începutulŭ uneĭ activitàtĭ mai estinse, ţêntitóre la o serià de întreprinderĭ, cu scopŭ de a generalisa principiile raţiunale în viatĭa economico-politicà a naţiunei nóstre. Dacà voiŭ fi norocitŭ de a comunica unŭ fruptŭ desvoltatŭ a silintĭelorŭ mele, mè îndestulescŭ a avea consciintĭa, de a fi pusŭ o sèmêntĭà spre o rodire mai abondantà pe viitoriŭ. În cele bune şi marĭ, a fi vrutŭ încà mĭ este destulŭ.

Ajutaţĭ dar a semèna aceastà sèmêntĭà, fàrà de a îngrigi: de nu va duce-o vêntulŭ? A nóstrà se fià bunàvointĭa. Despre rèsàritul ei, dispune o mânà nevèḑutà — carea ne a condusŭ în miraculósa scàparę de pàn'acum.

Bucurestĭ în 3 Martie 1858.

AUTORULŬ.

REVISTA ENCYCLOPEDICÀ

a sciințielorŭ de statŭ spre indigitarea locului ce cuprinde între ele economia politică.

Omulŭ este ființță socială, va se dică: este născutŭ spre associare. Acéstà acsiomà este resultatulŭ istoriei omenescĭ; càcĭ *destinația* lui: de a'sĭ desvolta tóte puterile suale, nu o póte realisa fàrà mutua sprijinire a conómenilorŭ. Desvoltarea puterilorŭ — fiindŭ destinația lui, — este unŭ dreptŭ; care formédià o sferà, în carea activitatea lui este liberà. Essistințta conómenilorŭ presupune atâtea sfere asemenea, câte individe. Celŭ ce nu trece preste sfera deaprópelui seu, libertatea activitàției lui este unŭ *dreptŭ*, dincolo de acéstà sferà e *nedreptŭ*. Dreptulŭ dar nu consistà numai în nevàtàmarea sferei altuia, ci și în competentța de a pretinde acele condițiĭ de la carii depinde desvoltarea personalitàției suale individuale. Fiindŭ dreptĭ càtrà alțiĭ, suntemŭ asța, din amorŭ propriŭ, càcĭ „precum voițĭ sè vè facà vouà ómeniĭ, asța trebe se facetĭ voi lorŭ“ Acestŭ adevèrŭ este principiulŭ fundamentalŭ a sociabilitàției.

Dar cine sè decidà între dreptŭ și nedreptŭ; cine sè-i mijlocéscà drépta lui pretensiune, cândŭ societatea omenéscà are mai multe ramurĭ, societatea de *familià*, *communà*, *associațiĭ* spre feliurite interesse, *ecclesià*, *statŭ*, *confederația popórelorŭ*, carii avêndŭ interessele lorŭ particularĭ, au și propriele lorŭ sfere, și constituândŭ individualitàțĭ ideale, sunt aplecate de a càlca preste cercululŭ sferei altorŭ individue ide-

BIBLIOTECA

ale. Cine va mantênea armonia sferelorŭ? Societatea fiindŭ o unitate ideală, societăţile individue séu unităţi ideale: mancă o totalitate a tuturorŭ unităţilorŭ ce sè află într'unŭ poporŭ; o instituţiă ce coprinde în sine tóte societăţile collaterale, a càreia attributŭ ar fi puterea coercitivă, spre a putea vighia asupra pàdirei harmoniei tuturorŭ sferelorŭ. Acésta instituţiă este:

STATULŬ.

Elŭ este organismulŭ membrelorŭ sociale. Organismulŭ este connecsiunea elementelorŭ ce constituă o viaţiă, la carea tóte părţile constitutive contribuă, şi din resultatulŭ càrei tóte se înpărtăsiescŭ. Statulŭ dar este regulàtoriulŭ societăţilorŭ particulare a popórelorŭ. Elŭ este unitatea vietĭei sociale.

Sciintĭa despre statŭ cuprinde tóte direcţiile funcţiei lui, ce este:

1. *Conducàtóre*, realisândŭ normele şi institutele spre a conduce la harmoniă interesele sînguraticului cu a le tuturorŭ;

2. *Judecàtóre*, manţênêndŭ sferele libertàtĭei singuraticilorŭ şi restaurândŭ dreptulŭ vàtămatŭ prin neconsiderarea prescriselorŭ marginĭ.

3. *Essecutóre.*

Aceste sunt cele 3 puterĭ prin carĭi administră statulŭ dreptulŭ individului, pe câtŭ iartă interessulŭ publicŭ adeca: bunàstarea tuturorŭ. Are dar individulŭ, are şi statulŭ — ca representantŭ alŭ harmoniei tuturorŭ — drepturile suale; de aci şi sciintĭa deosebesce între dreptulŭ privatŭ şi publicŭ. *Dreptulŭ privatŭ* se rapportédĭă la a) relaţiunea per-

sónei càtrà persóne, b) la relațiunea persónei càtrà objecte, c) la relațiuni provenite din obligații.

Dreptulŭ publicŭ trebe se fiè amèsuratŭ principelorŭ fundamentale a statului, cariĭ ficsate, se numescŭ *constitutià*. Ea este spinalulŭ, scheletulŭ corpului statului. Funcțiile statului sunt tóte dreptŭ publicŭ. *Procedura civilà*, *dreptulŭ criminalŭ si procedura lui*, se raportédià la funcțiunea judecàtóre; (ce astàdĭ dinpreunà cu dreptulŭ privatŭ se numesce *jurisprudentià*); cele ce privescŭ la sigurantĭa polițienéscà, a persónei, averei, și culturei tuturorŭ prin totĭ, sunt partea administrativà séu politicà. În tóte aceste, funcțiunea essecutivà 'sĭ are partea ei, ce o pune în lucrare prin organele și mèsurile coercitive. Cunoscintĭa tuturorŭ drepturilorŭ și funcțiunilorŭ acestora, este missiunea omului de statŭ.

Specificarea tuturorŭ doctrinelorŭ ce tractédĭa astàdĭ despre aceste materii, ordinatà în unŭ tabloŭ sistematicŭ, este cu neputințà din 2 cause: pentru cà ele sunt nu numai prea numeróse dar și prea arbitrariĭ; ér pe de altà parte, precum în viatĭà practicà fenomenele vietĭei sociale nu ne apparŭ dissolvate în elementele ei primitive, asĭa și sciintĭa încà este departe de perfecția de a le ordina astfeliu. Têmpulŭ presentŭ în astà privintĭà mai multŭ de càtŭ în multe altele, este o epocà transitoriă la o altà formà a sciintĭelorŭ de statŭ. Cu tóte aceste, ar fi de doritŭ ca și legislația se nu confunde cele ce pàn' acum sciintĭei a reesitŭ a distinge, ca acésta se pótà procede în missiunea sua mai departe, fàrà de a'sĭ vedea înzedàrnicite resultatele de pàn' acum. Sciintĭa astàdĭ distinge:

1). Sciintĭa socială 2). Sciintĭa de statŭ; și 3). Jurisprudentĭă; de și încă nu i-a reeșitŭ a o essecuta cu strictă consecuintĭă în tóte ramurile ei.

Fiindu-ne scopulŭ de a trata numai o parte din aceste ramurĭ: a desvolta modulŭ după carĭi s'ar putea essecuta acéstă consecuintĭă în ordinarea doctrinelorŭ, nu póte avea aicĭ locŭ, fiindŭ-că arŭ trebui sè pertractămŭ pragmatica analisă a fie-càreia de a rêndulŭ,— lucru, ce este missiunea uneĭ encyclopedii a tuturorŭ sciintĭelorŭ sociale. Ca sè putemŭ dar reveni câtŭ mai currêndŭ la objectulŭ nostru specialŭ, mè restrêngŭ la scurta îndigitare a modului putincĭosŭ.

Sciintĭele sociale.

Fiindŭ-că societatea constă: din *familiă*, *commună*, *associațiĭ particulare pentru certe scopurĭ*, ecclesiă, statŭ; sciintĭa socială le pertractă tóte aceste, prin urmare și pe sciintĭa de statŭ, pentru că statulŭ de și e mai mare, și menitŭ spre ocrotirea celoralalte societătĭ în casurĭ de collisiune, totusĭ e societate numai collaterală.

Dècĭ voindŭ a sistemisa pàrțile sciintĭei sociale, naturalmente ne întrebàmŭ: ce voimŭ a resci prin ele? — Mai 'nainte de tóte debe sè ne arate:

a) *Cum s'a desvoltatŭ societatea spre a fi cea ce este acum? — si ce este acum?* — La prima întrebare ne respunde: *istoria*; la a doua: *statistica*. Aceste douà doctrine constituà partea istorică a sciintĭei sociale și de statŭ, càcĭ de și numirea le este deosebită din causa manierei cum se pertractă, essentĭa lorŭ e una și aceiașĭ, pentru-că istoria nu e de càtŭ o statisticà con-

tinuà, și statistica nu e de câtŭ istorià staționarià. Ambele occupându-sè esclusivŭ cu societatea, nu sunt sciințe ausiliare (cum le privesce usulŭ), precum p. e. istoria naturalà, antropologia, limbistica etc. carii numai indirectŭ séu fragmentariu sè rapportà la cunoscinția socialà,—ci arătându-ne fapta fundamentalà a societăției, ne dau substratulŭ pe care construimŭ idea ei.

b) *Carii sunt elementele motivàtóre a procesului desvoltàtoriŭ de societàți, și carii sunt legile naturale a acelorŭ elemente?* — *Interesele* sunt acele elemente ce punŭ în mișcare societatea. Ele sunt osia în jurulŭ càreia sè întórce tótà activitatea ei. Interessele ómenilorŭ sunt tripàrțite, privindŭ: la fisiculŭ (persóna), la materialulŭ (averea) și spiritualulŭ (cultura) lorŭ. Aceste sunt motivele magice a inertei masse din carea suntemŭ creați; și precum nimicŭ în lume nu e fàrà causà și effectŭ, au și ele pe a le lorŭ, pe carii observându și discutându-le, dau materialŭ la trei doctrine, numite: *populațiunistică*, *economià socială*, și *culturalistică*.

Câtŭ de aprópe attingàtóre sunt ele de essistentîà omului, și totusi — lucru curiosŭ și fórte instructivŭ! — pe cându omulŭ de multŭ a aflatŭ ordinea planetarià cercetându firmamentulŭ, pe cându de multŭ s'a coborîtŭ în cele mai secrete a le internului sèu, spre a afla legile nefallibile a le spiritului, și le-a ficsatŭ în psyclologià, antropologia, ba în filosofià legile universului de multŭ și nu forà successŭ încércà a le îndigita: legile acestorŭ interesse neaparabile, de abea în secolulŭ trecutŭ i-au attrasŭ attențiunea mai seriósà spre a le construi în doctrine. Tóte-trele sunt sciințe noue. — Populaționistica e puținŭ lucratà; economia socială de și mai multŭ de câtŭ precedenta ei soróre,

încà pànà astàdĭ nu e sistemisatà. Culturalistica încà nicĭ botedĭu legalisatŭ nu are.

c) *Cum sè constituà deosebitele membre sociale*, adeca: familia, communa, associaţiile, ecclesia, statulŭ, şi cum 'sĭ aplicà fiescare principiile espuse în doctrinele precedente stărei lorŭ particulare? la aceste rèspundĭându *genesa* familiei communei, şcl. resultà urmàtórea:

Tabell'a sciinţĭelorŭ sociale.

A.

Generale.

Genesa.

Trecutulŭ prin doctrina: istoriei filosofice a societăţilorŭ. — Presentulŭ prin doctrina: Statisticei sociale.

B

Speciale.

Analisa.

1. Interesselorŭ sociale.

a) persónei prin Populaţionistică — b) averei prin Economia socială — a culturei prin Culturalistică

2. *Genesele speciale*

Familia — Communa — Associaţiile — Ecclesia — Statulŭ

În sciinţĭele sociale tóte societăţile sè pertractédĭà neatârnatŭ una de alta în modŭ atomisticŭ, fiindcà fiecare din ele au motive intrinsece proprii. Spre a preveni conflictului între motivele egoistice a deosebitelorŭ unităţĭ sociale, ele investédĭà *statulŭ*, — ca pe cea mai mare din ele — cu puterea trebuincĭósà spre a întreveni ca pàdĭtoriŭ a harmoniei intereselorŭ tuturorŭ.

Sciintĭele de statŭ.

Privindŭ cele premisse din punctŭ de vedere a statului, sè nasce o serià nouà de doctrine, carii analisându premissele sociale dinpreunà cu aplicarea influintĭelorŭ ce statulŭ conformŭ missiunei suale esserce asupra lorŭ, și carii influintĭe sè esprimà prin numirea „*politicà*;“ în

Tabella sciintielorŭ de statŭ.

au locŭ urmàtórele doctrine:

Politica generalà

Istoria statului (trecutulŭ lui) — *Statistica* (presentulŭ statului).

A

Analise ideale.

1.

Politica interesselorŭ

(personale) *Politica populatianisticà* — (avereale) *Politica economicà* — (spirituale) *Politica culturalà*

2.

Politica societàţilorŭ

Politica Familiarà — Politica comunalà — Polit-asociaţiilorŭ. — Politica întrenaţiunalà. — Politica ecclesiasticà.

Pàn'àci aceste doctrine constituà numai *teoria* societàţilorŭ și a statelorŭ, — urmédià *pracsa* lorŭ, în

B.

Normativele (statuluĭ) reale.

Missiunea lorŭ este possibilitarea bunà-stàrei tuturorŭ membrilorŭ statului.

*

1. Statuîndŭ harmonia interesselorŭ.

Individului. | Confederaţiei popórelorŭ
Familiei. | Ecclesiei.
Comunei. | Associaţiilorŭ.

Legile positive carii normédĭă sfera acestorŭ membre a totuluĭ, suntŭ *drepturile* lorŭ, carii de şi nu sunt tractate încà preste totŭ locului deosebĭ cum s'ar cuveni, mai în tóte statele sè sênte trebuintĭa de a face destulŭ acestei cerintĭe raţiunale. Decĭ cu sperantĭa în viitoriŭ, noi împàrţimŭ amèsuratŭ distincţiunilorŭ supra-numerate:

Dreptulŭ privatŭ | Dreptulŭ familiei | Dreptulŭ Communei | Dreptulŭ associaţiilorŭ | Dreptulŭ eclesiasticŭ (bisericescŭ) | Dreptulŭ întrenaţiunalŭ. (popórelorŭ)

2. Manţênêndŭ harmonia interesselorŭ prin

Judecat'a vàtàmatelorŭ interesse din causa faptelorŭ ce atacà sfera altora, reparândŭ vatàmarea prin

judecatà restitutivà după Dreptulŭ civilŭ şi Procedura civilà

judecatà pedepsitóre după Dreptulŭ criminalŭ şi Proc. criminalà

Guvernarea essecutivà. (administraţia în înţelesulŭ strînsŭ).

1. Spre a delàtura disharmonia interesselorŭ ce colidédĭà fàrà de a vàtàma directŭ sfera altuia (justiţia preventivà).

2. Aprovisionarea statului cu mijlóce trebuincĭóse missiunei suale.

3. Conducerea puterei essecutive:

ad 1-a) Ceia ce priveste la prosperarea.

A). Persónei: *Politia populationistică.*

B). Averei: *Politia economică.*

C). Culturei: *Politia culturală.*

ad 2-a) *Politica financială.*
Politica militară.

ad 3-a). *Organisarea și disciplinarea puterilorŭ essecutive.*

Basele a tóte-trele instituții și funcțiunĭ principale a statului, a relațiuneĭ, și a competințeĭ lorŭ, sunt ficsate în

Constituțiune.

carea fiindŭ cristallisarea objectelorŭ și a modului îngrijirei statului, ar trebui sè fiă sistematicŭ ordinată.

Aceste sunt principalele doctrine a sciințĭei sociale de statŭ și de drepturĭ, la carii sè potŭ reduce tóte acele carii astădĭ de și constituà numai o parte a unei din aceste categoriĭ, vorŭ a sè emancipa de dependențiă dictatà de ordinulŭ logicŭ, și sub felĭurite numirĭ, pretindŭ o essistințiă nedependinte.

Este învederatŭ cà sciințiele sociale sunt abstrase din cele de statŭ, și aceste din cele de dreptŭ, finind-cà abstracțiunea târdiu urmédiă pracsei. Deosebirile dar între sciințiă socială, de statŭ și de dreptŭ, nu sunt de a sè confunda, pentru ca sè nu ne perdemŭ în marea doctrinelorŭ felĭurite, dintre carii pe multe chiarŭ și din cele mai binisiorŭ desvoltate, ne sciindŭ pedagogiĭ în care parte a systemei scientifice sè le plasedĭe, le lasà vagabunde fàrà relațiune cu totulŭ scientificŭ.

Istoria numirei sciintiei. Definirea și complecsulŭ ei.

Dacà privimŭ societatea, prin urmare și statulŭ din punctŭ de vedere a celorŭ trii interesse: personale, materiale, și spirituale,—este evidentŭ, cà sciintïa economicà sè rapportà la interessele materiale; ér pe cele personale și spirituale le ia în considerare numai într'atâta, în câtŭ ele sunt elemente directŭ producàtóre séu consumàtóre de averi materiale.

Amŭ vèdutŭ înpàrțirea în: economià socială, economià politicà, și politià economicà. Această înpàrțire nefiindŭ usitată, e datoria de a o justifica.

De unde provine cà toți scriitorii asupra acestei theme, neunitï în numirea acestei sciintïe, unii o numescŭ economià politicà, altii economià socială, altii „theorie de la richesse“ s. a. m;—chiarŭ și Àdam Smith o numi în faimosulŭ séu opŭ: „Wealth of nations“?- și totusï totï avurà dreptŭ de a face asïa? Negresitŭ de acolo, cà sciintïa fiindŭ nouà, materiile ei neordinate în sistemà consecuentà, ea pertractédià atâtea objecte differite, câtŭ nefiindŭ o linià de demarcare între cele ce sunt sociale abstracte, politice în raportŭ cu statulŭ, națiunale în raportŭ cu națiunea, — orï carea din aceste numirï ei este convenientà.

Istoria desvoltàrei idei ce pertractà acéstà sciintà, ne va esplica causa, și aceasta ne va justifica procedura nóstrà. Necessitatea de a premitte o re-

vistà istoricà, este cu atâtŭ mai mare, cu câtŭ presentulŭ nu e nedependente de trecutŭ. Omulŭ și sciintĭa este unŭ productŭ a trecutului, și resultatele acestuia sè raportà càtrà sciintĭa nóstrà, ca materialulŭ càtrà zidire.

Am dișŭ cà sciintĭa e nouà, càcĭ de și popórele antice încà au reflectatŭ asupra unorŭ materiĭ de a le economiei, aceste numai în secolulŭ a 18-lea séu ordinatŭ spre a constitua o sciintĭà sistematicà. Asupra unorŭ mèsurĭ a poliției, sĭ-au manifestatŭ mai tóte popórele civilisate pàrerĭ prin renumițiĭ lorŭ scriitorĭ, fiindcà guvernele lorŭ încà de pe atuncĭ nu sè puteau dispensa de considerarea metamorfoselorŭ averei societàtiei, — dar nepàtrundiândŭ la principiile essențiale a vieției interesselorŭ materiale, cele mai numeróse objecte a acestei vietĭ nicĭ nu le-au attinsŭ. Totŭ ce amŭ ereditŭ de la ei, sè màrginesce la discussiunĭ asupra unorŭ mèsurĭ simple, a càrorŭ înportantĭà nu o puteau trece cu vederea. Finantĭa statului nu sè administra dupà certe principii, ci numai cu nisuintĭa de a câstiga unŭ venitŭ câtŭ sè póte mai mare pentru vistieria publicà, fàrà de a prevedea urmàrile ce provinŭ din asemenea neconsiderare. Țênerea sclavilorŭ lucràtorĭ ei dispensa de trebuintĭa de a reflecta asupra moduluĭ de traiŭ; occuparea capacitățilorŭ cu întrebările publice, luptele de partide, și pentru tàrià esternà, le preoccupa spiritele. Pressêndŭ trebuintĭele materiale, nu sè serveau de speculațiune, ci de sabia cuceritóre, séu essilarea celorŭ mai avutĭ, și confiscarea averei lorŭ. Astfeliŭ au fostŭ Grecii, astfeliŭ Romanii, a càrora scriitorĭ — precum vomŭ vedea în istoria economiei națiunale — și în această pri-

vințiă, ne a ereditŭ cele mai multe documente, despre omnilateralitatea sublimului spiritŭ a classicităței.

Cu atâtŭ mai puținŭ obscurantismulŭ evului mediŭ ne a pututŭ da unŭ substratŭ istoricŭ spre construirea idei economiei sociale. Tóte cercetările de acestŭ feliŭ, sè màrgineau în discuții asupra influinției ce esertiă comerciulŭ și banii pe de o parte, și mèsurile administrației pe de altă parte asupra averei poporului. Tóte opurile aceste aveau de scopŭ a demustra: cà abondanția averei materiale a poporului, este condițiunea bunàstărei statului. Ele dar s'au silitŭ a face responsabile guvernele pentru desvoltarea averei naționale, și pe aceasta a o întrebuința ca mijlocŭ spre înputerirea statuluĭ. Aceasta fu causa contopirei economiei națiunale cu sciința finanțială și poliția (administrația) economică. Materiile ast-feliŭ pertractate nu puteu correspunde cerințielorŭ unei sciințe, ci numaĭ cà pregàtiri pentru ea. Epoca mercantilistilorŭ — pe cândŭ Englesii se ocupau cu teoria negoțiului și a circulàrei banilorŭ, ér scriitorii francescĭ cu îndatoririle statului în privința înaintărei comerciuluĭ — era o epocà antescientificà. Adeverata sciințiă a economiei sociale sè datédiă de la têmpulŭ în care representații sciinției au conceputŭ idea: cà metamorfósele averei sociale au causele și legile lorŭ proprii, nedependente de mèsurile guvernamentale, și cà prin urmare, trebe sè sè consolidedie o sciințiă a acestorŭ cause și legĭ, càrora au de a sè conforma mèsurile administrative a guvernelorŭ. Începutulŭ acestei epoce l'a provocatŭ *F. Quesnay* (nàscutŭ în 1694 † 1774) prin tabloulŭ séu economicŭ, càruia au adausŭ o încercare de a întemeia o sciințiă nedependentà a vieței bunurilorŭ, o teorià a administrà-

rei lorŭ în opulŭ întitulatŭ: „Maximes generales du Gouvernement économique d'un royaume agricole.“ Aceasta despărțire între teoria economiei sociale și administrare, nu au susținut-o următorii scriitorĭ, — ba *A. Smith* însusĭ, le a cotopitŭ amêndouà, adàugându-le și sciința finanțială în faimosulŭ sèu opŭ. *Malthus* în fine prin „Essays on population“ a revindicatŭ pentru populaționistică unŭ locŭ în sciințĭà, de care aceasta nu s'a mai pututŭ dispensa. Spre a esprima acestŭ complecsŭ a materiilorŭ, s'a datŭ sciințĭei numirea „Economià politică“ pe carea însè din causa multiplicitàtĭei objectelorŭ nu o puteau defini cu essactitate. Decĭ dar în locŭ de definirea sciințĭei prin o numire caracteristică, o botezarà dupà o parte a scopului ei: de a câstiga poporului unŭ venitŭ abondantŭ, aratându modulŭ cum s'ar putea realisa unŭ asemenea câstigŭ, pentru ca și statulŭ sè profite de aceea abondantĭà. Ast-feliŭ sè nàscurà titulature, ca: „Traité d'Economie politique, ou simple esposition de la manière dont se forment, se distribuent et se consomment les richesses par *J. B. Say*.“ — „Le bien-être physique de l'homme, autant qu'il peut être l'ouvrage de son gouvernement par *Sismondi* (in nouv. Princ. d'Economie polit.) — *Droz* Economia sua politică o definiadĭà: „sciintià a càreia scopŭ este de a generalisa bunàstarea câtŭ sè póte mai multŭ.“ Asemenea *Storch* o numeste „sciintĭa legilorŭ naturale, carii determinédià prosperitatea națiunilorŭ, va sè dicà averea si civilisația lorŭ.“ — Fatĭà cu aceastà necertitudine a conținutului sciințĭei, multĭ nu au cercatŭ a o defini nicĭ de cum. *Rossi* în cursulŭ sèu de Econ. polit. din $^{1836}/_{37}$ lecțiunèa 2, declarà cà: este cu neputințĭà a-i da o definiția. De aci a provenitŭ

că fiescare petracta materiile, în ordinŭ arbitrariŭ, și sciințîa lipsită de compasulŭ systemei și metodei, a degeneratŭ în sofisme și a asservilat-o tendințe utopistice ca cele a socialistilorŭ. Pànà într'atâta a devenitŭ de dàunósà aceastà necertitudine a definirei complecsului ei, câtŭ *Coquelin* în dicționariulŭ sèu de economia politică, pune întrebarea: de este economia politică, sciințîa séu artà? Negreșitŭ că — de têmpŭ ce din causa amestecârei legilorŭ abstracte cu practica administrativà semènândŭ arteĭ în a nu avea dèfiniția — întrebarea sĭ are locŭlŭ. — Pànà in diua de astàdĭ nu aŭ încetatŭ din astà causà, a sè înputa „economieĭ politice“ a Francesilorŭ nesoliditatea metodei ce-i contestédîà dreptulŭ de a sè numi sciințîà essactà (vedĭ journalulŭ „La presse“ din 29 Noembre 1857).

De și au urmatŭ pe aceastà cale *ràtàcità* multĭ din scriitorii Germanĭ; cei maĭ de frunte însè, încà de la finea secolului trecutŭ au sênțitŭ trebuințîa de a distinge cercetàrile isvórelorŭ averei națiunale, de mèsurile economice a statului. Așîa *Soden* în economia sua națiunalà (Tomŭ 1, § 12) a esprimatŭ acestŭ principiu, pe care *Hufeland* (Neue Grundlegung der Staatswirthschafts-*Kunst*. Edit. Viennensà 1815) au essecutat-o în detaiŭ. *Jacobs* a distinsŭ în „Grundsätze der Nationaleconomie oder Theorie des Nationalreichthums Edit. 3-a 1825)“ între teoria averei națiunale definiàndu-o: „sciințîa despre natura și causele averei națiunale sub influințîa instituțiilorŭ sociale și a legilorŭ positive“, și între administrarea acelorŭ institutiĭ. Aceasta distingere salutarià au essecutat-o într'unŭ modŭ și mai completŭ *K. H. Rau*, punàndŭ temelià statornicà, și mai sistematicà urmàtórelorŭ 3 sciințe:

economiei națiunale, finanțiale, și politicei economiei naționale (Volkswirtschaftspolitik), numindu tóte trele cu collectiva numire de „economia politică“. Acestu opu a produsu unu periodu nou în istoria desvoltărei sciintiei, atâtu pentru înpărțire câtu și pentru multimea noteloru în carii teoremele sè illustrédia cu essemple concrete. În acestu modu au prelucratu *Malchus* Finantia; *R. Mohl* Politia (administrația) economiei naționale, *I. Kudler* Economia și administrația ei, *L. Stein* „Systema socială“, carea însè prin rigórea distincțiuniloru forsate și în noulu seu opu: „Lehrbuch der Volkswirthschaft (Viena 1858) a devenitu transcedentalu, prin amènuntarea cea pre mare, dissolvându analisa objecteloru în atome, ce îngreunédia conceperea totutui. Totu de odată cu ultimulu opu citatu, eși la luminà a 2-a edițiune a economiei naționale de *Roscher* (Leipzig 1858) carea pe lângà instructiva abondantia de ameliorații particulare, daunà cà a recàdiutu în greșéla scólei franco-engleze, pertractându mèsuri administrative în teoria averei naționale.

Cum-cà acésta sciintia va avea unu mare viitoriu, garantédia însèmnàtatea objecteloru de carii tractédia; ér' la întrebarea: carea va fi viitoriulu ei? rèspunde destulu de apriatu, indigitatele tendintie a celoru mai renumiti scriitori ce i-am citatu.

Acestui viitoriu a premerge, noi vomu înpărți sciintia *Economiei politice* în urmàtórele 4 pàrti:

1. *Economia socială*, carea va cuprinde, ultimele analise séu elemente a formàrei și a metamorphóseloru averei materiale în societate.

2. *Economia națiunală* va tracta despre modurile

cum trebe se reflectedĭe, și cum au reflectatŭ națiunile asupra interesselorŭ materiale.

3. *Politia economică* va arăta modulŭ și institutele prin carii statulŭ trebe sè îngrigéscà de prosperarea acestorŭ interesse a ocrotițilorŭ sèi.

Sciintia economiei financiale, ca una ce precum vèdĭurămŭ din revista encyclopedicà, — 'și are deosebitulŭ sèu scopŭ, urmédĭà a constitui o sciintià deosebità, carea avêndŭ propria sua teorie și modŭ alŭ administratĭei, este cu neputintĭà a sè lua în cadrulŭ citatelorŭ pàrtĭ. Dar fiind-cà ea trebe se bazedĭe și sè sè conforme dupà ele, este învederatŭ, cà loculŭ ei nu este alt-unde, de câtŭ în economia politică — Spre a o distinge însè, de cele 3 pàrtĭ intimŭ legate deo-laltà; *economia financială va constitui partea suplementarià a economiei politice*, și va tracta:

a) *Theoria*, séu analisele economiei finanțiate a statului și

b) *Administratia* (politia) finanțială.

Aceste doctrine vorŭ constitui cyclulŭ studielorŭ nóstre economico-politice.

Sistema economiei politice va avea dar treĭ pàrtĭ: *socială* carea tractèdĭà despre diagnosa elementelorŭ averei în genere; *națiunală*: despre diagnosa elementelorŭ averei uneia națiunĭ în specie; *administratia* (séu politia): despre therapia interesselorŭ materiale. De aceasta sè țêne și *finantia*.

Istoria sciintĭelorŭ economice.

De la consolidarea macsimelorŭ de reflessiuni asupra averei sociale, aceastà sciintĭà a trecutŭ prin fase marĭ, causate de felĭurite principii fundamentale, din a càrora punctŭ de vedere a plecatŭ întemeiàtorii și essecutorĭi acestei sciintĭe sociale atâtŭ de inportante. Nu este loculŭ aicĭ a le desbate cu amànuntulŭ, dar și pànà a face aceasta în istoria economiei națiunale și critica litteraturei ei, din causà cà noi adesea vomŭ cita principalele sisteme a acestei sciintĭe, trebe sè anticipàmŭ cunoscintĭa acestorŭ sisteme, și abàtândune de la programmà, luàmŭ notițià succintà despre desvoltarea istoricà a ei. — Ideile ce avea fiescare poporŭ despre economia publicà, le putemŭ întĭelege numai din scrisorile ce ne au ereditŭ. De și silintĭa spre bunà-stare este nàscutà în omŭ, de și producțiunea, consumțiunea, și celelalte momente a vietĭei bunurilorŭ, au fostŭ întemeiate pe acelesĭ legĭ a naturei; a face o reflessiune sistematicà asupra tuturorŭ fenomenelorŭ vietĭei materiale, adecà a întemeia sciintĭa lorŭ, a fostŭ reservatŭ secolilorŭ modernĭ.

Popórele necivilisate nu potŭ avea economià socialà. Ba din lipsa de principii basate pe natura fenomenelorŭ, neavênd-o nicĭ cele mai ingenióse popóre a anticuitàtiei, a càrora culturà în multe privintĭe ne servesce și astàdĭ de modelŭ, aprobà, câtŭ de greu este de la idea economiei private a sè ràdica la idea

economiei unuia poporŭ. Ce e mai aprópe, aceia e mai greu; și pare cà omulŭ e mai aplecatŭ a sè occupa de cele ce sunt mai departe de fiintĭa lui. În adĕvĕrŭ, ce putea fi mai aprópe, de câtŭ cuestiunea despre assigurarea abondantĭei mijlócelorŭ de essistentĭă? — Au essistatŭ și în vechime averĭ colossale, însè ele nu au fostŭ urmarea unei reflessiunĭ speculative, ci a fortĭei, — ĕr bunàstarea publicà era avisatà la aceia ce putea sè câstige violentĭa, jéfulŭ séu arma.

Este adevèrŭ în mytha despre têmpulŭ de aurŭ, în care ómenii nu aveau de a sè lupta cu atâtea trebuintĭe, pentru cà natura primitivà era destulŭ de producàtóre spre a îndestula puținulŭ lorŭ numèrŭ. Astàdĭ însè — suntemŭ multĭ, ĕr natura primitivà nu sĭ a màritŭ liberalitatea sua. Totŭ ce dà ea, este occupatŭ, este propriŭ alŭ unora, și nicĭ lorŭ nu le ajunge. Trebuintĭa de a medita asupra afacerilorŭ, este unŭ imperativŭ a essistentĭei nóstre.

A fostŭ negreșitŭ și în anticuitate pópóre, a càrora devisà era munca, industria, — càci altr'aminte nu s'ar putea esplica: de unde au pututŭ stórce sila, averĭ atâtŭ de manine, ca cele de carĭi ne màrturisesce istoria. Asuprirea și jéfulŭ potŭ aduna mulțime de averĭ, dar nu sunt în stare de a produce unŭ bunŭ. Douà popóre avemŭ aicĭ în vedere, pentru cà ele sunt singure din a le anticuitàtĭei, carĭi prin testarea ideilorŭ lorŭ, avurà o înriurintĭà nemijlocità asupra civilisațiunei nóstre. Instituțiile și pàrerile lorŭ erau contrarii activitàtĭei productive, pentru cà aceasta sarcinà o reservarà sclavilorŭ, și legislatorĭi erau unitĭ cu fi-

losofii* lorŭ în părerea: că grijea materială derógà omului liberŭ. Greciĭ subjugau pe connaţiunaliĭ lorŭ, Romaniĭ pe alte popóre. Câstigulŭ le era arma; a medita asupra altorŭ moduri de acuisiţiune nu le era direcţiunea spiritului, şi mai târdiu le lipsea şi repausulŭ.

Greciĭ ḑiceau: că înpărţirea averilorŭ este baza înpărţirei puterei sociale; decĭ dar, ca sà aibà totĭ o putere egalà, trebe sè fià şi averea egalà. (Sparta) Fatĭà cu acestŭ prejudetĭu nu sè putea desvolta sciinţia economiei sociale, a càreia bazà este averea individualà. Asemenea sè temeau celelalte republicĭ Elene, de preponderantĭa politicà, ce póte produce marea avere a unora. Preoccuparea cetàţĭenilorŭ cu grigĭ economice, o priveau ca o subtragere a attenţiunei, cu carea erau datorĭ spre controllarea şi pertractarea trebilorŭ publice. În fine, frica de corupţiunea moralà ce va produce în poporŭ patima câstigului, sunt atâtea cause, pentru carii afarà de agriculturà, tóte celelalte întreprinderĭ economice sè considerau de nedemne pentru omulŭ liberŭ şi civilisatŭ.

Romaniĭ au mersŭ mai departe în appretĭurea inportantĭei vietĭei economice, formându-sĭ idei sànàtóse despre unele momente principale a interesselorŭ materiale. Au recunoscutŭ folosulŭ statului ce provine din màrimea averei privaţilorŭ, recommandau crutĭarea séu pàstrarea ei prin essemple laudate, dar de prejudetĭele în contra industriei manufacturale, ereḑite de la Grecĭ, numai într'atâta sè emanciparà, în câtŭ au proclamatŭ sânctĭenia lucrului, şi onestatea câstigului prin com-

* *Xenophon* Dialog. *Οἰκονομικὸς λογος.* — *Aristotelis* Politica. — *Platon* (statulŭ idealŭ).

merciulŭ cu ràdicata (en gros). Ei au fostŭ ómenĭ severĭ, și practicĭ ca totĭ concŭerrantiĭ; fàcurà cele mai marĭ canalurĭ, apàducte, și drumurĭ; cu tóte aceste aveau o jovialitate în purtare, amorŭ pentru scenele și plàcerile țeràneschĭ, unŭ humorŭ înnàscutŭ, ce sè arata în satyrele lorŭ, respectulŭ càtrà relațiile casnice, în càtŭ femeia Romànà era mai bine tractatà de càtŭ cea Grécà. Din caracterulŭ lorŭ economicŭ, celŭ mai plàcutŭ este amorulŭ spre agriculturà. Onórea romanà pentru aceasta occupațiune au eternisat-o prin opurĭ, carĭi nu numai cà au tràitŭ mai multŭ de càtŭ cei ce sêntĭau asĭa, dar au învinsŭ și cele mai marĭ vijelĭi a le têmpului. *Lucrețiu*, *Cicero*, *Tibulŭ*, *Horatiu*, *Virgiliu*, și *Ovidiu* au eternisatŭ cultulŭ vietĭei câmpene prin limba màestriei; *Iuvenalŭ* prin vehementĭa urei de viatĭà o-orăsĭanà, și *Pliniu* cu soliditatea argumentelorŭ. Ei au fostŭ mai realistĭ, de càtŭ ca civilisațiunea sè le strice nervii și aținându-le puterea imaginațiunei, sè le mistifice formsetĭa naturei. — Ertare pentru aceasta escursiune, la umbrele strămoșieschĭ, càcĭ ne inportà! — Ce deosebire a descrierei naturei de atuncea și între a celorŭ modernĭ! Ei sè încântau de viatĭa și mișcarea în naturà, noi adorămŭ pare-cà tàcerea locurilorŭ singuratice. Colo vietate, aicĭ inertià.... Câte familiĭ însemnate au câștigatŭ numele de familià de la câte unŭ objectŭ séu instrumentŭ economicŭ. Senatorĭ, Belliducĭ și Dictatorĭ s'au alesŭ de la plugŭ; depunândŭ commanda, sè întorcéu ér la elŭ. În nicĭ unĭi din acestĭ bàrbatĭ asceptàrile patrieĭ nu s'a înșelatŭ, càcĭ ei séu a scàpatu-o de perirea amenințàtóre, séu a contribuitŭ la gloria, înmărirea și bună-starea ei. Acestŭ cultŭ a creatŭ agriculturei o mulțime de patronĭ

speciali, a càrora sèrbàtorĭ sè petreceau cu hymne, versurĭ, cântece, jocurĭ, și alte desfàtàrĭ.

Dar vechia virtute romană — pe cându sclavulŭ mânca cu domnulŭ sèu — a trecutŭ; mulțimea sclavilorŭ a crescutŭ, și din sàtenĭ s'au fàcutŭ oràsĭenĭ.

Sub Împèratĭ grădinele erau pline de florĭ și bassene faimóse; viatĭa câmpénà deveni lucsŭ, ér nu plàcere, adesea și necessitate spre a sè restaura la țérà de érna sybaritanà la care s'au dedatŭ degeneraților patricii. De aci lacremile lui *Pliniu*, *Iuvenalŭ*, și *Columella*, ce prevesteau apropierea decadentĭei.

Unŭ monumentŭ mai eternŭ de cătŭ tóte monumentele au làsatŭ ei lumei, despre matura lorŭ judecată în unele cuestiunĭ economice. Mai tóte principiile privitóre la interesele averei, sè aflà în jurisprudentĭa lorŭ *depuse*. Va veni têmpulŭ în care dreptulŭ romanŭ sè va apreția din âstŭ punctŭ de vedere, și e mirare cà nu s'a aprețiatŭ pàn'acum. Privitĭ la acele capurĭ de subînpàrțirĭ a Pandectelorŭ séu Digestelorŭ ce tractédĭà despre poprietate, possesiune, arendà, zàlogire, cumpàrare, vêndĭare, înprumutare, eredire scl. Dacà Romanii arŭ fi vrutŭ sè înpunà cu sila legile lorŭ popórelorŭ barbare ce le a subjugatŭ, împèràția Romanà s'ar fi fărîmatŭ sub pondulŭ resistentĭei elementelorŭ stràine. Cum putea totusĭ Pretorulŭ romanŭ, care sè alegea numai pe câte unŭ anŭ — a judeca în dreptŭ prin provințiile stràine? Dreptulŭ particularŭ a fie-càrui poporŭ nu'lŭ putea învàtĭa în acestŭ têmpŭ scurtŭ, ci trebuia sè decidà, sè judece dupà unŭ dreptŭ absolutŭ, ce are valóre pretutindenea unde essistà judecata mintĭei omenescĭ. Asĭa p. e. vêndĭarea fiindŭ unŭ obiectŭ generalŭ, o relațiune séu elementŭ economicŭ în tóte societățile:

elŭ studià ce este natura vêndiârei, și resultatulŭ acestei reflessiunĭ, ei servea ca cinosurà (modellŭ), dupà carea pronontïa sentintïa dreptului în cause de a le vêndïârei, astàdĭ în Mesia, mâne în Dacia, și poimâne în Spania. Urmarea fu, cà dreptulŭ romanŭ a a fostŭ primitŭ în tóte pàrțile, unde essistau relațiunĭ economice, și unde comerciulŭ s'a desvoltatà în óre care mèsurà mai considerabilà. De-aci sè esplicà, cà codicele dreptului romanŭ a stràbàtutŭ și în staturĭ, unde guvernele 'lŭ eliminasè, precum în Spania și în unele pàrtĭ a Germaniei. Nicĭ astàdĭ nu sè potŭ dispensa de elŭ ca de o autoritate ausiliarà, de la care a împrumutatŭ legislațiunile moderne principiile fundamentale.

Litteratura. *Cicero* republ. — de officiis În *Hermann* Dissertatio exhibens sententias Romanorum ad oeconomiam universam seu nationalem pertinentes. (Tipàr. in Erlanga 1823) sè aflà mai tóte sențiile scriitorilorŭ romanĭ; a fará de cele a juristilorŭ carii sunt în „Corpus juris civilis.“ O mulțime din aceste din urmà sunt estrase de *Weinling*: Industria Romanorum digestorum et codicum locis nonnullis esplanata. Erlangae 1846. Despre administrația economicà a statului vedĭ *Dureau de la Malle* Economie Polit. des Romains. Paris 1840 2 Vol.

În evulŭ mediu stagnarà cercetàrile sciintifice. Totŭ ce sè cultiva pe atuncĭ, sè màrginea la studiulŭ tradițiunilorŭ anticuitàtïei classice; și fiindcà și aceasta, puținà inițiativà le-a datŭ spre a reflecta asupra economiei sociale, singurŭ sciintïele estetico-philosofice a occupatŭ spiritele puținilorŭ diletantĭ. Cine càuta atuncĭ càștigŭ, afla îndestulŭ; statulŭ nu avea dar motivŭ a sè interessa de bunàstarea membrilorŭ sèi, fiind-cà și trebuintïele guvernelorŭ erau neînsemnate, din causa cà armatà regularà nu țêneau, și administrarea sè fàcea prin domniĭ feudalĭ. Acestia doi consumentĭ mai esclusivĭ a veniturilorŭ statelorŭ de astàdĭ lipsindŭ, tóte

fondurile publice sè apravisionau prin dàrï (dajdiï) în naturale. Numai după ce cu încetulŭ s'a întăritŭ puterea guvernelorŭ, concentrându în mânile lorŭ administrațiunea, și după ce spre essecutarea ei organisară armatele stătătóre, s'a inimatŭ activitatea în tóte ramurile guvernărei. Noua sistemă produsă trebuintïa de spese mai marï, și aceste, provocară necessitatea de a delătura greutățile ce întêmpina ràdicarea nouelorŭ împosiții pe poporŭ. Ordinarea trebilorŭ finanțiale nu era de ajunsŭ, ci trebuia ca attenția sè iee direcțiunea càtrà isvorulŭ averei statului, adecà: càtrà modurile de câstigŭ a cetătïenilorŭ. În aceasta silintïà le lipsea principiile conducătóre, conecsiunea momentelorŭ vietïei economice, — cu unŭ cuvêntŭ, sciintïa despre natura interesselorŭ materiale. Icï-colo sè delăturau neconvenientïele séu relele cele mai evidente, sè ordinau mèsurï învederatŭ trebuincïóse, și sè încurăgïau unele ramurï de industrià. În câte-va cetătï commertïante ale Italiei, precum Veneția, Genua s. a. precum și în republicele hanseatice Hamburgŭ, Brema, Liubeca și Francfurt de la Menŭ, bună starea cetătïenilorŭ sè generalisa, activitatea și influintïa lorŭ sè màrea, și o mulțime de institute înaintătóre de commercïu sè formaserà. Multe staturï au urmatŭ principiilorŭ practicate de aceste republicï, fără de a considera, cà ce este priincïosŭ pentru societatea acestorŭ staturï estraordinariï și micï, nu putea fi priincïosŭ și pentru staurï continentale mai estinse. Primele încercărï de reflecsiunï economice, le aflămŭ pe acestŭ têmpŭ la Italianï. Objectulŭ cercetărei lorŭ, au fostŭ mai cu séma natura banilorŭ și a comerciului. Situația geografică a porturilorŭ Italiei, le-a făcutŭ puncturï de concen-

trarea resboĭniciloru cruciațĭ, transportarea și proviantarea lorŭ, 'i-a familiarisatŭ și maĭ multŭ cu orientulŭ, cu care stàteau și pân' atuncĭ în relațiĭ commerciale. În porturile lorŭ sè crucișau màrfile ce sè esportau din Europa pentru orientŭ, și ce tràmitea Levantulŭ în occidentŭ. Giurgĭulŭ era o colonià mercantilà întemeiatà de Genovesĭ. În Europa primeau banĭ europenescĭ, în Asia monete asiatice; necessitatea de a regula relațiile differitelorŭ monete 'i-a avisatŭ la speculațiunĭ de banĭ, și asupra natureĭ lorŭ. Instituțiile de assigurărĭ commerciale, precum cambiele, politĭele, girarea s.a. le-a adoptatŭ mai întêiŭ cetățile libere a confederației hanseatice, și de aicĭ sè làțirà cu încetulŭ în tóte statele commertĭante.

Într'acestŭ têmpŭ îndelungatŭ a orbecàrei în resolvarea cuestiunilorŭ economico-sociale, a crescutŭ polomida abusurilorŭ în gradulŭ de a înneca și elementele folositóre. Apàsarea greutățilorŭ feudale, nedreptețitórele moduri de repàrțirea dărilorŭ, privilegiurile unorŭ corporațiunĭ, lipsa de mijlóce pentru communicațiune, mulțimea duanelorŭ, spoliațiunilej arbitrariĭ a classei productive, rèsipirea veniturilorŭ, și lipsa de controllarea tesaurelorŭ publice, au fostŭ objectele meditațiunei multorŭ celebritàtĭ. În Frantĭa Ministrulŭ *de Sully* (1641) s'a ràdicatŭ spre delàturarea lorŭ, și lupta în contra atâtorŭ interesse numai de aceia nu avu deplinulŭ resultatŭ, fiindŭ-cà attențiunea ómenilorŭ luminatĭ precum și a guvernelorŭ, fu attrasà de evenimente estra-ordinariĭ, carĭĭ le-a datŭ o altà direcțiune. Portugesiĭ aflarà drumulŭ de mare càtrà Indiile-orientale și monopolisau negotĭulŭ cu productele tropice. Spaniolĭĭ prin descoperirea Americei a devenitŭ domnĭĭ

aurŭ-și argintului aflatŭ în Mexico, Peru și Chili. Holandezii rivalidîndŭ cu Portugesii 'i-au întrecutŭ, și eschidîndui de la commerciulŭ colonialŭ, sĭ-au câstigatŭ o avere și putere colossală. Engliterra sè silea a-sĭ desvolta puterea marină, ca sè sè pótă înpărtăși din folósele nouelorŭ isvóre de averĭ. Metallele nobile sè concentrau în Europa și urcau pretĭulŭ tuturorŭ bunurilorŭ. Industria sè încurăgïa prin aceste evenimente, și attențiunea guvernelorŭ era attrasă prin scriitorĭ și ómenii de statŭ asupra commercĭului. Era fórte naturalŭ ca începutulŭ cercetărilorŭ economice, sè fiă motivatŭ de evenimente esterióre, căcĭ rațiunea 'sĭ primesce materialulŭ producțiunei suale din faptele positive, și conclusiunea ce o deduce din ele, o privesce ca macsimă a esperientĭeĭ. Astfeliŭ Frantïa ce nu avu parte de a afla unŭ isvorŭ nou de avere națiunală, era avisată de-a reflecta asupra mijlócelorŭ spre a nu rèmânea îndèrètrulŭ popórelorŭ favorite de înprejurările sus-amintite.

Din reflecsiunile ei, sè nàscu prima sistemă a economiei de statŭ, carea produsă altele, și din tóte aceste — suntemŭ astădĭ în stare de a ne posta pe înălțimea trebuincĭósă, spre a putea judeca rătăcirile unora și altora, și a pune temelià mai constantă sciinției economico-politice.

Litteratura. *L. Cibrario*: Della economia politica del medio evo. Torino 1839.

Custodi: Scrittori clasici Italiani di Economia politica-Parte antica VII volume: moderna XXXXII.

Ioannes Bodinus: De republica Paris 1586 folio. Nu sciu câte ediținĭ are, eu vĕduiŭ edit. 3-a.

Esprit de Sully: Dresde 1768, espune principalele tendințe politice a acestui omŭ de statŭ, estrase precum se vede din Memorialele proprii

Parrot: Versuch einer allg. Etwickelung der staatswirthschaftlichen Grundsätze und Verordnungen Sullys. Stuttgard 1779. in 4-o.—

Dintre scriitorii Italiani asupra naturei monetelorŭ, mai de frunte sunt *Scaruffi*. *Davanzati*, și *Turbolo*. — *Broggia*: dei tributi et delle monete. Napol. 1743. — *Paruta*: Della perfectione della vita politica. Venetia 1579.—

Depping: Histoire du commerce entre le Levant et l'Europ. Paris 1830.

Melon: Essai polit. sur le commerce, Amsterdam 1735.

Law: Considérations sur le commerce et sur l'argent. á la Haye 1720.

Daire: Economistes financiers du XVIII siécle. Paris 1843.

C. Klock: De aerario. Norimbergae 1651.

I. Becher: Politischer Discurs von den eigentlichen Ursachen des Auf-und Abnehmens der Städte, Länder und Republiken. Frankfurt 1672 (edit. cea mai nouă e a 7-ea.—)

Lueder: Geschichte des holländischen Handels (este o prelucrare a originalului hollandezŭ, intitulatŭ: „Hollands Rykdom" (avuția hollandiei,) de *Luzacs.*

Diego Saaverda Faxardo (Spaniolŭ): Idea principis Christiano-Politici 101 symbolis expressa. Amstellodami 1661 — (este o traducere după originalulŭ spaniolŭ: Idea d'un principe Christiano, representada in cien empressas.) —

Collections des principaux économistes Paris 1843 XI volum.

Aceste au fostŭ antecedentiele economico-sociale, înainte de a sè închiega (consolida) principiĭ stabile; de la cariĭ plecândŭ guvernele, le essecutarà cu strînsà consecuentià, fàcându-sĭ sisteme.

Sistema mercantilà, și protecțiunalà.

Vèdîându din essemplulŭ republicelorŭ italiane și hanseatice, precum și din colossala avere ce sĭ-a câștigatŭ negutiàtoriulŭ poporŭ Hollandesŭ, — câștigulŭ de banĭ sè privea ca semnulŭ celŭ mai visibilŭ a avuției individelorŭ și a popórelorŭ. Decĭ sè concheia:

Cà spre a fi avutŭ, trebe sè câstige banĭ multĭ, și spre a câstiga banĭ multĭ, trebe sè pórte negotĭu esternŭ, pentru ca sè înpórte de la popóre câtŭ sè póte mai multŭ metalŭ nobilŭ.

Sè favoridià dar industria manufacturalà, carea produce objecte de esportŭ; ér' agricultura și alte întreprinderĭ spre a produce materiĭ crude, sè considera

de o însèmnătate secondarià, fiind-cà productele lorà sunt prea grele, și prea voluminóse pentru transportare în departe. Dar era și intenționea sistemei, ca esportațiunea de cereale (grâne) sè nu sè facà, pentru ca țéra sè fià provèdută cu alimente (ale mâncărei) destule și eftine, ca putându manufactura lucra eftinŭ, sè pótà vinde în strâinătate mai sigurŭ productele sale.

Scopulŭ acestui principiu fiindŭ esportarea și vêndarea mărfurilorŭ spre a câștiga banĭ; aceasta sistemà sè numesce *mercantilà.*

Intenționea ei însè nu era destulà, spre a apàra țéra de invasiunea productelorŭ din alte țèrĭ, carii póte produceau și mai eftinŭ, séu produceau objecte de carĭi manufactura indigenà nu sè occupa; decĭ sè reîntregi prin alŭ doilea principiu:

Bunurĭ séu objecte ce sè potŭ produce în țérà, sè nu sè înpórte din altà țérà, va sè dicà: a face populațiunea în ceia ce privesce trebuințele ei — nedependentà de producțiunea popórelorŭ strâine.

Spre acestŭ scopŭ, oprindu-sè inportulŭ manufacturelorŭ strâine prin tacse marĭ; pentru mantênerea acestei oprelĭ s'a creatŭ institutele de *duane.* — Procedura acestui principiu este: *sistema prohibitivà séu protecțiunalà.*

Differentĭa întrè màrimea valorilorŭ esportate și înportate, este cea ce sè numesce: *billantia commercialà.*

Cercetările scientifice asupra averei sociale, erau fragmentarĭi, și mai tóte solicitau asemenea mèsurĭ. *Jean Bodin:* „de Republica" dice: Reipublicae nervos in pecuniis consistere. (nervele statului consistà în banĭ). Asemenea și citatiĭ scriitorĭ italianĭ. Englesulŭ *Char-*

les Davenant în faimosulŭ sèu opŭ: „the political and commercial Works“ pressédĭà a provoca guvernulŭ, de a lua mèsurĭ: ca valórea productelorŭ esportate sè covêrsĭascà pe a celorŭ înportate. Precum sentintĭa celui din tâiu esprimà principiulŭ mercantilismului, asĭa a acestui din urmà involvà protecțiunea și idea billantĭei. Aceste macsime erau devisa politicei commerciale a guvernelorŭ. Republicele italiane și hanseatice, Engliterra și Hollanda cu aceasta intențiune fàceau tractatele commerciale. Frantĭa nu putea sè nu le urmedĭe. Ea dàdu acestei sisteme sub Ministrulŭ *Colbert* o viatĭà, conformândŭ administrația spre a o essecuta.

Mercantilismulŭ l'a susținutŭ: prin oprirea esportàrei aurului și argintului sub pedepse aspre; prin tractate de commercĭu cu alte statuurĭ, spre a înlesni esportulŭ productelorŭ industriei manufacturale; prin privilegiĭ date companiilorŭ commerciale, spre a întreprinde noue manufacturĭ pentru esportŭ; prin întemeierea coloniilorŭ prin tóte pàrțile pàmêntului, spre a avea locurĭ de desfacere, și puncturĭ înlesnitóre de commercĭu cu màrfurĭ coloniale; în fine prin premiarea esportàrei, și înportare de materiĭ crude, carĭi sè le prefacà industria manufacturalà, dându-le o valóre mai mare.

Protecțiunea o mantênea prin: ràdicarea duanelorŭ spre a opri prin tacse: inportarea fabricatelorŭ stràine; esportarea productelorŭ crude, pentru ca stràinĭi sè fià necessitatĭ în locŭ de materiĭ crude sè cumpere marfà fabricatà din ele, și pentru ca industria internà, sè aibà aceste materiĭ și alimente (nutrimente) pe unŭ pretĭu câtŭ sè póte mai eftinŭ; în fine spre încuràgia-

rea noueloră întreprinderĭ industriale sè dàdeau premiĭ, recompense, înprumuturĭ, anticipațiunĭ s. a.

Billantia în fine — sè fàcea: din listele duanelorŭ, carĭi însemnau pretĭulŭ și cualitatea înportatelorŭ și esportatelorŭ.

Dacà unŭ statŭ vedea întrodusŭ mercantilismulŭ în altŭ statŭ, sè silea a lua mèsurĭ asemenea, - adeca repressaliĭ; mai cu séma dacà sêntĭa cà supușiĭ sèi pàtimescŭ de mèsurile statului stràinŭ.

Nu era intențiunea programmului meu, de a face aicĭ critica sistemelorŭ, înainte de a essamina legile vietĭei economice; dar fiind-cà cetisèmŭ în dilele aceste în jurnalistica patriei, condemnarea mèsurelorŭ ce stau în legàturà cu aceste sisteme, mè servescŭ de aceasta occasiune spre a face urmàtórele observațiunĭ.

În càtŭ mercantilismulŭ nisuesce numai la càștigarea banilorŭ, elŭ este unŭ *principiu* greșitŭ, pentru cà: banĭi în sine nu potŭ îndestula nemijlocitŭ nicĭ o trebuintĭà a omului. Dàunosŭ era pentru aceasta silintĭà falsà, a înstràina popórele de càtrà o laltà, fiindcà ea involvà tendintĭa: cà ce càstigà unŭ statŭ trebe sè pérdĭà celalaltŭ, și cà prin urmare, unŭ poporŭ sè póte înavuți numai prin sèràcirea altuia. De-aci proveni ura și invidia (pisma) cu care unŭ statŭ privea orĭ ce înaintare în prosperitatea altui statŭ, ca la o detragere din prosperitatea sua.

Nicĭ sistema protecțiunalà nu este de totŭ amicalà, dar cu multŭ mai puținŭ inimicà de càtŭ cea mercantilà. — Și ea produce repressaliĭ, fiind-cà nu suffere înportulŭ manufacturelorŭ stràine, ca sè nu suprime pe cele interne. Pàn' aci principiulŭ ei este justŭ și rațiunalŭ, càcĭ—care economŭ va suferi ca sè cumpere

pentru trebuințele casei, până cându aceste le póte îndestula cu productele membrilorŭ familiei? Mai bucurosŭ va plăti prețiulŭ lucrului la ai sèi, de cătŭ sè cheltuiască afară din familiă, pe cându aceasta n'are altă occupațiune. Ba va jertfi ceva și mai multŭ la începutŭ, pentru că-'i inportă, nu numai de-a avea din casă totŭ ce trebe casei, dar și din causă ca sè deschidă casniciloră o occupațiune producătóre. Însè dacă protecțiunalismulŭ merge mai departe, și sè silesce prin mèsurile mercantilismului a și esporta industria sua, atunci a trecutŭ dincolo de a sè justifica, pretindiându sè -i facă altiĭ, ceia ce nu va sè facă pentru ei. Sè condamnămŭ dar principiulŭ fundamentalŭ a mercantismului, și sè învățămŭ din mèsurile lui; dar pentru elŭ sè nu frângemŭ bastonulŭ asupra protecțiunei internelorŭ, ce este justă și rațiunală în certe împrejurăriĭ.

În cătŭ duanele au de scopŭ numai manțênerea protecției industriei interne, au fostŭ și sunt încă institute folositóre; pentru că ele au ràdicatŭ multe occupațiuni noue, și nu sè póte contesta, că cele mai multe din aceste occupațiuni, fără protecțiune nu sè puteau desvolta; ele dar au datŭ multora pâne, a ajutatŭ înmulțirea populațiunei, și a scăpatŭ țèrĭ multe de urmările criselorŭ străine.

Sistema protecțiunală are multĭ inimicĭ neînpăcatĭ, între cei mai illustriĭ economistĭ moderni precum *Adam Smith*, *Say*, *Blanqui* s. a. Domnialorŭ au cause propriĭ, dar istoria și argumentele doctrinei le sunt în contra. Guvernele reflectédiă neîncetatŭ asupra resultatelorŭ ce producŭ — sumptuósele institute duanariĭ, și dacă nu arŭ pipăi folósele lorŭ, (ce nu le póte

necunósce orĭ cine a trăitŭ întro societate industriósă protegeată), de multŭ le arŭ fi subtrasŭ sacrificiile ce le facŭ pentru mănţênerea lorŭ. Ele micŭşiorédĭă asprimea duanelorŭ din dĭ în dĭ — e dreptŭ; dar nu din convingerea că nu sunt folositóre, ci din causă că este în natura protecţiunei industriale, ca ea sè ţênă numai până cândŭ industria a prinsŭ bine rădăcină, cândŭ apoi cu încetulŭ sè o espună necessităţĭei de a ţênea proba concurrenţĭei străine. Mărimea tacselorŭ duanarĭĭ, în statele industriale, este barometrulŭ ce arată: cu câtŭ este producţiunea esternă mai desvoltată de câtŭ cea internă? Mai încolo, inimicĭĭ protecţiunei commitŭ o greşélă doctrinarĭă, carea este a tuturorŭ economistilorŭ; căcĭ D-lorŭ indentifică mercantilismulŭ şi protecţiunalismulŭ, sub collectiva numire de sistemă a ballantĭei commerciale. Noi amŭ făcutŭ espressŭ distincţiunea între aceste trĭĭ forme. Amŭ vèdĭutŭ că fieşcare din ea are ideea şi scopulŭ séu fundamentalŭ, şi dacă în ideă şi scopŭ, trĭĭ sisteme sunt distinse, nu este raţiunalŭ a le indentisa, de şi póte că cea ce privesce essecutarea lorŭ, sè servescŭ de unele mijlóce commune, precum în acestŭ casŭ — cu duanele. Deosebindŭ mercantilismulŭ de protecţionalismŭ, amŭ îndigitatŭ în scurtŭ ce e rèu şi bunŭ în ele. Asemenea ar fi de osebitŭ billantĭa de amêndouă, spre a o putea sentenţiuna. Ce e mai simplu şi mai nevinovatŭ decâtŭ a face o billantĭă! Au nu o face şi trebe sè o facă fiecare individŭ economŭ? E dreptŭ că sè escamotă billantĭa commercială prin arbitrarele fassiunĭ şi controlle despre valórea productelorŭ ce treceau prin acele vămĭ, precum şi prin negotĭulŭ secretŭ (contrabanderĭă), dar principulŭ billantĭei în sine e chiarŭ atâtŭ de

rațiunalŭ precâtŭ e incontestabilŭ folosulŭ de a purta catastichŭ. Mercantilismulŭ pentru înportarea de banĭ este o ràtàcire delàturatà în pracsà. Protecțiunea însè, este o necessitate pentru tóte statele unde pressédĭà a sè îngriji de înflorirea manufacturei și fabricatelorŭ interne. Englesului *A. Smith* ei era usĭorŭ de-a declama în contra sistemei protecțiunale, pentru cà industria conpatrioțilorŭ sèĭ nu avea fricà pe atuncĭ de concurrintĭa altora, ci astepta numai ca sè pice barrierele duanariĭ pentru ca sè inundedĭe conținentulŭ. Elŭ scuipi în farfuria altora, ca acestia sè nu mânce, ci sè-i remànà lui. Dar óre Engliterra este mai nejalusà în privintĭa acelorŭ producte cu carĭĭ Englesiĭ nu potŭ concurge cu alțiĭ? — E cunoscutà faimósa luptà parlamentarà pentru legea de liberŭ înportŭ a cerealelorŭ (Korn-bill). Nouà ne ar sta rèu, fàrà cunoscintĭà fundamentalà a principielorŭ și a istoriei economiei politice, a condemna unele instituțiĭ momentóse pentru pàdirea interesselorŭ economiei *națiunale*, numai din causà cà le a condamnatŭ cutare autoritàtĭ stràine. Este deosebire între cosmopoliticele principiĭ a le economiei sociale, și întrè principiile economiei națiunale. Cele, au valóre pretutindenea unde esistà o societate economisàtóre; aceste, trebe sè reflectedĭe la împrejurările speciale a națiunei.

Scriitorĭĭ francesĭ moderni, combatŭ systema asĭa numità a „billantĭei commerciale“, și în ea și intenția duanelorŭ ce protecționédĭà industria indigenà, pentru cà acum s'a desvoltatŭ industria lorŭ națiunalà, în càtŭ sè pótà concurra cu cea englesà, — ei dar potŭ imita maniera sus-arătatà a englesului A. Smith; însè D-lorŭ

nu ne spunŭ: devenit'ar fi óre industria lorŭ, la starea în care sè aflà, fàrà protecțiune?

Età pentru ce — din punctŭ de vedere a economiei națiunale, D-lorŭ sunt în dreptŭ de a propaga libertatea necondițiunatà de commercĭu; precum și causele nóstre, de a nu jura atàtŭ de pripitŭ, pe totŭ ce sè colportédĭà sub eticheta libertàtĭei.

Cândŭ sè va stipula prin tractate întrenațiunale abolița (stergerea) protecțiunei, — atuncĭ, dar numai atuncĭ, amŭ renuntĭa și noi de-a cugeta asupra folóselorŭ ei. Însè mai 'nainte sè vorŭ rèsturna principiile actualei stărĭ sociale, de câtŭ sè va putea dispune despre acestŭ dreptŭ de disciplinà domesticà a statelorŭ. Pàn' atuncĭ amorulŭ de-aprópelui va începe de la eu. Cosmopolitismulŭ sànàtosŭ are locŭ numai după ce patriotismulŭ sĭ-a împlinitŭ missiunea sua.

Litteratura *Necker* Éloge de Colbert Paris 1780.

Clement: Histoire de la vie et de l'administration de Colbert. Paris 1846.

De Monthion: Particularités et observations sur les Ministres de finances de la France les plus célébres. Paris 1812 pag. 12.

Fr. de Forbonnais: Eléments du commerce. Amsterdam 1736.—

Idem: Principes et observations economiques. Amsterd. 1767.

F. L. A. Ferrier: Du guvernement considéré dans ses rapports avec le commerce, ou de l'administration commerciale, opposée aux economistes du 19-ème siècle. Paris 1808.

Du Bois-Aimé: Examen de quelques questions d'économie politique et notamment de l'ouvrage de M. Ferrier (este o refutare a precedentului opŭ).

De Cazaux: Bases fondamentales de l'économie politique d'aprés la nature des choses. Paris 1826.

Charles Davenant: the political and commercial Works. London 1771. *David Hume:* Essays moral and political. Edinbourg 1742. *Idem*: political discourses Edinb. *James Steward:* an inquiry into the principles of political economy. London 1767. *Th. Mortimer:* elements of commerce and finances. London 1773.

Bianchini: Scienza del bene vivere sociale. Napoli 1752. *Gerolamo Belloni*: Dissertazione sopra il commercio Roma 1750. *Ant. Geno-*

vesi: Lezioni di commercio, osia d'economia civile. Milano 1769 2 volume.
W. Freiherr von Schröder: Fürstliche Schatz und Rentkammer. Leipzig. 1686. *J. H. G. von Justi* Staatswirthschaft. Leipzig 1755. 2 volume. 2-a edit. 1758. *Fr. Freiherr von Bielfeld:* Lehrbegriff der Staatskunst. Breslau 1761. *G. von Sonnenfels.* Grundsätze der Polizei-Handlungs und Finanz Wissenschaft. Wien 1765. *Joh. Georg. Büsch:* Schriften über Staatswirthschaft und Handlung. Hamburg 1780—1799 VII vol. *Franz List:* das nationale System der politischen economie. Stuttgard 1841 *Idem:* Gesammelte Schriften III volume Stuttg. 1852 nouà ediţiune.

Sistema fisiocratică.

Deabea sè sênţirà urmările repressalielorŭ ce a provocatŭ mercantilismulŭ; şi sèràcia agricultorilorŭ ce proveni din neconsiderarea acestui ramŭ alŭ producţiunei, necessità pe *François Quesnay* (Mediculŭ lui Ludovicŭ XV regele Frantïei carele fiindŭ fiulŭ unuia proprietariŭ de moşii, cunoscea tóte pedecile desvoltàrei agriculturei) a medita asupra delàturàrei lorŭ.

Decadentïa culturei pàmêntului în contrastŭ cu înflorirea commercïului, produsà întrebarea: de unde 'sï câştigà populaţiunea mijlócele spre a-sï acoperi trebuintïele de tóte ḑilele? Din Australia, India séu alte colonii? Nicï de cum. De-acolo sè aprovisionau numai cu ràdàcinï', aromate şi alte frupte tropice; dar pânea le provine din agriculturà. Basa tendintïei dar era aflatà în principiulŭ; *productulŭ pàmêntului este adevàrata avere a populaţiunei.* Din acestŭ punctŭ de vedere publicà Quesnay articolii intitulaţi „grains" şi „fermiers" în faimósa Encyclopedià a lui d' Alambert şi Diderot, şi în 1758 prin opulŭ: „Tableau économique," desvoltà o nouà sistemà, carea pentru tendintïa

ei sè numi: *physiocratică*, adeca a ordinului naturalŭ. Sub stégulŭ lui cu devisa: „pauvres paysans, pauvre royaume; pauvre royaume, pauvre souverain“ sè concentrarà o mulțime de capacitàtĭ, spre a combate ràtàcirile mercantilismului. Astfeliu sè nàscu aceasta scólà economicà, spre a surupa pe cea precedentà, relocàndŭ în locui principiile urmàtóre:

Singurulŭ isvorŭ a tuturorŭ productelorŭ materiale este pàmêntulŭ, — prin urmare singura occupațiune spre înmulțirea massei bunurilorŭ, este cultura pàmêntului prin lucru. Numai ea dà unŭ escedentŭ (surplus) preste chĭeltuelile fàcute spre a produce, și acestŭ escedent este — venitulŭ curat (produit net). Tóte celelalte industrĭi, sè occupà numai cu prefacerea séu prelucrarea materiilor produse prin agricultură, ele dar precum și negotĭulŭ; nu producŭ bunurĭ noue, ci màrescŭ valórea materiilorŭ prelucrate numai întru atâta, în câtŭ s'a cheltuitŭ pe consumulŭ lucràtorilorŭ, și pe recuisitele lucrului. Drept- aceia societatea sè compune din două classe: *productivà* carea se occupà cu producțiunea agriculturalà, și classa *sterilà*, de carĭi sè țênŭ totĭ manufacturierĭi carĭi dau productelorŭ primitive numai o formà nouà, și negutĭàtorĭi, carĭi numai mijlocescŭ commerciulŭ, dar nu creadĭà valorĭ. Cu tóte cà classa sterilà nu contribuà spre înmulțirea averei poporului ci numai prin pàstrare; nu sè contestédĭà folosulŭ essisstentĭei ei, càcĭ pentru bunurile materiale ce le primesce de la classa productivà, ea face acesteia servitiĭ folositóre, fiindcà agricola are trebuintĭe și de materiĭ prefàcute. Ca sè le prefacà însusĭ, nu numai cà nu are îndemànarea, dar ar perde têmpŭ, ce ar fi o subtragere dàunósà occupațiunei principale. Apoi,

sunt o mulțime de producte naturale, ce nu sè potŭ pàstra îndelungŭ, nu sè potŭ esporta, séu numai în cuantitate mai neînsemnată; prelucrate însè, sè potŭ esporta pentru vêndîare. Escedentulŭ acestorŭ producte primindu-le de la producenți, și prefàcându-le industria manufacturală și fabricantà, le ficsédîà valórea, ca sè sè pótà esporta într'o formà mai practicabilà.

Aceste sunt doctrinele fisiocraților, pentru cari au reclamatŭ a sè pune în lucrare urmàtórele principie administrative:

a). Îndatorirea guvernului de a favori principalmente agricultura, și cooperarea lui spre a delàtura causele care ar putea urca pretiulŭ commestibilelorŭ, càcî în acesŭ casŭ s'-ar urca spre dauna producenților pretulŭ lucrului. b) A depàrta tóte sarcinile înpedecàtóre de industria agriculturalà. c) A înnainta vêndîarea productelorŭ înlàuntrulŭ țèrei și în strànàtate, pentru ca sè sè marèscà venitulŭ agricultorilorŭ. d) Liberrarea commercîului și a industriei manufacturale, pentru-cà fiindŭ neproductive, concurrentîa liberà sè nu sè màrginéscà prin cheltueli pentru apàrarea acelorà ramurî neproductive. — (Laissez faire laissez passer)! — În fine e) fiind-cà tóte dàrile (dàjdiile) trebe sè sè deie numai din escedentulŭ venitului preste cheltueli, și fiind-cà numai agricultura este productivà, prin urmare numai ea póte avea acestŭ escedentŭ, ar fi mai rațiunalŭ, și mai commodŭ, în locŭ de felîurile dàrî usitate, a sè inpune numai una, adeca: darea pe proprietate de pàmêntŭ.

Rèsipirile notorii a guvernului de sub Ludovicŭ XIV și urmàtorii lui, au gagîatŭ (zàlogitŭ) averea poporului în mèsurà cu multŭ mai mare, de câtŭ sè sè pótà în-

destula statulŭ cu venitulŭ ce ei apromitea darea de pàmêntŭ. Vèdêndŭ dar Quesnay și urmàtorii lui, cà trebuințiele vistieriei publice sunt neînpàcabilele contrariante a sistemei fisiocratice, prin cercetàrî scientifice încercarà a propune o ameliorare radicalà a tuturorŭ relațiunilorŭ sociale. Conturarà dar unŭ idealŭ de instituții sociale „în carii dreptŭ, virtute, și adevêrŭ sè domnéscà, sèràcia și arbitriulŭ sè pearà.“ Combàturà abusurile, pretinserà o libertate mai mare în relațiunile sociale, și declararà cà în instituțiile publice, suprema lege sè fià ceia a ratiunei absolute.

Amŭ vèdîutŭ relele provenite din egoisticele tendințe a sistemelorŭ precedente, pe carii fisiocrații vrêndŭ a le delàtura, au càdîutŭ în altŭ estremŭ.

Dacà ar fi drèptà asserțiunea acestora: cà màrimea averei consistà numai în cuantitatea materialelorŭ crude, ar urma: cà pàmêntului este singurulŭ isvorŭ a bunurilorŭ. Dar fiindŭ acestŭ premissŭ falsŭ, cadŭ cu elŭ tóte consecuențiele. Ceia ce este în elŭ adevèrŭ, a rèmasŭ ca acuisițiune eternà, și instituțiile ce au provocatŭ aceste adevèrurî, au devenitŭ indispensabile. — Este o deosèbire între materià și valóre (vedî sub capulŭ concernentŭ). Înmulțirea materiei nu este identicà cu înmultirea valórei, precum nu e a cuantitàtiei totŭ una cu înmulțirea cualitàtiei. Neobservarea acestei deosebirî fu greșéla principalà a acestei sisteme. Cu tótà unilateralitatea ei, desvoltarea interesselorŭ sociale are multe a-i multîemi. Ea dilucidà idea despre „venitulŭ curatŭ“ ce este o cuestiune capitalà a vietiei economice. Chiarŭ și înprejurarea (ce din punctulŭ de vedere a sciinției de astàdî o numimŭ greșélà), cà fisiocrații mai multŭ considerarà

contrastulŭ socialŭ a classelorŭ, de câtŭ elementele objective a economiei sociale,— au produsŭ marĭ folóse, pentru têmpulŭ ce sè pregătea. Are-sĭ dioua sarcina sua. De nu amŭ considera de câtŭ principiile mai umanitarĭ ce au invocatŭ fisiocratia în politica economică a popórelorŭ, încà meritulŭ ei este incontestabilŭ. Ministrulŭ *Turgot* cu consciintĭà s'a silitŭ a le da viatĭà, declarândŭ cà numaĭ prin ràdicarea agriculturei, prin usĭurarea industriei manufacturale și fabricatóre, și aceste prin cassarea robotelorŭ (domnesculuĭ), a corporațiunilorŭ manufacturale etc. sè póte regenera țéra sua. Sè înțielege cà multele interesse ce sè sențirà vătămate, l'au surupatŭ, dar càderea lui a isbândit-o marea revolutĭune din 1789.

Litteratura *Français Quesnay:* Tableau economique avec son explication Versailles 1758.

Idem: Maximes générales du gouvernement économique et d'un royaume agricole. Versailles 1758.

P. S. Dupont de Nemour: La phisiocratie, ou constitution naturelle du gouvernement le plus avantageux au genre humain. Paris 1768 V volum.

Marquis de Mirabeau: L'ami des hommes ou traité de la population Paris 1756.

Idem. Theorie de l'impôt, ou moyens sûrs et faciles de diminuer les impôts. Paris 1760.

Idem. Philosophie rurale ou économie generale et particulière de l'agriculture. Paris 1763.

Vincent de Gournay: Essai sur l'esprit de la legislation favorable à l'agriculture. Paris 1766 2 Vol.

Mercier de la Rivière: l'ordre naturel et essentiel des sociétés politiques. Paris 1767.

N. Baudeau: De l'origine et des progrés d'une science nouvelle. London et Paris 1768.

Guil. François-Le Trosne: de l'ordre social. Paris 1777 2 volum.

A. R. Jaques Turgot: Recherches sur la nature et l'origine des richesses. Paris 1774.

Idem. Reflexions sur la formation et la distribution des richesses. Paris 1784.

Contrarii sistemei.

F. A. de Forbonnais Principes et observations economiques. Amsterd. 1767.

G. B. de Malby: Doutes proposés aux philolophes economistes. Paris 1768.

J. Pinto: Traité de la circulation et du crédit. Amsterd. 1771.

Ferd. Galliani: Dialogues sur le commerce des blés. Lond. 1776.

Fisiocratii germani.

Joh. Aug. Schlettwein: Mittel das Allgemeine Elend aufzuhalten (originalulŭ în francesce) ambe în Carlsruhe 1772. *Idem.* Die wichtigste Angelegenheit für das ganze Publicum, oder die natürl. Ordnung in der Politik. Carlsruhe 1772 2 volume. *Idem.* Schriften für alle Staaten zur Aufklärung der Ordnung der Natur im Staats-Regierugs-und Finanzwesen. Carlsruhe 1775. *Isaac Iselin:* Versuch über die gesellschaftliche Ordnung Basel 1772. *Idem* Trâume eines Menschen freundes. Basel 1776 2 volume. *Carl Friedrich Markgraf von Baden:* Abrégé des principes de l'économie politique. Carlsruhe et Paris 1772. *Iacob Mauvillon:* Samlung von Aufsâtzen aus der Staatswirthschaft und neuesten Staatengeschichte. Leipzig 1777 2 volume. *Idem:* Physiocratische Briefe an Herrn Professor Dohm etz. Braunschweig 1780. *Th. A. H. Schmalz:* Encyclopedie der Kameralwissenschaften. Königsberg 1797 *Idem:* Handbuch der Staatswirthschaft. Berlin 1808. *Idem.* Staatswirthschafts lehre in Briefen an einen deutschen Erbprinzen. Berlin 1818 2 volume.

Antifisiocrati.

Chr. W. V. Dohm. Über das physiocratische System. Leipzig 1778. *Ioh. Iac. Moser.* Anti-Mirabeau, oder unpartheiische Anmerkungen über Mirabeau's natürl. Regierungsform. Frankfurt und Leipzig 1778. *I. G. Schlosser:* Xenocrates oder über die Abgaben. Basel 1784. *Ioh. Friedr. von Pfeiffer:* Natürliche aus dem Endzwecke der Gesellsshaft entstehende allgem. Polizeiwissenschaft. Frankfurt am Main 1779. *Idem.* Anti Physiocrat etc. Frankfurt a. m. 1780.

Italianii: puținŭ s'au occupatŭ esclusivŭ cu aceasta sistemă. A fără de *G. Filangieri* Della legislazione. Napoli 1780—1785 VII volume, ce a conmilitatŭ pentru emanciparea agriculturei și pentru introducerea unei dări unice. —Physiocrația a combătut-o *Pietro Conte Verri:* Meditazioni sulla economia politica. Milano 1771. Ceialalți câți au scrisŭ pe acestŭ têmpŭ, nu-'și însușia principiile fisiocrației de câtŭ numai în unele puncte, necunoscute de conpatrioții lorŭ scriitori de mai 'nainte de F. Quesnay.

Englesii: înainte de a păși pe arena publicității cu părerile lorŭ despre „ordinea naturală" i-a surprinsŭ conpatriotulŭ *Adam Smith*, ce întemeiă:

Sistema industriei libere.

În preoccuparea spiritelorŭ causată de repedile plăsmuirĭ a sistemelorŭ ce sè conbăteau militândŭ pentru nouele lorŭ adevèrurĭ economice, unŭ opŭ sè ivi la luminà, carele domnindŭ tóte părerile de pàn' acum, lămurì totŭ materialulŭ lorŭ, le subordinà unuia principiu supremŭ, absolutŭ, mai eternŭ, și prin urmare mai dreptŭ; acestŭ principiu este:

Nu banii, nicĭ industriile manufacturale, sèu fabricătóre, nicĭ agricultura, *ci lucrulŭ — este elementulŭ producțiunei și a înmulțirei averei.*

De la promulgarea acestui adevèrŭ sè datédià noua erà a sciinției, autorulŭ càreia fu *Adam Smith*, prin nemuritoriulŭ sèu opŭ: „An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations“ 1776. (adecà: Cercetare asupra naturei și causelorŭ averei națiunilorŭ). Unŭ fatalŭ adevèrŭ istoricŭ a trebuitŭ sè sè înplinéscà în înprejurarea cà acestŭ opŭ, ce fu productulŭ unui studiu adàncŭ, càlătoriĭ, și relațiĭ personale cu primele capacităti economice a le Frantiei, sè nu atragà attențiunea publicului înainte de a sè recomênda de pe tribuna Parlamentului de o autoritate positivà, ca ceia a faimosului Ministru Pitt. Însêmnătatea *lucrului* a fostŭ recunoscută și înaintea lui A. Smith, de càtrà economistiĭ Conte Verri, Galliani, și de filosofiĭ Hobbes, și Locke, dar le-a trebuitŭ unŭ recomendatŭ ca A. Smith spre a străbate la recunóscerea popórelorŭ.

Tendințiele tempului nascŭ pe purtătoriulŭ lorŭ, și înprejurulŭ acestuia sè cristalisédià desvoltarea lorŭ. Lui

A. Smith pe dreptŭ i sè cuvine acestŭ meritŭ, càcĭ elŭ a desvoltatŭ și a lămuritŭ ideile aceștorŭ tendințe, deducându din ele următórele conclusiuni importante:

Avereà unui poporŭ nu consistà în banĭ séu metalle (mercantilismŭ), — nicĭ în occupația industriei indigene (protecțiune), — nicĭ în escedentulŭ productelorŭ agriculturei (fisiocrația), — ci în *lucrulŭ* ce sè aplicà în tóte ramurile producțiunei mijlócelorŭ spre a îndestula necessitățile și trebuințiele vieței. Banii sunt o avere mai subordinată de câtŭ alte mijlóce ce servescŭ mai nemijlocitŭ îndestulirei traiului. Tóte părțile averei ce au o valóre de schimbŭ, sunt resultatulŭ lucrului, prin urmare: totŭ lucrulŭ ce produce o valóre, este productivŭ. Celŭ mai bunŭ mijlocŭ spre înaintarea producțiunei este împărțirea rațiunală a lucrului, întrebuințiarea capitalului, și sprijinirea egală a trîmbelorŭ (tustrele) ramurĭ a le industriei: — de aci și sistema sè numì: „a liberei industrii." — Lăsatĭ individului libertatea sua, ca sè 'și urmedie interessele pe calea industriei, și resultatulŭ mai sigurŭ de câtŭ sub epitropia guvernelorŭ, va fi unŭ resultatŭ înmulțitoriŭ a averei națiunale. Întrevenirea statului are locŭ, numai unde puterile individului nu sunt de ajunsŭ.

În aceste macsime sè potŭ resumma acuisițiunile necontestabile a menținunatului opŭ. Cele contestate le vomŭ afla la locŭlŭ lorŭ.

Era naturalŭ, ca totĭ cugetătoriĭ sè-sĭ apropriedie aceste adevèrurĭ abstrase atâtŭ de evidentŭ din natura vieței economice, și ca premiulŭ problemei pusŭ de Institutulŭ Franței: „dacà este adevèrŭ ca într'o țérà agricolà, tóte impositiunile (dajdiile) re-cadŭ pe

proprietarii de pământu? (va sè dicà: dacà este drépta sistema fisiocraticà)? sè și 'lu dispute Canard și Say, amêndoi espunându sistema lui A. Smith.

Dreptu cà multe asserțiunĭ a acestui màestru au trebuitu mai accomodate, multe mai ordinate, și cu tóte cà sub economia politicà noi întielegemu unu cadru mai mare de doctrine, elu și sistema lui, este fundamentulu tuturoru opuriloru moderne.

Aicĭ dar amu încheia revista istoricà a acestei sciințe, dacà presentulu atâtu de abondantu în cercetàrĭ sociale, nu aru fi adusu pe tapetulu litteraturei economice a popóreloru, unele cuestiumĭ, carii nu le putemu ignora. Sè urmàrimu dar în sboru a străbate prin evenimentele cuestiumiloru economice pànà la diua de astàdi.

Pànà cându Frantia sè îngrìji despre agricultura recomêndatà de fisiocratĭ, Engliterra impulsatà și mai multu de doctrina lui A. Smith, s'a pusu pe industria și commerciulu cu cele trebuincióse lumei. Prin principiulu libertàtiei pronuntiatu de sistema industrialà, individulu 'și regâștigà nedependentia sua. Națiunea cè póte produce unu articolu mai eftinu, vinde la totĭ. Cuantitatea producțiunei deveni momentulu înavuțirei. Sè inventarà mașine, cu cariĭ nu puteau concurra cei ce lucrau numai cu mânile. Càrbuniĭ și ferrulu, aŭ fostu descoperirĭ binevenite Engliterrei în aceste împrejurărĭ. Bumbaculu este principala materià cu carea sè póte destulu occupa (sàtura) mașinèria. Engliterra dar lifera mai eftinu càrbunĭ, ferru și manufacture de bumbacu, prin urmare, inundà cu ele lumea. Din óră ce nu sè mai càuta în lucru dacà produce materiĭ de a le trebuintielorŭ nemijlocite, (fisio-

crația) ci recunoscându-sè orĭ ce lucru producàtorĭu de valorĭ, ca isvorŭ de averĭ: Englezii numai càutau a produce bumbaculŭ crudŭ, làssândŭ aceasta occupațiune Indianilorŭ, ci sè sileau la prelucrarea lui, ce dà o valóre mai potențiatà. Aceste sunt ideile fundamentale a sistemei industriale. Ele înaintédià în lume cu asemenea pasŭ, în care sè desvoltédĭà industria uneia țerĭ.

Dacà privimŭ la enorma consecuentĭa a principiului pronontĭatŭ de professorulŭ sciintĭei morale la Universitatea din Glassgow (A Smith), nu ne putemŭ rețênea de a nu affirma cu o certitudine óreșcare, cà acelŭ principiu este abstracțiunea ultimà din adânca contemplațiune a lumei, carea trebe sè o aibà totĭ renumițiĭ economistĭ, dar carea nàscându-sè de astàdatà în capulŭ acestui moralistŭ, a vrut'o sè o demustre prin tractarea intereselorŭ materiale. Va veni póte têmpulŭ în care opulŭ lui sè va privi ca unŭ opŭ filosofiicŭ despre *individualitate și valórea ei* — mai multŭ, de câtŭ ca opŭ curatŭ economicŭ.

Litteratura *Adam Smith:* An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations 2 volum. in 4-to. London 1776. Edițiunea cea mai nouà de Mac-Culloch cu note în IV volume. London 1828.

NB. Acestŭ opŭ s'a tradusŭ în germanesce, de 2 orĭ; frâncesce de 3 orĭ; Spaniolesce, Danicesce, Rusesce. — Cea mai bunà traducere frâncească e de *Garnier* în Paris; cea mai bunà nemtiascà: de *Christ, Garve si A. Dörrien* în Breslau (au mai multe edițiunĭ). —

David Ricardo: on the principles of political economy and taxation. London 1817. (și edițiunĭ mai noui — tradusà frâncesce de I. B. Say, nemtiesce de C. A. Schmidt) *I. R. Malthus* Principles of political economy. London 1820.

I. B. Say: scrisà despre acestŭ opŭ: Lettres à M. Malthus sur differens sujets d'économie politique, notamment sur les causes de la stagnation generale du commerce. Paris 1820 (nemtiesce de Rau). —

Iames Mill: Elements of political economy. London 1821 (nemtiesce de A. L. de Jacob in Halle).

R. Torrens: An essay on the production of wealth. London 1821.
I. R. M. Mac-Culloch: A discourse on the rise progress, peculiar objects and importance of political-economy. London 1821.
Idem: The principles of political economy. Edinbourgh 1825 (nemţiesce de G. M. de Weber).
R Whately: Introductory lectures on political economy. London 1831
G. Cladmers: on political economy. Glasgow 1832.
Madame Harriet Martineau: Illustrations of political economy. London 1832 6 volume.
W. N. Senior: Outlines of political economy. London 1836.

Contrarii sistemei.

Th. Pownall: A letter from to Adam Smith. London 1776.
G. Craufurd: The doctrine of équivalents etc. — Rotterdam 1791. The essential principles of the Wealth of Nations illustrated in opposition to some false doctrines of A. Smith and others. (Sè dice că autorulŭ ar fi Sir *Gray.*) —
Earl of Lauderdale: An inquiry into the nature and origine of public Wealth and into the causes of its increase. Edinbourg 1804.

Francii.

N. F. Canard: Principes d'économie politique. Ouvrage couronné par l'institut national. Paris 1801 (trad. nemţiesce de I. Völk. în Augsburg).
I. B. Say: Traité d'économie politique, ou simple exposition de la manière dont se forment, se distribuent, et se consomment les richesses. Paris 1802 (5 edițiuni) tradusă în nemţiesce de L. H. Jacob, şi de C. E. Morstadt.
Idem: Cathechisme d'économie politique. Paris 1815.
Idem: Cours complet d'économie politique pratique Paris 1828—1829 6 volume.
I. C. L. Sismonde de Sismondi: De la richesse commerciale, ou principes d'économie politique, appliqués à la legislation du commerce 2 Tom. Geneva 1803. *Idem:* Nouveaux principes d'économie politique ou de la richesses dans ses rapports avec la population. Paris 2 Tom. 1819. *Idem:* Etudes sur l'économie politique. Paris 1837.
Le Comte D. de Tracy: Traité d'économie politique. Paris 1823.
A Blanqui: Prései élémentaire d'économie politique Paris 1826—tradusă în românesce de Domnulŭ Professorŭ publicŭ T. Sergiescu.
I. Droz: Economie politique. 1829 Paris.
R. Rossi: Cours d'économie politique. Paris a doua edițiune din 1843.

Contrariu sistemeĭ.

I. *Dutens:* Analyse raisonnée de principes fondamentaux de l'économie politique. Paris 1804.

Italianiĭ.

Melch. Gioia: Nuovo prospetto delle scienze economiche etc. Milano 1815—1829 în 18 volume; este unulŭ din cele mai bune opurĭ a le litteraturei economice. *Carlo Bosellini*: Nouvo esame delli sorgentĭ della privata e publica richezza. Modena 1816—1817 2 volume. *L. Agazzini:* La scienza dell'economia politica. etc. Milano 1827.

Germaniĭ.

Cei mai principalĭ sunt:

G. Sartorius Freiherr von Waltershausen: Handbuch der staatswirthschaft zum Gebrauche der academ. Vorlesung nach Adam Smiths Grundsätzen. Berlin 1796. *Idem*: Von den Elementen des National-Reichthums und von der Staatswirthschaft nach A. Smith. Göttingen 1806. *Idem*: Abhandlungen die Elemente des National-Reichthums und Staatswirthschaft betreffend. Göttingen 1806.

A. F. Lüder: Über National-Industrie und Staatswirthschaft. Berlin 1800—1804 3 volume. *Idem*: Die National œconomie oder Volkswirthshaft. Iena 1820.

L. H. von Iacob. Grundsätze der National-œconomie. Halle 1805. Editiunea mai bună sub titula: Grundsätze der Nat. œcon. oder Theorie des National-Reichthums. Halle 1825. 2 volume.

Christ. von Schlözer: Anfangsgründe der Staatswirthschaft. Riga 1805—1807 2 volume.

Graf von Soden: Die National-œconomie. Leipzig 1805—1808 3 vol. *Idem*: Lehrbuch der National-œconomie Leipzig 1810. *Idem.* Die Staatsnational-Wirthschaft Aarau 1819.

Gottl. Hufeland. Neue Grundlegung der Staatswirthschaftskunst. Giessen 1807—1813 2. vol.

I. F. E. Lotz: Revision der Grundbegriffe der National-wirthschaftslehre. Coburg und Leipzig 1811—1814. *Idem*: Handbuch der Staatswirthschaftslehre. Erlangen 1837—38 3 vol.

A. W. von Leipziger: Geist der National-œconomie und Staatswirthschaft. Berlin. 1813—14.

G. Graf. von Buquoy: Die Theorie der Nationalwirsthschaft. Leipzig 1815—1817.

Henry Storch: (Consiliariu de Statŭ în Russia) serisă: Cours d'économie politique, ou expositions de principes qui determinent la prosperité des nations St. Petersbourg 1815 6 vol. Tradusŭ în

Nemțiesce de Consiliarulŭ de Statŭ din Baden. E. H. Rau. cu note.
Idem: H. Storchs Betrachtungen über die Natur des National Einkommens. Halle 1825.
I. F. G. Eiselen: Grundzüge der Staatswirthshaft etc. Berlin 1818.
Idem. Die Lehre von der Volkswirthschaft etc. Halle 1843.
Anonimu: Weltreichthum. Nationalreichthum und Staatswirthschaft. München 1821. (se dice că autorulŭ arŭ fi Ministrulŭ russescŭ Cancrin).
Dr. E. H. Rau: Prime lineae politices seu civilis doctrinæ. Erlangae 1816. *Idem*: Ansichten der Volkswirthschaft mit besonderer Beziehung auf Deutschland. Leipzig 1821. *Idem*: Über die Kameralwissenschaft. Entwickelung ihres Wesens und ihrer Theile. Heidelberg 1825. *Idem* Lehrbuch der politischen Economie. Mai multe edițiuni. Cea mai nouă din 1855. Heidelberg.
Dr. Friedr. Schmitthenner: Grundlinien der Geschichte der Staatswissenschaften etc. 2-a edit. Giessen 1839.
G. F. Krause: Versuch eines Systems der National-œconomie. Leipzig 1830 2 vol.
Fr. B. W. Hermann: Staatswirthschaftliche Untersuchungen etc. München 1832.
Dr. I. Schön: Neue Untersuchungen der National-Oeconomie etc. Stuttgard 1835.
Fried. Bülau: Handbuch der Staatswirthschaftslehre. Leipzig 1835. *Idem:* Der Staat und der Landbau. Leipzig 1834. *Idem:* Der Staat und die Industrie. Leipz 1834.
Dr. A. F. Riedel: National-economie oder Volkswirthschaft. Berlin 1838—1842 III volume.
Dr. C. W. Ch. Schüz: Grundsätze der National-Oeconomie. Tübingen 1843.

Contrariu sistemeĭ.

Friedr. List: Das nationale System der politischen Economie. Stuttgard 1841.
Fr. Lists: Sämtliche Werke. Stuttgard 1833 III volume.

Resummà și continuare.

După ce A. Smith nimici sistemele precedente prin șiboletulŭ „lucrului,“ ne învățià inportantîa împărțirei lui, ca o condițiune spre mai marea desvoltare a cua-

lităției productive, carea cu atâtŭ mai abondantŭ resultatŭ va avea, cu câtŭ va fi mai specificată, — și că lucrulŭ trebe sè fiă liberŭ, ca sè pótă vinde și cumpăra unde ei vine mai eftinŭ (principiu mai multŭ combătutŭ); — precum vèdĭurămŭ din Litteraturà — sciintĭa s'a generalisatŭ cu repedĭune admirabilà. Cercetările de atunci în cóci sè împartŭ în doue speciĭ:

I. Între cei ce voiau a aplica resultatele scientifice la starea actuală a societățilorŭ.

Afară de unii oppositiunalĭ, totĭ scriitoriĭ **Englesĭ** au commentatŭ séu suplinitŭ numai sistema industrială. *Ricardo* p. e. a scrisŭ despre relațiunea notelorŭ de bancŭ càtrà metallŭ, — objectŭ despre care A. Smith nimicŭ n'a scrisŭ. *James Mill* a înavuțitŭ sciintĭa cu o multime de observațiunĭ fine.

Francĭi au lucratŭ în trii categoriĭ: a) imitândŭ pe A Smith sub conducerea lui *I. B. Say* care l'a prelucratŭ, precum sè prelucrà metallulŭ imprimândusè din elŭ baniĭ, și s'a oppusŭ blocadei continentale essecutate de Napoleon I în contra Angliei. — b) Cercândŭ a consolida principiile acestei sisteme prin cercetărĭ istorico-economice precum, *Sismondi* (istoriculŭ Italiei), și *A. Blanqui*, carele prin opulŭ: „Histoire de de l'économie politique" a întemeiatŭ istoria acestei sciintĭe. Ér' opulŭ sèu: „Précis élémentaire d'économie politique" (vedĭ litteratura precedentà) este numai unŭ estractŭ a opului I. B. Say amestecatŭ cu essemple istorice. c). Alțiĭ în fine sè silescŭ a contopi, a fusiona differitele sisteme. Acestŭ felĭu de opurĭ syncretice sunt:

Le Marquis G. Garnier: Recherches sur la nature et les causes de la richesse de nations. Paris edit. nouà

1822. (Aceasta este traducerea opului A. Smith. însă cu note originale, și tendențe de a uni sistema fisiocratică cu cea industrială. *Idem*: Abrégé élémentaire des principes de l'économie politique. Paris. 1796. *Charles Ganilh* Des systèmes d'économie politique, de leurs inconveniens, de leurs avantages etc. — edit. corrésă. Paris 1821. Intențiunea e de a uni sistema mercantilă cu cea industrială. *Idem*: La téorie de l'économie politique, fondée sur les faits resultans des statistiques de la France et de l'Angleterre etc. Paris. edit. nouă 1822 2 Tom. *L. F. G. de Cazaux* Elémens d'économie privée et publique etc. Paris 1825. *Idem*: Bases fondamentales de l'économie politique d'après la nature des choses. Paris 1826. *Louis Say* (fratele lui I. B. Say) considerations sur l'industrie et la legislations. etc. Paris 1822. *Idem*: Traité élémentaire de la richesse individuelle, et de la richesse publique etc. Paris 1827. *Vicomte de St. Chamans* Nouvel essai sur la richesse des nations. Paris 1824.

Și în *Germania* s'a lucratŭ economia politică în două moduri:

a) *dogmaticŭ*, spre a ficsa principiile sciinției. Spre acestŭ scopŭ sunt două lucruri trebuincióse: distincțiunea, și definițiunea essactă. — *Rau* este modelulŭ.

Aceste cualități le aflămŭ numai la Germanĭ mai curale. Francesulŭ este mai practicŭ, opurile lorŭ sunt mai irritătóre, căcĭ ele ne situédiă în mijloculŭ tuturorŭ incidențiilorŭ, ce amŭ voi a resci despre unŭ objectŭ, dar le lipsesce firulŭ prin carii le amŭ putea guverna dupà unŭ principiu. Conbinațiunea tractărei amêndorora, este idealulŭ nisuințielorŭ nóstre.

b) *systemulŭ națiunalŭ*, modellulŭ căruia este *Fr.*

List. — Scopulŭ opuriloru Englese și Francese, fu pân' acum: eruirea causeloru și a effecteloru vieții bunuriloru în genere. Accasta scólà 'și propusese: a cerceta ce este specialŭ a unuia poporŭ între acele cause și effecte? Càcĭ în orĭ care națiune sè formédià și fàrà reflecsiune o particularitate concretà, ce provine din inprejurările-'i individuale. Carii sunt dar principiile ce sè deosebescă în economia unuia poporŭ, de a economiei generale a tuturoru popóreloru? Este negreșitŭ viația unuia poporŭ; — dar ce este essentia acestei vieți? — Individulŭ e dependinte de societate, singuraticlŭ de totĭ; cu càtŭ este singuraticlŭ uneia societàți mai avutŭ, cu atâtŭ este mai puținŭ serimanŭ consotiulŭ lui. Prin urmare individulŭ trebe sè jertféscà pentru binele tuturoru. Accasta jertfire sè esprimà prin *duanele protectrice.* Fàrà ele, eu asĭu putea cumpàra p. e. luminările de stearinŭ de la Englezĭ cu 20 parale mai eftinŭ, dar aceste 20 parale le dau mai bucurosŭ producàtoriului de luminàrĭ indigenŭ, pentru ca sè nu ésà banĭi din țéră precum, și din alte cause. — Opposiția sistemei industriale. —

În acestŭ spiritŭ a blocadatŭ Napoleon I continentulŭ, ca sè eschidà commerciulŭ Englesŭ. Dupà ràdicarea blocadei inundarea fabricateloru Englese a cutropitŭ tènerele plante a industriiloru continentale. Ce era mai naturalŭ de càtŭ a recurge la protecțiunea industriei. Dar mulțimea duanelorŭ germane, era atâtŭ de vàtàmàtóre commerciului, în càtŭ absorbeau valórea productelorŭ. Dupà o luptà de 20 anĭ, sè învoirà Germanii a frânge acele barriere numeróse și a sè uni în o confederație duanarià, unicà pentru tótà Germania, dar destulŭ de asprà spre a apàra apàrândele.

Opulŭ lui Fr. List nu este unŭ opŭ nedependinte, càcĭ sè póte înțĭelege numaĭ dupà cunosciințĭa teorieĭ economieĭ națiunale. Și în Germania ca în Anglia și Franțĭa de la începutulŭ secolului sè popularisédià sciințĭa pe dĭ ce merge. De-aci mulțimea opurilorŭ, din carĭĭ de și multe nu sunt de o însèmnàtate mai mare, însèmnàtatea lorŭ consistà în nisuințĭa de a sè làți.

II. Între scriitorĭĭ economicĭ sunt unĭĭ, carĭĭ voiau a esploata resultatele sciinției, spre a schimba tótà starea societàției actuale.

Sborulŭ industrieĭ au produsŭ și pàrțĭ umbróse. Întreprinderĭ nereușite, neaverea capitalului productivŭ, concurrințĭa nelimitatà, și crise commerciale, au înmulțitŭ numèrulŭ nenorociților proletarĭ. Nisuințĭa de a ameliora starea acestei classe, a devenitŭ unŭ imperativŭ tuturorŭ cugetàtorilorŭ. Ea provocà unele încercàrĭ, carĭĭ de și unilaterale și ràtàcite, sunt unŭ semnŭ caracteristicŭ a tèmpului, și urmarea unorŭ inconvenientĭe, pe carĭĭ sciințĭa — a càreia officiu este de a distinge adevèrulŭ de escentricitate — nu le póte ignora. Guvernulŭ terroristicŭ din 1792 a càutatŭ a delàtura deosebirea classelorŭ sociale, nimicindŭ forma dar nu și essențĭa acesteĭ deosèbirĭ, càcĭ aceasta ar fi abàtut-o de pe calea tuturorŭ tradițiunilorŭ ordinei sociale. Dar orbia patimilorŭ escitate de celŭ mai neresistibilŭ boldŭ a omului, încercà a ataca și aceasta essențĭà — proprietatea. — Communismulŭ se ivi pe scena luptei, în anĭĭ 1795, 1830, 1849, și amenințĭarea lui cóce și astàdĭ sub pacĭnica suprà-fațĭà a societàțilorŭ industrióse. A sè ignora nu sè maĭ póte, dar e sperare de alŭ linisci, studiàndu-i pàsulŭ, și prevenindŭ cu palliativele causeĭ furióselorŭ irruperĭ.

Saint Simonismulŭ (asĭa numitŭ de la autorulŭ lui-Claude Henri Comte de St. Simon) pretinde ca societatea omenéscà sè sè prefacà în o associațiune de lucràtorĭ, și fiescare membru sè sè înpàrtàsĭascà din productele commune „după capacitatea sua, și orĭ ce capacitate după lucrarea sua.“

Spre realisarea acestei stărĭ și spre a desvolta aplecarea și simpatia pentru differitele ramurĭ a lucràrei, trebe sè vinà în ajutoriŭ crescerea, și amèsuratŭ aplecàrilorŭ ce sè vorŭ ivi în decursulŭ ei, sè sè distingà trei classe: una carea sè sè cuprindà cu producțiunea bunurilor materiale (industriașiĭ),—alta cu activitatea spirituală spre a cerceta connecsiunea causelorŭ și effectelorŭ (învètĭațiĭ), — și a treia, care sèntĭurile, simpatia și antipatia, sè le personifice prin simbole plastice, dessemnativee retorice, poetice, musicale (artistiĭ). Totŭ ce essistà, este proprietatea societàtĭei, afarà de a càreia, nu are nimenea proprietate. Productele ei sè reînpartŭ din banculŭ centralŭ și din cele filiale la fie-care membru, după devisa citatà. Administrarea trebilorŭ publice sè sè facà prin o classà proprià de preotĭ, carĭi sè vorŭ alege din ceiĭ mai filantropĭ a societàtĭei. Acestĭ preotĭ înpartŭ lucrulŭ și productulŭ, reconpensarea și pedépsa, și sunt legea vià carea e întrupatà în „pàrintele supremŭ.“

Litteratura. Doctrine de Saint-Simon. Paris 1380. Religion Saint-Simonienne, asociation universelle, ou organisation definitive de l'humamanité pour l'amelioration progressive. Paris 1831. *Veĭt*: Saint-Simon und der Saint-Simonismus. Leipzig 1834.

Nu prejudetĭulŭ religiunariŭ atacatŭ prin octroirea unei noue credintĭe, este ce condemnasè aceastà utopià. Ultimulŭ decenniu a secolului trecutŭ, a cu-

trieratŭ totŭ ce fu de multŭ sântŭ, infallibilŭ, și neviolabilŭ. Dar idea de a face din statŭ o familiă, va sè dicà: a nimicii nedependentia individualà, — acestŭ mai mare de câtŭ tóte tesaurele lumei! — este principalulŭ argumentŭ rațiunalŭ, ce reprobà cugetàtoriulŭ în St. Simonismŭ. A doilea: nu gemu destulŭ omenimea esperimentândŭ natura despotismului; - acum cândŭ acesta incepu a sè topi de para luminei, sè sè deie dèstinulŭ omenimei în mânile unei hierarchii omniputinte, mai periculóse de câtŭ tóte despoțiile?

Nu mai puținŭ vàtàmàtoriŭ acestorŭ interesse, este planulŭ lui *Robert Owen* care e numai o modificațiune a precedentului projectŭ. Asemenea estravagantà e organisațiunea phanlangelorŭ lui *Charles Fourier*, pentru totŭ câtŭ sè îngrozescŭ pentru unŭ resultatŭ nepractisatŭ și prin urmare necertŭ, — a jertfi nu numai certulŭ actualŭ, dar a sè și espune unorŭ forme sociale diametralŭ oppuse cu cele ce s'a învechitŭ s'a naturalisatŭ în noi.

Litteratura *Rey:* Lettres sur le système de la cooperation mutuele et de la communauté de tous les biens d'après le plan de M. Owen Paris 1828.

Ch. Fourier: Prospectus de la théorié des quatre mouvemens 1808.

Idem: Traité de l'association domestique-agricole. Paris et London 1822 II volume.

Idem: Sommaire du traité de l'association. Paris 1823.

Idem: Le nouveau monde industriel et sociétaire. Paris 1829.

Virtomnius: Nouvelles transactions sociales, religieuses, et scientifiques. Paris 1832.

Lemoyne: Association par phalange agricole-industrielle sur la théorie sociétaire. Metz et Paris 1834.

L. Blanc: Organisation du travail. Edit. 4. 1845.

A. Weil: Der Staat und die Industrie. Stuttgard 1843.

Cabet: Voyage en Icarie 1842.

P. I. Proudhon: Philosophie de l'économie des états. — tradusă nemțiesce de Grün. Darmstadt 1847.

Aceste nisuințe sunt vechĭ, și felĭurimea lorŭ este mai numerósă de câtŭ sè le putemŭ pertracta aici; dar vomŭ reveni la essaminarea lorŭ, după ce amŭ constatatŭ principiile normale de economia societàtĭei actuale.

Acesti economisti, plécà a concheia din esperientĭà: cà deosebirea classelorŭ și contrastulŭ lorŭ, este pedeca principalà a economiei sociale. Dar este óre aceasta deosebire și contrastŭ, absolutŭ trebuincĭosŭ de a sè delàtura? Ce sunt în sine classele? și nu este cu putintĭà essistentĭa lorŭ, în câtŭ sunt justificabile și sè potŭ înpàca spre a le aduce la o harmonià cu cerintĭele economiei sociale? Aceste sunt cuestiunile escitate prin tendintĭele acestorŭ utopiĭ, și a càrorŭ resolvare este problema economiei politice.

Communismulŭ este negațiunea absolutà a proprietàtĭei individuale.

Socialismulŭ este înpàrțirea averei amèsuratŭ activitàtĭei fie-càrui, pentru ca lucrulŭ sè aibà proprietate. Încà nu este decisŭ dreptulŭ: dacà lucrulŭ póte aduna și dispune preste escedentulŭ trebuintĭelorŭ suale? Fourier dà disponibilitate preste averile mobile. De-aci èràsĭ sè va nasce o neegalitate în avere, ce e recunoscutà și de socialisti. Disponibilitatea este momentulŭ ce a fàcutŭ, cà averea de astàdĭ nu este espressiunea muncei celui ce o are.

Socialismulŭ și communismulŭ purcedŭ din idea cà orĭ ce propășire a omenimei, este o consecuintĭà a associațiunei; și cà prin urmare, associațiunea este celŭ mai bunŭ mijlocŭ spre a înbunàtàți nesuferibila stare a classei misere. Acestŭ principiu este unŭ mare adevèrŭ, dar numai pànà a nu cassa individualita-

tea. Noi ne vomŭ folosi de elŭ, arătându: câtŭ este de aplicabilŭ la economia stărei actuale.

Ei afirmă: că basa prosperităţiei este averea de capitalŭ. (nu numai în bani). Asserţiunea lorŭ este verificăcută (demustrată) prin statistică, căcĭ contrariĭ lorŭ 'i-au provocatŭ a demustra această asserţiune. Dea-ci sè nàscu statistica lucrului fără capitalŭ, adecă: a classei misere, — o întreprindere fórte instructivă pentru guverne. Aceasta dàdu inpulsŭ unei economiĭ proprie numită: „la bienfaisance publique" de *Villaumé*—a căreia scopŭ este a cerceta modulŭ—cum sè ajute classa avută pe cea neavută. Ea este o transiţiune a statisticei la economia politică.

Totŭ acesti utopisti au irritatŭ întrebărĭ a cărorŭ însèmnătate numai acela o întĭelege, ce a vèdĭutŭ — séu 'şĭ póte imagina degradarea, degenerarea — (a totŭ ce este nobilŭ în omŭ) — în carea se află crescândulŭ orcanŭ a societătĭei, ce lŭ numimŭ *proletariatŭ*. În zelulŭ pentru convingerea lorŭ, ei a mersŭ prea departe cu pretensiunea; însè sciintĭa şi guvernele a profitatŭ din multele adevèrurĭ a cercetărei lorŭ. Nu ne sfiimŭ a mărturisi acestŭ inpulsŭ, nu numai din causă că noi suntemŭ departe de pericolŭ, dar mai cu séma de sfiiala, de a nu fi deminţitĭ de presentŭ, şi şi mai multŭ de viitoriŭ.

Ei a cercatŭ a supune momentele sociale celorŭ economice; noi ne vomŭ sili a le uni prin harmonià, căcĭ bóla ni s'a datŭ, pentru ca sè ne facă a întĭelege harmonia sănătătĭei.

Încercàmŭ dar a resolva problema:

Conservându starea ethică a societătiei actuale, a ameliora bună-starea tuturorŭ.

ECONOMIA SOCIALÀ.

Contêne:

Ultimele analise a elementelorŭ formărei — şi a metamorfoselorŭ averei materiale în societate.

CARTEA I.

DESPRE PRINCIPIILE FUNDAMENTALE A VIEȚIEI MATERIALE.

Natura, Omulŭ, Viațĭa.

De cum e omulŭ în naturà, nu o lasà asĭa cum este, ci o constrînge a-i servi scopurilorŭ lui. Opositĭa omului cu natura, produce o lume nouà. Natura în sine este desèvîrșità. În comparațiune cu omulŭ însè— ea este màrginità.

Ómenĭi pe ḍi ce merge, nu mai sunt aceia ce au fostŭ odinióràa. Ei desvoltédĭà puterĭ și activitàtĭ, carĭi nu sunt scopurĭ, ci numai condițiunĭ spre unŭ viitoriŭ, care încà e numai o trecere la unŭ altŭ viitoriŭ, a càruia finitŭ noi nu'lŭ cunóscemŭ. Despre omŭ scimŭ unŭ ce negativŭ: adeca cà elŭ nare marginĭ. Cualificarea contrarià dar, ne va da conțênutulŭ positivŭ a personalitàtĭei lui. Aceasta cualitate positivà, este destinațiunea lui, de a sè sili spre a supune totŭ ce-lŭ màrginesce.

Privitĭ la o casà, ce natura nicĭ cândŭ nu ar fi putut-o zidi asĭa. Ce vedemŭ în o asemenea aràta-

re? Vedemŭ cà naturà și omŭ, sunt doi factorĭ deosebitĭ de și omulŭ e coaliatŭ, ba dependinte de la puterea naturei. În tóte objectele trebe sè deosebimŭ: de este o activitate a naturei, séu a omului? Mai încolo ne întrebàmŭ la o asemenea aràtare: pentru ce e această activitate a omului? — Pentru trebuintĭele lui? — Nu, — aceste sunt numai semne esterióre a unei cause mai profunde: a fiintĭei, (naturei) intrinsece a omului. În fine ne întrebàmŭ: care este aceia naturà? **Aicĭ se unesce sciintĭa nóstrà cu filosofia sublimiórà, și din filosofia economiei, trecemŭ la metaphisica ei.**

Noi aflàmŭ în noi o màrginire positivà,— dar sênțimŭ totŭ-deodatà o cértà nemàrginire,— ceia a destinațiunei nóstre: de a nu afla nicàirĭ marginea possibilului. Noi dicemŭ: pentru essemplu: cutare causà noi nu o scimŭ,— însè totusĭ voimŭ a o sci și cercetàmŭ, perscrutàmŭ, combinàmŭ. Pe noi nu ne îndestulesce natura, càcĭ ea ar voi sè ne *marginéscà*, pentru a face din noi — ce suntemŭ *persónà* — o simplà *naturà*. Asĭa dar aceia naturà a internului nostru ce o càutàmŭ, este: lupta persónei în contra dejosirei de a nu deveni objectŭ a naturei.

Aceasta luptà pentru a supune natura este — *viatĭa*. Activitatea ei are douà direcțiunĭ principale: pentru bunurĭ materiale, și spirituale. În aceste douà despàrtĭàminte vei afla totŭ terrenulŭ naturei și a persónei.

ANALISE

Secțiunea I.

Ce este mai generalŭ în tótă economia? Care este factorulŭ la care țîntesce viația materială?

I.

Bunulŭ.

Nu numai sèrimana nóstră limbă, dar nicĭ cea engleză nicĭ cea francéscă nu are numirea „*bunŭ*“ ca objectŭ nedependinte de *avere*. A-lŭ întroduce dar în ea, este cu atâtŭ mai necessariu, cu câtŭ deosebirea întrè bunŭ și avere (richeses la francĭ) este de mare însèmnătate. Orologiulŭ unui omŭ ce lovitŭ de damla, a muritŭ fără erede, nu este mai multŭ averea lui, căcĭ averea presupune proprietatea, séu dreptulŭ esclusivŭ a unui vietĭuitoriŭ; dar validitatea, putințîa séu cualificarea de a folosi acelŭ orologiu, sè esprimă apriatŭ dicându: că este unŭ *bunŭ*. (Din astă causă dar, a ficțiunatŭ dreptulŭ romanŭ, vietĭuirea mortului pânà la înpărțirea între eredĭ.) — Câtŭ de neessactă este definițiunea idei bunului, lipsindŭ terminulŭ caracteristicŭ în limba francéscă, sè vede din cuvintele: „Toute chose propre à satisfaire aux besoins de l'homme est richesse“ *Rossi* (Cours de l'economie politique 1839.) — Între totĭ autoriĭ acestorŭ 2 națiunĭ, numai *S. P. Du Pont.* (Discussions et developpements etc.) sênte trebuințîa de a distinge bunurile (les biens) de averĭ (richesses) — dar și elŭ definiadîà falsŭ, dicându: că distincțiunea provine de acolo, că bunurile au valóre usuală, ĕr' a averilorŭ valóre e venală. Dintre Germanĭ *Hufeland*

(Neue Grundlegung) a fostŭ celŭ din 'tâiŭ, carele a cercetatŭ *bunulŭ* în modŭ mai nedependinte, însè atâtŭ elŭ, câtŭ și scriitorii Italiani de-din 'naintea lui, și cei Germani de după elŭ, încà nu l'au pertractatŭ într'unŭ modŭ potrivitŭ însemnàtàtĭei lui. — Idea bunului este prima temà de la care ar trebui sè sè procédà la espunerea principielorŭ economico-politice, și dacà acéstà trebuintĭà încà nu sè luà în meritata bàgare de sémà, este unŭ documentŭ recentŭ, câtŭ de anevoie sè abstrage o ideà fundamentalà și organicà, din complicatele phenomene a vietĭei.

Mulțimea bunurilorŭ este nemàrginità, și nemărginità e diversitatea lorŭ; dar în tóte aceste, este unŭ ce communŭ tuturorŭ. Acea caracteristicà ce e communà tuturorŭ specielorŭ, este definiția genului. Ce e dar communŭ în feliuritele bunurĭ, este — idea bunului.

În numirea bunŭ, sunt înplicatĭ doi factorĭ, ce 'lŭ producŭ, adeca: *natura* objectivà și *persóna*, carea creadĭà din naturà o lume nouà. Materia acestei creațiunĭ, este natura objectivà, ér' motivulŭ creatoriŭ, e voia și puterea personalà. Natura de sine nu póte produce nicĭ unŭ bunŭ fàrà activitatea omului, precum omulŭ nu póte crea materia bunului. Materia bunurilorŭ tot-déuna a essistatŭ, dar ea devine a fi unŭ bunŭ numai după ce ne folosimŭ de ea. Așa tabaculŭ (tutunŭ), ca plantà a essistatŭ de la începutulŭ rodirei pàmêntului, dar a fi unŭ bunŭ (va se dicà: objectŭ a averei) numai de cândŭ 'lŭ întrebuintĭàmŭ.

În acestà lume, în care tóte sè rotescŭ în jurulŭ persónei; chiarŭ și nemărginita putere a naturei, pentru persónà este materià numai. Elementele naturei le supune persóna, dându-le o essistentĭà nouà,

conformà scopului sèu, nedependentŭ — ba contrariu naturei objective. Puterea acesteia și a persónei, sunt în continuà luptà. Natura objectivà sè silesce ca orĭ ce objectŭ ce a devenitŭ prin activitatea omului a fi unŭ bunŭ, se 'lŭ despoie de cualitățile ce l'a fàcutŭ a fi unŭ bunŭ, și sè lŭ reîntórcà la starea naturalà; adecà: din bunŭ a face materià. Persóna dar prin essecutarea scopului séu asupra objectelorŭ naturale, (prin lucru), nu trebe numai sè le ràdice din acéstà stare inertà, dar ca sè le facà bunurĭ mai solide, trebe ca prefàcândŭ materia, sè-i deie o putere mai mare spre a sè putea conserva, de câtŭ câtà putere are natura de a o strica.

Età dar cà prin bunŭ înțelegemŭ; transformarea objectelorŭ naturei prin activitatea omului, séu: înprimarea vietĭei personale, în natura objectivà.

Dacà idea bunului economicŭ cuprinde în sine: asservirea naturei objective pentru scopurile omenestĭ, ea nu este o ideà simplà. Ca sè o cunóscemŭ dar, trebe sè o analisàmŭ descompunând'-o în elementele eĭ.

În idea bunului aflàmŭ miniatura vietĭei economice, càcĭ bunulŭ presupune *materià*,— apoi *lucru* care sè conformedĭe materia dupà scopulŭ ómenescŭ,— mai încolo, *productulŭ*, care este resultatulŭ lucrului,— *consumțiunea* care e scopulŭ producțiuneĭ,— și in fine: *reproducerea*, care e resultatulŭ progressivŭ a tuturorŭ. Idea bunuluĭ dar este unŭ processŭ continuŭ a càruia stadii sunt: producțiunea, consumțiunea și reproducțiunea. Orĭ care bunŭ singularŭ nu este dè câtŭ forma esteriórà a complessului acestorŭ 3 momente reciproce.

Dacà supunemŭ prin puterea nóstrà ceva din natură, sè nasce unŭ productŭ. Acestui productŭ corre-

spunde o consumțiă, celŭ ascéptă. Asĭa dar producțiă singură nu face unŭ bunŭ, lipsindŭ consumțiă; dar nicĭ cu consumțiă dinpreună, fără idea reproducerei. În idea bunului dar, trebe sè subîntĭelegemŭ aceste 3 momente: producțiunea, consumțiunea și reproducerea. Ele essistă în tóte părțile naturei, carea produce pentru a consumma, și consumă pentru a reproduce. Urmédiă dar a le tracta pe fie care în parte.

A.

Producerea bunurilorŭ.

Este processulŭ prin care unŭ certŭ objectŭ naturalŭ, prin lucru sè face servitoriŭ scopului omenescŭ. Acestŭ processŭ are douà elemente: a) objectulŭ séu materia și b) lucrulŭ omenescŭ. Adeca: *din ce?* și *prin ce?* sè îndeplinesce acelŭ processŭ.

a) *Materia.*

Nu orĭ ce objectŭ naturalŭ este materià, ci numai acela care e: a) màrginitŭ, b) accessibilŭ, și c) sè póte lucra. Decĭ dar e deosebire între objecte naturale, și materià. (Este dar unŭ galbenŭ, ce e în fundulŭ mărei, séu marea, luna, sórele— materià?)

Objectele naturale carii servescŭ vietĭei omului, p. e. lumina, aerulŭ, càldura, apa, — nu sunt nicĭ bunurĭ, nicĭ materià, ci numai dacà vomŭ considera o parte màrginità din ele, carea sè sè pótà supune activitàtĭeĭ personale p. e. o luminare, unŭ fluviŭ, unŭ abure, unŭ focŭ. Este facultatea unuia cântăretĭu o materià? Nu pentru cà e nemàrginità; dar póte fi materià, màrginindu-o la o cuantitate certà.

Și materia ca orĭ ce objectŭ supusŭ ómenilorŭ,

'sĭ are istoria sua; va se ḍică: cuantitatea și cualitatea materiilorŭ s'a schimbatŭ în têmpŭ, ţênêndŭ pasŭ cu progresulŭ civilisaţiunei. Din ce propàsĭeste civilisarea, cu atâtŭ mai tare sè departà productulŭ de materia originalà. În fiecare ḍi resarŭ nouà materii și unele apunŭ; însè pre puţine apunŭ pe lângà câte întrage omulŭ în cerculŭ activitàtĭei suale.

Trebuintĭele nóstre sunt schimbàcĭóse dupà têmpŭ, înprejurărĭ, și gradulŭ întĭelegintĭei; drept' aceia și objectele bunului (materia) sunt scimbàcĭóse, și adesea capriciosŭ relative. Diamantulŭ p. e. ce îndestulédĭà numai vanitatea, are cu câtŭ mai mare pretĭu de câtŭ materialele nutrimentului neapàratŭ de lipsà. Pànà cândŭ omulŭ nu va deveni la perfecţiunea aceia ideală, în carea sè aibà numai trebuintĭe nefalse, și mijlócele spre a le îndestula, pân' atuncĭ cu tótà propàșirea în culturà, màrinduni-sè regiunea cunoscintĭelorŭ și a plàcerilorŭ, se vorŭ màri și mulţimea bunurilorŭ, prin urmare și a materiilorŭ ce le conpunŭ. „Ignoti nulla cupido" — O femeià aflândŭ unŭ coșŭ plinŭ de cafea, cugeta cà e fasole, și dupà ce în douà ḍile înzedarŭ a fert-o pentru ca sè sè moie, a làpedat-o ca unŭ ce netrebuincĭosŭ.

Din ce au ómenii mai multe și mai felĭurite materiĭ spre producere, cu atâtŭ mai multŭ sè perfecţiunédĭà producţiunea; pentru cà, cu atâtŭ mai variabile și mai differite sunt conpunerile ei. Asĭa dar, propàșindŭ personalitatea, trage în cerculŭ activitàtĭei sale totŭ mai multe objecte; va se ḍică: estinderea acestui cercŭ, sè màresce cu gradulŭ înaintàrei în desvoltarea omului. Elŭ pàtrunde în natura materiilorŭ, și din sciintĭele naturale, face sciintĭe practice; ĕr' pe de

altă parte, omulŭ lățindu-sè în lumea largà, materiile unora le communicà tuturorŭ, și prin acestŭ modŭ, conlucrà la fundamentulŭ unirei materiale a tótà omenimea.

b) *Lucrulŭ.*

Este activitatea persónei spre a supune objectele naturale scopurilorŭ personale. În aceste scopurĭ deosebite, este communà: voia de a produce. Lucrulŭ dar este unŭ processŭ, în care zacŭ mai multe elemente de câtŭ în materià.

Am trebuintĭà de unŭ metalŭ albŭ, vêngĭosŭ, greŭ, și neruginitoriŭ. Folosindu-mè în acestŭ casŭ de argintŭ, eu lucrediu cualităților întrinsece a acestei matərii. Acesta e elementulŭ naturalŭ în lucru.

Cualitățile sus-enumerate a le argintului voĭu sè le esploatediu pentru ca sè-mĭ servéscà la unŭ scopŭ certŭ, va sè dicà: asserviledĭu natura *scopului meu*. Eatà elementulŭ personalŭ în lucru.

Cândŭ puiŭ amêndouà elementele în lucrare, adeca, cândŭ elementulŭ naturalŭ — càre este mijlocŭ (moyen) 'lŭ suppuiŭ activităților elementului personalŭ — carele este scopulŭ,— atuncĭ este îndeplinirea lucrului.

Mijlócele lucrului sunt *puterile*; ce 'sŭ personale séu naturale. *Puterile personale* sunt séu mecanice, ce le sevêrșesce corpulŭ, — séu spirituale. Din acestŭ punctŭ de vedere Fisica, Matematica, ba și Psychologia și alte sciintĭe, ce sè potŭ raporta la lucru, sè țênŭ de sciintĭa economicà. *Puterile naturale* le putemŭ distinge: în a le objectului lucràrei, și a le celeia-lalte nature. Le folosimŭ ca sè învingemŭ puterea intrinsecà a objectului lucràrei, și sè-i dàmŭ altà formà. Scopulŭ lucràrei unesce tóte puterile și le conduce. Asĭa dar

și din punctulŭ de vedere a puterilorŭ și a scopului, putemŭ defini lucrulŭ: ca voințià séu scopu ce sè essecutà prin puterĭ.

Dacà puterea mecanicà a omului nu e destulà spre a putea *sili* natura objectului lucràrei, sè servesce de *instrumente*, spre a suplini puterea mecanicà a corpului. În adevèrŭ, cĭocanulŭ nu e alt-ceva de câtŭ unŭ pumnŭ mai tare și mai nesênțicĭosŭ decâtŭ a mânei omului; cleștele sunt douà degete mai tarĭ și mai nesênțicĭóse de câtŭ a le nóstre de carne și pele etc.

Instrumentele dar sunt spre a ne înlesni domnirea asupra materiei, prin urmare, cu câtŭ correspundŭ mai multŭ acestui scopŭ, cu atâtŭ sunt mai bune. Însè instrumentulŭ este purtatŭ de puterea mecanicà a corpului omenescŭ. Unde aceasta putere nu ajunge, acolo instrumentulŭ sè pune în mișcare prin puterea naturalà și sè chiamà *mașinà*. În mașinà sunt dar douà momente bine distinse: instrumentulŭ lucràtorĭu, și mișcàtorĭulŭ (motor) instrumentului lucràtorĭŭ. Aceasta distincțiune nu e numai doctrinarià, ci face douà epoce deosebite în istoria desvoltàrei mașinelorŭ, fiindŭcà ele nu a fàcutŭ propășire egalà.

Linia de demarcare dupà definițiile date, nu sè póte da la unele casurĭ, unde nu sè póte decide de este instrumentulŭ condusŭ de puterea personalà mecanicà, séu de unŭ motorĭŭ, fiindŭ-cà în deosebirea între instrumentŭ și mașinà nu este saltŭ, ci trecerea de la unu la altulŭ sè pregàtesce prin o contopire a amândora.

Dacà silimŭ natura prin mașinà sè lucredĭe, ea va lucra altraminte de câtŭ omulŭ. Totŭ atomulŭ lu-

crului ce îndeplinesce omulŭ prin-séu fără-intsrumente, este pătrunsŭ de scopulŭ la care nisuesce; nu însè și la lucrulŭ mașinei. Nicĭ este cu putințĭà a produce acelașĭ lucru, și chiarŭ așĭa cu mânà séu instrumentŭ, ca cu mașina; pentru cà puterea prin carea lucrédĭà mașina este uniformà, ér' a corpului omenescŭ tóte miscările sunt variante. Pentru aceia, unde sè cautà producte a càrora pretĭu consistà în uniformitatea lorŭ, acolo mașina trebe sè le producà; unde nu e acestŭ casŭ, acolo e bunà producțiunea de înstrumente. Așĭa dar trebuințĭe carii pentru totĭ suntŭ asemenea, sè îndestulédĭà prin producte de a le mașinei; ér unde sunt differite, acolo trebe sè le îndestuledĭe manufactura. Trebuințĭe generale și uniforme prin mașine, - speciale și diforme, prin instrumente sè acopèrŭ.

Dar are mașina și o însemnâtate ethicà. Puterile omului sunt prea màrginite, prea micĭ, fatĭà cu infinitatea destinațiunei suale. Acestei infinitătĭ póte correspunde numai infinita putere a naturei. Instrumentulŭ este unŭ mijlocŭ artificiosŭ spre înmulțire, mașina nisuesce la infinitàtea cuantitativà a lucrului. Întrebuințĭarea mașinei are locŭ spre a produce objecte simple, ér' unde e trebuințĭà de combinare spre a scóte unŭ productŭ, acolo trebe sè întrevià puterea personalà. Mai încolo, dacà spre a produce multŭ, s'ar înpărți lucrulŭ unora în cătŭ sè póte mai simple cualitătĭ, cuprinderea continuà cu acéstà unicà și simplà lucrare arŭ fi omorîtóre de spiritŭ. Luândŭ aceastà greutate prin mașinà, ea este folositóre și ca crutătóre a vietĭei spirituale. Mașina dar este triumfulŭ persónei asupra materiei. — Revenimŭ la producțiune,

ce amŭ numit-o unŭ processŭ în care sunt înplicate materia și lucrulŭ. Resultatulŭ acestui processŭ e *productulŭ*.

Productele sè potŭ înpàrți din punctŭ de vedere a modului producțiunei lorŭ; p. e. producte spirituale, materiale, manufacturale, fabricate etc; — câtŭ și a scopului càrora au de a servi; p. e. producte crude, agronomice, producte commestibile etc. Servitĭele personale, dacà încà nu sunt desvoltate, sunt materià numai; dar desvoltate,-sunt producte, carii potŭ deveni bunurĭ, carii ca orĭ ce capitalŭ personalŭ, producŭ venituri.

Amŭ vèdutŭ elementele producțiunei, sè vedemŭ ce conțêne:

B.

Consumțiunea.

Consumțiunea e acelŭ metamorfosŭ a vietĭei bunurilorŭ, în care productulŭ 'sĭ înplinesce destinația pentru carea s'a produsŭ.

Dar ce sè consummà? Omulŭ nu póte crea dar nicĭ nimici materia; nu o póte dar consumma. Nicĭ lucrulŭ, ci — numaĭ productulŭ este supusŭ consumțiunei. Acestà întrebare încà e una din cele multe, ce nu s'a làmuritŭ de càtrà corifeiĭ sciinției. *Adam Smith* puținŭ tractédĭà despre consumțiune, deabea o îndigitédĭà ca în trecere. (Intr. IV) *I. B. Say* este primulŭ, ce a tractatu-o ca pe unŭ factorŭ essențialŭ a vieței bunurilorŭ; dar și elŭ pretinde: cà consumțiunea este o nimicire de valorĭ. De aceasta pàrere erau totĭ scriitoriĭ carii nu sè sfiiau a dedica consumțiunei o pertractare proprià. Acestà hypothesà nu póte sta, pentru

că ar urma: că consummarea prin focŭ a unei case, nu ar fi consummarea productului cum vèdĭuràmŭ maĭ de a supra, ci consumarea valórei càsei, — carea ne mai essistându, nu sè póte ḍice. Asemenea tàiându unŭ arbore, nu este ai nimici valórea, carea mai adesea prin aceasta consummare a producțiunei naturale, sè urcà în valóre. In fine, dacà consumțiunea ar fi nimicire de valóre, ar urma; că nimicirea de valóre este consumțiune. Dar cine va numi scàderea acțiilorŭ, (ce sunt o nimicire de valorĭ) o consumțiune? Nu pretĭulŭ dar, nicĭ materia séu lucrulŭ, ci productulŭ ca productŭ, sè nimicesce prin consumțiune.

Adoua întrebare inportantà la circumscrierea consumțiunei, este: cine consummà?

Afarà de *persónà*, mai este o putere consummàtóre— *natura*. Producându unŭ certŭ objectŭ, puterea naturei intrinsece a acestui objectŭ nu s'a nimicitŭ prin actulŭ producțiunei, ci i s'a datŭ numaĭ o restrîngere în formà certà. Aceasta naturà intrinsecà, de la unŭ têmpŭ și prin ajutoriulŭ naturei esterne, sè silesce a sè emancipa de acea formà, și productulŭ e pe calea de a sè dissolva în pàrțile suale primitive, din carĭ s'a produsŭ.

Aceia ce noi esprimàmŭ prin „*soliditatea*“ (tenacitatea, siguritatea, tària) unuia productŭ, nu este altceva, de câtŭ cualitatea lui de a sè putea conserva în contra acestui feliŭ de consumțiune. Puterea curatŭ naturalà ce consummà astfeliŭ, produce *daunà*; careà în casŭ cândŭ o parte a productului 'sĭ schimbà cualitatea, este *stricàciune*, ér'dacà sè subtrage de la consumțiune, este *perdiare*. La aceste categorĭi sè potŭ

reduce tóte casurile precum putrădire, ardere, sèlbătăcire s. a. m. a productelorŭ.

Consumțiunea personală este consumțiunea propriă, ce vomŭ tracta-o în secțiunea IV mai în detaiŭ. Ea este nimicirea productelorŭ ca producte, spre linistirea séu săturarea trebuințĭelorŭ. Consumțiunea spirituală este *plăcere*. Dacă consumțiunea sè face pentru unŭ scopŭ productivŭ, este *consumŭ productivŭ*; dacă substanția productului sè conservă asĭa, câtŭ sè póte maĭ de multe-orĭ întrebuintĭa, este *consumŭ succesivŭ*. Modurile consummărei dar sunt differite dupà differentĭa trebuințĭelorŭ.

Venimŭ a cerceta alŭ trielea metamorfosŭ principalŭ a vietĭei bunurilorŭ.

C.

Reproducerea.

Dacă prin consumțiune s'a nimicitŭ productulŭ; n'a câștigatŭ omulŭ nimicŭ mai multŭ de câtŭ înplinirea scopului care a provocatŭ producțiunea?

Fie-care scopŭ singuraticŭ e numai o pàrticică a scopului universalŭ, care este desvoltarea și ràdicarea personalităților. Acestŭ scopŭ universalŭ e înplicatŭ în viatĭa și afacerile omului, și sè manifestă și în întrebuintĭarea bunurilorŭ, càcĭ noi consumàmŭ, cà sè producemŭ producte nouè. O producțiune dar nu sè póte de totŭ nimici prin nicĭ unŭ feliŭ de consumțiune personală (ba în multe casurĭ nicĭ în naturală — essemple) fiind-cà în fie-care consumțiune este elementulŭ reproducerei. Puterea reproductivà a consummatelorŭ, consistà: în a produce o summà mai mare de bunurĭ, de câtŭ ce s'a consummatŭ;— aceasta summà mai

mare considerându-o ca bunŭ dependinţe, sè numesce *escedentŭ* (surplus).

Reproducerea *simplà* sè sèvîrsesce astfeliŭ: cà escendentulŭ devine a fi materià pentru o nouà producere, şi aceasta, pentru o nouà consummare. Va se dicà: escedentulŭ percurge din nou cerculŭ metamorfosàrei bunurilorŭ.

Dar este şi o reproducere *ethicà*. — E în natura omului, ca acelesĭ plàceri de multe-orĭ repetite, încétà a mai fi plàceri. Nisuintĭa la alt-feliŭ de plàceri: nasce trebuintĭa de a sè întrebuintĭa escedentulŭ spre desceptarea şi îndestularea nouelorŭ trebuintĭe prin noue producte. Étà dar cà materia este o bazà a annobilàrei vietĭei. Asta este pentru desvoltarea ómenilorŭ însêmnàtatea escedentului! — şi câstigarea lui pentru aceia sè privesce ca o condiţià principalà a bunàstàrei. Fàrà acestŭ escedentŭ, nu póte fi înaintare în societate, nicĭ în cele materiale, cu atîtŭ mai puţinŭ în a le spiritului.

Recapitulându cele dise despre bunurĭ, urmédĭà: cà processulŭ celŭ vèdĭuràmŭ în principalele lui 3 stadii: producţiune, consumţiune, şi reproducţiune, este formarea şi viatĭa bunurilorŭ. Unŭ bunŭ dar, nu este o ideà simplà, ci unŭ processŭ viu şi continuu, în care tóte momentele lui singuratice, sè producŭ una pe alta. Mai încolo, unŭ bunŭ este totŭ deodatà unŭ elementŭ din care sè produce unŭ altŭ bunŭ. O maşinà p. e. este unŭ bunŭ în sine şi totŭ deodatà unŭ elementŭ cu care sè producŭ alte bunurĭ; asĭa proprietatea de pàmêntŭ, casà, vestminte s. a. m.

Felĭurimea bunurilorŭ. Luându în considerare for-

ma în carea nĭ sè înfățișiadză, bunurile sunt de trĭĭ feliurĭ.

a) *Persóne* — asĭu ḑice, dacă societatea nóstră nu s'ar fi ràdicatŭ din nehumanulŭ obiceiŭ, de a ținea și a tracta ómenĭ ca mijlóce pentru trebuințe stràine, — va sè ḑică: dacă ar mai avea robĭ; dar în societàtĭ ce recunoscŭ libertatea personală, numai *serviciulŭ voluntariŭ* sè póte evalua ca bunŭ. Nu învățătulŭ, administratorulŭ, virtuosulŭ, ci prestațiunile ce le potŭ face altuia séu mai multora, sunt bunurĭ, pe carĭĭ le putemŭ rèscumpăra în mai mare séu mai mică mèsură, după cum adecă sè oblégă pentru unele servițiurĭ anumite, séu la tóte ce potŭ.

b) *Relațiunĭ càtră persóne séu objecte*, carĭĭ sè potŭ evalua. Unŭ negutĭàtoriŭ séu întreprindĭàtoriŭ p. e. jertfesce adesea o summă însemnată de banĭ pentru închirierea unei localitàtĭ în mijlocŭlŭ cumpăràtorilorŭ cunoscutĭ. Încă și pe têmpulŭ lui Demosthene sè arendau firmele renumite de negutĭàtorĭ, fără ca cei ce le vindeau sè deie alt-ceva de câtŭ dreptulŭ de a le purta numele. Câtŭ importă unuia negutĭàtoriŭ astădĭ o firmă renumită. Celŭ ce pentru dreptulŭ de a vinde în Palais Royal plàtesce 30,000 de francĭ arèndă pe anŭ, nu cumpără alt-ceva, de câtŭ o relațiune càtră cei ce trecŭ prin curtea celui palatŭ. Asemenea celŭ ce vinde unŭ jurnalŭ, nu dă cumpăràtoriului alt-ceva, de câtŭ transmitte relațiunea sua càtră collucràtoriĭ obligațĭ prin contractŭ, și càtră abonațiĭ jurnalului. — De acestŭ feliŭ de bunurĭ sunt: dreptŭrile de a monopolisa o întreprindere; cessiunile creditorilorŭ, și orĭ ce relațiune a unei persóne càtră altele. Unŭ conducàtoriŭ de armată p. e. este unŭ bunŭ

mai considerabilŭ pentru armata ce o cunósce, o crescu, o organisà, de câtŭ pentru o armatà necunoscutà. În fine c) *objectele materiale* mobile și nemobile sunt bunurĭ. De aci sè ţênŭ nenumerabilele objecte a proprietàţiei.

Precum scopurile ne sunt diverse, ast-feliŭ și maĭ feliurite sunt bunurile ce le servescŭ ca mijlóce. Într'aceia ne putemŭ adesea folosi de acelasĭ bunŭ spre mai multe scopurĭ, precum spre unŭ scopŭ de mai multe bunurĭ. Privindŭ bunurile din punctŭ de vedere a scopurilorŭ càrora servescŭ, sè nasce o classificaţiune, fórte momentósà pentru legàtura lorŭ cu viatĭa și destinaţiunea omului.

Prima și cea mai de aprópe destinare a bunurilorŭ e: susţênerea omului. Le-amŭ putea numi bunurĭ conservàtóre de persóne *bunurĭ personale.* A doua destinare este: susţênerea și desvoltarea tuturorŭ puterilorŭ, prin carii supunemŭ persónei natura, adeca producemŭ. Aceste sunt *bunurĭ productive.* A treia, este: de a servi vietĭei spirituale; aceste sè numescŭ: *bunurĭ spirituale.*

Eatà cele 3 categoriĭ, carĭi sunt tot-deodatà și baza istoricà a formàrei averei societàţilorŭ. Producerea ei dar tot-deuna a processŭ și trebe sè procédà în ordinea urmàtóre: întâiŭ sè îngrijescŭ ómenii pentru cele ce-'i conservà: adeca ei susţenŭ viatĭa (bunurĭ personale); apoi de cele cu carĭi potŭ câstigà o abondantĭà materialà (bunurĭ productive), în fine de cele spirituale. Una nu începe, pânà cândŭ precedenta ei nu a ajunsŭ câtŭ de câtŭ a prinde putere. Privitĭ cu attenţiune la poporulŭ orĭ càrui têmpŭ; mèsurându-ĭ

gradulŭ desvoltărei după acéstă scară, veţĭ putea caracterisa cu înlesnire stadiului culturei lui.

II.

Despre valóre.

Cunoscinţĭa valórei bunurilorŭ este una din cele mai inportante theme a economiei sociale. În realitate, valórea e simultană în bunŭ; ea este vià în bunurĭ, şi nu e despărţită ca în descrierea teoriei ei. Doctrina valórei este cea mai grea, şi cea mai nouà în cyclulŭ cercetărilorŭ economico-politice, — pentr'aceia şi părerile fórte divergente. Mercantilistiĭ affirmau: cà valórea o representédià baniĭ; Physiocraţiĭ: cà sè esprimà în venitŭ; Industrialii credŭ cà este pretĭulŭ. (Istoria). —

Utilitatea este fundamentulŭ valórei. Dar utilitatea sè nu sè aplice nemijlocitŭ la trebuinţĭele şi folosinţĭele omenescĭ, ci la relaţia bunurilorŭ întrè sine. Nu pociu p. e. dice: apa este folosibilà spre beuturà; pentru cà, ea este folosibilà pentru miĭ de alte lucrărĭ. Casa nu sè dice cà e folositóre — ba e mai multŭ şi de câtŭ trebuincĭósà — spre làcuire, càcĭ ea este anume menità spre acestŭ scopŭ. *Folosinţià* e casulŭ, cândŭ unŭ bunŭ póte servi ca materià altui bunŭ. Asĭa dicemŭ: apa e folositóre spre ferbere, colorare, muiare, spàlare etc. *Trebuinţià* este casulŭ, cândŭ unŭ bunŭ este producàtoriŭ şi conservàtoriŭ indispensabilŭ a persónei séu a lucrului p. e. pânea, apa etc. Trebuinţĭa conţêne şi folosinţĭa. *Valórea* este mèsura cuantitativà a ambelorŭ cualificaţiunĭ precedente. Folosulŭ şi trebuinţĭa sunt dar fundamentulŭ valórei.

Valórea sè manifestà în realitate în 3 forme: valórea în sine a bunurilorŭ, în banii, și pretiu. Cea din tâiu e *valórea intrisecà*, ideală; immanentà în bunurĭ. *Banii* sunt esternulŭ representantŭ realŭ a valórei. *Pretiulŭ* este mèsurarea bunului cu banĭ. Va sè dicà: valórea zace în bunurĭ, — ea sè desparte de ele și sè esprimà prin banĭ — și în fine, sè hotàresce cuantitatea de banĭ conpetentà pentru bunurĭ; séu ce ar fi și mai potrivitŭ: banii sunt termometrulŭ — pretiulŭ sunt gradurile termometrului valórei. Decĭ dar, doctrina valórei are 3 pàrtĭ, adeca: 1. valórea în sine; 2. banii; 3. pretiulŭ.

I. Despre valórea în sine.

Valórea în sine essistà în idea despre unŭ bunŭ. Tóte bunurile, stau în relațiune reciprocà, fiind-cà unulŭ condiționédĭà pĕ cela-laltŭ, — unulŭ este folositoriŭ altuia (afarà de bunurile libere séu a nimàruia, p. e. aerŭ, apa, focŭ etc. carii numai între sine sè condiționédĭà). Pentru a determina relațiunea valórei bunurilorŭ între sine, trebe sè întrevinà ceva mai comprehensibilŭ de cătŭ abstracta ideà a valórei, și mai statornicŭ de cătŭ variabilulŭ bunŭ; acestŭ unŭ alŭ triĭelea este:

Mèsura. Ea este aceia màrime séu mulțime, la care sè reduce, séu cu carea sè comparédĭà tóte màrimile și mulțimile. În viatĭà la nicĭ unŭ pasŭ nu ne putemŭ dispensa de mèsurà. Pànà cândŭ unŭ poporŭ nu are mèsurà séu pondŭ (poids) ficsatŭ, nu póte avea economià, càcĭ ficsarea lorŭ e necessarià îndatà ce este unŭ escedentŭ (surplus). Ficsarea pondului și a mèsurei dar este semnulŭ escedentĭei. Ca totĭ factoriĭ de

ceva însèmnàtate, mèsura — ca unulŭ din cei mai de cà-petenià actorĭ în viatĭa bunurilorŭ, — 'sĭ are istoria proprià.

Principala mèsurà economicà pe têmpulŭ începu-tului istoriei — era vitele[1]. Commerciulŭ sè fàcea séu prin schimbŭ, pàrŭ pe pàrŭ, séu sè plàtea cu oià, bou, asinŭ càmilà etc. vitele fiindŭ generalulŭ mijlocŭ de schimbŭ.

Începândŭ a întrebuintĭa metallele ca pondŭ, și mijlocŭ generalŭ a schimbului, mèsura a pășitŭ în altŭ stadiu. Mèsurarea pondului prin metallŭ este mai sim-plà și mai nevariabilà. Din ele dar s'a fàcutŭ o mè-surà certà a pondului, — însè lipsea o mèsurà pentru lungime. Màrimea trupului omenescŭ este cea mai na-turalà mèsurà a lungimei; de-aci mèsurile: urmà — egalŭ (=) lungimei talpei picĭorului; policarulŭ = 1. degetŭ; co-tulŭ, de la cotulŭ mânei. Însè nu sè póte concede ca fie-care sè mèsure cu degetulŭ, picĭorulŭ, și cotulŭ propriu, din causa diformitàtĭei. Societatea dar a ficsatŭ mà-rimea acestorŭ mèsurĭ. Fieșcare statŭ 'sĭ ficsédià du-pà plàcere màrimea acestorŭ mèsurĭ, și numai de la revoluțiunea fràncéscà (1789) încócĭ, au începutŭ a sè convinge: càtŭ de înpedecàtóre de desvoltarea comu-nicației e aceasta diversitate. Conventulŭ a datŭ în-pulsŭ de a ficsa o unitate a mèsurei. A càutatŭ dar o màrime absolutà, neschimbàcĭósà, — ce nu afli pe pà-mêntŭ. A mèsuratŭ dar meridianulŭ, și 'l-a înpàrțitŭ în càtŭ sè póte de micĭ pàrtĭ egale — una din aceste pàrtĭ e așa numitulŭ *meter* (rom. bine: mèsurà) a cà-rei lungime sè aplicà la compararea lungimei: ér pen-tru mèsurarea fluidelorŭ (curgàtórelorŭ), o mèsurà (me-ter) cubicà sè umple cu apà curatà, și pondulŭ apei

[1] Pe tempulŭ lui Homer vedĭ Iliada. — De aci și Latinii *pecus* (vità) și *pecunia* (banĭ).

este baza, unitatea, mèsurei fluidelorŭ. Tóte celelalte mèsurĭ le a cassatŭ guvernulŭ Franţiei de atuncĭ. Principiulŭ acestei sisteme era înpărţirea decimală. Tóte erau simple şi esacte, însè celelalte staturĭ nu le a primitŭ, din urà càtrà autorii lorŭ, carea ca sè o ascundà inputau cà mèsurarea meridianului e neessactà. Idea unităţiei mèsurei este o idee gigantică, şi modulŭ esseculărei ei este nu mai puţinŭ ingeniosă. Ea trăiesce şi acum; chiarŭ şi inimicii ei, de şi nu au primit-o formalŭ, dar essentĭa sè silescŭ a o realisa, reducândŭ mèsura mai multorŭ staturĭ la uniformitate. În orĭ ce casŭ e trebuincĭosŭ de a ficsa mèsura usitată în ţèrà. Înainte de vr'o 20 anĭ, guvernulŭ Prussianŭ a provocatŭ pe Astronomulŭ Fessler, ca sè mèsure şi sè înpartà cotulŭ Prussianŭ. De càte-orĭ l-a mèsuratŭ, de atâtea orĭ era differentĭà în resultatŭ. A cercatŭ pe cotŭ de ferŭ,—dar şi acesta sè constringe şi sè estinde din causa schimbàcĭosei atmosferei. Astfeliu cu certitudine essactà, matematică, nu s'a pututŭ determina. S'a aflatŭ încà unŭ modŭ simplu spre mèsurarea lungimei; lungimea oscilliaţiei unuia pendulŭ de o secundà. Dar mai 'nainte ar trebui ca totĭ sè sè unéscà asupra màrimei pendulei, ce este chiarŭ atâtŭ de greu, ca încercarea Astronomului Fessler.

Cu càtŭ sè estindŭ relaţiile vietĭei personale cu a bunurilorŭ, cu atâtŭ mai tare cresce essactitatea în înpărţirea mèsurei. Nesigurantĭa ce provine din nesimplicitatea, séu neessactitatea mèsurei, e unŭ attestatŭ a mancei desvoltărĭ sociale.

Revenimŭ la cercetarea valórei în sine. Fieşcare bunŭ cuprinde în sine materià, lucru, trebuintĭà, consumţiune, reproducţiune. Tóte l'a olaltà constituà bu-

nulŭ. Aceste elemente a le bunului au o valóre reciprocà. Materia are o valóre pentru lucru; lucru are valóre pentru trebuinția consumțiunei; aceasta pentru reproducțiune. Summa ce resultà din adaugerea acestorŭ valorĭ reciproce, este *valórea internà* a bunului. Ea sè esprimà: 1) în *valórea constului*, ce resultà din adaugirea valórei materiei, la valórea lucrului; 2) în *estimarea cumpĕrătorĭului*, amèsuratŭ valórei trebuinției și folosinției.

Schimbăcĭoșia valórei. Bunurile 'sĭ schimbà adesea valórea lorŭ, și fiindŭ-cà schimbăcĭoșia valórei străbate tóte părțile vietĭei economice: este o trebuințià nedispensabilà, de a ficsa modulŭ computărei valórei, carea ne aratà causa acestei schimbăcĭoșii.

Amŭ vĕdĭutŭ care este normativulŭ mèsurei pentru lungimĭ și fluide. Mèsura valórei sè face prin operațiune aritmeticà. Înparte summa bunurilorŭ cu summa trebuințielorŭ, și resultatulŭ 'tĭ va spune, dacà valórea intrinsecà a bunurilorŭ s'a maĭ màritŭ séu s'a înputinatŭ. Càcĭ dacà sunt atàtea bunurĭ càtŭ fără de a prisosi, ajungŭ spre acoperirea trebuințielorŭ omenescĭ, atuncĭ sè dà bunului numaĭ valórea lui intrinsecà. Dacà prisosescŭ preste trebuințe, bunurile scadŭ în valóre, precum sigurŭ sè urcà, dacà nu ajungŭ spre a acoperi trebuințiele tóte. Urmĕdĭà dar: cà màrindu-sè massa bunurilorŭ, provine o înmicire a valórei lorŭ: dacà prin desvoltarea scopurilorŭ omenescĭ nu sè màresce mèsura trebuinției de o potrivà cu înmulțirea bunurilorŭ. Maĭ încolo, în *ordinea bunurilorŭ* deosebindŭ bunurĭ personale, productive, și spirituale, urmĕdĭà, cà sciindŭ mèsura trebuinției acestora, aĭ causele și mèsura schimbăcĭoșiei lorŭ. Scopulŭ bunurilorŭ perso-

nale este conservarea persónei. Summa persónelorŭ este populaţiunea. Valórea bunurilorŭ trupescĭ sè urcà séu scobórà cu numèrulŭ populaţiunei. Valórea unorŭ certe speciĭ de bunurĭ, cu numerulŭ acelei classe, carea sè folosesce de ele. Asemenea scopulŭ bunurilorŭ productive fiindŭ producţiumea, pretĭulŭ lorŭ sue séu scobórà cu numèrulŭ producàtorilorŭ, adeca cu numerulŭ puterilorŭ lucràtóre. În fine, gradulŭ culturei decide asupra valórei bunurilorŭ spirituale.

Asĭa dar trĭĭ scàrĭ a bunurilorŭ correspundŭ la trĭĭ feliurĭ de trebuintĭe, şi aceste le dau atâtea feliurĭ de valorĭ. Valórea unei scàrĭ începe a sè consolida numai dupà ce precedentele ei sè afla în armonià. Ordinea valórei este aceiaşĭ cu ordinea bunurilorŭ. Ea sè vatàmà: dacà cineva pentru îndestularea trupului este necessitatŭ a vinde unŭ instrumentŭ séu unŭ altŭ objectŭ alŭ affecţiunei, şi nasce o valóre necessitarià.

Aceste legĭ a valórei sunt naturalĭ şi instinctualmente sênţite de omŭ, càcĭ valórea este fundamentulŭ economiei.—

Formarea valórei procede de la recunóscerea folosului ce are unŭ objectŭ pentru scopurile ómenilorŭ. Bunŭ si valóre, sunt strînsŭ aliate, càcĭ una condiţiunédià pe ceialaltà, adeca de la una depinde essistenţia celeialalte. Dacà individele sĭ-ar putea îndestula trebuintĭele prin producţiunile lorŭ proprii, atuncĭ productele lorŭ arŭ fi bunurĭ ce au valóre numai pentru celŭ ce le a produsŭ spre a le folosi. Însè trebuintĭele nóstre sunt atâtŭ de îmmulţite, şi desteritatea nóstrà de a le produce este atâtŭ de màrginità, câtŭ trebe sè ne restrîngemŭ la una séu mai puţine feliurĭ de producerĭ. Fabricantulŭ de ace, nu produce alta

de câtŭ ace; agricola numai productele a le pământului, dar unŭlŭ și altulŭ trebe sè producà atâtŭ câtŭ din suprafluintĭa productelorŭ suale se sĭ pótà cumpàra și celelalte trebuintĭe. Aceastà împàrțire a lucrului presupune possibilitatea de a *schimba* unŭ productŭ cu altulŭ. Schimbulŭ dar nu este alt-cevasĭ de câtŭ prestațiune reciprocà. Continua legàturà a acestorŭ deosebite prestațiunĭ între sine, séu aceia vietate de relațiunĭ, pe carea o susțênŭ trebuințiele și deosebitele producerĭ ale ómenilorŭ, sè numesce *commerciŭ*.

Asĭa dar, valórea presupune posibilitatea de a schimba unŭ productŭ cu altŭ bunŭ, precum schimbulŭ presupune commerciulŭ, séu communicarea productelorŭ între producentĭ și consummàtorĭ.

Actulŭ commercialŭ sè încheià între doi actorĭ, între producentŭ séu vêndàtoriŭ, și consumàtoriŭ séu cumpàràtorĭu. În acestŭ momentŭ sè face calcularea valórei bunului despre care sè tractédĭa. Vêndĭàtoriulŭ este înclinatŭ a-lŭ apreția câtŭ sè póte maĭ multŭ; cumpàràtoriulŭ din contra sè silesce a'lŭ câstiga cu câtŭ sè póte mai eftinŭ. Carii sunt dar legile dupà carĭĭ trebe sè sè conforme unulŭ si altulŭ spre a sè putea accorda în fissarea valórei? Amêndoi sè întrèba în sine: a) este acelŭ bunŭ folositoriŭ spre órescare scopŭ? b) este acestŭ scopŭ necessariu séu trebuincĭosŭ? c) are objectulŭ (bunulŭ) cualitàțile de a putea servi scopului? Aceste constatându-le, resultà *valórea absolutà* (séu valórea intrinseca) a bunuluĭ, care nu e alta de câtŭ o judecatà formalà ce decide: cà acelŭ objectŭ fiindŭ folositoriŭ, are o valóre în sine. Cu atâtŭ însè nu e destulŭ. Gradulŭ valórei este de a sè judeca întrebândŭ: a) câtŭ de înportantà

și câtŭ de pressantà este necessitatea, trebuințïa séu scopulŭ, càrui va servi? b) pànà în ce gradŭ și câtŭ de îndelungŭ ei póte servi? c) de servesce numai unuĭ scopŭ, séu mai multora? Din respunsulŭ la aceste resultà: *valórea relativà* prin carea ficsàmŭ classa însemnàtàtïei unuia bunŭ.

Acum fiescare din ambele partï judecà din punctulŭ de vedere propriu. Celŭ ce cumpàrà unŭ objectŭ ca se'lŭ foloséscà însusï, lŭ estimédïa dupà *valórea întrebuințïàrei.* Cumpàràtoriulŭ unorŭ instrumente, calculédïa la valórea bunurilorŭ ce va produce cu ele: le dà dar o valóre reproductivà. Asïa sunt objecte, carii sè cumpàrà pentru a le consumma nereproductivŭ; a acestorŭ valóre depinde de la gradulŭ plàcerei în gustarea lorŭ, séu a incommoditàtïei ce ar proveni din neaverea lorŭ. Este greu a defige marginea între objectele ce sè consumà productivŭ și neproductivŭ. Nu numai instrumentele, dar și consumarea bucatelorŭ este productivà, fiind-cà ele conservà puterile lucràtóre. Și vinulŭ de Champania ce bea unŭ poetŭ, e productivŭ,— însè numai într'o mèsurà limitatà, de la care încolo, orï ce gustare produce effectŭ contrariŭ. Totŭ asïa de greu este a constata proporțiunea valórei deosebitelorŭ commestibile, (o cercare vedï Friedländer Theorie des Werthes. Dorpat 1852), càcï puterea nutritóre ce o dau, de și sè póte calcula, în numerï nu sè póte esprima gradulŭ bunàtàtïei gustului și a desfàtàrei ochiilorŭ, chïarŭ și din causà cà în asta privintïà fiescare omŭ are mèsura sa proprià de sênțire.

În privintïa întrebuințïàrei bunurilorŭ, vèdurămŭ deosebirea în: *întrebuințïarea consumtivà* a càreia va-

lóre sè chiamă și *valóre nemijlocită*, pentru că ea sè aplică nemijlocitŭ spre acelŭ scopŭ spre care nisuesce în ultima analisă tótă producțiunea. Însè dacă tendințïa ne este a produce și a apreția unŭ bunŭ, nu ca sè lŭ consumămŭ, ci ca sè ne câstigămŭ prin elŭ unŭ altŭ objectŭ, ei constatămŭ *valórea mijlocită* séu a schimbului. Unŭ negutïătorŭ ce cumpără o marfă spre a o vinde consumentului, trebe sè scià câtă valóre are marfa pentru celŭ ce o va folosi spre scopurile suale (valórea întrebuințïărei). La aceasta mai adauge procentele bunului ce a datŭ pentru ea, și cuantitatea ce resultă — este valórea schimbului. Valórea schimbului negrešitŭ e bazată pe valórea întrebuințïărei (usului), dar cumcă nu este identică cu ea, appare din împrejurarea, că sunt o mulțime de bunurï libere, precum apa în cele mai multe locurï, aerulŭ, lumina etc. carïi în privintïa întrebuințïărei (usului) de și sunt de o valóre fórte mare, valóre de schimbŭ nu au.

Atâtŭ màrimea valórei usuale, câtŭ și a schimbului (séu venale), depinde de la mulțimea producțiunei fatïa cu trebuintïa. — Pentru aceia o cuantitate mică de bunurï necessarii, constă mai multŭ de câtŭ de altădată o cuantitate mai mare, remânândŭ màrimea trebuintïei totŭ aceiasï. În Frantïa p. e. s'a seceratŭ în anulŭ 1817, 48 millióne de hectolitre de grâne, carii s'a vèndutŭ cu 2046 millióne francï; în anulŭ 1818 s'a seceratŭ 53 millióne hectol. și valórea venală séu a schimbului au fostŭ numai 1442 millióne francï; în a. 1819, 64 millióne hectol. avură valóre numai de 1170 millióne francï. Valórea dar sè urcă dacă producțiunea e puțină fatïa cu câutarea ei; și scade în casulŭ contrariu. Pentru aceia Hollandezii și Indienii, vè-

ḑêndŭ în secolulŭ trecutŭ cà productele indice nu au destulà càutare, au arsŭ o cuantitate mare de plante aromatice, de fricà, cà abondantĭa lorŭ va strica valórea venalà. Acésta a practisat-o și Americanii cu tabaculŭ în anulŭ 1732. — Objectulŭ séu bunulŭ are valóre numai atunci, dacà nu trece mèsura trebuintĭei, de aci încolo, valórea lui e mórtà pànà la înmărirea càutărei.

Cu càtŭ e mai isolatà economia privatului de economiile altora, cu atâtŭ valórea productelorŭ sè considerédià numai ca valóre usualà, pentru cà numai prin commerciu cu alții sè formédià valórea venalà. Càtŭ de mare e silintĭa în ḑilele nóstre de a mèsura valórea bunului dupà venabilitatea lui, apare de acolo: cà producentulŭ sè privesce ca clientulŭ cumpàràtorului.

În schimbàciosia valórei amŭ vèḑutŭ cà: spre a ne putea forma valórea unuia bunŭ, facemŭ o înpàrțire a cuantitàtĭei aceluiași bunŭ cu trebuintĭa de elŭ. Acesta ar fi *propria séu ideala valóre* a bunurilorŭ. Dar fiind-cà o ast-feliu de operațià nu sè póte face cu essactitate din causa neputintĭei de a apreția tótà cuantitatea bunurilorŭ și a trebuintĭelorŭ; apretĭuimŭ numai summa acelorŭ bunurĭ ce le putemŭ afla. De aci *resultà valórea realà*, carea de și differà multŭ de valórea ideală, sè silesce a i sè apropia pe càtŭ póte mai multŭ. Aceasta va sè ḑicà: *formarea valórei reale*, carea fiind-cà numai prin compararea bunurilorŭ ce sè aflà în commerciu este possibilà, urmédià: cà reala valóre este cu atâtŭ mai depàrtatà de la adevàrata (ideala) valóre a bunurilorŭ, cu càtŭ este commerciulŭ mai micŭ; — și din contra: reala valóre e cu atâtŭ mai

potrività adevàratei valorĭ a lucrului, cu câtŭ e commerciulŭ mai mare.

Despre banĭ.

Înainte de a ne cuprinde cu natura și destinațiunea banilorŭ, trebe sè premittemŭ causa ce a provocatŭ essistentĭa lorŭ.

Cine ar produce mai multe bunurĭ de cum are însusĭ trebuintĭà, dacà nu ar calcula pe a putea câstiga pentru escedentulŭ séu, alte bunurĭ, de carĭĭ are trebuintĭà. Dacà acestŭ calculŭ e realisabilŭ, càltĭunariulŭ nu sè teme de fóme, dacà va produce numai càltĭunĭ, ci din contra sè va sili a produce câtŭ de multŭ, fiindŭ sigurŭ cà în *schimbŭ* va primi alte bunurĭ de carĭĭ are lipsà.

Schimbulŭ.

Dar, este baza înpàrțirei lucrului, și ambe aceste, condițiunea precedentà a banilorŭ. În schimbŭ ambele pàrtĭ 'sĭ cautà interessele lorŭ, pretindêndŭ pentru bunurile lorŭ de la partida ceialaltà unŭ altŭ bunŭ, de aceiasĭ valóre în sine, însè pentru fiescare de o mai mare valóre usualà. Prin schimbŭ dar sè face o comparațiune a valórei objectelorŭ séu bunurilorŭ de schimbŭ și unŭ accordŭ între partide asupra acesteĭ valorĭ. Acestŭ acordŭ produce *valórea de schimbŭ*. Dar care este și aicĭ mèsura valórei? Pressantĭa trebuintĭei séu neîncunjurabilitatea necesitàtĭei? — Nicĭ de cum — càcĭ ar urma: ca commestibilele sè fià cele mai valoróse. — Constulŭ este mèsura valórei de

shimbŭ — precum vèdiurămŭ mai 'nainte în teoria valórei. Acolo precisaràmŭ constulŭ ca summa valórei materiei și a lucrului. Însè nu a cuantitătĭei lucrului individualŭ, ci a lucrului ce este în generalŭ de trebuințĭà pentru a produce unŭ asemenea bunŭ. Celŭ ce va fi lucratŭ mai îndelungŭ de atâtŭ, nu póte pretinde pentru acestŭ mai multŭ, o recompensare. De și lucrulŭ nu este o màrime certà, însè din cele dise appare, cà și elŭ are o mèsurà dupà care sè evaluédĭà. În marea differentĭei de capacitatea individelorŭ spre a lucra, nu este altŭ punctŭ de orientare, de câtŭ *lucrulŭ communŭ de o dì*. Ce póte unŭ omŭ sànàtosŭ spori într'o dì în lucrare simplà, sè considerédĭà ca unitatea valórei lucrului, nu numai în sciintià, dar și în viatĭà. Cum s'ar putea altraminte calcula o zidire certà în câte dile se póte ràdica? — Avemŭ dar, și mèsura valórei schimbului séu a constului. Dar ce va face celŭ ce aduce spre schimbŭ unŭ bunŭ a càruia materià constà p. e. unŭ bou, și lucrulŭ de 15 dile; ér celalaltŭ cu care ar voi sè schimbe, are unŭ bunŭ a càreia materià constà numai jumàtate ca a celui din 'tâiŭ, ér lucru numai de 3 dile? — Câtŭ de rarŭ e casulŭ ca amêndoi schimbàtorii sè aibà bunurĭ de o cuantitate egalà, chiarŭ și în casulŭ ca sè afli omulŭ carele sè voiascà a-tĭ schimba unŭ bunŭ ce cautĭ, și sè caute aceia, ce voescĭ sè schimbĭ! Adaugà nepu-'tintĭa de a înpàrți cele mai multe bunurĭ, p. e. animale, vestminte etc. incommoditatea, pericolulŭ de a sè deteriora, de a perde din valórea lorŭ, și alte nenumerabile pedecĭ carĭ întêmpinà schimbulŭ nemijlocitŭ. În astfeliu de înprejurărĭ, câtŭ de folositóre e essistentĭa unuia bunŭ, care atâtŭ pentru calitățile lui intrin-

sece, pentru parțiabilitatea, și nevoluminosia sua, cătu și pentru oportunitate, ar fi recunoscutu de toți de valorosu spre a putea cu elu schimba ori ce alte bunuri. Recunoscându-se astfeliu acelu bunu, devine a fi bunulu celu mai currentu, și fiindu asia, cu elu se compara tóte celelalte bunuri, va se dica: devine mesura comparativa a tuturoru valoriloru de schimbu. Acestu bunu de o înportantia atâtu de mare pentru circulațiunea bunuriloru, sunt *banii*.

Folosulu baniloru.

De cându s'au introdusu banii, schimbulu s'a prefacutu — în vendiare, și valórea schimbului, — în pretiu.

Din tempulu ce circuledia banii, libertatea personala au primitu o desvoltare maninà. Câtu de dependinte era producentulu, cându nu era sigura cà pentru productele lui va afla unu consumentu, care se-i schimbe bunulu cu unu altu bunu de care ei face trebuintia. De aci proveni cà pe tempulu cându nu essista banii, producțiunea era marginita la cele mai neapărate trebuintie: — la necessitățile trupesci. Fàrà banì, împărțirea lucrului era marginita, càci fiescare din causa nesigurantiei de a și putea schimba productele, nu se silea de a produce câtu se póte de multu de unu feliu, ci câtu se póte mai de multe feliuri, ca se si pótà acoperi tóte trebuintiele. Perfecțiunea productelorù dar trebuia se stagnedie, fabricarea séu lucrulu prin mașinà era de prisosu. Creditulu era mancu, càci nu numai cà interessele unuia capitalu în natura este greu de a se ficsa èràsi în natura, dar și capitalulu împrumutatu, nu se putea reintórce în aceiasi cua-

litate și cuantitate precum s'a primitu. Nu este nici o instituțiune carea sè fi înaintatu desvoltarea producțiunei în aceia mèsurà ca baniĭ. nici unu mijlocu care sè fi delàturatu atâta disharmonia din viatia bunurilorŭ, atâta ostenéla, și atâta nedreptate. — căcĭ fără baniĭ de câte-orĭ nu arŭ flămândi cei ce ocupându-sè cu altcevasĭ. ar fi fostŭ necessitàti de a schimba alte bunurĭ pentru pâne! Arbitrarietatea pretensiunei celorŭ ce sè ocupau cu producerea commestibilelorŭ, ar fi fostŭ atâtŭ de nesufferibilà, în câtŭ séu ar fi rèstrînsŭ pe fieș-care a sè occupa mai întâiu de producțiunea nutrimentelorŭ, séu i-ar fi condamnatŭ la o dependentĭà mai tiranmà de câtŭ tóte dependentĭele personale. Unde putea în aste circumstanțiĭ prinde fundamentŭ scientĭetatea, arta, cu unŭ cuvêntŭ cultura mai înaltà, cândŭ chiarŭ aceiĭ ómenĭ sè înteressédià mai puținŭ de ea, carii producându nedispensabilele bunurĭ a le alimentàrei, erau sè fià patronĭĭ ei. Inventarea baniĭlorŭ fu pentru desvoltarea materială, ceia ce este inventiunea tipografiei pentru cultură.

Sè înșélà socialistiĭ cariĭ prelindŭ cà cu desființĭarea baniloru. ar înceta pecatulŭ și miseria;[1] și mai ridiculosĭ sunt aceiĭ antagonistĭ. cariĭ ca *Th. Moris* propunŭ, ca numai criminalistiĭ sè pórte lanțiurĭ de aurŭ și argintŭ, și aceste metalle sè sè întrebuintĭedie numai spre scopurĭ sordide, precum pentru vase de nópte șlc. spre a detrage valórei acelei materii „demonice.“ Nu e de negatŭ cà baniĭ au produsŭ tristele consecuențiĭ prin neegalitatea possessiunei lorŭ, crime

[1] *Boisguillebert* Dissert. sur la nature des richesses. I. 7. Argent criminel. Vedi refutațiunea lui de *Bastiat* Maudit Argent. 1849.

prin prădare, sgîrcime, lăcomiă. Dar care productŭ omenescŭ nu are două averse?— ce bunătate în carea sè nu afli și o particea de contrariu,— ce luminà fără umbră? Au óre prădarea, neegalitatea (lăcomia), și tóte peccatele înputate, nu arŭ essista neessistându baniĭ? Cătŭ de nenumerabile arŭ fi din contra, miseriile din lipsa lorŭ.

Istoria părerilorŭ despre banĭ.

Înainte de sciintĭa economiei politice, sè potŭ classifica autorii, în ceiĭ ce credeau cà banulŭ este maĭ puținŭ,— și alțiĭ ce pretindeau cà e mai multŭ— de cătŭ marfà.

Grecii anticĭ ne au ereditŭ aceastà cértà, susțenêndŭ uniĭ cà averea consistà esclusivŭ în possesiunea de banĭ. [1]) Alțiĭ cà baniĭ sunt o ficțiune umanà [2]) *Plutarch* [3]) ei comparà cu marcele ce înlesnescŭ plătirea. *Xenophon* [4]) da preferintĭà argintului înaintea altorŭ màrfurĭ, mai cu sémà din causà cà argintulŭ nu póte deveni prea multŭ. Dintre totĭ scriitoriĭ tèmplului anticŭ, Jurisprudentulŭ Romanŭ *Paulus* [5]), dà definițiunea cea mai formósà și mai nemeritâ naturei banilorŭ.

Unilateralitatea de a apreția însemnătâtea banilorŭ, pe tèmpulŭ cândŭ scriitorii prin monographiĭ pregàteau întemeierea sciintĭei, provine de la direcțiunea economico-socialà a tèmpului lorŭ. Înaintea Physiocra-

---

[1]. *Platon* în dialog. Eryxias. [2] *Aristoteles* Polit. I, 6. [3]) De profect. in virtute. 7 [4]) De vectig. Atheniens. 4. [5]) Digest. XVIII L. I. 1 Commentatŭ de *Neri* „Osservazioni".

ţilorŭ şi Mercantilistilorŭ, Italianii motivaţi de rèulŭ systemŭ monetariŭ a patriei lorŭ, au începutŭ reflecsiunile asupra acestui objectŭ, cu unŭ succesŭ în câtŭ *Ganilh* dice în opulŭ séu despre economia politică că: Italienii aveau celŭ mai rèu systemŭ monetariŭ, de şi cele mai bune pertractate litterarii. *Davanzati*, [1]) dice că valórea banilorŭ e bazată numai pe convenţiunea ómenilorŭ ér nu pe naturâ, căcî unŭ viţèlŭ naturalŭ e mai nobilŭ, de câtŭ unulŭ de aurŭ. *Montanari* demustrâ prin auctoritatea banilorŭ de pele, că numai auctoritatea Statului dà banilorŭ valóre. Mercantilistii affirmau că tótà averea consistà în banî. *Th. Mun* [2]) identificà banii cu averea. *Ioshua Gee* [3]) sè mirà de orbia ómenilorŭ ce privescŭ în banî numai marfà. Între mancele definiţiunî a secolului 17-ea *Loke* [4]) este primulŭ dintre Englezî, care a întemeiatŭ o teoriâ a banilorŭ în carea sè espune că natura metallelorŭ nobile este fundamentulŭ întrebuinţârei lorŭ ca monetâ. Altî Mercantilistî priveau banii ca o formâ a capitalului, şi prin urmare, ca unŭ mijlocŭ de producţiune, cercetându modulŭ de a micşora interessele metallelorŭ. Aceasta ideâ o transporta în Frantia *Law*, şi ei dàdu viatiâ prin banculŭ séu. Opulŭ lui despre natura banilorŭ şi a creditului [5] cuprinde o pertractare essactâ, şi metodicâ a acestorŭ objecte. Asemenea în consideraţiunile lui adressate parlamentului Scoţianŭ, aflâmŭ prima espunere scientificâ a monetei de metalle, şi a causelorŭ pentru carii argintulŭ sè constitue materia

[1] Sulle monete 1588 [2] Tresor of England for the foreign trade. [3] Trade and navigation of Gr. Britain [4] Considerations of raising the value of money 1691 [5] Considerations sur les Numeraires — Memoires sur les Banques.

monetelorŭ „l'argent ayant ces qualités, il est raisonnable de croire qu'il faisait fonction de monnaye avant même qu'il fut mounayé." (Edit. Darie pag. 446). A tractatŭ apoi despre însèmnătatea aurului pentru circulația bunurilorŭ, în proiectulŭ despre banĭ de chârtiă și despre bancurĭ (ibidem). În contra aurului militâ *Montesquieu*[1] analisându natura banilorŭ de acestŭ metallŭ și a pericolului ce sè amenintĭà prin monetele ideale. *Melon*[2] pășĭ mai departe demustrându: că valórea banilorŭ consistă în conținutulŭ lorŭ de metallŭ. ér nu în valórea nominală. *Dutot*[3] în fine aflà: că ordinea circulațiunei bunurilorŭ este strînsŭ legată de ordinea banilorŭ (precum mai la vale).

De la resultatulŭ ultimŭ sè datédĭà considerarea monetei din punctŭ de vedere a funcțiunei ei, și din acestŭ têmpŭ a doua epocà a sciintĭei monetarie. Cercetarea modului funcțiunei banilorŭ în commerciu amèsuratŭ ordinei monetarie, este caracteristica opurilorŭ acestei epoce. Lipsea însè distingerea între valóre, banĭ, monetà, și pretĭu. *A. Smith* demustrà evidentŭ că banĭ nu funcționédĭa numai în commerciu, și că ei sunt condițiunea fără care nu sè póte effectua împărțirea lucrului ce a datŭ sborulŭ industriei moderne. — *Büsch*[4] analisédĭà și mai apriatŭ funcțiunea banilorŭ, dar spre a rèmânea practicŭ, nu o definédĭà, ci numai prin comparațiunĭ. Celŭ mai considerabilŭ opŭ, care manțênêndu-sè pe înălțimea resultatelorŭ cercetărei scientifice, este prima încercare importantà de a esplica funcțiunea banilorŭ din natura

[1] Esprit des lois Livr. XXII cap. 1 2 3. [2] Essay politique sur le commerce [3] Reflexions sur le commerce et les finances. [4] Geldumlauf.

lorŭ, e de *Hufeland*[1], pe carii cei mai noii autorĭ necum se lŭ întrécă dar nicĭ nu l'au ajunsŭ, recădîndŭ în unilateralitatea scriitorilorŭ de mai 'nainte.

Speciele banilorŭ.

Deosebite marfe a servitŭ ca banĭ în deosebite têmpurĭ și locurĭ,—însè orĭ cândŭ și unde, numai marfe ce aveau o valóre în generalŭ recunoscută;[2] pentru cà celŭ ce primesce banĭ, face în sperantĭa de a fi primitŭ și de la dânsulŭ ca banĭ. Dupà gradulŭ culturei differédià bunurile a cârorŭ valóre este *generalà*. Ómenii necivilisatĭ pretĭuescŭ numai bunurile ce acoperŭ necessitățile; cei mai înaintatĭ, cautà în o asemenea marfà màrimea constului, cualitățile technice a înpărțibilităției, solidităției, transportabilităției.

Popórele vênătóre întrebuintĭadià *peĭĭ de animale* ca banĭ, càcĭ aceste sunt *uniculŭ* lorŭ productŭ ce sè póte conserva îndelungŭ, le servesce spre îmbràcàminte și esportŭ în țerĭ mai civilisate. Zonele ghiàtĭóse sunt patria acestorŭ banĭ. In Hudson-Bai (America septemtrionalà) pelea de castorŭ este unitatea mèsurei de valóre. O vulpe albà p. e. constà 2 peĭĭ de castorŭ; o vulpe négrà séu ursŭ 4 castorĭ; o puscà 15 castorĭ. Cele mai multe popóre a acestorŭ țênuturĭ n'au altŭ cuvêntŭ pentru banĭ, de cătŭ „*blanà*“. Pelea întrégà fiindŭ prea voluminósà pentru commercĭu, cu încetulŭ s'a întrodusŭ botulŭ animalelorŭ, séu unŭ petecŭ de pele, ce timbrându-sè de càtrà statŭ, representà peĭĭ întregĭ, și sè schimbau în magasine anumite, asĭa

[1] Neue Grundlegung der Staatswirth. II. Tom. [2] Escepțiunea banilorŭ de pele.

precum sè schimbà banii de chârtià de càtrà vistierii séu bancurî. Încà în anulŭ 1610 a prinsŭ inimicii o cassà de resboiŭ a Rușilorŭ, în carea întrè altî banî sè aflau 7000 ruble de pele.[1]

Popórele nomade și agricultóre plàtescŭ *cu vite*, dacà au pàsiuni destule, càcî altraminte banii lorŭ arŭ sèràci pe ceii ce ei au. Pe tèmpulŭ lui Homerŭ tóte sè aprețiau în vite[2]. Dracon a prescrisŭ pedepsele în vite. Banii de metallŭ, a Athenienilorŭ, înainte de Solon purtau timbrulŭ representàtoriŭ de unŭ capŭ de taurŭ. Sè dice cà primitivele pedepse a Romanilorŭ arŭ fi fostŭ în vite, de și codicele dreptului romanŭ nu affirmà. Trebe totusî sè fià óreșcare rapportŭ cu datinile antice baterea monetei prime sub Serviu Tullîu, pe cariî figurédià boulŭ și oià; de-aci și numirea *pecunia* de la *pecus* „*vità*.“ Germaniî în secolii 7 și 8, cumpàrau cu caiî. Pedepsele Ungariei pe tèmpulŭ lui Stefanŭ I. erau mèsurate cu vite. Cu unŭ cuvêntŭ, mai tóte popórele europene în milenniulŭ întâiu după Christŭ, mèsurau valórea prin vite. Și astàdî întrebuințadîà acéstà mèsurà popórele nomade. Așa Chirgisiî cumpàrà cu cai, oi, și valorî mai amènunte cu peiî de lupŭ și de óià; Tartariî Nogaicî cu vacî; nomadii Persianî cu oiî; cei aședîațî prin sate cu gràu, paie și lànà; Circassienii cu boi.[3]

De la ce tèmpŭ sè datédià întrebuințiarea metallelorŭ ca materià de banî — nu sè póte resci; precum nicî din ce metalle s'a fàcutŭ mai întâiu monete-

[1] Caramsin XI. pag. 183. [2] Iliada β, 449 ζ, 236. Odiss. α, 431 ι. α. *m.* [3] *Pallas* Reise durch Russland. 1771 Tom I pag. 390. *Haxthausen*. Studien Tom. II p. 371. *K. Ritter*. Erdkunde VIII. pag. 386. *Klemm*. Culturgeschichte IV. pag. 16.

le. E probabilitate după essemplele locuitorilorŭ indigenĭ a Americei, că în țèrile abondante de aurŭ, acestŭ metallŭ mai 'nainte servea de ornamente trupescĭ. După nutrimentŭ vanitatea sè vede că e mai vechià în omŭ de cătŭ trebuintĭa de vestminte. De și golĭ — verigĭ de aurŭ séu mărgele nu le lipséu.

Abraham plătea cu argintŭ căcĭ aurulŭ era numai pentru ornamente, dice Moĭsi în istoria sa (cart. 1 cap 24). Popórele ce n'au relațiune commercială cu alte popóre, séu numai în gradŭ mai neînsemnatŭ, 'sĭ facŭ monete din metallele ce sè aflà în terenulŭ lorŭ. Așia Grecia cunoscându mai întâiu ferrulŭ, e probabilŭ că și monetele ei au fostŭ de ferŭ, precum a Spartei până la fine. — Italia avêndŭ multime de alamà, și banĭ ceĭ mai vechĭ i-a avutŭ de alamà; de unde sè și numea *aes*: adecà alamà. — Fiindŭ-că acestŭ metallŭ e mai vêngiosŭ, e mai ușiorŭ de a sè lucra, și din ce sè folosesce mai de multe orĭ de aceia e mai flessibilŭ, mai tóte statele lŭ folosescŭ la monete mai mărunte. Chinezĭĭ au mai multĭ banĭ de staniu, (étain), asemenea Malaĭĭ. Senegambienĭĭ de ferŭ, căcĭ aceste metalle sunt productele esploatărei minelorŭ lorŭ.

Cu cătŭ e mai desvoltată economia, și cu cătŭ plătirile sunt mai marĭ și mai dese, cu atâtŭ sè preferà acelŭ metallŭ carele este mai scumpŭ, pentru că e mai nevoluminosŭ. Popórele treptatŭ annobilau materia moneteloră. Jidovĭĭ numai sub David bateau banĭ de aurŭ. Grecĭĭ sub Tyrannĭĭ de la Syracus abea puteau căpăta o cuantitate mai neînsemnată de aurŭ. Spartanĭĭ avêndŭ de a face unŭ presentŭ de aurŭ ora-

culului de la Delphi, a trebuitu sè sè adressedie cătră Cresu pentru aurulŭ trebuincĭosŭ.

Romanii a bătutŭ în a 269 înainte de Christŭ pentru pentru prima órà banĭ de argintŭ, și prestè 62 de anĭ și de aurŭ. Pe cândŭ ei au învinsŭ Italia, circulațiunea consista în argintŭ; ér de aurŭ era după ce a supusŭ lumea sub Cesarŭ și Augustŭ. Dar și pe cândŭ predomnea argintulŭ, thesaurulŭ statului sè aprovisiona cu aurŭ, fiindŭ-cà nu numai nu cuprinde atâtŭ spațiŭ, dar era și mai transportabilŭ spre plătirea ostirilorŭ luptătóre în depărtare.

Între popórele cele nouà Venețienii sunt ceĭi din tàĭi ce au avutŭ monete de aurŭ. Egyptulŭ sub Arabĭ era celŭ mai avutŭ statŭ în aurŭ, de la al 8-lea până la 12-ea secolŭ. Veniturile lui Harun al-Rașid sè evaluau la 370,000 oca de aurŭ pe anŭ.[1]

În Engliterra a imprimatŭ Henricŭ III. în a. 1270 monete de aurŭ, dar nu le a pututŭ pune nicĭ cu fortĭa în circulațiune, până după o sută de anĭ de abea sub Eduard III cu încetulŭ s'a familiarisatŭ. Astàdĭ în Engliterra cursulŭ e în aurŭ, și argintulŭ servesce numai ca ajutorŭ.

În fine trebuințiele locale a unorŭ țerĭ cu populațiune sèracà séu lipsità de aurŭ, au fàcutŭ *dintr'unele marfe, mijlóce de schimbŭ.* Așĭa sarea circulédià pe frontierele chineze și birmane,—și în prețiu mai însemnatŭ în internulŭ Africei. În Darculla sè cumpàrà sclavulŭ cu 6 — 8 oca de sare. Sîmburiĭ de dattele în oasele din Sivah și Persia; bobiĭ de cacao în Mexico; turtele de cérà în Lima (America de sud)

[1] Ritter: Erdkunde X. pag. 235.

pîndîa în Islanda; zacharulŭ în India occidentală; tàbaculŭ în Maryland și Virginia. s. a. m.

Nobilitatea și preferentîa aurului și argintului spre a sè întrebuințîa ca materiă a banilorŭ — consistà:

1-iu. În marea lorŭ valóre de schimbŭ. Aceasta provine din formsetîa lui, pentru carea sè și folosesce la multe alte lucrurĭ a le gustului mai nobilŭ. Acesta ei da nu numaivalóre de schimbŭ dar și valóre usuală; apoi și pentru raritatea lui. Alte metalle nu sè lucrà dacà nu dau o cuantitate mare de procente din pétra lucratà, p. e. pétra de ferrŭ trebe sè conțînà celŭ puținŭ 18% ca sè sè afle demnà de a sè lucra. De argintŭ sè multîămesce cu $^{17}/_{100}$ parte de procente (=0, 17). În Goslar sè lucrà aurulŭ dacà în 5,000,000 pârtĭ de alte metalle sè aflà 1. parte de aurŭ.

2. Pentru cà cuprindŭ unŭ volumŭ fórte micŭ, și aceastà cualitate dàndule o trasportabilitate commodà, e de mare însèmnàtate pentru commerciu. Asîa p. e. aceiasĭ valóre în aurŭ este de 447,772 de orĭ mai usîórà de a sè transporta de câtŭ în grâne; argintulŭ de 15,554 de orĭ.

3. Uniformitatea cualitàtîei lorŭ, carea de și póte varia dupà gradulŭ affinàrei (lucrârei și legârei), nu sunt de deosebite specie. Această însușire le dà o valóre uniformà preste tóte pârțile civilisate a pàmêntului.

4. Soliditatea séu tenacitatea lorŭ, cu carea încà întrecŭ alte bunurĭ; càcĭ aerŭ și apà nu le atacà, și afarà de apà tare, Chlorŭ și Eromŭ, nu le póte dissolva. Foculŭ le moià, dar din valórea materiei, au-

rulŭ mai nimicŭ, argintulŭ fórte puținŭ perde prin evaporare. În pàstrare nu sè deteriorédià, ĕr pentru ca nicĭ prin circulațiune sè nu pérdià din cuantitate, i sè amestecà o pàrticică neînsèmnată de metallŭ mai tare. Acestŭ actŭ preservàtoriŭ sè numesce *legarea monetei*. Cu tóte aceste prin desea frecare în circulațiune, scade ceva din cuantitate; dar acestŭ scàdiàmèntŭ e fórte micŭ în monete mai marĭ, mai màrisiorŭ e în cele mai mànunte. Asia p. e. scàderea anuală a monetei de 5 francĭ e cam $^{16}/_{10000}$ parte din unŭ procentŭ (0.00016). *Iacob* evaluédià scàderea anuală a monetei circulàtóre preste totŭ în calculŭ de mijlocŭ la $2^{38}/_{1009}$ la mià (2, 38 Promille). (Historical inquiry into the production and consumtion of the precious metals Ch. 23.)

Aceasta durabilitate contribuà fórte multŭ la constantĭa valórei lorŭ, fiind-cà în cuantitatea aurului și argintului ce cursédià în commerciu, afli argintulŭ și aurulŭ ce sub altà formà au cursatŭ cu mii de ani înnainte, și în aceasta cuantitate, esploatarea annuală a minelorŭ e atàtŭ de neînsemnată, în càtŭ nu póte deveni prea mare differentĭa, pentru cà: de-aci trebe sè sè acopere perderea prin circulațiune; — a doua: pentru cà màrindu-sè producțiunea altorŭ bunuri, trebe sè sè màréscà și mijlócele de mèsurarea valórei pentru schimbulŭ lorŭ; în fine dacà cu tóte aceste, trebuintia metallelorŭ nobile nu e destulŭ de mare, ele sè înpuținédià în cursŭ, și alérgà a sè preface în alte forme de bunuri, carĭi din partesĭ provocàndŭ o trebuintĭà correspundiàtóre de bani, susțĭnŭ valórea și càutarea monetei de metalle.

5. Formabilitatea metallelorŭ nobile întrecàndŭ pe

a altorŭ bunurĭ, pentru scopulŭ banilorŭ au două effecte momentóse: a) înpàrțibilitatea lorŭ în pàrtĭ imaginariĭ de micĭ, conservândŭ fieș-care pàrticicà valórea sa absolutà proporționatŭ màrimei sale; b) înlesnirea formàrei și a timbràrei lorŭ, prin carea o autoritate generalŭ recunoscutà attestà finetĭa și pondulŭ lorŭ, ca sè nu fià necessitatĭ particulariĭ a proba și a mèsura însusĭ. Auctoritatea carea întrevine spre acestŭ scopŭ este statulŭ; ér unde auctoritatea acestuia nu e recunoscutà — precum în comerciulŭ întrenaționalŭ, acolo cumpàrarea sè face prin vergĭ (barre) de aurŭ și argintŭ, carii fieș-care le probà și le mèsurà.

Natura banilorŭ.

Sè ḑice: cà baniĭ sunt mijlóce generale de schimbŭ. Prin aceasta amŭ definia numai destinarea lorŭ.

Care este dar essentĭa lorŭ? Amŭ vèdĭutŭ cà valórea este o mèsurà. Mèsura trebe sè fià o mèsurà certà, càcĭ altraminte e numai o ideà. Aceastà mèsurà trebe sè fià de o uniformitate generalà. Omenimea a cercatŭ în multe feliurĭ a afla unŭ bunŭ care sè aibà aceastà cualitate, și dupà ce a recunoscutŭ incomparabilele cualitàtĭ a metallelorŭ nobile, cu încetulŭ s'au unitŭ a le recunósee ca baza mèsurei de valorĭ. Baniĭ dar sunt fundamentulŭ sancționatŭ de statŭ a mèsurei valórelorŭ; sunt purtàtoriĭ valórei. Averea socialà nu consistà mai cu sémà — cu atâtŭ mai puținŭ esclusivŭ — în banĭ, cum affirmau uniĭ. Fiecare țérà pentru commerciulŭ sèu, are lipsà numai de o certà cuantitate de banĭ. Rèsipire ar fi a màri mulțimea lorŭ dacà commerciulŭ rèmâne stagnantŭ. Cu tóte

aceste, metallele nobile pentru cualitățile lorŭ supranumerate, ce le dau o valóre generală, occupă unŭ gradŭ mai înaltŭ în scara bunurilorŭ; pentru că în bani sunt ambele proprietăți: a unui mijlocŭ generalŭ de schimbŭ, și a unei mèsurĭ de valóre—intimŭ unite. Ele ei dau dreptulŭ de a cuitta datorii, fiindŭ recunoscuti de càtrà statŭ ca repressentantĭ a valórei. Prin aceste cualitàtĭ sè deosebescŭ de marfe.

Dacà amŭ deosebitŭ: banŭ de valóre, causa nu e imaginarià ci reală, pentru că eu pociu estrage valórea dintr'unŭ bunŭ, fàrà de a-i detrage essentĭei lui. Zàlogindŭ p. e. o proprietate, am priimitŭ valórea ei, fàrà de a vàtàma bunulŭ. Nu sè póte urma astfeliu cu banii, în casŭ cândŭ nu le lipsesce nimicŭ— (escepțiune în commerciulŭ întrenațională)

Prin declararea statului: ca pretensiunĭ sè sè licuidedie cu banĭ, — acestia au devenitŭ a fi o valóre independentà. Pentru aceia banii în sine sunt objectŭ de o întreprindere proprià. (Schimbŭ-Bancŭ). Însèmnàtatea banilorŭ este dar naturală, necessarià, și evidentà.

Monetà.

Banĭ și monetà, sunt doua distincțiunĭ reale. Banii sunt idea mèsurei generale de valorĭ. Moneta este incorporarea reală și determinată a acestei idei prin imprimare. Banii presupunŭ essistentia monetei.

Banii ca ideà, încà au valórea lorŭ. Ea resultà din înpàrțirea bunurilorŭ sociale cu cuantitatea metallelorŭ nobile, ca sè convinà fieșcàruia bunŭ o cuantitate proporționată de metallŭ. Aceastà proporțiune regulédià *valórea banilorŭ*. — Massa bunurilorŭ e schimbàcĭósà, de aci provine, că și a metallelorŭ trebe sè sè schim-

be. Spre a resci dar, carea este mărimea valórei baniloră, s'a făcutŭ încercări de a cerceta cuantitatea metallelorŭ, căci a bunurilorŭ si mai puținŭ sè póte determina. Nu va sè dică aceasta a face o împărțire prin două cuantităti necunoscute? Și totusĭ noi și fără de a sci aceste două cuantităti. sèntimŭ parecă instinctualmente flucsulŭ și refluesulŭ lorŭ, cândŭ dicemŭ: s'a scumpitŭ — s'a eftinitŭ—baniĭ.

Istoria cuantităției metallelorŭ. E fórte mancă. Ceĭ anticĭ nu au avutŭ registru de mine. Regiĭ Asiei credeau că puterea consistă în possessiunea metallelorŭ; dreptŭ aceia adunau la sine tóte inpositele (impots) séu dările. De aci sè póte esplica fabulósa avere a lui Cresu, Dariu ș. a. Învingerile lui Alessandru celŭ mare au împrăsciatŭ aceste tesaure immense între generaliĭ și mercenariĭ sèi. — (Lysimachiĭ la noi) Urmarea naturală fu, că bunurile s'au scumpitŭ, adecă constau mai multĭ baniĭ — va sè dică: baniĭ erau mai eftinĭ.

În Roma s'au adunatŭ multŭ metallŭ nobilŭ sub Mariu și Syllă, ce sub Imperatĭ s'a rèsipitŭ ținèndŭ armată de mercenarĭ. Baniĭ adunatĭ s'au împrăștiatŭ în tóte părțile pe unde erau trupe de plătitŭ.

A urmatŭ migrațiunea popórelorŭ. Metallele dispărŭ din causa nesigurantĭei sociale. Omeniĭ 'sĭ caută sigurantĭa numai în simpla lorŭ possessiune. De aceia mulțimea tesaurelorŭ îngrópate în acestŭ têmpŭ.

În evulŭ nou, metallele migrédĭă din Europa către Asia, de unde primimŭ spitĭeriile, aromatele etc. Această direcțiune s'a datŭ argintului încă în têmpulŭ rèsboiului cruciatŭ. Dar acum nu trecŭ prin Italia ca atunci, ci pe la Cap-de-bună-sperantĭa la Calcutta. Multĭ întrébă ce devinŭ în Asia baniĭ Europenĭ? E

probalitate că parte mare ei ingrópă, din causa nesigurantĭei, séu cu intenţiunea ca sè sè înputinedie aicĭ, pentru ca sè pótà maĭ târdiu cumpàra marfe europene cu pretĭu scàdĭutŭ, cândŭ apoi ca în evulŭ mediu, érà remigrédià. De o asemenea crisà fu scutità Europa de la descoperirea Americei în cócĭ. Mulţimea metallelorŭ ce ne-a datŭ commerciulŭ acestui conţinentŭ, nu sè póte mai bine evalua de-câtŭ comparândŭ ce puteamŭ avea atuncĭ cu o certà cuantitate de banĭ, şi ce acum.— Minele de la *Cotosi* au produsŭ o epocà nouà prin mulţimea argintului ce a datŭ lumei commerciale, cu tóte cà întru 'nceputŭ lucrândŭ cu focŭ, producţiunea constà prea multŭ; aflândŭ maniarea cu mercurĭu, şi aceastà greutate s'a ràdicatŭ. De la aceasta înveniţiune datèdià desvoltarea minelorŭ de mercurĭu în Spania de unde sè scótea la 5000 de càntare de argintŭ pe anŭ. Urmarea fu, cà de la începutulŭ secolului trecutŭ panà la 1750, pretĭulŭ lucrurilorŭ s'a màritŭ întreitŭ. Câtĭ-va anĭ a stagnatŭ aceasta urcare, pe cândŭ descoperindu-sè minele de argintŭ din *Quanapato* (Mexico)— s'a urcatŭ pretĭurile bunurilorŭ îndoitŭ pe câtŭ era: ast-feliu astàdĭ numaĭ prin sporiulŭ metallului de argintŭ, pretĭurile lucrurilorŭ sunt de 6 orĭ maĭ scumpe de câtŭ înaintea descoperirei de la Cotosi. Asĭa cu aurulŭ.— Pe de altà parte, càrbunĭĭ de pétrà, bumbaculŭ, ferrulŭ —aceste 3 elemente a opulentĭei Engleze — prin maşine au sporitŭ întru atâta numerulŭ bunurilorŭ, câtŭ cu tóte cà mulţimea banilorŭ s'a înmulţitŭ asĭa de considerabilŭ, astàdĭ sunt cu multŭ maĭ multe bunurĭ în proporţiune cu banĭĭ, de câtŭ erau maĭ 'nainte de înmulţirea metallelorŭ şi aplicarea maşinelorŭ.

Dar nu e numai acésta disproporțiune causa crisei moderne de metalle. Scurgerea lorŭ în Àsia continuà în dimensiune crescândà și astàdĭ. Asianiĭ din contra nu au lipsà de fabricatele Europene. Din ce sunt banĭ mai mulțĭ și maĭ cu séma mànuntĭ, de aceia consummulŭ prin circulațiune e mai mare. Maĭ'ncolo, din ce sè desvoltédià mai multŭ comerciulŭ, cu atâta cresce numèrulŭ nàilorŭ, și a naufragiilorŭ ce înghițŭ o cuantitate enormà de metalle în transportŭ. În fine, cu câtŭ gustulŭ sé rafinédià, cu atâtŭ este mai mare trebuința de metalle nobile spre ornamente și alte usàrĭ. Cu unŭ cuvêntŭ, cultura din ce cresce, consummà mai multe metalle nobile. Revenindŭ de la cele istorice la teoria monetei, amŭ vèdĭutŭ cà moneta este unŭ frustŭ (bucatà) de metallŭ, a càruia pondŭ și cualitate e garantatŭ de statŭ. Unŭ frustŭ de argintŭ chiarŭ atâtŭ de mare ca unŭ talerŭ, încà nu e monetà, nu e talerŭ, dacà nu l'a timbratŭ statulŭ, a càruia interessŭ e interessulŭ tuturorŭ. Actulŭ mèsuràrei, probàrei, și timbràrei, sè chiamà: *imprimarea sèu baterea monetei.* Falsificarea acestui actŭ, este vătàmaree ordinei monetarie, care e baza processului de a mèsura valórea.

Moneta mai mànuntà este de mare însèmnàtate în viația commercialà. Nu importà pondulŭ metallului atâtŭ câtŭ o împàrțire rațiunalà, conformà micilorŭ dar cuotidianelorŭ înprejuràrĭ a vêndo-cumpàrului. Sistema decimalà a adoptat-o Francesiĭ în monetà ca în tóte alte mèsurĭ, fiind-cà calcularea ei este usĭórà. Cea 12-malà a predomnitŭ mai 'nainte, pentru cà putându-sè împàrți cu 3 și cu 4, are usŭurințià în calculŭ, și s'a pàstratŭ în „sous" și „franc", și la Frâncĭ, pe lungà cea decimalà representatà prin „centimes". Combina-

țiunea ambelorŭ sisteme a împărțirei e usitată și în Germania. Sistema împărțirei trebe sè influințiedie și asupra màrimei monetelorŭ. Afară de ea, mai este o causà fórte momentósà de și puținŭ considerată pentru care ar trebui sè dàmŭ monetelorŭ o màrime certà. Màrimea celei mai currente dintre monetele principale, ar trebui sè fià ecuivalentulŭ cuantitàției celei mai currente în producțiune. Ce plàtimŭ noi mai desŭ, pentru o cuantitate limitatà de producțiune? Lucrulŭ dilei. —

Leulŭ nostru este o cuantitate imaginarià, carea de și odinióră póte era destulŭ de mare spre a remunera lucràtoriulŭ diarĭu, pentru astàdĭ, este prea neconformŭ cu înprejurările nóstre economice și finanțiale. În tóte țèrile, târgulŭ victualelorŭ sè influințiadià de pretiulŭ lucrului de dì. Elŭ a schimbatŭ mai adesea sistema monetarià de càtŭ reflessiunea scientificà.

În fie-care monetà este de a sè distinge amestecàtura cu unŭ metallŭ mai tare pentru a o face mai trainicà (Liga), și adeverata cuantitate a metallului nobilŭ (lamura). La împrimarea séu baterea monetei sè mai nasce și întrebarea: càtŭ de micà sè fià moneta cea mai micà? — Împărțirile vechĭ, sunt pentru presentŭ prea micĭ. Banĭi de alamà sunt numai banĭ ér nu monetà, carea cu puținŭ trebe sè differà în valórea sua nominalà de cea realà. Banĭi de alamà usitatĭ astàdĭ, dea bea au pe jumàtate atâta valóre realà càtà nominalà (în cursŭ). — Causele. —

Regulamentulŭ baterei de monete, a màrimei, a numirei, a proporțiunei întrè ligà și lamurà, constitua

systema monetarià. În ea dar distingemŭ: înpărțirea metallelorŭ nobile, în fie-care specie de monete, adecà: *ordinea monetarià*; mai încolo: determinarea pondului fundamentalŭ, séu *unitatea mèsurei* (ceia ce Francii neessactŭ numescŭ „titre des monnaies“ — Germanii „Münzfuss“ itat: grado di finenzza (și mai rèu) engl: standard of coinage (nu de totŭ essactŭ). — Causele. —

Acea monetà ce conține o unitate a mèsurei monetarie, e *monetà principalà*; cele ce au mai puținŭ de o unitate, adecà numai a óre-câtà-parte, sunt *monete partiale*, séu màrunte. — *Conventiunea* sè escà din declararea statului: pe care din metalle nobile o recunósce ca propria materià de monete. Ea e convențiune simplà, dacà sè decide numai pentru argintŭ; duplà, dacà pentru argintŭ și àurŭ. — Alte deosebirĭ. — Causele lorŭ. —

Reînprimarea Monetelorŭ este o trebuintĭà commercialà, fiind-cà monetele vechĭ perdŭ din substantĭà prin circulațiune. De și amŭ îndigitatŭ mai 'nainte, câtŭ de micà e pàrticica acestei perderi, dar pentru summe marĭ e considerabilà. Commertiantulŭ perde procentele frecate, și cândŭ are sè plàtéscà capitale mai marĭ în afarà, ba adesea și în locŭ — bancherii le computà. De aci provine cà în casurĭ cândŭ circulédĭà monete noue și vechĭ, cele sè ascundŭ. — Este o datoriè a consciintĭei bunelorŭ guverne, de a întreținea continuu reînprimarea monetelorŭ, dacà voesce a nu i sè submina ordinea monetarià.

— Banii de commerciŭ— Banĭ imaginarii.—

Nu putemŭ trece cu vederea *banii de chârtià*,

carii dacà amŭ càuta originea și destinațiunea lorŭ primitivà, i-amŭ considera în pertractarea despre institutele de bancŭ, dar astàdĭ essistà banĭ de chârtià carii n'au de a face cu bancurĭ, și carii nu sunt mai puținŭ bani în înțelesulŭ strênsŭ.

Dacà monetà este puținà, e scumpà. Economia socialà pretinde o proporțiune între bunurĭ si banĭ.— Neputând-o îndestula cu monetà, nevoia a înventatŭ remedŭ—celŭ puținŭ provisoriŭ. Amŭ vèdĭutŭ mai susŭ, cà orientulŭ și frecarea prin usare suntŭ cele 2 canaluri prin carii sè scurgŭ metallele. Neputându-sè reloca dupà plàcere, ceiĭ ce a adoptatŭ banii de chârtià, au argumentatŭ asĭa: Din lipsa metallelorŭ sè ne folosimŭ de unŭ surrogatŭ, de unŭ relocàtoriŭ de monetà, din o materià elasticà, adeca carea fàrà dificultate sè sè pótà estinde și contrage, dupà cum cere schimbàcĭosia producțiunei bunurilorŭ, și alte trebuintĭe.

Sunt acestŭ feliŭ de banĭ, unŭ ce bunŭ? Unii ḍicŭ: cà sunt absolutŭ cei mai bunĭ, pentru cà producerea lorŭ nu constà nimicŭ. Altiĭ affirmà contrariulŭ, fiind-cà sunt unŭ pericolŭ crescàtorlŭ, pentru cà nisuescŭ a sè înmulți neîncetatŭ. Natura lorŭ e o naturà usurarià, ce subminédĭà mèsura și ordinea valórei. Ei sunt sêmnulŭ disproportiunei între lipsa monetelorŭ și potențiarea bunurilorŭ, prin urmare o tristà necessitate, unŭ recursŭ la unŭ mijlocŭ a desperațiunei, dacà ecuivalentulŭ lorŭ nu e fundatŭ în metallŭ. Originea lorŭ sunt a) *obligațiuni* de Statŭ, pentru datorii— b) *politie*, (cambià) adecà o pretensiune dupà propriele forme a dreptului commercialŭ și cambialŭ—

c) *effecte*, ce potŭ fi de 2 feliurĭ: effecte de industriă, în casŭ cândŭ o întreprindere inportantă, sub controlla și garanția Statului, sè declară prin bilette representàtóre de valorĭ—datóre de a plàti o certà summà; și effecte de Statŭ: cândŭ Statulŭ pe o hypothecà garantédĭà summa emissà prin bilette representante de valorĭ. Acestŭ feliŭ de bilette sè emittŭ în formà de cambià (politĭà), și potŭ servi în locŭ de monetà în circulațiune, dacà este sigurŭ cà valórea ce representà este plàtibilà cu monetà în fie ce momentŭ. Instituindu-sè astfeliŭ aceste bilette sunt binefàcàtóre. Institutulŭ care pentru aceste bilette schimbà cu monetà, este *Banculŭ*. Capitalulŭ de metalle nobile și monetà, ce este depusŭ spre realisarea acestui schimbŭ, sè numesce *Fundațiunea bancului*. Dacà fundațiunea e destulà, notele de bancŭ sunt în adevèrŭ representante de *valorĭ* (banĭ), și numai în acestŭ întĭelesŭ cea maĭ bunà formà de circulàtóre. — Causele: *pentru cà*: transportabilitatea lorŭ e mai usĭórà, - circulațiunea lorŭ crutĭà consummulŭ metallelorŭ monetei prin frecare, și în fine reînnoirea lorŭ e mai neconstàtóre de câtŭ reînprimarea monetelorŭ. Singura umbrà, e mai marea posibilitate de a sè nimici prin întêmplărĭ, de câtŭ moneta, ér câtŭ pentru falsificare, este palliativŭ.

Adevèratulŭ nume collectivŭ a acestorŭ bilette séu certificate ar fi: *mijlóce de circulațiune*. Elle sunt politĭe (cambiĭ) assigurate. Licența circulàrei lorŭ presupune cà statulŭ a îngrijitŭ pentru fundațiunea correspundĭàtóre în monetà și metalle. Pàn' aicĭ banĭ de chârtie sunt justificatĭ, și întrebuintĭarea lorŭ nu numai nu provócà crise, dar este unŭ imperativŭ a des-

voltărei producțiunei. Altfeliŭ însè sunt instituțiile circulătórelorŭ de chârtià în Austria, cariĭ a le ilumina ne importă din causa vecinătătĭei și a relațiunilorŭ nóstre commerciale. Aicĭ a creatŭ statulŭ bilette, certificate, ședulĭ, fără fundațiune de o valóre reală, argumentândŭ în modulŭ următoriŭ: dacă autoritatea mea (a statului) a pututŭ prin declarare imperativă a face banĭ din notele de bancŭ, pentru ce sè nu pótă face din orĭ ce altă chârtie? Astfeliŭ s'au escatŭ așa numitele *chârtiĭ de statŭ* (staatspapiere), pe cariĭ nu stă altŭ titlu de cătŭ numirea cuantitătĭei de o valóre (nereală) adecă summa. Ele nu au altŭ fondŭ de cătŭ autoritatea coercitivă a statului, carea însè absolutamente le-a inpusŭ dreptulŭ de a circula ca cele fundate. Acestŭ feliŭ de chârtiĭ a creatŭ guvernulŭ revoluționariŭ a Ungariei, și alte autorităti efemere.

Programmulŭ lorŭ era de a nu le înmulți după plăcere, ci a le mărgini la o summă certă. Dar aicĭ e conceptulŭ falsŭ și dăunosŭ, pentru că primindŭ odată principiulŭ, necessitatea rumpe și barriere mai puținŭ fragile de cătŭ acestŭ programŭ,-precum e martoră esperientĭa. Asemenea bilette nu au cualitațile de a servi ca mèsură de valorĭ.

Statulŭ póte crea banĭ în casŭ de estremă necessitate, cu o sophismă mai puținŭ colossală. Dările (birulŭ) sè plătescŭ în banĭ. Decĭ dacă statulŭ declară că emitte o certă cuantitate de bilette cariĭ sè primescŭ de către cassele publice ca ecuivalentŭ de dare, au unŭ titlu mai rațiunabilŭ de cătŭ simpla autoritate a statului. Aceste bilette sè numescŭ *politie sèu cuitantie de casse* (Cassenschein), a cărora fundațiune e darea. Ele sunt o anticipațiune a statului pe con-

ta unui venitŭ viitoriŭ, și nu potŭ representa valorĭ, de câtŭ în cercului celorŭ ce 'șĭ potŭ cu ele plăti darea; prin urmare valórea lorŭ este locală. Însè cuantitatea politĭelorŭ de casse, nefiindŭ fundate pe valorĭ de metalle, nu póte trece a treia parte a summei dărilorŭ annuale, căcĭ altraminte statulŭ n'ar primi de de câtŭ chârtiĭ în dare, și mèsura valórei ar pătimi. Totŭ ce trece preste acestà mèsurà, este arbitriulŭ miseriei.

Afarà de Austria are și Prussia politĭe de casse; aceasta însè fundaţionându-le în metallŭ, întrà în categoria notelorŭ de bancŭ. În Frantĭa și *Anglia* nu essistà fundaţiunea de dărĭ, și dacà fatĭà cu adeseaasprele crise de banĭ, nu se servescŭ de acestà invenţiune, probà trista ei naturà.

Banĭĭ de chârtià producŭ în circulaţiune și o mișcare spirituală. Îndată ce nu este sigurŭ de a *putea* schimba notele de bancŭ cu metallŭ nobilŭ, adecà: fundaţiunea nu ajunge, sè escà o înbuldĭalà a banilorŭ de chârtià càtrà bancŭ, și fiind-cà e mai mare cuantitatea de chârtià de câtŭ de fundaţiune, acestà înbuldĭalà causédĭà neputintĭa de a le putea schimba cu monetà. Dacà acestà înbuldĭalà nu sè face, nu essistà *cursŭ*, adecà cursulŭ differitelorŭ specie de banĭ este egalŭ (al pari), prin urmare n'are *agio*. Cursulŭ dar este proporţiunea valórei între 2 specie de banĭ; ér' agio, este mèsura acelei proporţiunĭ. Banculŭ ne putândŭ recunósce în principŭ acestŭ agio, trebe sè încete cu plătirea, sè declarà dar provisoriamente insolvabilŭ, și notele de bancŭ sunt necessitate la o *circulaţià fortiatà*.

Fluctuaţiunea continuà a agiolui este pentru aceia

periculósà, pentru cà speculațiunile asïa trebe sè calculedïe, ca în casŭ de orï ce schimbare, sè fià scutite de perdïare. Cu cuantitatea acestei differentïe dar sè urcà pretïulŭ tuturorŭ bunurilorŭ.

Inportà viitoriului patriei nóstre, a privi cu pătrundere în fatïa acestui institutŭ ce devine din dï în dï unŭ rèu mai necessariu. Agio este negreșitŭ o calamitate, însè mai mare era rèulŭ ce provinea din lipsa unuia surrogatŭ de monetà. Dintre douà rele, nu va hesita nimenea a alege pe celŭ mai micŭ. Banculŭ Engliterrei a fostŭ 24 de anï insolvabilŭ; cursulŭ s'a urcatŭ la $24_0/^0$, și totusï economia socialà a propàșitŭ. Banculŭ Austriei e de multŭ insolvabilŭ; agiulŭ a suitŭ încà în acestŭ decenniu la 50%, și totusï în acestï anï mai multŭ de câtŭ mai 'nainte s'a întreprinsŭ cele mai sumptuóse instituțiunï pentru ràdicarea bunàstărei materiale. Aceste și alte asemenea arătărï ne înboldescŭ a perscruta causa și direcțiunea viitóre a acestui fenomenŭ.

Cuantitatea bunurilorŭ sè màresce continuu în o proporțiune necredibilà pentru ceïï ce nu cunoscŭ activitatea industriei stràine. Cuantitatea monetelorŭ (metallelorŭ) din contra sè màresce fórte puținŭ. Este dar probabilitate cà proporțiunea întrè ambele specie de banï, va fi și mai differentà preste 50 anï. Aurulŭ și Argintulŭ ce sè esploatédïà pe anŭ, este fórte puținŭ spre a acoperi scàdïàmêntulŭ circulantelorŭ monete, alte trebuintïe usuale de metalle nobile, și a țênea cumpàna maninei sporirï a bunurilorŭ. Ce altà va fi urmarea, de câtŭ cà ómenïï sè vorŭ deda a nu mai astepta, ca pentru banï de chârtià sè capete de metallŭ. Decï dacà cursulŭ actualŭ a economiei sociale nu va primi

o ameliorare prin ver unŭ incidentŭ favorabilŭ sporirei banilorŭ de o valóre intrinsecà, în urmàtoriĭ 50 de anĭ, fundaţiunile de argintŭ și aurŭ vorŭ servi numài spre a paralisa differentĭa între cursurile differiţilorŭ banĭ de chârtià, și aceasta differentĭà, va fi cu atâtŭ mai mare, cu câtŭ baniĭ de chârtià a bancurilorŭ vorŭ fi mai numerosĭ, de câtŭ fundaţiunile de metallŭ. Acesta este prospectulŭ în viitoriulŭ proporţiunei între monete și baniĭ de chârtià.

(Istoria originei și desvoltàrei banilorŭ de chârtià).

Vrêndŭ a resumma cele ḑise în o scurtà teorià, resultà urmàtórele massime:

Baniĭ de chârtià provinŭ din necessitatea de a màri capitalulŭ de banĭ a societàtĭei, lipsindŭ metallele. Ei sunt nimicirea principului absolutŭ: cà numai ce are valóre intrinsecà, póte representa valorĭ. Cuantitatea lorŭ spre a nu detrage mèsurei de valóre, nu trebe sè fià mai mare, de câtŭ summa banilorŭ de metallŭ, càcĭ altraminte metallele emigrà din ţérà. Funcţiunea lorŭ este de a màri capitalulŭ în proporţià cu înmulţirea bunurilorŭ, și cu a monetei de metallŭ. În aceste marginĭ, essistentĭa lorŭ dacà e necessitate, nu este periculósà.

Definiţiunea banilorŭ de chârtià appare a fi: certificate despre o summà certà de monete, cariĭ certificate le emitte statulŭ, dându-le dreptulŭ de a representa valorĭ; adeca: de a fi primite în locŭ de plàtire cu monetà.

Spre justificarea acestei inpunerĭ, sè garantédĭà o proporţiune între banĭ-monete, și de chârtià. Aceasta proporţiune este *fundaţiunea.*

Fundațiunarea effectuându-sè în 2 moduri, sè nascŭ două feliuri de banĭ de chârtiă:

1. *Note de bancŭ*, dacă fundațiunea în metalle provine de la ver unŭ institutŭ de creditŭ (bancurĭ), ce emitte obligațiunĭ de a plăti arătătorĭului — în monetă séu întréga summă ce representă obligațiunea — în care casŭ sè dice: *după convențiune deplină*, — séu pe jumătate, dacă convențiunea e pe jumătate. În ultimulŭ casŭ, numai jumătatea summei de obligațiune e banŭ, ér ceialaltă e numai politiă privilegiată pe unŭ têmpŭ nedeterminatŭ.

2. *Cuitanție de casse, séu chârtiĭ de statŭ*, dacă statulŭ declară aceste emisse ale sale valabile de a plăti cu ele orĭ ce datoriă către cassele publice. — Fundațiunea acestora precum amŭ vèdĭutŭ, consistă în *dărĭ* (biruri).

Despre modulŭ fundațiunărei și manipulărei lorŭ, vomŭ tracta la Bancurĭ, și la doctrina despre dărĭ.

Despre pretĭu.

Spre a întĭelege natura pretĭurilorŭ este de neapărată trebuințiă de a deslega întrebările următóre.

1. *Câte felurĭ sunt pretĭurile? și cum sè formédiă?* Dacă bucatele unuia anŭ ce avu o fertilitate de mijlocŭ, și în țérà séu afară din térà pe unde sè vêndŭ, — nu s'a întêmplatŭ nimicŭ ce sè mărèscă séu sè înpuținedie pretĭulŭ lorŭ; atunci bucatele vorŭ avea unŭ *pretĭu naturalŭ*.

Dar pretĭulŭ naturalŭ încă e de 2 feliurĭ: a costului, și a têrgului (séu a piatĭei). Dacă pentru unŭ bunŭ sè dă unŭ pretĭu destulŭ de mare ca sè acopere

tóte spesele ordinarii a producțiunei, dicemŭ cà i s-a datŭ *pretiulŭ naturalŭ a costului.* Însè dacà càutarea unuia bunŭ este fórte mare, și offerirea spre vêndîare este puținà, din cause cà p. e. acelŭ feliŭ de bunurĭ nu s'aŭ produsŭ destule, atunci cumpàràtoriĭ conpețindŭ multŭ, și sciindŭ cà nu vorŭ putea fi totĭ provèdîutĭ cu bunulŭ peținŭ, sè întrecŭ (concurgŭ) la apromissiunea unuia pretiu mai mare de cum este pretiulŭ naturalŭ a costului, séu din contra. Aceste casurĭ producŭ *pretiulŭ têrgului.* Dacà nu a contribuitŭ nimicŭ estraordinariu spre formarea lui, este pretiu naturalŭ a têrgului. Pretiulŭ têrgului dar, este aceia cuantitate de banĭ, ce resultà din offerirea și càutarea bunurilorŭ. Vedĭ bine cà offeritoriulŭ (vêndîàtoriulŭ), și càutàtoriulŭ (cumpàràtoriulŭ), de și sè silescŭ fieșcare,— cela a vinde câtŭ sè póte mai scumpŭ, cesta a cumpàra câtŭ se póte mai eftinŭ, trebe sè fià *de unŭ accordŭ*, càcĭ altr'aminte cela nu'șĭ va ajunge scopulŭ de a vinde, cesta nu'șĭ va îndestula trebuintĭa bunului càutatŭ.

Dacà prin fapte volontariĭ a le omului sè înfluințiadià asupra pretiului, atunci sè nasce unŭ *pretiu artificiosŭ.* Dacà lucrulŭ producerei n'a constatŭ banĭ, séu s'a înlesnitŭ (prin oreșcariĭ moduri) costulŭ producerei lorŭ; séu din contra s'a înmăritŭ prin cheltuelĭ arbitrariĭ; sè nasce unŭ *pretiu artificiosŭ a costului.* Putându-sè asemenea màri și pretiulŭ têrgului prin privilegiurĭ séu monopolurĭ de vêndîare, prin favorirea premiarea esportuluĭ, prin scărirea tacsei duanarie,— séu a sè înpuțina prin mijlócele din contra: sè póte produce unŭ *pretiu artificiosŭ de piatià.*

Dacà unŭ bunŭ, pentru cualitățile lui, séu pentru relațiile lui cu persóne, séu din orĭ care altà causà,

nu sè vinde cu pretiulŭ cu care s'ar putea cumpăra unŭ asemenea lucru; acelŭ bunŭ are pentru favoritoriulŭ lui, unŭ *pretiu de affectiune.*

Dacà constatediu cà cutare bunŭ constà 67 de lei, séu 30 svantĭ, esprimŭ numai *pretiulŭ nominalŭ*; ér dacà voiŭ dice: fiind-cà acei 67 de lei facŭ o marcà de Colonia, adeca 8 untĭe de argintŭ finŭ, acelŭ bunŭ constà 8 untĭe de argintŭ finŭ;-ei constatediu *pretiulŭ realŭ.*

Pretiulŭ constului este limba cumpenei în formarea pretiului de piatià. Dacà sè offerà mai multe bunurĭ de càtŭ sè cautà, pretiulŭ tîrgului póte scàdea sub pretiulŭ costului; din contra, sè urcà preste elŭ, dacà càutarea e mare și offerirea e putinà; în fine dacà càutarea correspunde offerirei, atunci pretiulŭ tîrgului (pietĭei) mai multŭ sè aproprià de pretiulŭ costului. Dar nu are influintià asupra pretiului de tîrgŭ intréga trebuintià séu càutare, nicĭ tótà provisiunea de bunurĭ, ci numai aceia parte, carea sè offerà în piatià séu tîrgŭ. Într'aceia în cele mai multe casurĭ influintiadià asupra pretiului de tîrgŭ, nu numai bunurile ce sè offerédià acolo, dar și provisiunea întrégà, ce sè aflà afarà de offerire. Asĭa p. e. dacà într'unŭ anŭ s'a fàcutŭ bucate multe, de și în tîrgŭ s'au adusŭ putine, totusĭ nu li sè va da acelŭ pretiu cà în anĭ sterilĭ (sterpĭ), càcĭ în acestŭ casŭ vêndiàtoriulŭ are fricà de concurrintià; séu cà mai are de vêndutŭ o aprovisiune mai mare, și sè silesce a sè desface càtŭ de currêndŭ de cea ce a adusŭ spre a o offeri; séu sè póte întêmpla, — cà pàstrarea provisiunei amerintià cu perdere séu scàdiàmêntŭ; decĭ sè silesce a sĭ formula pre-

tensiunea sua mai pe josŭ, ca sè usŭuredĭe putintĭa de a sè accorda cu cumpàràtoriulŭ.

Am disŭ: cà costulŭ este limba cumpenei pentru pretĭu. Totŭ ce trece preste costŭ este *scumpŭ;* și totŭ ce nu acopere costulŭ, este *eftinŭ.* În acestŭ întĭelesŭ strînsŭ, nu putemŭ pofti ca sè avemŭ lucrurĭ eftine, càcĭ neacoperindŭ ceia ce sè cade pentru costŭ, producàtoriĭ sè înpuținédĭà în acelŭ ramŭ, și pretĭulŭ ér' începe a sè urca. Nu ne place nicĭ a plàti prea scumpŭ, càcĭ acésta e o daunà ce provine din o proporțiune rea între producțiune și trebuintĭe. Silintĭa nóstrà economicà este a recunósce, și a da pretĭulŭ convenientŭ a costului, și a ne sili tot de-odatà, ca sè micŭșoràmŭ câtŭ se póte costulŭ prin producțiune, ér nu prin detragere în apretĭare

Este dar a sè distinge: *constàtàtoriŭ*, de *eftinŭ* și *scumpŭ.* Nu màrimea summei face unŭ pretĭu *scumpŭ* séu eftinŭ, ci differentĭa între *summa cerută* și summa costului. O casà bunà p. e. ce costà 10,000 galbenĭ, usulŭ o numesce scumpà, numai din causà cà summa de banĭ e mare; dar dacà ea are o valóre de 12,000 de galbenĭ, celŭ ce o va cumpàra-o cu 9,500 galbenĭ a cumpàrat-o eftinŭ, cu 10,000 i-a plàtitŭ costulŭ; cu 12,000 a plàtit-o destulŭ; de-aci încolo ar fi scumpà. Modulŭ formàrei pretĭului este conformŭ modului recunóscerei valórei. (vedĭ despre valóre).

Sè nasce dar întrebarea:

2. *Carea este mèsura unitàtĭei dupà care sè regulédĭà deosebitele pretĭurĭ?*

De la ĉiorile sciintĭei încócĭ, s'au silitŭ unĭi scrutàtorĭ a afla o mèsurà constantà a pretĭului, carea dacà s'ar putea ficsa cu essactitate, amŭ putea întĭelege cu-

ratŭ nu numai proporțiunea între datele istorice despre prețiurĭ, dar amŭ putea stipula fie-cărui contribuitoriu la producere, o rentă (venitŭ), carea în tóte circumstanțiele ar garanta celui ce o primesce, o putere economică nevariabilă. Însè ce este constantŭ în lume afară de neconstantță. Amŭ vèdutŭ că însasĭ valórea bunurilorŭ—carea este fundamentulŭ prețiului — e fórte relativă; cu atâtŭ mai puținŭ vomŭ putea afla unŭ bunŭ ce are unŭ prețiu absolutŭ, séu constantŭ. În lumea spirituală, o cualitate estimată de tóte societățile civilisate, — fie-care individŭ o va apreții în deosebite moduri, după temperamentulŭ, naturellulŭ, clima, crescerea, occupațiunea, și alte împrejurărĭ a le individualităției suale; chiarŭ asĭa de relative sunt prețiurile averilorŭ materiale.

Dacă s'ar tracta de o mèsură comparativă a valórelorŭ și a prețiurilorŭ de și din deosebite locurĭ dar din acelașĭ têmpŭ: atuncĭ metallele nobile arŭ fi cea mai bună mèsură; dar fiindŭ-că ele sunt fórte espuse schimbăcĭosiei, numai atuncĭ amŭ putea mèsura ce relațiune este între prețiulŭ lorŭ de atuncĭ și acum, cândŭ amŭ avea o listă a prețiurilorŭ currente (prix courant) pentru tóte necessitățile și trebuincĭósele vietĭei din fiecare têmpŭ. Neesistândŭ asemenea listă; cine va putea spune: câtă cuantitate și ce cualitate de bunurĭ sè putea cumpăra pe têmpulŭ lui Iuliu Cesarŭ pe o monetă ce conținea unŭ grammŭ de aurŭ? și cărei cuantităță de banĭ moderni ar correspunde astădĭ? — O comparațiune essactă, pentru prețiurile bunurilorŭ materiale nu sè póte face.

Mèsura prețiului bunurilorŭ sémănă cu a têmpului, ce 'lŭ mèsuràmŭ prin spațiu (ce percurge sórele),

și spațiu'lŭ mèsurámŭ cu têmpulŭ. *Cazaux* (Economie politique et privée 1825 p. 16) sè încércà a ne da o mèsurá a pretĭului constantà, affirmândŭ cà: este pretĭulŭ banilorŭ, ér mèsura acestui pretĭu sunt procentele (legale)?, și prin urmare: dacà procentele unei țèrĭ vorŭ fi 10; a alteia 5; pretĭulŭ aceleiasĭ marfe în cea dintâiu țérà 100 în a doua 50; valórea intrinsecà 80. și 40; va sta proporțiunea:

40: 80=55: 110;

însè, acestŭ modŭ este înconvenientŭ, pentru cà afarà de alte cause, procentele nicĭ-cândŭ nu sunt destulŭ de limitate, nicĭ destulŭ de assigurate în contra abusurilorŭ ujurăriei.

Cu mai mare dreptŭ de câtŭ Cazaux, este *Ad. Smith* de pàrerea cà: o ḍi de lucru communŭ, este mèsurà constantà pentru compararea celoralalte pretĭurĭ; – adecà: bunurile orĭ cărui têmpŭ séu locŭ, au acelasĭ pretĭu, dacà cu ele sè póte cumpàra aceiasĭ cuantitate de lucru omenescŭ; – prin urmare, dacà pentru o ḍi de lucru communŭ, în deosebite têmpurĭ și locurĭ sè dau mai multe séu mai puține bunurĭ, aceasta nu ar proba alta de câtŭ, cà pretĭulŭ bunurilorŭ s'a schimbatŭ, érà nu pretĭulŭ lucrului. Conventulŭ frâncescŭ din a 1791 a practisatŭ aceastà hypothesà, condițiunândŭ facultatea de a lua parte la alegerile primitive de la o dare (dajdià, birŭ) ecuivalentà lucrului de 3 ḍile, ér facultatea de a fi alesŭ, de la unŭ venitŭ annualŭ ecuivalentŭ lucrului de 200 ḍile. Asemenea și *Owen* în projectulŭ séu utopisticŭ, întemeià unitatatea valórelorŭ representate prin banĭ de chârtià – pe ore de lucru[1] — Însè lucrulŭ constà din jert-

[1] *Reybaud* Reformateurs contemporains I pág. 255.

firea odichnei, libertàtĭei momentane, șĭ a plàcerei de „far niente“ — elemente, ce chiarŭ și în acelașĭ têmpŭ la deosebite popóre sunt în deosebitŭ pretĭu. 'Sĭ va vinde Turculŭ odichna sua, cu aceia usĭuràtate ca neobositulŭ Englesŭ din statele unite, séu consta-va libertatea unuia Russu, câtŭ a unuia Beduinŭ? — Afarà de aceste, pretĭulŭ lucrului sè urcà la popórele înflorinde, și scade la cele decàdĭênde. Cu unŭ cuvêntŭ, tóte fiindŭ supuse schimbàrei, o escepțiune în privintĭa mèsurei pretĭului nu essistà.

Dacà totusĭ sè tractédĭà despre necessitatea uneia mèsurĭ spre compararea pretĭurilorŭ, din tóte încercàrile de a ficsa o unitate la carea sè sè reducà comparațiunea pretĭurilorŭ, mai simplà este — lucrulŭ. Séu póte ce ar fi și mai bine, prin conbinația unei proporțiunĭ între pretĭulŭ lucrului de dĭ, a bucatelorŭ, a celui mai trebuincĭosŭ sortimentŭ pentru învestmêntare, și a monetei — bunurĭ ce nicĭ-odatà nu vorŭ eșĭ din modà și mai bine sè contrabalantĭadĭà — a afla càutata unitate mai constantà. Pentru presentŭ, de o mèsurà absolutà a pretĭului trebe sè resignàmŭ.

Sè nasce altà întrebare:

3. *Nu sè póte dar din istoria (mancà cum este) pretĭurilorŭ, estrage unele macsime regulante a formàrei pretĭurilorŭ?*

I. Istoria pretĭurilorŭ alimentelorŭ ne dau urmàtórele resultate:

Întru începutŭ producțiunea naturei fiindŭ atâtŭ de mare în câtŭ numai occuparea (luarea în possessiune, culegerea) lorŭ constà lucru; în pretĭulŭ acelorŭ producte figurândŭ puținŭ costŭ — este eftinà. Eftinàtatea mijlócelorŭ de nutrimentŭ, pentru o țérà în stare

normală, este celŭ mai naturalŭ și mai puternicŭ mijlocŭ spre înmulțirea populațiunei, și cu ea, a înmulțirei trebuințelorŭ. Consumarea acestora, și esportația ce află locurĭ noue de desfacere, încurăgĭadă producțiunea. Cultivarea pământului pân' acum nelucratŭ, pretinde a sè acoperi pretĭulŭ costului ei. Din acestŭ pretĭu trebe dar sè sè înpărtășĭască proprietariulŭ pământului, lucrulŭ și capitalulŭ întrebuințatŭ spre cultivare, ameliorare. Pretĭulŭ dar va sui cu atâtea partĭ mai multŭ. Aceasta proporțiune cresce, populațiunea sè màresce, și cu ea trebuința de a stórce câtŭ sè póte din pământŭ. Ajungândŭ culmea indulgenței, pământulŭ de la unŭ gradŭ încolo, refusà încercarea de a mai màri producțiunea lui, și o parte din populațiune 'șĭ caută alte occupațiunĭ. În aceasta epocà începe desvoltarea naturalà a industriei manufacturale și fabricante. Prețiurile nutrimentelorŭ au suitŭ la culmea cuantitățĭei ce póte da populatiunea. Aceastà stare cere remediu, amenințîndŭ la din contrà cu perire. Populația sè silesce a produce manufacture și fabricate, ca sè le espórte pentru producte crude mai cu sémà d'ale nutretĭului. Pretĭulŭ acestora e mare pe lângà a industriei manufacturale; și pentru ca sè fià supportabilŭ, trebe sè întrevinà, activitatea unuia commercĭu viu.

Étà fasele desvoltărei economice cu progresulŭ pretĭului alimentelorŭ.

A.

Cercetândŭ singuraticele obțecte a producțiunei crude, trebe mai 'nainte sè ne închipuimŭ o țérà ca a nóstrà—în starea primitivà a economiei sociale și în

jurulŭ altorŭ ţèrĭ mai înaintate, şi vomŭ afla următórele fenomene a urcărei pretĭului lorŭ:

a). Între tóte *productele crude*, sè màresce mai àntiu pretĭulŭ acelora, carii fiindŭ mai puţinŭ voluminóse, *sunt mai* transportabile, au o valóre intrinsecà *mai mare* în proportia volumului lorŭ şi sè potŭ pàstra mai îndelungatŭ pentru a'sĭ càuta o vêndĭare mai cu câstigŭ. Acestŭ-felĭu de articolĭ sunt lânà, peĭĭ, sèu, unturà, miere, cérà, pene (de sburàtóre), perĭ de animale, córne, dinţi, şi alte *apertinentie de ale animalelorŭ*. Carnea lorŭ fiindŭ mai puţinŭ transportabilà, economiĭ de vite nu sè silescŭ a îngràsĭa, ci a cresce câtŭ sè póte de multe, dar macre, fiind-cà nutrimentulŭ bunŭ influintĭadĭà mai multŭ asupra càrnei de câtŭ a pelei. În Irlanda în 1673 consta adesea pelea şi sèulŭ unui bou, mai atâtŭ câtŭ consta pe la sate totŭ boulŭ.[1] În Engliterra consta în a. 1348 unŭ boŭ 4 şilingĭ; pelea lui 1; o pàreche de càltĭunĭ (cisme, încàltĭàminte) 3 ½ şilingĭ. Russia carea ca şi noi sè aflà astàdĭ în starea ce o presupuseràmŭ mai 'nainte; cele mai considerabile esporturĭ le face în acestĭ articolĭ, esportàndŭ în a. 1842—1847 sèu, - de 72,636,000 ruble; perĭ de porcŭ 10,811,735 r. lânà „ 36,159,450 „ pei crude de 7,387,000 r. perĭ de cal de 1,852,000 „ vite „ 6,853,000 r. ér carne numai de 370,360 de ruble[2]. Sèulŭ este de 10 orĭ mai scumpŭ în Russia de câtŭ acelasĭ volumŭ de grâu. În Sacsonia, ca în o ţérà în carea înfloresce agricultura pe lângà industrià, este abĭa numai de 4 orĭ mai scumpŭ.

[1] *Temple* Works III. p. 13.

[2] *P. Storch.* Der Bauerstand Ruslands pag. 280 etc.

Din *pescĭ* sè pretĭuescŭ mai întâiu icre, untŭ de pesce, osŭ de pesce etc. Russia esportà în a 1793 untŭ de pesce de 452,000 ruble; icre de 188,000 ruble; ér pesce numai de 10,000 ruble.[1] De atuncĭ pân' acum s'a schimbatŭ; și astădĭ esportà 64 procente de untŭ de pesce; 27 procente % icre, și numai 7% pescĭ întregĭ.[2] Pescarĭĭ de la Astracan și acum lépàdà carnea pescilorŭ, și ei pescuescŭ numai pentru a estrage acestĭ articolĭ. Negutĭàtoria cu pescĭ seratĭ este și pentru aceia mai commodà, pentru cà nu numai cà sè pàstrédà mai bine, dar fiindŭ cà 'i pescuescŭ pe cale, și 'i și gàtescŭ în càlàtorià.

Din *vegetale*, mai cu sémà, rèșinà, càtranà (goudron, ital. pice. theer nemtĭesce) potasĭà, lemne de lucru, cherestele etc. Totŭ Russia și America este ce espórtà mai multà potasĭà, fiindŭ-cà au mulțime de pàdurĭ nefolositóre.[3]

Asemenea *mineralele* iute devinŭ objectŭ a esportației cu pretĭu bunŭ, și în ordinea nobilitàtĭei lorŭ. Dar aurulŭ și argintulŭ arare trece de a dreptulŭ prin mânile commertĭanțilorŭ particularĭ, înainte de a sè preface în monetà. Escepțiune sè face în articolĭĭ de ornamente și in privintĭa metallelorŭ din nouele continente. — Pretĭurile mineralelorŭ esportate din Engliterra a scàdutŭ de la 1693 — pànà la anulŭ 1826 și de-aci, pànà la a. 1831 in urmàtórea proporțiune

	in anulŭ 1696	a. 1826	a. 1831
Otĭelulŭ și ferulŭ	100	83	56

[1] *Storch* Russland vol II. pag. 184.

[2] *Steinhaus.* Russlands industrielle und commerzielle Verhältnisse pag. 102, et 368.

[3] Pentru a face unŭ càntarĭŭ de potasĭà, sè ardŭ 480 càntare de lemne. *Pfeil* Grundsätze der Forstwirthschaft in Bezug auf Nat. Oecon. I. p. 128.

Cărbunii de pétră 100 . . . . . 47 45

Ferulŭ din Scoția din a. 1835—1850 pe jumătate, cărbunii de pétră în London cu a trèa parte. (Porter).

b) *Pretiulŭ grânelorŭ* este mai constantŭ, pentru că, pănă cându sunt în abondantiă, e semnŭ că populațiunea e puținà și producția lorŭ e mai mărginită; ér cându numerulŭ consumențilorŭ a crescutŭ, lucrulŭ încà sè eftinesce, mijlócele de communicațià s'au înlesnitŭ, capitalele s'au mai înmulțitŭ, și aceste ajutóre contrabalantià trebuințele cu putintia de a sè ajutura prin înmulțirea producțiunei, séu neajungându nicĭ acestŭ modŭ — prin inportația în schimbŭ cu productele indigene. Mărimea populațiunei active, nu face mare deosebire în pretiulŭ grânelorŭ; presupunându însè că sunt *activi*, și natura nu le este atâtŭ de maștehà ca a Irlandilorŭ (coelum sed non animum mutantes). Deosebitele provinții a le Prussiei au o populațiune relativà — la pământŭ și cualitatea lui — fórte differità, și cu tóte aceste pretiulŭ unei mèsurĭ de sècarà, de la anulŭ 1816—37 a remasŭ în urmàtoriĭ terminĭ:

	Pretiu în Silbergroschen	*suflete pe milŭ* □
Prussia	$32^{2}/_{32}$	1827.
Posen	$34^{3}/_{34}$	2180.
Brandenb. Pomeran. . .	$38^{4}/_{38}$	2093.
Sacsonia prussianà . .	$40^{3}/_{40}$	3396.
Silesia	38	3612.
Vestfalia	47. 7	3600.
Prussia renanà	49. 4	5078.

va sè dicà: preste totŭ venindŭ pe milŭ □ o populațiune de 2776 suflete, mâncau pânea cam cu 40 Silbergroschen. — (*Rau* I § 183). Din tablourĭ comparative a pretiurilorŭ grâului, sècarei, ordiului și ovèsu-

lui în mai multe capitale, și din mai multĭ secolĭ (vedĭ ibidem), apare că: de la anulŭ 1500 în fie-care secolŭ sè urcă pretĭulŭ grâului cu 10%; a ordĭului suisè până la începutulŭ secolului trecutŭ câte cu 3%, — de atunci încóci scàdu cu câte 4% (de sigurŭ din causa generalisârei pânei de grâu); și ovèsulŭ cu 2½ procente. În grâne mai multŭ de câtŭ în alte producte, economia țerilorŭ trece prin 3 fase: esportațiune, ecuilibriu, și inportațiune.

c) În pasŭ egalŭ cu desvoltarea culturei grânelorŭ, sè pretĭuescŭ *animalele domestice;* și înainte de tóte prin zona nóstră boiĭ, carĭi supportà mai multà muncà. Vacile însè ca producàtóre de lapte, sunt mai puținŭ estimate până la gradulŭ unei inportațiĭ dese, cândŭ apoi pretĭulŭ lorŭ urcà mai repede de câtŭ a boilorŭ. Causa e evidentà; fiindŭ laptele unŭ productŭ ce nu sè póte pàstra mai îndelungŭ, și rèu transportabilŭ cum e, are trebuințià de o consumțiune repede, și aceasta e numai în locurĭ cu populația mai dèsa. Pentru aceia vedemŭ cà o vacà làptósà, e unŭ isvorŭ mare de câstigŭ în orasie marĭ, dar la țérà e numai unŭ ajutoriŭ suplementariŭ. În Englitera consta o vacà pe la anulŭ 1000 d. Christŭ numai 2 oi,[1] — astàdĭ constà prin prejurulŭ Londrei câtŭ 23 oi. În Sacsonia cea desŭ populatà, pretĭulŭ laptelui câstigatŭ de la vacĭ sue la 10 millióne talerĭ, carnea lorŭ numai la 2 millióne, și pretĭulŭ lucrului lorŭ (trasulŭ) la 3 millióne talerĭ pe anŭ. (Engel). Adeveratŭ cà din lapte sè póte gàti *untŭ*, *brândià* și *casiu* ce sunt mai transportabile, dar cestŭ din urmà articolŭ, carele e celŭ mai inportantŭ productŭ din

[1] *Anderson* Origin of commerce a. 979.

lapte, presupune o rutină în gătirea lui și o anticipare de capitaluri pe têmpu mai îndelungatu. Casiurile cele mai faimóse în comerciulu de astădi sunt din Hollanda, Limburg, Helvetia, Gloucester, Chester, și Ayrshire (în Englitera).

Sburătórele domestice sunt mai fără pretiu unde producțiunea alimentelorŭ e abondantă; căci din rèmășitiele séu lepădăturile producțiunei și consumțiunei nutrindu-sè, nu constau mai nici unu sacrificiu;— dar în mèsură ce aceste sè împuținédă, cresce și pretiulu lorŭ. Cu tóte aceste, în țerĭ necultivate séu nepopulate este grea pădirea lorŭ. *Kennedy* affirmă că în Texas (America) 10 gàinĭ constau mai multu de câtu 10 boi. Înmulțirea și grijirea lorŭ sè rentédă în locurĭ pe unde sunt multĭ consummentĭ avutĭ, càrora delicata lorŭ carne nu numai din causa gustului dar și a dieteticei le convine mai bine. Sè esplică manina îngrijire de sporirea porumbilorŭ în Cambridge Huntingdon etc. (*M'Culloch* Statist. Account I. p. 189). Ouà s'au inportatu în Engliterra în a. 1850. la 105 $^3/_4$ millióne, mai cu séma din littoralulu Frantiei. (*M. Chevalier* Cours I. p. 113). În a. 1857 s'au consumatu în Parisu la 138 millióne; adecà la 115 oua pe unu parisianu. (Notes statistiques). Si în acestu ramu a producției se vede cà ce e mai puținu voluminosu mai degrabŭ 'sĭ aflà pretiulu.

Porcii sunt eftinĭ pânà cându pàdurile primitive nu s'au înpuținatu, séu cându ferberea de vinarsu s'a màritu, și sè aflà o classà de mijlocŭ numerósà carea ei nutrésce cu lepàdàturile producțiunei și consumțiunei suale. În aceste circumstanțiĭ economice sè face esportulu lorŭ în țerĭ mai cu séma septemtrionale

(nordice), càcĭ pentru locuitorii climelorŭ mai calde, carnea lorŭ este prea grea de mistuitŭ. De aci sè esplicà cà tóte religiunile a càrorŭ origine s'a escatŭ în clime càlduróse, în mai mare séu mai micà mèsurà oprescŭ mâncarea carnei de porcŭ. Dacà China și o parte a Asiei tropice facŭ escepțiune, causa e mulțimea populațiunei relative la mărimea pământului și a împrejurărei cà porcii consummà o multime de objecte cu carii alte animale nu sè nutrescŭ. Apoi carnea de porcŭ fiindŭ sățiósà și nutritóre în gradŭ mai mare; unde numèrulŭ classei de mijlocŭ (carea occupatà cu nțcru ce pretinde putere) e mare,-acolo sè cautà mai multŭ. Și în Europa pànà cândŭ classa ce sè numesce astàdĭ aristocratà, sè occupa cu strapatîele purtărțe armelorŭ, cea mai càutatà carne era de porcŭ. În a. 1345 sè calcula pentru 30 curtenĭ a Dauphinéilorŭ pe anŭ câte 30 porcĭ sèratĭ, si câte 52 porcĭ próspetĭ [1]. Astàdĭ Parisulŭ cu o populatià de 1 $^1/_5$ millionŭ, de abea consummà la 40 miĭ de porcĭ. În Engliterra pàdurile sè estimau (pretĭuiau) pe têmpulŭ lui Vilhelm I, dupà multimea porcilorŭ ce puteau nutri [2]; astàdĭ porcii și miei cei grasĭ nu sè trecŭ atâtîa în Londra ca în districtele fabricante [3]. Cu unŭ cuvêntŭ, cea mai mare trecere de porcĭ în presentŭ e în pàrțile unde afarà de cà nu essistà înprejurările sus-aràtate ce favorescŭ înmulțirea porcilorŭ, sè aflà o classà numerósà de lucràtorĭ prin orasîe.

Sè probàmŭ teoremele ce le espuseràmŭ pe starea esportului Moldo-Romàniei.

---

[1] *Roquefort* Histoire de la vie privée des Français I. p. 310 etc. [2] *Sinclair* Code of agriculture p. 543. [3] *Lauderdale* Inquiry p. 322 etc.

Esportulŭ Moldaviei

de categoria arătată sub a).

	leĭ		leĭ
Lână	750,000	alte mănunțișurĭ	1,572,272
Peiĭ	1,121,222	perĭ de mascurĭ	106,509
Sèu	?	minerale (sare)	2,200,902
Cervișŭ	?	untură de mascurĭ	46,000
untură de mascurĭ	46,000	păcură	143,450
Miere	100,170	sèmêntiă	289,993
Céră	?	bàcălii	494,796
Córne	?	potasĭa	58,111
Dintĭ	?		

Summa categoriei sub a) 6,930,305 leĭ.

Categoria b.

Grâu „ „	12,063,866 leĭ	pàpușoiŭ	15,600,835 leĭ
Sècară „ „	4,192,116 „	vinŭ	380,700 „
Ordĭu, ovèsŭ	126,884 „		

Summa (ad b) 32,364,401 leĭ

Categoria c.

Boi „ „	10,680,205 leĭ	Suma (ad c) 11,814,029 leĭ
Cai „ „	412,000 „	
Iepe „ „	50,400 „	
Vacĭ „ „	54,530 „	
Oi „ „	416,414 „	
Porcĭ „ „	200,480 „	
Sburătóre „	?	

Categoria d.

Cherestele 505,000) Summa (ad d) 505,000 leĭ

Summa summelorŭ 51,613,735 leĭ

Aceste date fiindŭ constellate pe baza cifrelorŭ statisticei Moldoviei de D. *N. Sutĭu*, din causa lipsei totale de alte isvóre mai omni-

làturale și mai recente, ne aratà totusĭ o icónà aprocsimativà despre feliurile productelorŭ nóstre, ce'sĭ aflà pretĭulŭ în stràinàtate. Mai recente sunt datele ce privescŭ la *Esportulŭ Românieĭ (în a. 1856).*

de categoria sub α).

Piei	„ „	1,370,502 leĭ	
Blànàrià	„	109,159 „	
Unturĭ	„ „	4,803,568 „	
Sèmèntĭà	„	485,385 „	
Pescàrĭĭ	„	344,788 „	Summa la a) 19,525,659 leĭ
Bàcànĭĭ	„	2,165,250 „	
Màtasà	„	45,228 „	
Mànunțișurĭ		839,681 „	
Sare	„	3,712,500 „	
Lânà	„	6,049,598 „	

Categoria b.

Póme „ „ „	671,842 „)	
Grâne (de tot fel)	81,060,486 „)	Summa 82,548,732 leĭ
Vinurĭ și alte beut.	816,404 „)	

Categoria c.

Vite (de tot fel.)	29,128,959 „)	
Vite de oeritŭ	1,241,144 „)	Summa 30,370,103 leĭ

Categoria d.

Cherestele „	278,313 leĭ)	
Vase de lemn dóge	145,374 „)	Summa 423,687 leĭ

Summa summelorŭ 131,868,181 leĭ.

Aceste cifre comparate pe lângà cifra manufacturei Românieĭ, carea în a. 1856 de abea a esportatŭ de 805,275 leĭ, sunt destule— pentru a caracterisa după cele dișe, viațĭa nóstrà economicà, în ceia ce privesce producțiunea eĭ.

B.

Alŭ doilea stadiŭ a desvoltărei economice este celŭ *industrialŭ*.

Productele industriei sunt mai eftine din ce sè desvoltă mai multŭ economia socială. — În industriă nu preponderédiă pământulŭ și clima, asupra cărora omulŭ de la unŭ gradŭ încolo nu mai póte avea influintiă, — ci lucrulŭ și capitalulŭ, adecă două elemente pe cariĭ omulŭ le póte perfecționa și înmulți după plăcere. Câtŭ de miraculóse sunt resultatele împărțirei lucrului, și a conbinațiilorŭ capitalelorŭ, vomŭ vedea la loculŭ lorŭ. Aicĭ voimŭ a constata asserțiunea despre înmărirea eftinătătiei cu propășirea culturei economice. Sè ne servéscă de essemplu istoria pretiului industriei Englese, carea astădĭ este primă în Europa. În anulŭ 1172 consta în Engliterra unŭ bou 2 șillingĭ; unŭ cotŭ de pănură verde $2^5/_6$ șillingĭ; de pănură roșiă $5\,^1/_2$ șillingĭ. În unele staturĭ mai primitive a le Americei apusene, pentru măcinarea unei chile de bucate dă o chilă morariului. Aceste sunt semne d'ale mancei culturĭ industriale.

Mai încolo, din ce sè perfecționédiă lucrulŭ mai multŭ, de aceia sunt mai eftine productele mai fine în proporțiă cu cele mai commune (de rîndŭ). În Italia unde mai de têmpuriu s'a desvoltatŭ industria, de la a. 1260—1400 constau differitele cualitătĭ de pândie de la 7 lire până la 70 de lire (mai finâ). Astădĭ de și sè producŭ pândie mai fine de câtŭ atuncĭ, de la pândia cea mai commună până la cea mai finâ nu este mai mare deosebire în pretiu de câtŭ 1 până la 4. Adesea vedemŭ că fabricatele cele commune 'sĭ conservă lungŭ têmpŭ pretiulŭ, pe cândŭ cele mai fine scadŭ.

Escepțiune de la această regulă este în casurĭ cându în manufacture și fabricate nu preponderédiă lucrulŭ, ci materia crudă, căcĭ atuncĭ productulŭ din ce e mai desvoltată cultura economică din aceia e mai scumpŭ; s. e. cherestelele sunt mai eftine în locurĭ pàduróse de câtŭ în cetățĭ industriale. Industria de altraminte încà totŭ presupune concursulŭ pàmêntului, care ei dà locŭ spre zidirea stabilimentului și spre producerea materialului crudŭ ce are sè prelucredïe. Dar și mai nedependente de concursulŭ pàmêntului este alu trielea stadiu economicŭ:

C.

Commerciulŭ — ce sè face mai numai prin concursulŭ lucrului și a capitalului. Pretĭurile tuturorŭ productelorŭ și mai multŭ scadŭ întrevenindŭ elŭ. Tóte stadiele economice pretindŭ sigurantĭa averei, o concurentĭà rațiunalà, și mijlóce de communicațiunĭ, căcĭ aceste sunt triumfulŭ pàcei; dar între tóte mai cu sémà commercĭulŭ *solicitédà* aceste condițiunĭ pentru cà sè pótà essercea o influintĭà binefàcàtóre asupra formàrei pretĭurilorŭ. Din causa lipsei lorŭ, sè urcasè câstigulŭ legitimŭ a negutĭàtorilorŭ pe têmpulŭ lui Carolŭ mare (a. 896) la 100-200 procente[1] Pe têmpulŭ Romanilorŭ constau productele din Asia pe de 100 orĭ mai multŭ ca în locŭ.[2] Și astàdĭ caravanele de la Maroco ducŭ în Sudan marfà de 1 millionŭ *piastriĭ*, și aducŭ pe ele de 10 millióne banĭ și marfe.[3] din causa nesigurantĭei și a lipsei mijlócelorŭ de communicațià.

Amŭ vèdutŭ formarea pretĭurilorŭ mijlócelorŭ de

[1] Capitularia Caroli Magni cap. 34.

[2] *Plinius* Hist. IV. 26,

[3] *K. Ritter* Erdkunde Tom. VII. pag. 244.

nutrire (alimente); sè urmărimŭ înprejurările ce înrîurédà asupra *formărei pretiului metallelorŭ nobile*. În tempurile mai vechĭ sè obicĭnuia a aduna prin viisteriile statului, prin temple (bisericĭ), prin mănăstirĭ și alte locurĭ publice, o cuantitate mare de metalle nobile. Subtrăgându-sè astfeliu circulația lorŭ, pretiulŭ le era fórte mare. Adesea sè întempla ca în urma unui resboiu séu depràdărĭ, sè desfundau aceste reservàriĭ, și inundau lumea cu metalle. Pretiulŭ acestora trebuia dar sè scadă, adeca a mărfurilorŭ sè sè mărésca, pentru că precum arătaràmŭ (la banĭ), metallele nobile servindŭ de mèsura valórei bunurilorŭ, cu cătŭ sè măresce mulțimea lorŭ, cu atâta trebe sè dàmŭ mai multŭ din ele spre rescumpărarea altorŭ bunurĭ; căcĭ pretiulŭ nu este altă decâtŭ înpărțirea (divisiunea) cuantitătiei banilorŭ cu summa cuantitătiei bunurilorŭ. În tempulŭ lui Solon consta unŭ boŭ 5 drachme; la a. 710 înainte de Chr. 51 drach. și preste 150 anĭ, 77 ¼ drachme. Adesea sè întemplă că în acelașĭ diecenniu se urcau pretiurile bunurilorŭ câte 4–8 ori câtŭ mai 'nainte, și aceasta numai din causa arătatei inundărĭ a metallelorŭ ce au fostŭ subtrase circulațiunei. Aceasta revoluțiune a pretiurilorŭ astădĭ nu sè mai póte face așĭa repede, din causă că commerciulŭ presentului este estinsŭ pe tótă suprafața pământului, nu ca în anticuitate; ar trebui sè inundedie dar tóte țerile deodată, ca sè facă unŭ asemenea effectŭ, ceia ce nu sè póte.

În tempulŭ înflorirei Romanilorŭ sè vede că pe câtŭ sè estindea imperiulŭ lorŭ pe atâta mai multŭ generalisându-sè commerciulŭ și circulațiunea, continua esploatare a minelorŭ și thesaurele cele marĭ a despoțilorŭ asiaticĭ venindŭ în cursŭ, numai cu încetulŭ sè

sêntîa scàderea séu urcarea — adecà revoluțiile pretîului metallelorŭ. Dar în evulŭ de mijlocŭ, anarchia produsà de migrațiunea popórelorŭ, sugrumasè esploatarea minelorŭ și circulațiunea, și nimicirà commercîulŭ. Numai cu încetulŭ sè puteau restaura statele de aceste revoluții commerciale. Cuantitatea metallelorŭ scàdîu, și Anglia carea în têmpurile mai nouà bate câte 5 millióne de pundî sterlingî pe anŭ, de la a. 1600-pànà 1830 bàtea numai câte 800 mîi pundî sterl; ér de la 1270—1500 numai câte 6800 pundî sterlingŭ. În aceste circumstàrî sè póte imagina raritatea metallelorŭ, prin urmare scumpetea lorŭ.

În succesiva inundare a metallorŭ nobile din America și alte pàrtî, în a càrora urmare precum vèdurămŭ în istoria metallelorŭ, pretîulŭ lorŭ a scàdutŭ pe de 5—6 orî atâtŭ ca mai 'nainte,— s'a întêmplatŭ adesea *revolutîi de pretîu*, adeca o repede schimbare violentà. Causele sunt differite afarà de inundarea metallelorŭ adunate ca mai de multŭ într'unŭ locŭ. Resboiu, nesigurantîà, și prea marea circulațiune a surrogatelorŭ de banî, p. e. banîi de chârtià, potŭ produce asemenea effecte. În têmpulŭ resculârei Magiare am vèdutŭ cumpàrându o pàrechià de încàltîàminte commune, cu câte 300—360 sfantî (douàdeceri)-vedî bine cà în banî de chârtià.

Însè dacà banîi sunt de *metalle nobile*, séu dacà a chârtiilorŭ de banî fundațiune este sigurà, pretîulŭ banilorŭ și a metallelorŭ nu póte scàdea îndelungŭ, nicî în casulŭ dacà esploatarea metallelorŭ nobile, mare cum este acum, ar continua mai îndelungŭ; càcî nu numai cà ele sè înprâstià prin tóte pàrtile lumei, dar preste totŭ locŭlŭ au sè suplinéscà multe neajunse: a-

poi înmulțirea producțiunei altorŭ bunurĭ propășesce cu repediune admirabilà, și cu ea trebe sè țênà pasŭ mulțimea mijlócelorŭ de schimbŭ, séu a mèsurei valórei. Singurulŭ casŭ cândŭ s'ar putea înpuțina pretĭulŭ lorŭ este: dacà incidențiĭ sociale — precum resbellŭ și nesigurantĭà generalà — ar înpedeca pe têmpŭ mai îndelungŭ producerea bunurilorŭ. Dar și atuncĭ s'ar conserva îndelungŭ pretĭulŭ lorŭ, pentru cà în casŭ de asemenea incidențiĭ, și banĭĭ de metallŭ sè ascundŭ de circulațiune. Asemenea întêmplărĭ din ce sunt mai amenințătóre, cu atâtŭ mai multŭ și producțiunea bunurilorŭ stagnédià, și în aceiașĭ proporțià metallele disparŭ din cursŭ. Va sè dicà: proporțiunea între bunurĭ și mèsura valórei sè mânțêne.

Presupunândŭ dar cà producțiunea metallelorŭ nobile va continua a sè màri în proporțiunea ce o constatarâmŭ de la aflarea minelorŭ americane și australiene, ea va înmulți nemijlocitŭ averea socială numaĭ întratâtŭ cà, objectele de lucsŭ lucrate din metalle nobile sè vorŭ putea màri și mai multŭ; dar și acestŭ câstigŭ sè contrabalantià prin trebuintĭa de a avea o cuantitate mai mare de aurŭ și argintŭ în circulațiune; prin urmare din ce sè màresce cuantitatea circulàtóre a acestorŭ metalle, de aceia perde lucsulŭ din affecțiunea ce o producea odiniórà raritatea cualitățilorŭ lui. Câtŭ de rarŭ era p. e. în evulŭ mediu unŭ lanțiu de aurŭ! Omulŭ ce avea unŭ asemenea thesaurŭ, fàrà de a fi nàscutŭ din classa privilegiatà, nu lŭ putea purta fàrà de a fi suspitionatŭ cà l'a furatŭ. Acum s'a generalisatŭ nu numaĭ în classa commercianțilorŭ, dar nicĭ vagabunzĭĭ de meserià, nu sè potŭ dispensa, fàrà témà de a'sĭ perde reputațiunea.

Însè are înmulțirea și prin urmare scàderea prețiului — metallelorŭ o *influințiă* mare *în repàrțirea averei sociale*. Cei ce au datoriĭ de mai multe decĭeaniĭ, plàtindu-o acum, séu în viitoriulŭ mai abondantŭ în banĭ, plàtescŭ mai puținŭ, — pentru cà summa ce mai 'nainte era considerabilà, pe ḍi ce merge este mai realisabilà. Procentele capitalelorŭ scadŭ, publiculŭ cumpàràtoriŭ sè màresce din ce sè generalisédĭà mai tare aurŭ și argintulŭ, și pe de altà parte sè ràdicà prețiulŭ altorŭ producte. De-aci provine cà o casà care mai 'nainte cu 40—50 de anĭ consta 700 galbenĭ, astàḍĭ constà la 2000 galbenĭ, șĭ totusĭ mai multe sè cumpàrà, și sè ḍidescŭ acum, de câtŭ în acele têmpurĭ de uniĭ làudate.

Pe de altà parte, cei ce au înprumutatŭ capitale și le întrebuințiadĭà spre producțiune, 'sĭ vêndŭ productele lorŭ pe prețiulŭ màritŭ de astàḍĭ și care sè màresce mereu, de și sè folosescŭ de unŭ capitalŭ a càruia interesse sè devalorédĭà neîncetatŭ. Urmédĭà dar' cà perdŭ cei ce tràiescŭ numai din capitale înprumutate și însusĭ nu producŭ nimica; perdŭ proprietariĭ cei ce sĭ-au vêndutŭ realitățile productive, pentru ca sè 'sĭ pótà ocroti mai usĭorŭ averea constàtàtóre în banĭ; perde cu unŭ cuvêntŭ totŭ ce e neproductivŭ,— càcĭ producerea fiindŭ destinațiunea omului, ḍiace unŭ blàstàmŭ în ordinea vietĭei, asupra celorŭ ce o despretĭuescŭ.

Nu putemŭ aicĭ ignora cà cu acestŭ adeverŭ stà în legàturà perderea unorŭ persóne și classe physice și morale, ce nu meritè acéstà perspectivà. Este cunoscutŭ cà lefile officialilorŭ statului, mai cu séma acelorŭ mai micĭ — sunt ficsate la noi ca în cele mai multe

staturi, prin legile fundamentale a țèrei. Suma de numerarii ce era destulà spre a remunera servitiele respective, înainte cu ver 25 ani, astàdi nu mai are aceia valóre. De aceia guvernele sunt necessitate a recurge la ajutóre, adesea într'unu modu ce sancționédià demoralisarea. Ficsarea perpetuà a lefilorù este unu actù lipsitù de considerari economico-sociale. Neavêndù — precum vèduràmù — o mèsurà constantà a pretiului, necuvenintia ce urmédià, s'ar putea delàtura prin o conbinare pe fie-care 10—15 ani a pretiului lucrului de di, a bucatelorù, a materiei mai nedispensabile spre învestmintare, și a pretiului currentù de bani. Constatàndù dar resultatulù acestei conbinari ca unitate a valórei; legislațiunea sè decretedie: câte unitàti de aceste sè cuvinù spre a remunera o di de deosebitele categorii a servitielorù publice? — Asemenea mai bine este assiguratù institutulù ce e dotatù nu numai în bani, dar celù putinù pe jumàtate în realitàti productive. Totù din acésta greșélà provine continuulù neajunsù a vistieriilorù statului, a càrora venitù nu e basatù pe procentele veniturilorù societàtiei. Senatù, Camere - și Parlamentele potù avea responsabilitate în privintia încuviintiarei neajunsului, însè și membrii lorù adesea ca totì ómenii, nu potù fi tot-déuna liberi de impressiuni seducàtóre.

Decì dacà pretiulù metallelorù scade din di în di; este evidentù, cà acele societàti carii priimescù metallele din a doua séu a treia mânà, le primescù cu unù scàdiàmêntù cu atâtù mai mare, cu câtù sunt mai depàrtate de isvorulù lorù. Acestù fenomenù sémànà multù cu fluctuațiunea apei. Pe ceii mai depàrtati de causa talazurilorù ei ajunge mai târdiu, și în mai micà mè-

sură. Afară de Russia tóte staturile Europene 'sĭ aducŭ neajunsulŭ de metalle din America. Până străbatŭ până la noi, la isvorulŭ lorŭ nu mai au acelasĭ pretĭu. Noi primimŭ dar metalle devalorate în cât-va, în valórea ce aveau mai 'nainte cu ver o 20—25 anĭ.

Cu atâta suntemŭ dar și în astă privințiă mai îndĕrètulŭ adeverateĭ valorĭ a averei, — ba suntemŭ îndĕretrulŭ tuturorŭ, dacă nu avemŭ de a face și noi cu societătĭ carii sè primèscă de la noi, și sè sè descarce la ei devalórea successivă a metallorŭ. Și din acestŭ punctŭ de vedere suferimŭ ca Tantalŭ— în mijloculŭ abondantĭei ce ne ar putea da esploaterea minelorŭ nóstre.

Pretĭulŭ aurului în comparațiă cu a argintului în fine depinde de la pretĭulŭ constului producțiunei lorŭ mai multŭ de câtŭ de la proporțiunea cuantitătĭei unuia cu a altuia. În anticuitate varia differințiă *pretĭului* aurului pe lângă a argintului ca 10: 1 până 17: 1 în têmpŭ de crise. Asemenea în evulŭ mediu. — În presentŭ aurulŭ e mai de 16 orĭ mai scumpŭ de câtŭ argintulŭ. Deosebirea între variațiunile de acum și mai de demultŭ e, că de cândŭ s'a generalisatŭ legăturile commerciale între țerĭ, nu mai essistă în fiecare statŭ o proporțiune multŭ differită, ca mai 'nainte. În a. 1641, sta proporțiunea 12.5 la 1. în Germania; 13. 5: 1 în Frantĭa; 14.5: 1 în Spania. De là anulŭ 1816—1837 varia întrè 15.79: 1 și 15.=63: 1 vergile de metalle în Hamburgŭ; în acelasĭ têmpŭ varia între 15.89: 1 și 14.97: 1 în Londra.

Fiindŭ-că aurulŭ este mai durabilŭ, mai transportabilŭ și mai puținŭ voluminosŭ, în societătĭ cu o economiă mai desvoltată, sè caută mai multŭ de câtŭ ar-

gintulŭ. Ar urma dar ca pretiulŭ lui sè sè urce pe lângà a argintului. Dar 'sĭ are și acesta publiculŭ séu. Commerciulŭ mai mànuntŭ nu primesce asĭa de bucurosŭ moneta mare (aurŭ) ca cea de argintŭ, fiind-cà nu sè póte servi cu ea în trebuintĭele mai mànuntĭele. Alŭ doilea criteriu ce conservà pretĭulŭ argintului e, cà producerea lui constà mai multŭ lucru și capitalŭ, de câtŭ a aurului, carele mare parte e productŭ naturalŭ curatŭ. Într'aceia sunt casurĭ unde aurulŭ pentru cualitățile lui este și mai apretĭuitŭ. În Frantĭa sè urcasè a fi cu 7 procente în anulŭ 1848; în Austria în a. 1851 cu 28 procente mai multŭ de câtŭ argintulŭ, din causa nesigurantĭei politice.

Din istoria pretĭurilorŭ astfeliŭ constellate sè vede:

1. Cà bunurile ce le produce natura sunt cu atâtŭ mai pretĭuite, cu câtŭ cresce populațiunea și sè desvoltédià economia socială; érà bunurile produse mai cu sémà prin lucru și capitalŭ, devinŭ din contra cu atâtŭ mai eftine; fiind-cà lucrulŭ și capitalulŭ sunt capabile de o desvoltare nefinità, dar natura de la unŭ punctŭ în colo, nu sè mai póte fortĭa la o producere mai abondantà.

2. Acelŭ poporŭ, care fiindŭ la începutulŭ desvoltărei suale economice, produce cele mai eftine nutrimente, vine în relațiune cu poporulŭ celŭ mai desvoltatŭ în economia socială; càcĭ acesta fiindŭ în stare a-i da pentru productele cele crude, cea mai mare cuantitate și cea mai bunà cualitate de producte manufacturale și fabricate, unulŭ reîntregesce economia celuialaltŭ. Estremitățile economice vinŭ în attingere; producàtorĭi lucsului cautà pe producentĭi necessarii-

lorŭ primitive. De-aci sè esplicà relaţiunea Românieĭ cu industria Englesà, Francà şi Germanà.

3. Din compararea (asemenarea) listeĭ preţiulŭi lucrului de ḍi communŭ, a bucatelorŭ, şi a capitalelorŭ sè póte concheia la gradulŭ séu stadiulŭ cultureĭ economico-sociale a popórelorŭ.

Din premisse resultà urmàtórea:

Teorià a preţiuluĭ.

Precum valórea şi baniĭ, asĭa şi preţiulŭ presupune *putinţa de a schimba*; fiindŭ-cà precum am disŭ: valórea este mèsura utilitaţieĭ bunurilorŭ; baniĭ sunt mèsura valórei; şi preţiulŭ este mèsura banilorŭ cu cariĭ sè potŭ rèscumpàra bunurile prin schimbŭ.

Preţiulŭ dar este aceia mèsurà de banĭ, cu carea sè potŭ câstiga bunurile venale. — *Ficsarea màrimeĭ preţiuluĭ* resultà din înpàrţirea masseĭ bunurilorŭ, cu massa moneteloru. - Instinctualmente o facemŭ aceasta înpàrţire în tóte zilele întrebându-ne: câtŭ de mare este trebuinţa *bunului* ce voimŭ a cumpàra? Dacà este în destulà cuantitate spre a îndestula càutarea luĭ? şi câtà e cuantitatea banilorŭ circulàtorĭ?

Din considerarea acestorŭ triĭ momente, decidemŭ: carea este cuantitatea banilorŭ ce corrèspunde valórei cutàruia bunŭ? Aceasta procedurà e *formarea preţiuluĭ.* Cu câtŭ sè occupà mai multĭ ómenĭ într'o societate cu aceasta divisiune (înpàrţire),— adeca cu câtŭ este mai viu commercĭulŭ — cu atâta este mai constante, mai uniformŭ preţiulŭ. E de mirare cà cu tóte cà noi nu scimŭ câtà e cuantitatea bunului respectivŭ şi a banilorŭ, dar instinctualmente o sênţimŭ chiarŭ prin aceia cà vêndiàtoriulŭ scià câtŭ bunŭ mai are, şi câtŭ sè cautâ; cumpàràtoriulŭ scià ce trebuinţà are; şi amân-

doi sciu cam în ce proporțiă sunt baniĭ. Prin continuă reflecsiune și înpărțire din atâtea pàrtĭ, resultă unŭ aprocsimativŭ, care lŭ consideràmŭ ca certitudine, și càruia ne conformàmŭ.

Precum valórea și baniĭ, asĭa și pretĭulŭ trebe sè lŭ reducemŭ la o certà *mèsurà realà*, càcĭ altraminte e cu neputintĭà de a da pretĭu unei cuantitătĭ nefinite, ideale. Reducându dar cuantitatea ideală la o unitate de mèsurà, s. e. cotŭ, oca, stînjinŭ, etc. și constatându cà: unŭ cotŭ de pànurà constà atâtŭ — ve nimŭ la óreșcare ficsare stabilà a pretĭului bunurilorŭ.

Lista pretĭului bunurilorŭ ast-feliŭ reduse la unitătĭ, sè numesce *pretiulŭ currentŭ*. Însè aceasta stabilire a pretĭuluĭ, e fórte efemerà; càcĭ îndată ce séu massa bunurilorŭ scade și trebuintĭa rèmâne totŭ ca mai 'nainte, séu trebuintĭa sè micsĭorédĭà și bunurile sè înmultĭescŭ, séu una și alta rèmânŭ în aceiasĭ stare dar baniĭ sè sporescŭ séu sè înputinédĭà, pretĭulŭ sè schimbà. Afarà de pretĭulŭ bunurilorŭ, este precum vèdurămŭ unŭ pretĭu a banilorŭ de deosebite speciĭ. Pretĭulŭ unuia felŭ de banĭ fatĭà cu altulŭ sè numesce *cursŭ*.

Celŭ ce este în stare de a înputina massa bunurilorŭ prin cumpàraraa unei cuantitătĭ marĭ, acela póte produce o variare în pretĭurile lorŭ. Operațiunea în acestŭ înțelesŭ, adeca: a înfluintĭa asupra pretĭului bunurilorŭ este *speculà*.

Dacà în Bucurescĭ sè plàtesce ocaua de sacharŭ cu 7 lei, și sè urcà de odatà la 10 lei, și pretĭulŭ banilorŭ pàtimesce ceva schimbare.

Schimbarea ce sè face ast-felĭu într'o țérà, înfluintĭadĭà asupra alteia țerĭ. Adeveratulŭ negutĭàtorĭu

speculantŭ trebe sè consideredĭe proporțiile pretĭulu în deosebitele țerĭ, altraminte elŭ e simplu vêndĭătorĭu. Pentru aceia raporturile companiilorŭ negutĭătóre ce sè trămitŭ din tóte părțile lumei tipărite în buletinurĭ commerciale, sunt basele cele mai sigure a speculațiunei.

Cu câtŭ e mai mare differentĭa pretĭurilorŭ, cu atâtŭ e mai durabilà,-pentru cà causele ei sunt estinse în mai multe țerĭ; ér din contra, cu câtŭ differentĭa e mai micà, cu atâtŭ ține mai puținŭ,-pentru cà causa ei e numai locală și momentanà. Urmédĭà cà: din ce miscarea commercială și economică e mai generală, mai estinsà, de aceia e mai regulatŭ și mai constantŭ pretĭulŭ bunurilorŭ. Dar miscarea commercială și economică încà depinde de la gradulŭ trebuintĭei. De aci érăsĭ urmédĭà cà: acele bunurĭ vorŭ avea unŭ pretĭu mai sigurŭ, carĭi corrèspundŭ ceolrŭ mai generale trebuintĭe; și cà: din ce e mai estinsŭ mai universalŭ și mai regulatŭ commercĭulŭ, cu atâtŭ mai bine sè conservà ordinea pretĭurilorŭ, (vedĭ ordinea bunurilorŭ și a valórei).

În schimbările pretĭului adesea sè întêmplà ca pretĭulŭ sè urce pe cândŭ valórea scade; și sè sè màréscà valórea bunurilorŭ pe cândŭ pretĭulŭ lorŭ scade. Pretĭurile oscillédĭà la tótà suflarea de ventŭ. Orĭ ce furtună socială le schimbà, dar nu și valórea. Nimicŭ mai usĭorŭ și mai desŭ, de câtŭ variarea pretĭului; dar cu atâtŭ mai rarŭ și mai nedependinte de voia omului, e schimbarea valórei bunurilorŭ.

Secțiunea III.

Averea.

Este summa bunurilorŭ, ce sunt în posessiunea unei persóne fisice séu juridice.

Are privatulŭ averea sua, precum are o communà, o națiune, unŭ statŭ, séu alte corpurĭ (persóne) juridice; de-a-ci distingerea în avere privată, communală, națiunală, a statului s. a.— Celŭ ce are avere, sè presupune cà are și trebuintĭe, fără carĭi averea nefiindŭ unŭ bunŭ, n'are întĭelesŭ. Mèsura trebuintĭelorŭ fatĭà cu cuantitatea averei— cu carea le îndestulàmŭ— decide: dacà starea în care sè aflà averea — e sèràcia, (neajunsŭ) bunà stare, séu opulentĭà?

Este vechiu objectŭ de meditație. *Socrate* dice (Xenoph. Memor. IV cap. 2): averea nu-e de cătŭ proporție între bunurile posessorului și trebuintĭele lui. *Platon* (Leg. V) ca și socialistiĭ modernĭ, affirmà: cà opulentĭa (bogàția) consistà numai în mai multulŭ unuia de cătŭ a altuia. Mercantilistiĭ pretindŭ cà opulentĭa țèrei consistà în averea monetelorŭ [1] Physiocrații credeau cà în abondantĭa comestibilelorŭ (denrées) a cărora avere e atâtŭ de necessarià spre susținerea vietĭei ómenilorŭ.[2] Asĭa *Turgot* (sur la formation et dis-

[1] *Pollexfen* England and East-India inconsistent in their manufactures. *Schröder* Fürstlich. Schatz-und Rentkamer cap. 29. [2] *Vauban* Dîme royale edit. Daire pag. 49.

trib. des richesses § 91) affirmă: că opulenția unuia poporŭ e în venitulŭ curatŭ a pământului, capitalisatŭ după prețiulŭ currinte,— precum și în summa tuturorŭ bunurilorŭ mobile. Industrialiĭ rèstrîngŭ opulenția la posessiunea bunurilorŭ carĭĭ constau lucru [1]

Noi distingemŭ *sèràcià*: dacà cuantitatea averei e atâtŭ de micà, câtŭ de-a-bea acopere necessariele. Starea ce are unŭ isvorŭ permanentŭ spre assigurarea trebuințielorŭ, sè numesce *bunàstare*. Spre a'sĭ putea sàtura passiunile mai artificióse, adeca spre a trài lucsuriosŭ și în affecțiunĭ, trebe *opulentià*.

Distingerea întrè *trebuințe* și *necesarĭĭ* este asemenea essențialà. Necessarĭĭ sunt tóte acele objecte fàrà carĭŭ nu putemŭ fi. Trebuincĭósele sunt mai dispensabile. Celŭ ce nu are destulŭ spre acoperirea trebuincĭóselorŭ (conforme putinției de a desvolta individualitatea sua) este sèracŭ; ér sèràcia ce nu are assigurată nicĭ îndestularea necessarielorŭ suale, este *miserià*.

A esprima în numerĭ, de la care cuantitate de valóre a venitului începŭ deosebitele stàrĭ, este— dacà nu cu neputințà — de sigurŭ fórte greu; pentru cà nu numai deosebirea în locurĭ, dar și nenumeratele împrejurărĭ fisice, sociale, și înțelesuale producŭ o differire mare. Cu tóte aceste *Say* (Traité de la richesse 1. 17) a prescrisŭ opulentiei 60,000; bunàstàrei 6000; și sèràciei 900 francĭ pe anŭ (pentru Parisŭ?). Cuantitatea de avere ce ne ajunge la țérà spre a trài în bunàstare, în orasie marĭ nu ne arŭ ràdica din condiția sèràciei. Multĭ din locuitoriĭ Londrei càlàtorescŭ prin contînente, și de și tràescŭ cu celŭ ma

[1] *Malthus* Definitions pag. 234. *Torrens* Production of wealth Ch. 1.

mare comfortŭ, totusĭ 'i constà mai puținŭ de câtŭ traiulŭ în capitala lorŭ. Cu câtŭ mai greu sè póte constata în numerĭ starea unei societàtĭ mai marĭ, bune-órà a unuia poporŭ. Spre acestŭ scopŭ trebe sè ne mărginimŭ la definiția ei circumscrisà numai.

Ce numimŭ dar bunàstarea unuia poporŭ? Cuprinsulŭ pàmêntului roditoriŭ, a caselorŭ, a mobilelorŭ, a banilorŭ, și a cuantitàtĭei și cualitàtĭei ómenilorŭ. Totŭ ce i-a datŭ natura, ce a produsŭ lucrulŭ, și ce are capitalisatŭ. (Vedĭ mai la vale despre aceste.) Proba acestui adevèrŭ este icóna dacàderei lui, carea procede în ordinea urmàtóre: ântêiŭ emigrédià baniĭ, dup'aceia sè ruinédià casele, în fine sè sèlbàticesce pàmêntulŭ de nelucrare.

Bună-starea este condițiunată de pace și de sigurantĭà; și consistà în a fi liberŭ de lipse, și în gustarea plàcerilorŭ rațiunale.

Deosebirea între averea privată și averea unuia poporŭ, este în multe privintĭe caracteristică. Averea privată presupune, ca bunurile ce o constituà, sè nu fià pre generale, pentru ca sè aibà càutare; averea națiunală privesce numai la îndestularea generală prin bunurile necessarii și trebuincĭóse. Averea privatului sè estimédià dupà valórea venală, fiindŭ-cà ea depinde de la averea altuia individŭ; cea națiunală sè aprețiuesce dupà valórea usuală; fiindŭ — (chiarŭ și în têmpulŭ de acum caracteristicŭ prin intimitatea relațiunilorŭ întrenațiunale) — mai nedependinte de averea altui poporŭ. Sè întielege cà averea aceasta mai nedependinte sè consiste baremĭ în atâtea bunurĭ nemijlocitŭ aplicabile spre acoperirea necessitàțilorŭ și trebuințelorŭ, de carii nu sè póte dispensa spre a sĭ assigura

essistentĭa fisică. Pentru aceia, unŭ poporŭ agricolŭ este mai nedependinte (in privintĭa materială) de altulŭ, de cătŭ unŭ poporŭ ce o parte mare a consumțiunei suale o câștigă prin industrià. Marfa — productulŭ industriei, nu saturà nemijlocitŭ pe unŭ poporŭ, ci numai prin mijlocirea commerciului, carele presupune cumpàràtorĭ, și putintĭa de a schimba cu marfa altui poporŭ agricolŭ. — Fieș-care poporŭ sè silesce a esporta cătŭ sè póte mai multŭ din supraflu-intĭa productelorŭ suale, și a sĭ direge puterile productive asĭa, ca sè aibà din ce sè póte mai puținà necessitate de a importa de la altele. — Anglia p. e. espórtà preste 9 — Frantĭa preste 6, Staturile-unite (americane) preste 10 procente din cuantitatea consumțiunei annuale; din contra totŭ acelesĭ staturĭ importà: Engliterra ceva preste 5, Frantĭa 6 — Stat. Unite ceva preste 9 procente.

În fine, este cu neputintĭà a *calcula* averea unuia poporŭ ca pe a *individelorŭ*, estimându-o după valórea venalà; pentru cà în ceia sè aflà o multĭme de elemente fórte importante, carii precum: rĭurile séu apele naegabile, porturile, càile, tractatele commerciale, și o multĭme de relațiunĭ înaintàtóre de economià, ne fiindŭ objecte a possessiunei individelorŭ, nu potŭ avea valóre venalà. Cu tóte aceste, multĭ a estimatŭ averea popórelorŭ în numerĭ; asĭa *Böckh* (Staatshaushaltung der Athener I. pag. 636) evaluédià averea Athenienilorŭ pe cândŭ erau în flórea lorŭ, la 30—40,000 talente. *Burckhardt* (der Canton Basel I pag. 65) computà tótà averea Baselienilorŭ, internà și de prin alte staturĭ, la 150 millióne francĭ. Foia periodică Athenaeum din 5 Martie 1853 affirmà cà averea na-

țiunală a Britaniei, sue la 8000 millióne pundĭ sterlingŭ; adeca la 200 mii de millióne francĭ. Adeveratŭ cà sunt staturĭ atâtŭ de micĭ, în câtŭ computarea averei poporului lorŭ, nu întêmpinà greutàtĭ spre a afla cuantitatea aprocsimativà; dar la unŭ poporŭ ca alŭ Angliei, din susŭ attinsele cause, este absolutà neputințà. Negreșitŭ cà numeriĭ sunt baza decisiunei despre cuantitatea averei unuia poporŭ, dar ei sunt numai scheletulŭ, ce trebe sè sè întregéscà prin note circumscrise. Aceste *note din carii se póte concheia la bunàstarea unui poporŭ sunt*:

a) Cualitatea și cuantitatea commoditàțilorŭ spre essistentĭa fisicà a classei lucràtóre, carea preste totŭ locŭlŭ este majoritatea. Aceasta sè esprimà prin calculŭ mediŭ a lungimei vietĭei locuitorilorŭ, și mai cu séma prin numerulŭ anualŭ a bàiațilorŭ mortĭ, carii in etatea cea crudà, din lipsa nutretĭului, iute màrescŭ contingentulŭ morțilorŭ. — În aniĭ cei sànàtosĭ 1774—1778 murerau în Frantĭa de la 1 millionŭ, 33,700 de ómenĭ pe anŭ. În anulŭ celŭ mai periculosŭ a secolului presentŭ 1832, au muritŭ 27,900. (Ch. Dupin) — semnŭ cà mijlócele de nutrimentŭ a poporului au mai crescutŭ. Totŭ Ch. Dupin (Forces productives pag. 82) se mirà de cuantitatea cea mare de carne, casĭu, cafea, theà, untŭ, ce sè consumà în Engliterra; de la care concheià la dedarea poporului la traiŭ bunŭ; și cu acelasĭ dreptŭ și la tària lui spre lucru. Dacà sunt popóre chiarŭ și în stare nomadà, carii cu tóte cà nu au asemenea nutrimentŭ, nu dau nicĭ atâtea casurĭ de mortĭ; acésta nu nimicesce concheiarea, ci ne aratà numai cà trebuintĭele fiindŭ relative, asemènare cu acelésĭ cifre nu sè póte face între popóre ce sè

deosebescŭ atâtŭ de multŭ în privintĭa occupaţiunei şi a modului de traiŭ.

b) Mulţimea şi cualitatea edificielorŭ, a institutelorŭ, a càlilorŭ, canalurilorŭ de naegare şi de udarea séu uscarea pàmêntului etc. De la 1843 în doi anĭ numai în Londra s'au ḑiditŭ strade în lungimea de 52 miluri engl. şi aprópe la 7000 case. — Prin cursurile naturale a rîurilorŭ, în Engliterra nu sè póte naega nicĭ pe jumàtate atâtŭ câtŭ este distantĭa canalelorŭ artificióse. (2300 miluri engl.). În anulŭ 1850 avu Britania tótà: càlĭ ferrate în lungime de 6620 miluri engleze, ce constau la 5,500 millióne francĭ.

c) Continua circulare a capitalelorŭ mari, ce sè vede din màrimea valórei mijlócelorŭ de schimbŭ. Apointurile engleze sunt banii cei mai usitatĭ în plàtire. Ele sunt note de bancŭ ce representà o valóre de 122—125 de francĭ: spre a usĭura plàtirea în aurŭ séu în argintŭ, càcĭ banĭ de aramà n'au. — *Storch* (Handbuch I. pag. 145) imparte popórele, în împrumutàtóre; datorasĭe; şi nedependente în privintĭa relaţiunei monetarie. Capitalele în Engliterra sè aflà cu 2—3 procente. Nu e mirare dar cà esundà prin ţerĭ strâine. Acestŭ feliŭ de avere dovedescŭ şi stabilimentele pentru cursulŭ monedelorŭ, felĭuritele bancurĭ, associaţiunĭ de sigurantĭe. s. a.

d) Màrimea speselorŭ întrebuintĭate spre plàcerĭ spirituale, şi generalisarea acestorŭ plàcerĭ în tóte classele locuitorilorŭ.

Secțiunea IV.

Economisarea.

Este continua activitate spre câștigarea și rațiunala întrebuințiare a bunurilorŭ. *Motivulŭ.* Amŭ vèdiutŭ ce ne conduce și ce justificà silințiа nóstrà spre avere. Totŭ acele suntŭ elementele ce ne motivédià și spre economià, fiindŭ-cà averea este țința economisàrei. Însè averea e o stare passivà. Economisarea e o activitate, va se dicà: motivele ei, țîntescŭ la unŭ scopŭ a activitàției, la principiele superióre la carii țîntesce în ultima analisà nu numai instinctulŭ dar și spiritulŭ, ce mai liberŭ fiindŭ de materià, are tendințiе mai superióre de cătŭ ea. Din légànŭ pànà în mormêntŭ ni s'a datŭ destinarea producerei, conservàrei, și reproducerei. Aceasta este divinitatea în noi, a càreia principiu e creațiunea. A càstiga și a crutîa este scopulŭ economisàrei, ce provine din interessulŭ de a-sî conserva individualitatea. Dar acestŭ interessŭ propriu, ca sè nu degenerediе în peccatulŭ egoismului, sè înfrânà prin idea ce dinpreunà ne este înàscutà pentru ecuitate, dreptŭ, și bunàvointià càtrà altii, și de care nu sè póte dispensa nicî cea mai degenerată fiintià creată după asemenarea lui Dumnedieu.

Amorulŭ propriŭ și a deaprópelui numai la prima vedere ne parŭ a fi contraste, dar ele nu sè eschidŭ unu pe altulŭ, ci sunt douà ponduri contrabalantîante,

carii precum puterea centripetară și centrifugară producŭ harmonia sferelorŭ spre a nu sè nimici, asĭa *interessulŭ propriu și interessulŭ communŭ* sunt principiile ce susțênŭ harmonia vietĭei sociale. Aceasta e partea morală ce légà interessele materiale de cele spirituale, nisuintĭele necessariĭ, de cele libere a spiritului emancipatŭ de necessitățile materiei, ce sunt supuse fatalitătĭei. Ea este puntea care communică între împărăția materială și spirituală.

Secolulŭ nostru atâtŭ de denunciatŭ pentru tendintĭele prepoderantŭ materiale, nu este atâtŭ de viționsŭ precum 'lŭ defaimà unilateraliĭ judecătorĭ spiritualistĭ. Din contra nu ne sfiimŭ a affirma, cà acestŭ secolŭ este o epocà a reacțiunei în contra tendintĭelorŭ ascetice carii pretindeau, ca țèranulŭ sè sĭ lucre pământulŭ sèu, ântêiŭ din amorulŭ càtrà Dumnedĭeu, și din supunere càtrà mai marĭi pământului, apoi din interessulŭ de a redobêndi aceia ce a sèmènatŭ, ér venitulŭ curatŭ sè-ĭ fiă ultimulŭ motivŭ a sirguintĭei suale. Aceasta doctrinà jesuiticà, a provocatŭ contradicerea cugetătorilorŭ din secolulŭ 18-lea[1] carii aflându-o a fi pre departatà de adevèrŭ, affirmau cà amorulŭ propriu este motivulŭ tuturorŭ acțiunilorŭ nóstre. Însè spiritualismulŭ celora, ca și materialismulŭ acestora, sunt estreme; adevèrulŭ le légà pe amêndouà, ér nu subordinédià séu chiarŭ eschide pe una în favorulŭ celeialalte.

Cumcà principiulŭ binevointĭei càtrà deaprópele este înàscutŭ în natura omului, e nedenegabilŭ. Omulŭ singuraticŭ nu este unŭ întregŭ perfectŭ, càcĭ ce

[1] *Mandeville* The fable of the bees, or private vices public benefits. *Helvetius* De l'esprit. *Voltaire.* Memoires de la Rochefoucauld.

ar fi elŭ fără societate, și cum societatea fără altĭ ómenĭ? Elŭ e datoriŭ mai tóte ale suale societăției, și fiindŭ-că aceasta datoriă légă pe fiescarele de ceialaltĭ, totĭ sè 'ndatorédiă unulŭ altuia. Aceasta legătură reciprocă este chitulŭ întrè individŭ și deaprópele sèu. Numai o parte a individului e proprià a sua; ceialaltà e a familiei, a națiunei, ba și a omenimei întregĭ. În care omŭ s'a stînsŭ pànă într'atâta foculŭ divinŭ, ca sè nu fi avutŭ momente, în carii sè sè fi interessatŭ pentru causa communà mai multŭ, de câtŭ de a sua? Celŭ ce e consciu a missiunei suale, în care preponderédiă dumnedieesculŭ în omŭ, sênte, și va sênți totŭ-déuna asĭa; càcĭ sympathia pàrtĭei pentru întregŭ, este — trebe sè fiă — principiulŭ moralului socialŭ. Tótà abaterea de la acestŭ adevèrŭ, o rèsbună vàtàmata natura, prin ura societàtĭei asupra singuraticului, prin isolare, càreia urmédiă nimicirea lui moralà dacà nu și fisicà. Rațiunea omenéscà ce se esprimà în dogmele positive a religiunei prin icóne, sè rógà: „sè sè înfiintiedie împàràția lui Dumnedieu pre pàmêntŭ“ va se dicà: voia acelui pàrinte, de la care noi totĭ suntemŭ fratĭ, o familià în care prosperarea unuia contribuà la prosperarea tuturorŭ, și a tuturorŭ, conține (involva) fericirea pàrțilorŭ ei.

Viatĭa realà, și în tendintià la averea materialà, nu deminte acestŭ adevèrŭ. Unŭ învàtiàtoriŭ a càruia activitate e folositóre multora, chiarŭ prin acésta 'și întemeiadià și bunà starea sua personalà. Mediculŭ ce curédiă mai multĭ, e mai càutatŭ. Producentulŭ ce póte vinde mai eftinŭ, sè înavutiesce mai de grabŭ. Asta e legea naturei, aceiasĭ în lumea spirituală ca și materialà; și unde este ver o abatere de la ea, acolo

cursulŭ naturei este împedecatŭ, acolo circulaţiunea între causà şi effectŭ este morbósà (bolnàvicĭósà).

Cu câtŭ mai tare deosebesce cineva binele sèu de alŭ de aprópelui, cu atâtŭ mai departe este de a fi îndestulatŭ pe alŭ sèu. Acele institute publice, carii numai prin contribuirea mai multora sè potŭ infiinţia, nu servescŭ numai spre folosulŭ celorŭ ce sunt constrînsĭ a recurge la darurile lorŭ, ci nemijlocitŭ şi interesselorŭ celui ce a ajutatŭ a le întemeia. Fàrà de a sacrifica ceva pentru susţênerea seracilorŭ, i-amŭ sili a recurge la orĭ ce mijlóce carii le ar dicta desperata grijà spre conservarea essistenţiei lorŭ, la furtŭ, însĭelàcĭune, jafŭ, omorŭ. Cine arŭ càdea pradà lorŭ, de câtŭ ceiĭ ce au refusatŭ denariulŭ seracului. Pentru ca sè nu întêmpinàmŭ vaetulŭ ómenilorŭ pàtimindĭ; sè nu ne îngroḍimŭ de ranele lorŭ, ce negrigite din causa neaverei mijlócelorŭ, devinŭ gangrenà; ca sè nu ne inficiàmŭ (molipsimŭ) de ceiĭ ce pàtimescŭ de bóle contagióse, şi nu sè potŭ isola, càcĭ trebe sè apelledĭe la compàtimirea conlocuitorilorŭ; — le prevenimŭ în folosulŭ nostru ràdicându-le asilŭ, case de seracĭ, de orbĭ, spitalurĭ etc. Vremŭ ca ignorantĭa sè nune impedice la totŭ pasulŭ càtrà perfecţionarea vietĭei, ca sè ne înpàrtàşimŭ de ideile altorŭ popóre, din trecutŭ şi presentŭ, şi sè ne communicàmŭ escitându ideile nóstre, nu numai celorŭ presentĭ, ci şi celorŭ depàrtatĭ cu loculŭ şi têmpulŭ: (viitorimeĭ), contribuimŭ ceva mai multŭ, ca sè sè întemeiede instrucţiunea. Età strînsa legàturà între interessulŭ propriu şi interessulŭ communŭ.

Economia individului (privatà), silindusè numa la a câştiga şi a pàstra, prin egoismulŭ ei ne ar îndu-

ce într'unŭ resbellŭ continuu, a unuia asupra tuturora; dar interessulŭ communŭ ni-lŭ aduce în harmonià cu economia tuturora: de aci vedemŭ necessitatea distingerei în economia *privată* și *publică* socială, de statŭ, séu națiunală.

Economia publică (socială, națiunală, ect.) nu este numai unŭ agregatŭ de economiĭ private, precum națiunea nu e numai unŭ agregatŭ de individue. În ea nu urmărimŭ numai interessulŭ privatŭ a individului, càcĭ atunci s'ar isola de càtrà alțiĭ, ci ea ne informà despre principiile generale dupà carii sè împartŭ occupațiunile unui poporŭ. Ea ne aratà dependintĭa reciprocà a economisàtorilorŭ, relațiunile ce ei légà de olaltà, spre a ne consinge: cum numai prin conlucrare la îndestularea trebuintĭelorŭ reciproce póte prospera bunàstarea tuturorŭ.

În corpulŭ omenescŭ numimŭ *organismŭ*: reciproca înriurintĭà a parțilorŭ chemice. Chiarŭ asemenea este înriurintĭa activitàțeĭ membrilorŭ unuia poporŭ. Ea nu este unŭ mechanismŭ, în care potĭ distinge cà A. este singurulŭ effectŭ a miscàrei lui B. și acesta miscà pe C; nu, — în economia socialà o causà este effectulŭ altei cause, și tóte sè condiționdià una pe alta în cercuitŭ, chiarŭ ca viatĭa în corpulŭ omenescŭ; pentru ce dar sè nu avemŭ dreptŭ a numi economia socialà séu națiunalà: *unŭ organismŭ a economiei individelorŭ a societàtĭei séu a unuia poporŭ*; cu atâtŭ mai vêrtosŭ, cà bólele ei avêndŭ mare asemànare cu a le corpului omenescŭ, și vindecarea (terapia) lorŭ pretinde o procedurà analogà. La una ca și la alta, trebe sè ne înformàmŭ mai 'nainte de tóte, dacà regularitatea în funcțiunea organismului este stricatà séu numai împedecatà; dacà, are trebuintĭà de întrevenire séu curà positivà, séu nu-

mai asceptativă, dându naturei têmpŭ a sè regenera de sine. Cura positivă are locŭ în 3 casurĭ, spre a întări cându puterea naturei este prea neputinciósă; a o modera cându este prea vehementă; a o conduce dacă e sedusă. O societate séu unŭ poporŭ este în stadiulŭ sănătătĭeĭ — în flórea sua — cându ambele interesse: privatŭ și publicŭ, sunt în perfectă harmonià. — Prepondérédià celŭ privatŭ, — e semnulŭ mancitătĭei culturei lui; predomnesce celŭ publicŭ, — atuncĭ consumă pre celŭ individualŭ, — și societatea séu națiunalitatea e în procesulŭ dissoluțiunei. Sîmburile economiei sociale și naționale e în economia unei familiĭ, căcĭ familia este sîmburele idei sociale; din ea purcede națiunea, și în pasŭ egalŭ cu desvoltarea ei, sè desvoltă activitatea statului, de la care depinde rațiunala conducere séu baremĭ ne-înpedecata desvoltare a economiei sociale și naționale; căcĭ trebuințele nóstre sunt permanente, îndestularea lorŭ trebe sè sè reînnoiască neîncetatŭ prin continuă activitate, carea numai într'unŭ statŭ cu relațiunĭ sociale bine ordinate, póte prospera ne oprită de pedecile ignorantĭei, indifferentismului, séu a altorŭ neajunse.

CAPU II.

Secțiunea I.

Despre puterile producțiunei.

Nu este în puterea omului de a face ceva din nimica. O casă, o masă, séu orĭ ce productŭ a lucrului omenescŭ, presupune că a fostŭ o materià carea s'a adaptatŭ (întocmitŭ) prin lucrarea omului spre scopulŭ càruia servesce acelŭ opŭ. Totà producțiunea primitivà consistà séu în stràformarea materiei pentru a o face mai folositóre, sèu în aflarea nouelorŭ folóse ce sè potŭ trage din materià. Urmédià dar, cà producțiunea nu însèmnédià a produce materià — ce omulŭ nu póte—, ci a produce valóre în materià.

Scopulŭ producțiunei este îndestularea trebuințielorŭ materiale atâtŭ în privința cuantitàței, câtŭ și a cualitàței. Spațiu (locŭ de estindere), têmpŭ și silințià ne crutià ea; și cu câtŭ sè perfecțiónédià mai multŭ, cu atâtŭ mai tare cresce bunàtatea și durabilitatea productelorŭ spre a realisa dorințiele, și a acoperi trebuințiele nóstre. Asemenea principalŭ scopŭ a producțiunei este: bucuria de fàptura mânilorŭ nóstre, carea adesea e mai mare și mai multìàmitóre de câtŭ însusĭ cele-lalte folóse materiale. Cu unŭ cu-

vêntŭ: producțiunea este mijlocŭlŭ (remediulŭ) spre desvoltarea și conservarea nóstră trupéscă și sufletéscă.

Condițiunea producțiunei. Spre a produce avemŭ trebuințîă a) de unŭ objectŭ materialŭ ce are cualitățĭ spre întrebuințîarea la anumite scopurĭ omenescĭ b) judecata mintĭei spre a le cunósce valórea lorŭ, și modulŭ de a le face bunurĭ. Aceasta este activitatea persónei asupra materiei, séu a subjectului a s u p r a o b i e c t u l u ĭ. Constatândŭ dar aceste condițiunĭ a producțiunei, trebe sè deosebimŭ: *subjectulŭ producătoriŭ* de *objectulŭ producțiunei*, de și ambiĭ acestĭ factorĭ sunt numai douămanifestațiunĭ differite a unuia elementŭ productivŭ care este

Natura.

Ea e totulŭ din noi și afară din noi, fără carea nimicŭ nu póte fi. Ast-feliŭ tótă sciințîa numai pe ea revelândŭ, nu póte fi numai o parte a producțiune după cum o tractédîă economiĭ politicĭ. Însè modurile în carii sè manifestédîă, sunt atâtŭ de differite, în câtŭ doctrina (sciințîa) a înprumutatŭ aceasta numire spre a însemna cu ea acele condițiunĭ a le producțiunei, carii și fără de contribuirea omului— essistă ca factorŭ curatŭ naturalŭ; spre a le deosebi de factoriĭ socialĭ, carii nu suntŭ resultatulŭ necessitățîei naturei, ci a liberei voie a omului, și prin carea aceasta ființîă sè deosebesce de cele-lalte a le naturei.

Avêndŭ producțiunea triĭ factorĭ principalĭ: a) *darulŭ primitivŭ a naturei*, sub care înțelegemŭ differitele cualitățĭ a pământului și a locuitorilorŭ lui; b) *lucrulŭ*; și c) *capitalulŭ*; carii sunt fenomene sociale

ce provinŭ mai cu séma din libera voià a omului; din aceste numai darulŭ naturei este primitivŭ. Dar fiindŭ-cà nicĭ la acestŭ factorŭ nu privimŭ fàrà resultatele fenomenelorŭ sociale: spre a încunjura distincțiuniĭ subțile, adoptàmŭ și noi numirea obicĭnuità, și prin

A.

Natura objectivà însèmnàmŭ acele puterĭ primitive, cariĭ consistà în materià, și sunt basa producțiunei economice.

1. **Situațiunea** unei țerĭ este de o inportantĭà principalà nu numai pentru producțiune, dar și pentru a da pretĭu producțiunei. Ea sè póte considera din triĭ punctuarĭ de vedere:

a) *A configuratiei fisice pentru producțiune.* O țérà muntósà are în proporțià o cuantitate mai micà de agrĭĭ (pàmênturĭ) roditorĭ, de càtŭ alta sĭesósà (planà), și pe hemi-sfera nóstrà pànà la ecuatorŭ, pàmênturile de pe dosurile de càtrà médĭà-nópte a munțilorŭ sunt mai neroditóre de càtŭ cele de pe cóstà de càtrà médĭà-dĭ, adecà în fatĭa sórelui. În Pyreneiĭ de càtrà Frantĭa 43% (procente) din pàmêntŭ e neroditoriŭ, ér' în partea de càtrà Spania numai 31%; în Alpĭ 42%—36% e neroditoriu prin Helveția, ér în partea de càtrà sóre, precum prin șesósele Departamente Nord și Somme numai 1% este sterilŭ. Chiarŭ asĭa de sigurŭ e cà partea Carpațilorŭ de càtrà România de dincócĭ, sunt cu multŭ mai roditóre, de càtŭ de cea càtrà Transilvania. Asemenea și locașurile muntenilorŭ și le ḍidescŭ mai multŭ pe la pólele de càtrà fatĭa sórelui. Aceasta nerodire ne esplicà: pentru ce popórele muntene invasionédĭà adesea asupra celorŭ din câmpŭ, dupà ce sporindu-sè, pàmêntulŭ lorŭ nu póte

atâtîa nutri ca aceiasĭ cuantitate de supràfatîà a sesusului.

b) *Înlesnirile fisice spre communicare.* Ce micà este s. e. distantîa între capitala Tyrolului (Laibach) și Triestŭ, și totusĭ înainte cu 6 lunĭ numai, pànà a deschide calea feratà, transportulŭ productelorŭ séu marfelorŭ între aceste douà puncte, consta la 20 lei de cântariu, pe cândŭ de la Triestŭ pànà la Brasilia (în America), transportarea aceleiasĭ greutàtĭ de marfà constà numai 10 lei. Càlile de apà la carii mâna omenéscà nimicŭ séu fórte puținŭ au contribuitŭ spre a le adapta (întocmi), sunt cele mai înlesnitóre și mai eftine mijlóce spre communicare. Chiarŭ și cele artificióse, precum canalele, sunt mai neconstàtóre de câtŭ càile ferate; ér aceste cu câtŭ mai înlesnitóre de câtŭ puterea animalelorŭ transportàtóre! — În asta privintîà o țérà sémànà corpului organicŭ a plantelorŭ și animalelorŭ. Ca în aceste— vinele și arteriile, asîa într'o țérà sistema cursului apelorŭ este prin carea sè înpartŭ prin trupŭ succurile vitale. Ferice de țéra pe care a îndiestrat-o natura cu ape numeróse, — carii, ca în patria nóstrà, încurgŭ într'o vênà principalà (Dunàrea), spre a ne deschide pe douà pàrtĭ largulŭ lumei. — Însè precum avantagiulŭ este unŭ bunŭ numai dupà ce lŭ cunóscemŭ, asîa și favorulŭ acestorŭ circumstanțiĭ numai dupà ce le vomŭ sci apreția întrebuințîându-lŭ. Unde lipsescŭ aceste daruri, trebe sè le suplinéscà mâna omenéscà legândŭ cursurile apelorŭ. Lipsindŭ și aceste, — trebe sè ḍidéscà càlĭ ferate; séu lipsindŭ mijlócele, a le suplini cu drumurĭ de pàmêntŭ. Și în privintîa clàdirei lorŭ, situațiunea pàmêntului nostru ne ajutà fórte multŭ, càcĭ differentîa costului în-

tre sĭesŭ și locurĭ muntóse, pentru càlĭ ferate sue adesea la pàtratŭ atâta pe milŭ.

c) *Situațiunea întrenațiunalo-economică.* Nu au tóte popórele acelașĭ feliŭ de producțiune. Românĭa agricolà, îndĭestratà cu atâta abondantĭà dela naturà, în vecinàtatea poporelorŭ constrînse la industrià, chiarŭ și în desolata stare în care sè aflà producțiunea ei, neajungândŭ nicĭ culmea economiei primitive ne-cum a celei ratiunale, au fostŭ și este magasinulŭ Europei. Mare objectŭ de meditațiune, și puținŭ consideratŭ pàn'acum! Aceste cualitàtĭ sunt isvorulŭ bunà-stàrei, chiarŭ și în starea inerțieĭ nóstre.

d) Este o *situațiune fisică a pàmentului influintiàtóre asupra culturei.* S'a observatŭ cà cea mai favoritóre situațià pentru cultura unuia statŭ, sunt țèrile carĭĭ prin mai multe terasse din munțĭ sè cobórà la câmpiĭ. Diversitàțile a une-orĭ contrariĭ în limbà, moravurĭ, și structura fisicà a poporului, ce producŭ asemenea situațiĭ, sunt folositóre spre a face mai omnilateralà unitatea națiunalà séu socialà. In asta privintĭà Europa e mai favoritâ de câtŭ celelalte conțênente; si în sinulŭ acestei favorite, noi suntemŭ uniĭ din ceiĭ mai favoritĭ, dar și ceiĭ mai paralisatĭ în effectŭ.

2. **Clima** este unŭ factorŭ fórte mare în economià, càcĭ de la ea depindŭ hotarele certelorŭ producte. *Isothermiĭ* séu liniile càldurei de preste anŭ, sunt liniĭ prin carĭĭ sè demarcà: de unde și pànà unde? prosperà economia de lemne, vite, grâne, vinŭ, olive, sacharŭ, màtasà, ș. a. Asĭa grâulŭ nu cresce mai încolo de 60 graduri càtrà nordŭ; sècara nu sè face de la 66° încolo; de la 70° mai însusŭ spre nordŭ, agri-

cultura nu prosperèdiă, și locuitoriĭ trebe sè sè nutréscà numaĭ cu animale. Asĭa càtrà ecuatorŭ în zonele tropice (ferbintĭ), grâulŭ, sècara, și ovèsulŭ nu crescŭ, pisangulŭ numaĭ pànà la 35°, pomulŭ pânei numai pànà la 22° de la ecuatorŭ càtrà poli. Romània dintre Carpatĭ, Dunàre și Prutŭ, dĭace întrè 43° 40′ pànà la 48° 50′ a làțimei septemtrionale (nordice); și întrè 23° pànà la 29° 30′ a lungimei orientale de la Greenwich. Partea cea mai mare a Romàniei de dincóci de Milcovŭ, pànà la 45 graduri, sè aflà sub Zona stêmpèratŭ caldà, carea dupà Meyen sè estinde de la 34 pànà la 45-ea gradŭ. Temperatura de mijlocŭ în Europa este sub aceastà Zonà pànà+12+17 grad. preste varà; și 1—10 grad. sub 0 preste érnà; dar prin influintĭa Carpaților și neadàpostirea de càtrà Nordŭ-Ostŭ, temperatura de mijlocŭ la noi e mai rece. În Romània de preste Milcovŭ cam la 6° caldurà de preste anŭ, de și dupà Ales. de Humboldt ar fi dupà analogia altorŭ pàrtĭ de sub aceiasĭ linià la+12°

Însè vegetațiunea nu priiesce numai dupà o certà cuantitate mijlocià a temperaturei de preste anŭ Sunt țèrĭ a càrorŭ érnà e mai caldà de câtŭ a nóstrà, și totusĭ nu potŭ produce grâu, pentru cà unele plante în somnulŭ lorŭ de érnà potŭ suferi frigŭ mai aspru, dar vara au trebuintĭà de càldurà mai mare; și din contra. În unele pàrtĭ a Siberiei cu o temperaturà de preste anŭ de: — 7° (adeca 7 sub 0) cresce bine grâulŭ și sècara; ér' în Islanda cu o temperaturà de: + 4° adeca 4 preste 0) nu sè cocŭ cerealele, fiind-cà în Siberia càldura verei sue la + 16°, ér' în Islanda numai la + 12°. Din contra cameliele, myrthulŭ, georginele și altele plante, ernédià sub cerĭŭ liberŭ. în Engliterra

cu tóte cà vinulŭ nu sè póte face vara. *Boussingault* (Economia în raportŭ cu chemia vol. II. pag. 435) afirmà: cà spre prosperarea grâului e de trebuintĭà, ca în 140 de ḑile ale anului sè fià o càldurà de + 12°; adeca: spre a sè desvolta fruptulŭ din sèmêntĭa de grâu, are trebuintĭà de 1700° Reaumuriane. Chiarŭ și în cea mai ràcorósà parte a Românieĭ, cea de preste Milcovŭ, dupà statistica *D. N. Sutĭu* pag. 17 tabel. are în 150 de ḑile càldurà + 12°; adeca: 1800° preste anotêmpulŭ rodirei.

Dar nicĭ càldura — ce depinde de la mai marea séu mai mica depàrtare de ecuatorŭ, și înàlțimea de la suprafatĭa màreĭ — nu este singura efficientà a climei. *Umedĭala* pàmêntului atêrnà de la cuantitatea apeĭ și de la càldura ce o face a evapora; mai încolo de la mulțimea bàlțilorŭ, pàdurilorŭ, direcția munțilorŭ, cualitatea petrilorŭ ce sè aflà în jurulŭ lui. Pentru aceia și isothermiĭ nu sunt paralellĭ cu ecuatorulŭ ci sè abatŭ adesea fórte multŭ[1]. Ploia în Europa e mai rarà càtrà nordŭ. Pe țèrmiĭ zonei tropice plouà 120—80; în Genua 44, în Milanŭ 36; la Marsilia 25; pe la Viena 20; Berlinŭ 19; la Petruburg 16 policarĭ (degete) de apà preste anŭ. Pe la Iassĭ în anulŭ 1840 au fostŭ 126 ḑile furtunóse, 87 amestecate; în anulŭ 1839 145 ḑile furtunóse, și 55 amestecate. (Statistica D. N. Sutĭu). Numèrulŭ ḑilelorŭ ploióse depinde nu numai de la depàrtarea de mare, ci și de la temperatura aerului. În Irlanda de apusŭ, plouà 208 ḑile ale anului; în Niederlanda 170; în Germania de nordŭ 155; pe la Volga 90; în mijloculŭ Siberiei 60 ḑile în anŭ. În apu-

[1] *A. de Humboldt* Cosmos. Berlin 1847.

sulŭ Europei plouà mai de douà orĭ mai multŭ ca în Europa orientalà, și în Irlanda de 3 orĭ ca în Italia. Și de la aceasta gradațiune este abatere la locurĭ unde din causa lipsei de vecinàtate apàtósà plouà, mai puținŭ de cum ar trebui dupà progressiunea depàrtàrei de la ecuatorŭ. În Pesta spre essemplu - carea e mai spre ecuatorŭ de câtŭ Vienna, plouà numai 17 policare de apà; adeca mai câtŭ în Petruburgŭ; și din contra: în partea orientalà a Angliei — carea e mai spre nordŭ de câtŭ Vienna, plouà 24; și în partea de càtrà apusŭ,-adeca càtrà atlanticà 35 policare de apà în anŭ. (*Gobbi* Über die Abhängigkeit der Populationskräfte von den einfachen Grundstoffen 1842).

Preferintĭele climei mai calde sunt urmàtórele: a) Cu câtŭ e mai depàrtatà o țérà de ecuatorŭ, cu atâtŭ sè rèstrînge puterea productivà la pàrțile cele mai puținŭ ràdicate preste supràfatĭa màrei. Stâncĭ și munțĭ, cariĭ în Nordŭ nu producŭ nimica, în tèrĭ calde facŭ vinŭ, póme, olive. În Quito (în America sub ecuatorŭ) muntiĭ numai la înàlțimea de 14,850 de urme,— la noi, de la 8000 urme,— în Islanda de la 2900, în Norvegia de la 2000 urme însusŭ, nu mai potŭ produce nimica, și asĭa treptatŭ la Spizberga încétà tótà vegetațiunea începândŭ néua vecĭnicà.

b) Desvoltându-sè fruptele mai de grabŭ în climà càldurósà, acelașĭ pàmêntŭ sè póte mai de multe-orĭ folosi în anŭ. În Arabia sémànà odatà și secerà de triĭ-orĭ, servindŭ gràuntĭele càdute de douà-orĭ ca semêntĭà. Florile vegetalelorŭ sè desvóltà pe fie care gradŭ a làțimei geografice mai depàrtatŭ de ecuatorŭ, câte cu 4 dile mai târdiu. Aceasta differintĭà scade ceva mai spre Nordŭ de noi. În privintĭa înàlțimei

pământului, la fie care 600 urme de munte, vegetarea sè destéptà câte cu 10—12 ḍile mai târḍiu.

c) Cuantitatea productelorŭ e mai mare. În Mexico spre médĭà-ḍi, grăunţĭulŭ de grâu dà 30—35; în Algeria 8—10; în Frantĭa 5—6; în România de Nord-Ost pe unele locurĭ 3—4, mai càtrà Dunàre 10—12, şi pe icĭ colea câte 20 grăuntĭe (N. Sutĭu); adeca în mediulŭ-terminŭ de o potrivà cu a Franţiei.

d) Cualitatea productelorŭ e mai bună; pentru cà conţênŭ mai multŭ elementŭ nutritoriŭ, bucatele vinulŭ şi pómele au mai multŭ sacharŭ.

e) Pàmêntulŭ sè póte lucra mai fàrà crutĭare, avêndŭ trebuintĭà de mai puţinà pàdure şi provisiune de érnà pentru animale. În Andalusia (Spania) pascŭ vitele câte 42 sèptèmânĭ în anŭ; în Alpiĭ Helveţieĭ câte 13; pe a locurea numai 6 sèptèmânĭ în anŭ.

f) Trebuintĭa de puterĭ lucràtóre (ómenĭ şi animale) este mai micà, parte pentru-cà pàmêntulŭ pretinde mai puţinŭ lucru, parte cà têmpulŭ în care sè póte lucra, este mai îndelungatŭ. În Iudea în 10 lunĭ a le anului sè culegea smochine. În Italia de médĭà-ḍi sè póte sèmèna de érnà şi în Decembre, de varà uneorĭ şi în Ianuarie. În Germania sè lucrà pàmêntulŭ în 7 lunĭ, în Russia pe la Moscva în 4 lunĭ a le anului trebe sè fià cu tóte gata. Asĭa dar în Russia trebe 7 cai ca sè pótà gàta lucrulŭ ce în Germania sè póte gàta cu 4 cai, avêndŭ têmpŭ şi mai târḍiu. Aceste înprejurărĭ au influintĭà nu numai asupra greutăţiei producţiunei, ci şi asupra pretĭului puterilorŭ lucràtóre.

Icóna cea mai neînşèlàtóre despre cualităţile climei şi a pàmêntului în privintĭa vegetalelorŭ, ba în multe

privintĭe și a animalelorŭ, este *flora* (séu collecțiunea erburilorŭ) *țerei*

3. Puterile chemice. Càldura și vêntulŭ are puterea de a evapora unele substanțiĭ; ele ne uscà grânele, cóce pânea, absórbe mercuriulŭ din amalgamŭ, destillédĭà, topesce metalle, pàmênturĭ, cérà, întàresce țêglele, și alte objecte apàtóse. Lumina sórelui ne albesce pînda, daguerotipédĭà, rèspândesce chlorulŭ spre a regenera aerulŭ miasmaticŭ, decompune cu ajutoriulŭ aerului substanțiĭ, ne ferbe vinulŭ ș. a. m.

În economia ruralà, carea este mai singura nóstrà producțiune, cunóscerea pàrțilorŭ constitutive a pàmêntului este nedispensabilà, pentru a lŭ putea folosi rațiunalmente. Ceiĭ vechĭ cunosceau 4 elemente: aerŭ, apà, focŭ, și pàmêntŭ. Ceiĭ nuoi dicŭ cà elementulŭ trebe sè fià neînpàrțibilŭ; cele 4 a celorŭ vechĭ însè, constau din mai multe pàrtĭ heterogene pân' acum 68 cunoscute. Elementele pàmêntului: varŭ, talcŭ, argillà, sunt metalle, carĭi viindŭ în attingere cu ossigenulŭ — ca tóte corpurile — sè consummà cu încetulŭ. Din cenusĭa acestorŭ minerale consistà pàmêntulŭ celŭ móle solvatŭ cu apà. Adaugà la aceste, putràgĭunea plantelorŭ și animalelorŭ ce facŭ humulŭ, și étà principalele elemente a pàmêntului. Amesteculŭ lorŭ este felĭuritŭ nu numai pe subt fatĭa dar și pe fatĭa séu scórtĭa pàmêntului, carea singurà interessédĭà pe agronomŭ. Sè întĭelege cà în pàmêntŭ sè mai aflà și ferŭ, magnanŭ, alamà, sărurĭ de varŭ, de phosforŭ, de pucĭósà s. a. m. dar aceste sunt mai greu de cunoscutŭ, și economulŭ deosebesce numai pe cele carĭi sè aratà în cuantitate mai însèmnatà, classificându-le în pàmêntŭ:

1. nèsiposŭ-vàrosŭ, și de sigà; în care nèsipulŭ de varŭ precumpenește. *2. vàrosŭ*; dacà varulŭ — *3. màrgosŭ*; dacà argilla și nèsipŭ. — *4. lutosŭ;* dacà argilla — *5. humosŭ*; dacà pàrțile putregĭunei animalelorŭ și plantelorŭ preponderédià.

În aceste substanțiĭ sĭ întărescŭ ràdàcina plantele, chiarŭ și cele ce puținŭ sè nutrescŭ din pàmêntŭ și crescŭ pe acoperemêntulŭ caselorŭ [1]. Scórtĭa lui dar trebe sè fià fărîmicĭósà și umedà ca sè o pótà stràbate ràdàcinile vrêndŭ a sè estinde; dar sè nu fià prea móle, pentru ca sè nu o pótà spàla cea mai micà ploià. Mai încolo, pàmêntulŭ cuprinde în sine o parte din elementele ce nutrescŭ planta; ba ce e mai multŭ — pe încetŭ lŭ consummà de totŭ. Decĭ dar totŭ ce din pàmêntŭ nu sè solvédià în apà, nu nutrește, fiind-cà numai solvindu-sè și le póte apropria planta. Este bine cà nu tóte pàrțile sè solvédià deodatà în apà, càcĭ atunci ploile arŭ îngropa și desràdàcina plantele. Dar cu têmpulŭ și cele mai tarĭ sè prefacŭ în sărurĭ, carii apoi fiindŭ solubile, devinŭ unŭ surgentŭ (isvorŭ) continuŭ de nutrirea vegetalelorŭ. Ast-feliŭ de sărurĭ sunt: varulŭ și gypsulŭ (compusŭ din varŭ carbonicŭ și sulfurŭ), potasĭa, sarea communà, salpetrulŭ, ósele arse (varŭ phosforicŭ), ș. a. m. Celŭ mai nutritoriŭ elementŭ pentru plante este acidulŭ carbonicŭ (din ossigenŭ și càrbune), și ammoniaculŭ din putràgĭunĭ (gunoiulŭ) animalice, carĭĭ sè respândescŭ întâiŭ în aerŭ, apoi le attrage și le înbea pàmêntulŭ.

Aicĭ vine a sè considera și *chemia climei*, adeca relațiunea pàmêntului càtrà umedĭalà, càldurà, și aerŭ,

[1] Sunt plante a càrora ràdàcinà e în aerŭ séu apà.

— ca condițiune chemică spre producțiunea plantelorŭ. Nèsipulŭ din Hollanda și Engliterra este acelaș ca în Africa. De ce dar, colo rodesce ér' aicĭ e deșertŭ, sterilŭ? Pentru ce pàmêntulŭ de argillà în pàrțile Germaniei e neroditoriŭ, în Egiptŭ — ba și în Italia este pàmêntulŭ celŭ mai pretĭuitŭ? Étà necessitatea de a considera càldura, umedĭala, aerulŭ, cu pàmêntulŭ roditoriŭ dinpreunà, adeca în reciprocŭlŭ lorŭ raportŭ.

La orĭ ce feliŭ de pàmêntŭ trebe sè întrebàmŭ:

1 În ce raportŭ stà cu *càldura?* adeca:

a) Câtŭ de iute sè încàldĭesce pàmêntulŭ?

b) Câtŭ ține càldura?

c) Câtŭ contribuà colórea pàmêntului, umedĭala și situația càtrà sóre, spre a atrage și a lega càldura.

2. În ce raportŭ stà cu *aerulŭ*? adeca:

a) Câtŭ aerŭ trage la sine?

b) Care feliŭ de aerŭ priesce *mai multŭ* plantelorŭ?

c) Care câtŭ contribue spre discompunerea petrilorŭ, putrădirea vegetalelorŭ și animalelorŭ?

3. În ce raportŭ stà cu *apa*? adeca:

a) Câtà apà înbea?

b) Câtŭ o conservà în sine?

c) Câtŭ de tare sè moià, și sè contrage (cândŭ sè uscà)?

4. În ce raportŭ stà cu *pondulŭ* (greutatea)? adeca:

a) Câtŭ e de fărîmicĭosŭ?

b) Câtŭ de mare e cohesiunea séu lipicĭunea?

c) Cătŭ e de greŭ?

de la resolvarea acestorŭ întrebărĭ depinde:

5. Cătŭ și ce feliŭ de *ajutoriŭ artificiosŭ* e-i trebe?

1. Pàmêntulŭ nèsiposŭ este acela, în care nu sè aflà 20 procente (%) de argillà séu pàmêntŭ lutosŭ. Provine din fărîmirea petrilorŭ. Prin pàrțile nóstre sè aflà mai numai nèsipŭ de sigà (grés) și de varŭ. Nèsipulŭ de sigà 1) sè încàlțesce iute, țêne mai îndelungatŭ càldura, și sè uscà fórte currêndŭ. 2) Atrage din aerŭ puținŭ vaporŭ, și mai puținŭ ossigenŭ, pentru aceia sè și decompune séu faràmà cu greu. 3) Înbea și țêne în sine puținà apà, mai cu séma dacà nu e mànuntŭ. 4) Pondulŭ séu greutatea lui e mare, are puținà cohesiune (lipicĭosià între pàrtĭ) chiarŭ și cândŭ e umedŭ; ér cândŭ e uscatŭ, sè desfacŭ pàrțile de sine. Din causà cà nu e lipicĭosŭ fiindŭ usĭorŭ de lucratŭ, economiĭ lŭ numescŭ pàmêntŭ usĭorŭ. 5) Gunoiulŭ sè mistuesce în elŭ fórte iute, pentru cà nèsipulŭ de sigà este ferbinte și uscatŭ. *Nèsipulŭ vàrosŭ* sè aflà in vecinàtatea dealurilorŭ de varŭ; are mai acelesĭ cualitàtĭ ca nèsipulŭ de sigà, numai cà atrage mai tare ossigenulŭ, și prin urmare discompunându-sè mai currêndŭ, e mai roditoriŭ de cătŭ acela. — În astà privintĭà, depinde multŭ de la climà și situațià, dar ararе-orĭ sè abate de la urmàtórele esperimente: Cu cătŭ e nèsipulŭ de varŭ mai mànuntŭ, cu atâtŭ e mai roditoriŭ, și fiindŭ-cà varulŭ mai iute sè pulverédĭà de cătŭ siga cela e mai roditoriŭ. Modulŭ îndreptàreĭ lui este aràtatŭ, sciindŭ ce-i lipsesce. Afarà de varŭ, cu margà și cu argillà pulverisatà cu gunoiŭ sè póte îndrepta. Sècara și pómele de pàmêntŭ priiescŭ în pàmêntŭ mai nèsiposŭ, mai cu sémà în anĭ ploiosĭ; dar

inulŭ, tabaculŭ, mazerile, napiĭ, rapitĭa, numai dupà ce s'a deresŭ.

2. *Pàmêntulŭ vàrosŭ* sè numesce, dacà cuprinde în sine 5% de varŭ. Pulverisatŭ-are urmàtórele proprietàtĭ: 1) Sè încàldeşce, dar sè şi rècepşce iute; în càldurà mare, varulŭ carbonicŭ 'sĭ perde elementulŭ carbonicŭ, şi gypsulŭ (varulŭ sulfuricŭ) 'sĭ perde apa. 2) Atrage din aerŭ mai puţinà apà, dar înbea cu atâtŭ mai multà, cu cât e mai mare cuantitatea varului. 3) Din aerŭ attrage puţinŭ ossigenŭ, pentru aceia sè şi dissolvà mai greu, însè totŭ nu asĭa de greu ca siga. 4) Este usĭorŭ, are cohesiune puţinà, nu e lipicĭosŭ. 5) E pàmêntŭ ferbinte şi gunoiulŭ sè dissolva în elŭ usĭorŭ. Lutulŭ şi argilla lŭ face mai roditoriŭ. Sè póte lucra cu usĭurintĭà, dar càldurile marĭ uscà tare plantele din elŭ. Deţesŭ cu lutŭ séu argillà, produce bine grâu, ovèsŭ, mazerĭ, şi tabacŭ.

3. *Pàmêntulŭ lutosŭ*, cuprinde în sine: varŭ, nèsipŭ, humà, afarà de argillà carea este partea lui cea mai constitutivà. Fiindŭ fórte tenace (ţênètoriŭ) de apà, ce o înbea, precum şi lipicĭosŭ, e celŭ mai neroditoriŭ, dar amestecatŭ cu nèsipŭ mai màrişorŭ, în cuantitatea de a putea face têgle şi càràmidĭ, stricându-i-sè lipicĭunea cea prea mare, este deresŭ. Asemenea sè póte înbuni lutulŭ, ardêndulŭ şi pulverândulŭ; fiind-cà prin focŭ 'sĭ perde lipicĭunea în câtŭ muiându-lŭ din nou, nu sè mai póte frèmênta din elŭ càràmidà. Modulŭ de a preface acestŭ feliŭ de pàmêntŭ prin càràmidà din ţiduri derîmate, este fórte practicabilŭ.— Însè chiarŭ şi celŭ mai bunŭ pàmêntŭ pentru plante, pe la noi trebe sè aibà 45—65 % de argillà, şi numai dacà cuantitatea argillei e atâtŭ de

mare câtŭ nu are nicĭ 4—5 % de varŭ, și 10—12 % humà,— numai atuncĭ sè póte numi neroditoriŭ.

Fiindŭ dar *argilla* una din substantĭele principale în agriĭ nostriĭ, inportà a cunósce cualitățile ei, cariĭ sunt:

1.) Argilla sè încàldĭește mai încetŭ de câtŭ nèsipulŭ, și totŭ asĭa de încetŭ rècesce, dar mai iute de câtŭ nèsipulŭ. 2) Cuprinde multà apà, și o conservà în sine mai îndelungŭ de câtŭ alte felĭurĭ de substantiĭ a pàmêntului. Adàpatŭ fiindŭ destulŭ cu apà, nu mai primesce, ciséu sè scurge, séu rèmâne pe suprafatĭa lui. 3) Din aerŭ atrage multŭ ossigenŭ, și sè dissolvà iute. 4) Uscatŭ sè contrage fórte; muiatŭ sè lipește tare de instrumente, și fiindŭ din astà causà greu de lucratŭ, sè și numește pàmêntŭ greu,— cu tóte cà pondulŭ lui specificŭ nu e asĭa de mare ca a *nèsipului*. 5) Gunoiulŭ nu sè prea discompune în elŭ, dar totusĭ ei folosește. Sè derege prin nèsipŭ și varŭ, prin gunoiŭ cu paie, și gunoiŭ caldŭ de cai și oi, prin ardere, și ogorîre; càndŭ apoi e celŭ mai bunŭ pentru rodirea grânelorŭ.

4 Pàmêntulŭ màrgosŭ este pentru clima nóstrà una din cele mai bune compositiĭ; càcĭ rècéla argillei sé moderèdĭà prin càldura varului, și cohesiunea acestuia o stêmpàrà nèsipulŭ ce contêne acestŭ feliŭ de pàmêntŭ. Cualitàtile lui depindŭ de la substantĭele ce preponderédĭà în amestecŭl lui. Dacà sè aflà *argillà* mai multŭ de jumàtate, sè numesce: *margà de argillà*, și are cualitàtĭ mai multŭ de ale argillei. Chiarŭ asĭa în *marga nèsipósà* predomnescŭ cualitàtile pàrtĭei mai marĭ. În pàmêntulŭ màrgosŭ rodescŭ bine trifoile, grânele, mazerile, și vinulŭ.

5. *Pământulŭ humosŭ* sè numesce, în care huma séu putrăgĭunea de plante și animale sè aflà de la 20 % însusŭ. Huma primesce 1) fórte iute și în cuantitate mare càldura, dar o și perde chiarŭ asĭa de iute. 2) din aerŭ atrage multŭ ossigenŭ și sè discompune producândŭ carbonicŭ ce fórte nutresce vegetațiunea; carboniculŭ produce ammoniacŭ, cândŭ apoi sè perde huma. 3) Înbea multà apà, sè înflà de ea ca buretele, dar o și perde iute. 4) Uscatŭ, e pulvere finà; umedŭ, e ca buretele; dar tot-dea-una e puțînŭ cohesivŭ séu lipicĭosŭ, și pentru aceia usĭorŭ de lucratŭ. 5) Huma e restulŭ gunoiuluĭ, carele preface petrile; chiarŭ și în têmpŭ mai puțînŭ favorabilŭ e nutritóre plantelorŭ. — Fiind-cà din ea sè formédià sărurile și substanțiele de aerŭ (carbonicŭ și ammoniaculŭ) — substanțiĭ ce nutrescŭ mai alesŭ vegetalele,— pànà mai dèunàdĭ sè credea, cà huma este sîngurulŭ *nutrimentŭ* a vegetalelorŭ. Din cualitățile lui dar este evidentŭ: cà acestŭ feliŭ de pàmêntŭ e nedispensabilŭ pentru rodirea agrilorŭ, mai cu séma în climà mai rècorósà. Chĭarŭ și în țèrĭ ca a nóstrà, unde și fàrà gunoiŭ, abondantĭa vegetalelorŭ nu pàtimesce, aplicarea lui màresce producțiunea în locurĭ unde apa nu-i lipsesce.

4. **Puterile *mechanice*** a unei țèrĭ sunt pàrtĭ essențiale a averei ei.

Vêntulŭ este o putere miscàtóre, neprețiuità nu numai pentru curățirea aerului, ci mai cu séma pe mare pe porturĭ, și pe uscatŭ. În locurĭ lipsite de ape curgàtóre, ce ar putea suplini puterea lui miscàtóre pentru a face morĭ, ca în Hollanda, Russia, și în Germania? Anglia are 245,000; Frantĭa 254,000; Prussia 440,000 de morĭ de vêntŭ. Dacà în locŭ de vîsle

înflate de vêntŭ, năile le arŭ mâna ómenii, Engliterrei i-ar trebui 12½ millióne; Frantiei preste 4 millióne; staturilorŭ unite din America 9 millióne de puterĭ omenescĭ. O mulțime de mașine mercantile sè punŭ în lucrare în porturile mărei prin *flucsulŭ și reflucsulŭ mărei*; care din ce străbate mai în năuntru prin gurile apelorŭ în susŭ, cu atâtŭ este mai folositoriŭ. *Cursulŭ mărei* care provine de la cursulŭ apei din mările polare cătră ecuatorŭ, și din întórcerea pământului în jurulŭ osiei sale (curgerea ecuinopțială), e o putere înaintătóre de naegare (corăbiere). Ea e o cale naturală a mărilorŭ, de carea favorita Engliterră, prin poziția ei geografică, este cu 1500 milurĭ engleze (500 mil. geogr.) mai aprópe de mai totĭ țêrmiĭ din lume, de cătŭ staturile unite ale Americei, acărora mărinarĭ trebe sè încunjure aceasta curgere contrariă direcției lorŭ. De aci credŭ uniĭ că, pentru aceia este America colonisată de Europenĭ, ér nu din China; și că și în viitoriŭ ea va avea o influintiă asupra Chinei și Iaponiei mai mare de cătŭ noulŭ continentŭ. Acestŭ cursŭ a mărei are influintiă și asupra climei uscatelorŭ vecine, încăldêndŭ aceste locurĭ carii de altraminte după situațiunea lorŭ arŭ avea o climă mai recorósă, s. e. Engliterra.

Cursulŭ apelorŭ curgătóre încă are o cuantitate mare de putere mechanică. În Vestfalia Renană pe o distantiă de 24 ore a cursului rîurilorŭ, sunt așediate preste 600 de întreprinderĭ industriale, carii le punŭ în lucrare prin puterea apei, ce suplinesce puterea a 4500 cai, adeca a 31,500 ómenĭ.[1]

[1] Puterea omului pe lêngă a calului e ca 1: 7.

Afară de puterea *înpingătóre*, are apa și putere *apăsătóre*, ce sĕ întrebuințădĭă spre multe scopurĭ, s. e. la fântânĭ sărítóre, la presse hydrostatice, la fântâuĭ artesiane. Aburele apei închisŭ, ce putere desvoltă vedemŭ la năile, locomotivele, și miile de mașine feliurite carĭĭ prin acestŭ modŭ sè punŭ în mișcare.

Apăsarea aerului pune în lucrare pumpele de apă; prin pondulŭ sèu pune în mișcare orológele cu pendule; prin elasticitatea sua orológele purtative, prin estensibilitatea sua produce esplosiunea pravului — și bumbaculuĭ - de pușcă. În fine puterea mechanică a *muschilorŭ animalĭ*. Tóte stau în *dispositia spiritului* omenescŭ spre a 'sĭ supune materia prin înțelligenta combinațiune a puterilorŭ ei.

Spre a avea o ideă aprocsimativă despre mărimea puterilorŭ mechanice a naturei, ce le folosescŭ ómenĭĭ spre a crea valorĭ, adeca a produce, *Dupin*[1] a încercatŭ a le înregistra; și summa lorŭ *redusă la puterĭ* omenescĭ ne dau *următorea tabellă*.

	Frantĭa.	Engliterra.
Puterĭ animale	28,872,500	22,500,000
Vêntŭ pentru morĭ	253,000	244,000
„ pentru vîsle de năi	3,000,000	12,000,000
Abure (vaporŭ)	480,000	6,400,000
Puterĭ omenescĭ lucrătóre	12,609,056	8,919,150
În Irlanda de totŭ felulŭ	. . . . .	7,241,166
facŭ summa	48,814,889	60,250,316

de puterĭ omenescĭ; va sè dică chiarŭ și după aceasta încercare, în care autoriulŭ a trecutŭ multe din vedere, și carea de atuncĭ și în rubricele arătate s'a mărităŭ

[1] Forces productives et commerciales de la France Tom I pag. 19 etc.

fórte — pentru fiescare locuitoriŭ fiă lucrătoriŭ séu nu — sunt în activitate în Frantĭa 1½ puterĭ mechanice

în Engliterra 2¾ „ „ de mărimea puterei omului. Considerându dar, că în Frantĭa din o populațiune de 37 millióne ómenĭ, Dupin numai 12,609.056 a calculatŭ ca lucrătorĭ cu mechanismulŭ corpului lorŭ, vomŭ întĭelege că omulŭ acolo lucrédĭă și după acésta mancă încercare, cu 4-plicate puterĭ, și în Engliterra cu 6-plicate.

Puterile naturei — mai cu séma cele mechanice nu arŭ produce mai nicĭ o valóre de schimbŭ; ba cele mai multe lăsate de sinesĭ aducŭ multă stricăcĭune. Conduse de omŭ spre scopurĭ certe, ele contribuă fórte multŭ la înmulțirea avereĭ sociale. Conlucrarea lorŭ constă fórte puținŭ. Mai multŭ dintre ele constă mașineriile de vaporŭ, carĭĭ spre a produce o putere de unŭ calŭ, consummă la 7—10 oca cărbunĭ de pétră pe 1 oră; ér dacă mașina e de o putere mai mare de 20 cai, de-aci în susŭ numai câte 3 oca de calŭ și pe 1 oră.

Cunóscerea puterilorŭ naturale, și întĭeligent'a lorŭ aplicare, este fundamentulŭ bună-stărei materiale a unuia poporŭ. Neglegerea acestui imperativŭ a têmpului, din di ce merge mai învederatŭ amenințiă cu miseriă și decadentĭă, ce este urmarea ei.

B.

Lucrulŭ.

„În sudórea fetĭei tuale vei mânca pâne.“ Lucrulŭ e destinația commună a ómenilorŭ. Escepțiunea locuitorilorŭ Zonei tropice, unde natura atâtŭ e de li-

beralà în câtŭ pe la Mesico și Panama, silintĭa de 3 dile de lucrare sè remunerédià prin assigurarea trebuintĭelorŭ annuale pentru unŭ omŭ,— nu este altà de câtŭ numai escepțiune, ce nicĭ de cum nu favorédià pe ceiĭ ce sè bucurà de ea. Nelucrarea produce inertĭà trupéscà și spirituală.

Am disŭ cà în lume, natura și omulŭ sunt doĭ factorĭ deosebitĭ. În tóte objectele ce întêmpinàmŭ în viatĭà, ne întrebàmŭ: dacà este curatŭ productulŭ naturei, séu a omului? Dar pentru ce produce omulŭ? pentru trebuintĭele materiale curatŭ? Nu; — aceste trebuintĭe sunt numai apparentĭele esterne a naturei lui interne. Carea este acea naturà internà? Aicĭ este copcia ce uneste filosofia superiórà (metafisica) cu economia. Noi vedemŭ cà omulŭ este màrginitŭ, — dar totŭ deodatà sêntĭmŭ în noi o nemàrginire; acésta este destinarea nóstrà a nu afla punctulŭ care ne màrginesce. Noi ḍicemŭ p. e. „aceasta n'-o scimŭ“, și *totusĭ voimŭ* a o sci, și o cercetàmŭ, o analisàmŭ, compàràmŭ, speculàmŭ. Pe omŭ nu-'lŭ îndestulesce natura, carea ar vrea se-lŭ màrginéscà spre a face din elŭ— (ce este persónà)— naturà. Elŭ sè luptà în contra ei, ca sè o supunà unde sè opune scopurilorŭ lui. Acésta luptà este activitatea séu lucrulŭ. *Lucrulŭ* dar, este lupta persónei, pentru a nu fi deterioratŭ devenindŭ numai objectŭ a naturei neconscie și supuse órbei fatalitàtĭ.

Lucrulŭ prin urmare nu este unŭ blàstàmŭ cum 'lŭ privi vechiulŭ istoricŭ a Evreilorŭ. Elŭ nu este numai alternativulŭ lipsei, sufferintĭei materiale, ci si a miseriei—ba a nimicirei celorŭ mai marĭ plàcerĭ spirituale. Oțiulŭ, inerția, e sèlbàticire, este annularea

personalitàtiei. Celorŭ ce sè póte ḍicè cà suntŭ „Fruges consummere nati“ [1] sunt abusanțiĭ cu darurile creațiunei, sunt nefericiții asupra càrora natura revoltată 'sĭ rèsbună mai currêndŭ séu mai târḍiu, prin grozava pedépsà a sàturàrei de viatĭà, a amorțirei sênțimentelorŭ omenescĭ ce finédĭà cu scârbirea de tóte, și desperațiune; cu unŭ cuvêntŭ: ei sunt barbariĭ în mijloculŭ civilisațiunei, sunt inimiciĭ societàtiei omenescĭ.—Nu întielegŭ pe ceiĭ ce sè silescŭ asĭ alege lucrulŭ înpreunatŭ cu plàcerea, nicĭ pe ceiĭ ce cautà acelŭ feliŭ de cuprindere, carea cu mai puțină sudóre fisicà vorŭ a fi folositorĭ. Vecĭnicŭ adevarata sententĭà sunà celorŭ ce necontribuindŭ nimicŭ la banchettulŭ societàtiei de la carea a primitŭ totŭ ce are ca împrumutŭ,— sunt mai puținŭ de câtŭ „inania pondera terrae“ [2] sunt furiĭ, jàfuitoriĭ ei.

Dacà *Galenus* (de usu partium corporis lib. I cap 1.) aflà: cà însasĭ structura mânei omului màrturisesce destinarea lui spre lucru; *Buffon* avu dreptŭ de a affirma, cà afarà de rațiune, mâna omului lŭ ràdicà la putintĭa de a sè deosebi de animale.

Privindŭ la miserabila creaturà ce nu (séu fórte puținŭ) sè folosesce de acestŭ darŭ a naturei; pe unŭ sèlbaticŭ s. e. din Selanda nouà, séu Australia internà—a càrorŭ pàmêntŭ e copleșitŭ de insecte, plante veninóse și șerpi, de cariĭ natura omenéscà mai tare sè îngrodĭesce de câtŭ de inimicĭ—; acestui sèlbaticŭ apele, vênturile, tóte puterile 'i sunt contrariĭ. Fulgerulŭ 'lŭ persecutédĭà, fierele sèlbatice lŭ vênédĭà, nóptea 'lŭ orbesce in mijloculŭ atâtorŭ pericóle fàrà a

[1] Nàscuti spre a consumma fruptele.

[2] Greutàti însèdarnice a țerei.

sci remediu. Tóte elementele, tótà creatura 'i este inimicà. Ce deosebire între starea lui, și a acelorŭ popóre, ce estîrpà sèlbaticele, silescŭ pàmêntulŭ la producțiune, supunŭ elementele și le conducŭ ca sè învingà spațiu— si têmpulŭ; dau direcțiune apelorŭ servindu-sè de ele în atâtea moduri; marea nu le împedecà trecerea, ci din contra le este unŭ isvorŭ a bunàstàrei; sè folosescŭ de vênturi, înjugà animale, suplinescŭ puterea omului prin focŭ apà și alte objecte ale naturei.— Dar cine póte enumera miriadele de preferințe ce sî a câștigatŭ omulŭ civilisatŭ, și carii înaintea selbaticului apparŭ— nu minuni,— nu neputințe, dar nicî cà a venitŭ la facultatea de asî le imagina. Ce se dicŭ despre arta de a eternisa ideii și fapte!— Tóte aceste sunt resultatele lucrului.

În adeverŭ dacà lucrulŭ este prin care se revelédià însuși Dumnedeu,— prin lucru sè revelédià dumnedeitatea din omŭ.

Nimicŭ nu póte classifica popórele mai bine de câtŭ lucrulŭ. Ceii ce nu cunoscŭ valórea lui, sunt s è l b a t i c i; ceii ce nu recunoscŭ sânctienia lui sunt b a r b a r i. Gradulŭ respectului acestei sânctienii este—g r a d u l ŭ c u l t u r e i p o p ó r e l o r ŭ c i v i l i s a t e.

Dacà popórele classice a evului anticŭ, despretiuiau lucrulŭ mechanicŭ, ca unŭ ce care detrage omului liberŭ: sè esplicà și sè escusà prin generala pracsà a tuturorŭ popórelorŭ carii sè serveau de sclavii prinsî în bàtàlii, și prin feliurile înprejurârî a le têmpului de atuncî. Însè chiarŭ și despretiulŭ lorŭ sè mărginea la acele occupațiuni, carii ostenindŭ trupulŭ, ruinau spiritulŭ. De ce dar sè 'sî fi jertfitŭ nenumerosii acestî domnî a lumeî materiale si înțielesuale,

acea nobilă parte a fiinţiei lorŭ, carea spre resplată a produsŭ lucrurĭ mai nemuritóre de câtŭ trebuinţiele lorŭ? Ei a fostŭ eroiĭ ce sè sêntĭau a sè lupta pentru o missiune mai înaltă;— eroiĭ armelorŭ, a sciinţielorŭ şi artelorŭ; urdĭtoriĭ bunurilorŭ spirituale, a capitalelorŭ întĭelesuale, ce cu admiraţiune le amŭ ereditŭ. Dar barbarĭ,— ba selbaticĭ a fostŭ pe atuncĭ Germaniĭ, cariĭ pe lungà sterilitatea lorŭ spirituală, detestau câstigulŭ cu sudórea, pànà ce sè puteau nutri cu jafulŭ [1].

Lenea, indolenţia, sè esprimà chiarŭ şi în esteriorulŭ unuia poporŭ, ca şi în a individului, în lâncedimea mişcărei, în effemeierea moravurilorŭ, ba fórte adesea şi în tràgànarea limbei. Ce laşitate în tràgànarea umbletului Madriḑienilorŭ, a Americanĭlorŭ din sud, a Indianilorŭ din vecinatatea din Mexico,— aceia sè aflà şi în limba lorŭ. Din contra, ce iutime în locuitoriĭ de pe la porturile totŭ acelorŭ ţèrĭ, în prononţià ca şi în umblarea lorŭ. Dacà o certà cuantitate a acestei deosebirĭ provine din cualitatea climei,— aceasta nu detrage adeverului faptei. Cu dreptŭ dar sè póte affirma: cà sèmnulŭ pretĭuirei muncei sè esprimà prin pretĭuirea têmpului. Sêlbaticiĭ nu'sĭ sciu numèrulŭ anilorŭ etàtĭei. Barbariĭ puţinŭ sè întrébà de órele de preste ḑi. În Anglia orologiulŭ figurèdĭa nu numai pe tóte ḑidirile publice, dar este o apertinentià nedispensabilà a vestmêntului, chiarŭ şi a lucràtorilorŭ ḑiarĭ. Têmpulŭ este banŭ ḑice *Franclin*. „Economia têmpului ecuivalédià înlungirei essistentĭei“ ḑice *Scialoja*. În adevèrŭ têmpulŭ este celŭ mai mare şi mai sigurŭ capitalŭ a individelorŭ şi a popórelorŭ.

[1] Pigrum et iners videtur, sudore aquirere quod possis sanguine parare. *Tacitus* Germ. XVI.

Plăcerea și capacitatea ómenilorŭ spre lucru, nu este preste totŭ loculŭ asemenea. Asupra ei înfluințiadiă, nu numai clima, mărimea populațiunei, cualitatea pământului spre rodire, constituțiunea fisică a individelorŭ, nutretiulŭ, locuințiа, cu unŭ cuvêntŭ modulŭ traiului și cultura, dar par' că tóte aceste unite după diversitatea locurilorŭ, împrejurărilorŭ, dau o certă direcțiune ce caracterisédiă deosebitele popóre. Asĭa în energiă spre lucrare nu întrece nicĭ unŭ poporŭ pe Englesulŭ europénŭ și americanŭ; în gustŭ nu lŭ ajunge pe Frâncŭ, în soliditatea purtărei séu punctuositate pe Germanŭ. —

Am dișŭ că aceste fenomene caracteristice a cestorŭ națiunĭ, este resultatulŭ totalŭ a miilorŭ de cause sociale în carii trăescŭ. Dar cercetările causelorŭ efficiente a aflatŭ, că una din ele adesea este destulă spre a produce o deosebire eclatantă în capacitatea spre lucru a deosebitelorŭ națiunĭ. Este cunoscutŭ, că lucrătoriulŭ Englesŭ mâncă mai de trei orĭ—altulŭ din Meclenburg de 2 orĭ—atâta carne ca unŭ lucrătoriŭ germanŭ din Thuringa. Pentr' aceia, cela póte mai de 3 orĭ, alŭ doilea mai de 2-orĭ-atâtŭ lucra. Unŭ englesŭ lucrătoriŭ de bumbacŭ tórce cu 800 fuse pe dĭ 66 pundĭ, francesulŭ cu aceiași mașină numai 48 p. În aceași țĕră p. e. unŭ tăiătoriŭ de lemne din Berlin lucră în 10 dile atâtŭ, câtŭ unulŭ din provințiа orientală a Prussiei în 6 dile. Puterea lucrătóre a indigenilorŭ din Australia, în comparațiune cu a coloniscilorŭ Englesĭ de acolo, este ca 15: 71. — Acestei proporțiunĭ correspunde și plata. Unŭ lucrătoriŭ Scoțianŭ, care cere 3 francĭ, este mai eftinŭ de câtŭ unulŭ din Irlanda cu 1½ francĭ pe dĭ. Pentru

aceia productele Angliei sunt mai eftine de câtŭ ale Franției și Germaniei, fiindŭ-că aicĭ chiarŭ și în asemenea împrejurărĭ, le trebe de două-orĭ atâtĭa lucrătorĭ. Vedemŭ dar: că cu cultivarea lucrătorilorŭ, cresce plata lorŭ; cu aceasta, puterea capacitatea și voia spre lucru; și prin aceste, aceiașĭ cuantitate și cualitate a producțiunei sè eftinesce.

Asemenea multŭ contribuă la înmulțirea plăcerei spre lucru: condițiunea socială a lucrătoriului, relațiunea lui către producte, assigurantĭa averei, convingerea morală despre natura lucrului. Cine nu sè va subtrage de la o cuprindere carea e timbrată înaintea societătĭei cu rușine séu despretĭu? Sclavulŭ nu va lucra atâtŭ de voiosŭ ca celŭ liberŭ; clăcașiulŭ va produce mai puținŭ de câtŭ diariulŭ, pentru că motivele lorŭ sunt încătușiate prin blăstămulŭ vătămatei demnitătĭ umane. Ei producŭ pentru altiĭ. Dar și diariulŭ n'are acelŭ motivŭ alŭ interessului propriu de a sè sili, ca celŭ ce lucră cu rupta. Motivele cele mai marĭ spre lucru, sunt sperantĭa și frica. Ceia a celorŭ liberĭ, nu numai că este mai umană, dar și cu multŭ mai puternică. În anarchiă ca și în despoțiă, sigurantĭa publică și prin urmare și cea privată, fiindŭ efemeră: silintĭa lâncedesce, sè scărbesce de nedreptățirĭ, sé rețêne de frica nesigurului viitoriŭ. Lipsindŭ tóte aceste reagențiĭ asupra desteptărei și încurăgărei lucrului: numai barbaria principiului religionarĭu mai este destulă, spre alŭ înnăduși. Unŭ asemenea principiu este fatalismulŭ mohametanŭ.

Împărțirea lucrului este o temă asupra căreia ca asupra celorŭ mai multe părtĭ a acestei sciintĭe noue, competențiĭ nu sunt în accordŭ. Felĭurimea cuprinderi-

lorŭ este atâtŭ de mare, în câtŭ nu e usĭorŭ a le demarca ordinându-le în câtŭ sè póte de puține; càcĭ adesea una are locŭ în doué genurĭ a împărțirilorŭ usitate. Noi clasificàmŭ lucrulŭ în:

a) *producțiune naturală*; sub carea întĭelegemŭ tóte cuprinderile ce sè îndeletnicescŭ cu càutarea, strîngerea séu culegerea, și câștigarea productelorŭ naturei. Aicĭ sè sub-întĭelegŭ: Bàitulŭ, agricultura, vitària cu tóte sub-speciele lorŭ, precum pescuitulŭ vênatulŭ s. c. l. — Popórele màrginite la această producțiune, sunt fórte dependente de la natură.

b) *producțiunea stràformàtóre*; sub carea întĭelegemŭ mânàfàptura și industria mechanică, adeca tóte cuprinderile ce au de scopŭ a stràforma, a adapta productele naturale, după felĭuritele trebuințe.

c) *commerciu*; ce înparte provisiunea între ceiĭ ce au trebuințà; elŭ mijlocesce între producțiune și consumțiune, între superfluințà și lipsà.

d) *serviținlŭ personalŭ*; este lucrulŭ care fàrà de a avea scopulŭ de a produce bunurĭ materiale (ca cele 2 producțiunĭ), séu și numai valóre mai mare bunurilorŭ objective (ca commerciulŭ), au totusĭ valóre în sine. — Serviținlŭ personalŭ adesea consistà în îndestularea trebuințelorŭ pe carĭi bunurile materiale nu le arŭ fi pututŭ îndestula. Deosebirea cea mare între modurile serviținlui personalŭ, pretinde ca sè lŭ înpărțimŭ în *inferiorŭ*: precum sunt servitorĭi de case și de economià; și *superiorŭ*: pentru care a sè cualifica trebe têmpŭ mai îndelungatŭ, silințà, capitalŭ materialŭ și spiritualŭ, s. e. strategŭ, artistŭ, învàțiàtoriŭ, diplomatŭ. Spre apreținrea servițielorŭ personale sè cade a considera, cà bunurile materiale nu sunt scopŭ în sine,

ci numai mijlóce spre potențiarea (mărirea) bunăstărei nóstre. Pe lângă necessități naturale, avemŭ și trebuințe nemateriale, precum sigurantia, cultura, nobilarea, cu unŭ cuvêntŭ apețirea plăcerilorŭ spirituale. Cu câtŭ e mai scumpă și mai puternică aceasta apețire în unŭ poporŭ sănătosŭ de câtŭ în celŭ demoralisatŭ, cu atâtŭ i sè aducŭ jertfe materiale mai multe; și cu câtŭ sè întrebuințiadiă aceste jertfe mai multŭ spre graduarea acelui apețitŭ, cu atâtŭ mai sigurŭ cultura 'și va lua direcțiunea sua càtrà infinitatea perfecțiunei: ér nu a satiului deplinŭ, căruia ei urmédiă degustulŭ — prevestitoriŭ a decadentiei.

Capacitatea spre servițiele superióre sunt *averea nematerială* a popórelorŭ, ce stă în strînsă legătură cu cea materială. Ea este cristalisațiunea spirituală a averei materiale. Ea consummă multŭ până sè formédiă; dar formată, — este o putere morală, mai tare, mai tenace, mai împunătóre nu numai în regiunea spiritului societățilorŭ; dar e și o producțiune de facultăți mai potențiate spre rădicarea stărei materiale.

Tóte speciele cuprinderilorŭ sè potŭ reduce prin abstracțiune la lucrulŭ *trupescŭ și spiritualŭ*. Arare ocupațiune omenéscă va eschide una din ambe aceste pe ceialaltă, dar cu atâtŭ mai desŭ preponderédiă una alteia. Popórele a càrorŭ avere nematerială fiindŭ neînsêmnată, spiritulŭ puținŭ póte rădiăma lucrulŭ trupescŭ, — sè trudescŭ cu multŭ mai multŭ, și cu multŭ mai puținŭ effectŭ, de câtŭ acele popóre carii prin productele spiritului regulédiă, ajută, și crutiă cu câstigŭ puterile lorŭ fisice. Celŭ ce nu are în capŭ, trebe se aibă în mâni! --

C.
Capitatulŭ.

Sub capitalŭ în limba vulgarà sè subînțelege o cuantitate de monetà.

În dicționariulŭ academiei francescĭ este esplicatŭ cuvêntulŭ „capitalŭ“ în tóte întîelesurile afarà de ceła a sciinției economice. Aceasta provine de la nechĭaritatea înțelesului, în privințîa càruia încà nu sunt de o pàrere corifeiĭ. *Say* (Cours pratique I p. 285) înțelege și puterea lucràtóre a omului sub capitalŭ, dicândŭ: „fiescare individŭ sè póte considera ca o mașinà carea a constatŭ o attențiune de 20 anĭ, și o cuantitate de spese pentru construcțiunea ei.“ *Schlözer* (Anfangsgründe I p. 21) dice: cà și sufletulŭ este productŭ naturalŭ întru începutŭ, mai tàrdiŭ numai prin prefacerea învàțîàtorilorŭ devine a fi capitalŭ. *Dunoyer* (Liberté du travail L. VI) consîderédîà și pâmêntulŭ între capitale.—Negresitŭ cà elŭ are trĭi momente sèmânàtóre cu capitatulŭ, fiindŭ ambiĭ: pàrtĭ a averei; mijlóce spre producțiune; și rentabilĭ. Însè au și totŭ atâtea deosebirĭ: a) pàmêntulŭ este necessariŭ spre producțiune; érà capitalulŭ—ca resultatŭ a unei producțiunĭ anterióre,-este de și fórte folositoriŭ, nu e absolutŭ necessariŭ. b) Pàmêntulŭ în privințîa estensiunei lui este màrginitŭ, dar nu și în privințîa cualitàțîei ca capitalulŭ. c) Pàmêntulŭ póte produce bunurĭ și fàrà lucru; capitalulŭ nu rentédîà fàrà lucru.

Decĭ cercândŭ prin circumscriere a gàsi momentele ce caracterisédîà capitalulŭ, vomŭ afla essențîa ce lŭ póte definia.

Natura întrerumpe adesea producțiunea, séu omulŭ nu sè póte împàrtàși din ea tot-deauna.

Necessitățile și trebuințele omului sunt continue, și pretindŭ neîntreruptă îndestulare. De-aci provine necessitatea de a aduna provisiunĭ, nu numai de la o productiune până la alta, dar și pentru têmpulŭ cândŭ puterea de a produce încetédĭà p. e. pentru bătrânetĭe. Mai încolo, — fiindŭ-că nu putemŭ fieș-carĭ produce însusĭ totŭ ce ne face trebuințĭà; occupațiunile sè împartŭ, și noi producemŭ bunurĭ pe carĭ nu le folosimŭ tóte însusĭ. Până la vêndĭarea lorŭ, avemŭ trebuințe de bunurĭ consumtibile, cu carĭ sè întrâțênemŭ pân' atuncĭ lucrătoriĭ, sè ne construàmŭ instrumentele, mașinele, cu ce sè transportàm productele. Tóte mijlócele prin carĭ sè realisédĭà aceste procesurĭ sunt resultatele capitalelorŭ.

De-aci e evidentŭ, că obiectele capitalului sunt: a) *ameliorantĭele pământului producătoriŭ*; sub aceste întĭelegemŭ tóte lucrările cu scopŭ de a adapta séu conforma pământulŭ scopurilorŭ nóstre. Așĭa dar nu numai iazurĭ, canalurĭ udătóre, saburĭ, plântărĭ, càlĭ de communicațiunĭ, ci cu unŭ cuvêntŭ totŭ productulŭ lucrului ce și l'a apropriatŭ pământulŭ. b) *Edificiŭ* (ḑidirĭ) carĭĭ servescŭ puterilorŭ productive spre locuintĭà, dislocare, séu essercitare, precum case, grajdurĭ, șurĭ, magasine, case de fabricĭ, canale, strade ferate, podurĭ case de morĭ s. a. m. c) *Animale* folositóre producțiunei, crescute și îngrigite. d) *Bunurile alimentarie*, spre susțênerea lucrătorilorŭ până la resultatulŭ producerei. De aci sè țênŭ vestmintele și totŭ ce e de lipsă spre conservarea puterei fisice lucrătóre. e) *Tóte productele naturale* (crude) ce sunt de lipsă spre producere; precum sèmêntĭa, mătasă, cânepă, càrbunĭ, ferŭ alamă ș. a. m. f) *Instrumente și mașine*. g) *Provisiunea spre comerciŭ* adeca: aceia sumă de producțiunĭ dif-

ferite, ce numimŭ marfà. h) *Banii* ca mijlocitorĭ principalĭ a commerciului. În fine sunt i) și *capitale nemateriale*, carĭi provinŭ din producțiune, sè întrebuințiadià în producțiune, și sè potŭ transpune ca și celelalte capitale; s. e. monoplourĭ, séu dreptulŭ de a monopolisa o întreprindere, precum și cumpàràtoriĭ siguri. Aceste au mai mare însèmnàtate în economia privatà; dar fiindŭ-cà și în relațiuni între-națiunali sè aratà, și adesea ca factorĭ puternicĭ a averei națiunale— precum p. e. în Anglia și alte staturĭ commerciale: pe dreptŭ trebe sè sè consideredie ca o parte constitutivà a capitalelorŭ. Càtŭ ar scàdea averea britanicà perdèndŭ sigurantĭa celorŭ sute de millióne cu carĭi stà în legàturĭ mai esclusive de commerciu?—Din punctŭ de vedere a *scopului capitalelorŭ*, mai totĭ economistiĭ le împartŭ în: *de producțiune* și *de usŭ*; adeca, după cum sunt menite séu spre a câstiga prin ele altele, séu numai de a le consuma. Astfeliŭ o nae p. e. ar fi capitalŭ de producțiune pentru celŭ ce o are, ér pentru ce lŭ ce o folosesce, este de usŭ. — Dar cercetândŭ mai acolo: care este scopulŭ stàrei lui? aflàmŭ tendintĭa spre câstigŭ. Așa darŭ analisândŭ bine: orĭ ce capitalŭ fiindŭ destinatŭ de a servi reproducțiunei în usŭ, aceia distincțiune ce sè esprimà prin „de producere și de usŭ“ este greșità, pentru cà a purcesŭ de la scopulŭ capitalelorŭ pe càndŭ este evidentŭ, cà și celŭ ce usédià séu consummà unŭ bunŭ, o face în casulŭ celŭ mai rèu — celŭ puținŭ cu scopŭ de a 'lŭ conserva în flore, — va sè dicà, în o stare din carea póte deveni productivŭ.

Làsàmŭ dar încercarea de a împàrți capitalele după scopurĭ, și ne ținemŭ de modulŭ funcțiunei capitalelorŭ.

Dacă unŭ bunŭ din cansa nelucrărei rèmâne neroditoriŭ, putintĭa de a nu fi neroditoriŭ ei conservà cualitatea de capitalŭ, dar în starea actualà a nerodirei este *inertŭ*. Inerte sunt dar acele bunurĭ carĭi de și prețióse — totusĭ nu contribuà nemijlocitŭ la producțiune; s. e. ornamentele, brilliantele și alte prețióse. Asemenea inerte potŭ fi mașine, instrumente, séu alte mobile nefolosite.

Unŭ capitalŭ subtrasŭ possibilitătĭei de a lŭ folosi, este *mortŭ*.

Altulŭ întrebuintĭatŭ spre producere, este *activŭ*.

Banĭi în fine, și orĭ ce suplinesce rola lorŭ, precum și marfa, e capitalŭ *circulătoriŭ*.

Classificându-le ast-feliŭ, ele ne aratà tăriile și abnormitățile economice, care ne este scopulŭ distincțiunei. Ne întrebămŭ p. e. de ce sè aflà la Indienĭ și la Messicanĭ în petrĭi scumpe atâtea capitale mobile inerte? — Causa e lassĭtatea, indolentĭa, séu necapacitatea de a le folosi activŭ. Pentru ce ținŭ popórele barbare și Chinesiĭ atâta monetà mórtà, îngropându-o în pàmêntŭ? Pentru nesigurantĭa ce provine din anarchià. Din contra; vedemŭ la popóre ce propàsĭescŭ cu iutime càtrà înavuțire, preponderantĭa capitalelorŭ active. La cele ce au hegemonia commerciului cu tóte părțile pàmêntului, tăria le consistà în capitale circulàtóre. Unde capitalele nu sunt amenintĭate de nesigurantĭà, și dacà înbuldĭala lorŭ în tóte ramurile economice este mare, acolo și atuncĭ întrà în servițiulŭ plăcerilorŭ sublimióre, în lucsŭ publicŭ și privatŭ. Sub aceste condițiunĭ și capitalele inerte sunt la locŭlŭ lorŭ; càcĭ ele sunt active în regiunea nobilisărei vietĭei, prin formarea

gustului și a plăcerilorŭ. Aceasta stațiune așia percursà, este culminațiunea sànătĭei economice a unuia poporŭ.

Conlucrarea și spriginirea reciprocà a trîmbelorŭ (tòte trele) puterĭ.

Tóte occupațiunile productive pretindŭ essistentĭa capitalelorŭ mobile și nemobile; cu deosebire însè, cà unele sè susțênŭ mai bine dacà potŭ alege. Așia producțiunei naturale ei trebe mai multŭ capitalŭ nemobilŭ stàtàtoriŭ; celorŭ stràformatóre, (industriei) mai cu séma mișcàtoriŭ (mobilŭ); negutĭàtoriei mai multŭ circulàtoriŭ. Celŭ nemobilŭ este inertŭ fàrà capitalŭ mobilŭ. — La orĭ ce producțiune trebe sè concurrà amêndóà. În capitalele nemobile, sè cautà mai multŭ cualitatea de càtŭ cuantitatea; în cele mobile, preponderédià acum una acum alta; în banĭ decide numai cuantitatea.

Aceste relațiĭ a celorŭ trĭĭ puterĭ întrè sine, — adeca a naturei, a lucrului și a capitalului — pretindŭ o *harmonià*, pentru ca scopului—care este producțiunea, sè correspundià natura, lucrulŭ și capitalele—ca mijlóce. Orĭ ce activitate séu întreprindere trebe mai 'nainte de tóte sè sè provisiunedĭe cu mijlócele trebuincĭóse. Asemenea trebe sè essiste o harmonià între deosebitele capitale. Aceastà harmonià nu e darulŭ naturei, ci productulŭ reflecsiunei și activitàtĭei popórelorŭ. Natura ne a datŭ materialulŭ, de la omŭ depinde lucrulŭ și întrebuintĭarea lui. Adevèratŭ cà situațiunea geograficà, topograficà, politicà, climaticà etc. adesea silescŭ pe unŭ poporŭ la a produce unele capitale numai, dar nimicŭ nu lŭ împedecà de a nu sĭ suplini prin schimbŭ (commerciŭ) cele ce ei lipsescŭ. Unde ca în

patria nóstră — întră capitalele mobile, nemobile, și circulàtóre este o neproporțiă, acolo lipsindŭ mijlócele ce escità séu deșteptà producțiunea: și acele bunurĭ ce le avemŭ în abondantĭà, perdŭ din valórea lorŭ.

Totŭ asemenea e în casurĭ cândŭ sunt capitale mobile și circulàtóre, dar 'sŭ condamnate la inertĭà. Ce ferice ar fi Spania dacà mulțimea metallelorŭ nobile ce zacŭ neactive prin bisericĭ și mànàstirĭ, s'arŭ face circulàtóre spre a mișca capacitàtĭ și mânĭ spre ameliorarea agriculturei, clàdirea càlilorŭ, fabricelorŭ s. a. — Eatà unŭ essemplu de bólà economicà.

Modulŭ capitalisàrei popórelorŭ sêlbatice și barbare este jafulŭ și robirea altora; a națiunilorŭ civilisate e propria *crutĭare*. Pàmêntulŭ ne dà producte; aceste ne assigurà subsistintĭa; și dacà l'am esploatatŭ mai multŭ, ne dà unŭ escedentŭ. Acesta lŭ întrebuintĭàmŭ în moduri felĭurite spre a mai màri câștigulŭ, carele fiindŭ în continuà întrebuintĭare (activŭ), produce progresivŭ — bunurĭ nu numai pentru presentŭ dar și viitoriului nostru. În modulŭ acesta capitalisàmŭ activŭ, fiindŭ-cà câștigulŭ nu lŭ subtragemŭ de la întrebuintĭarea spre reproducțiune, ci numai de la consumțiunea neproductivà. Barbarulŭ, și națiunile indolente, capitalisédĭà pàstrândŭ suprafluintĭa în stare inertà. Asemenea subtragere din câmpulŭ reproducțiunei, sécà pe încetŭ puterile acesteia, prosperarea o stagnédĭà și urmândŭ seràcirea puterilorŭ producàtóre, bunàstarea sè restrînge la unŭ numerŭ neînsemnatŭ de individe. Harmonia capitalelorŭ sè nimicesce, nesigurantĭa publicà cresce, și 'șĭ rèsbunà asupra provocàtorilorŭ ei. — Și mai tristŭ este viitoriulŭ celorŭ ce nu sciu nicĭ de crutĭare nicĭ de pàstrare.

Capitalele sè nascŭ și prin *înaintare în cultură*, carea produce preponderanții asupra altorŭ națiunĭ, și fără de a schimba starea averei de pân'acum, esploatédĭă prin commerciu alte popóre — ba produce o valóre mai mare capitalelorŭ interne. Sè ne aducemŭ aminte de privilegiulŭ companiei pentru India orientală,— séu unŭ ce și mai de aprópe,— de compania naegărei Austriace pe Dunăre și în Levante. Abstragându de la premiulŭ întreprinderei, carea ca totŭ lucrulŭ bine calculatŭ— trebe sè rentedĭe, numai preferințĭa ce ei dà privilegiulŭ, este unŭ isvorŭ abondantŭ de capitale differite,— pentru cà afară de câștigulŭ societătĭei, deschidea câmpŭ de vêndĭare industriașilorŭ Austriacĭ, ràdicà averea lorŭ națiunală, pregătesce influintĭe politice, màresce cu unŭ cuvêntŭ capitalulŭ națiunalŭ, màrindŭ valórea situațiunei Austriei. Vedĭ bine cà acestŭ feliŭ de relațiunĭ nu capitalisédĭà nemijlocitŭ, ci érăsĭ numai prin cruțĭare, carea este uniculŭ modŭ a nemijlocitei capitalisărĭ.

Resumându dar cele dise aflàmŭ: cà posessiunea capitalelorŭ (luându afară înțelligentĭă), este o possesiune ce sè póte transpune altuia.

Cà acelŭ capitalŭ este reproductivŭ, carele sè află pururea metamorfosându-sè în consumțiune séu întrebuintĭându-sè spre reproducere.

Cà sè transpunŭ de la o generațiune la alta, nu atâtŭ prin pàstrare, câtŭ prin reproducere.

Mai încolo, amŭ vedĭutŭ cà capitalulŭ provine din producțiune, și din crutĭarea sèu pàstrarea ei; — încheiàmŭ dar definiându:

Capitalulŭ este productulŭ trecutului, subtrasŭ consumțiunei neproductive a presentului, spre a ne servi pe viitoriŭ.—

VERIFICAT 2017

VERIFICAT 2007

Chârtia din fabrica Română de la Zernesci.

VERIFICAT 1987

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI